

Ə.M.RÜSTƏMOV

**PATENTLƏR VƏ ƏMTƏƏ
NİŞANLARI:
TƏRTİBİ, MÜHAFİZƏSİ,
AXTARIŞI**

BAKI – 2004

UOT 608.9

R- 91

Elmi redaktoru:

BDU-nun dosenti Zöhrab İsa oğlu
BAXŞƏLİYEV

Rəyçilər:

BDU-nun "Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi"
kafedrasının müdiri, f.e.d., professor
A.B.ALLAHVERDİYEV
Respublika Elmi Texniki Kitabxanasının
direktoru, p.e.n., dosent N.İ.İSMAYILOV

608

R 96

Rüstəmov Əli Musa oğlu

Patentlər və əmtəə nişanları: tərtibi, mühafizəsi, axtarışı.

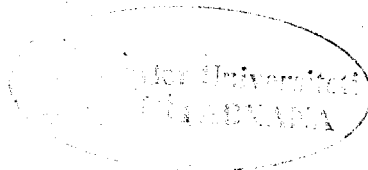
Bakı, 2004. -443s.

555978
242596

Azərbaycan dilində ilk dəfə yazılan bu kitabda patent informasiyasının növləri, quruluşu, milli və beynəlxalq qanunları, patent axtarışının təcrübə texnologiyası əyani nümunələr əsasında izah edilir. Kitabda ixtiraçılar, ekspertlər və patent işçiləri üçün çox vacib olan məsələlərə – ixtiraya patent almaq üçün iddia sənədlərinin hazırlanmasına, ekspertizasına, analoq və prototipin seçilməsinə, ekspertiza mərkəzi ilə yazışmaya, milli və beynəlxalq patent-lisenziya müqavilələrinin hazırlanmasına, Avrasiya və beynəlxalq patent alınması qaydalarına xüsusi diqqət verilmişdir. İxtiraçının patent axtarışı sahəsində biliklərini daha da zənginləşdirmək məqsədilə kitabda beynəlxalq və milli ixtira təsnifatları, soruq-axtarış aparatları, dövlət patent bülletenləri, kataloq və kartoteka sistemləri barədə ətraflı məlumat verilir. İxtiraçıların iddia sənədlərində bibliografik isnaatların verilməsi qaydalarına da kitabda müəyyən yer verilmişdir.

Kitab ixtiraçılar, patent xidmətilə məşğul olan mütəxəssislər, əmtəə və xidmət nişanları ilə iş görən fiziki və hüquqi şəxslər, bu sahədə çalışan elmi işçilər və təhsil alan tələbələr üçün nəzərdə tutulmuşdur.

R $\frac{2002000000 - 2555}{658(07) - 055}$ 2004

©Ə.M.RÜSTƏMOV

GİRİŞ

Qədim zamanlardan başlayaraq müasir dövrə qədər insanlar maddi və mənəvi tələbatlarını ödəmək üçün müxtəlif quruluşlu və funksiyalı alət, cihaz, qurğu, maşın və mexanizmlər yaratmışlar. Həmin vasitələr insanların əmək vərdişləri, elmi və texniki yaradıcılığı nəticəsində həyata vəsiqə almış, fasiləsiz olaraq yeniləri ilə əvəz edilmiş və təkmilləşdirilmişdir.

Elmi və texniki yaradıcılığın baş məqsədi cəmiyyətin iqtisadi inkişafını təmin etməkdir. Bu işə mahiyyəti etibarilə maddi nemətlər istehsalının hərəkətverici qüvvəsidir. Belə ki, maddi nemətlər istehsalı üçün dörd əsas komponent tələb olunur: xammal, maddə, enerji və informasiya. Burada informasiya komponenti həlledici rola malikdir. Çünki xammalın təbii və süni yolla əldə edilməsi, maddə və enerji istehsalı fasiləsiz surətdə artan, məzmunca yeniləşən və zənginləşən əlaqədar tətbiqi xarakterli informasiyaların axtarılmasına və mənimsənilməsinə əsaslanır. Hər bir dövlətdə yaradılan tətbiqi xarakterli informasiya mənbələrinin əksər hissəsi sənaye mülkiyyəti hesab edilir. İrili-xırdalı hər bir dövlətin sənaye mülkiyyətini yaratmaq, qorumaq, tətbiq etmək, almaq və satmaq və s. proseslərə dair qanunları, iqtisadi normativləri, rəsmi təlimatları və sosial qurumları vardır. Sənaye mülkiyyəti sahəsində dövlətlərarası münasibətləri qanuni əsaslarla tənzim etmək üçün yüzlərlə beynəlxalq müqavilələr və təşkilatlar mövcuddur.

Mexaniki istehsala keçid dövründən başlayaraq ixtiralar, faydalı modellər və sənaye nümunələri, sənaye mülkiyyəti obyektləri hesab edilir. Standartlar, texniki şərtlər, əmtə və xidmət nişanları tətbiqi xarakterli informasiyalar olsalar da, sənaye mülkiyyəti obyektləri hesab edilmir. Çünki onlar keyfiyyətə fərqlənən yeni texniki obyektlər yaratmır, məhsulun ölçü parametrlərini, saxlanması, daşın-

masını, qorunmasını, satılmasını və s. prosesləri rəsmi qaydada müəyyən edir. Lakin onlar da dövlət qeydiyyatından keçir və normativ-texniki sənədlər kimi qorunur. «Nou-hau» tətbiqi xarakterli informasiyaların xüsusi növüdür. Onlar patent sənədləri ilə digər növ sənədlər arasında keçid təşkil edir. Lakin bir sıra hallarda onların patent qabiliyyəti olmadığına görə sənaye mülkiyyəti hesab edilmir. «Nou-hau» maddi istehsalda və idarəetmədə tətbiq olunmaq qabiliyyəti kəsb edən, geniş şəkildə yayılmayan, yəni məxvi saxlanılan tətbiqi xarakterli informasiyalardır. Dünyanın bir neçə ölkəsində zəngin «nou-hau» fondları vardır. İngiltərə, Almaniya, Fransa buna misal ola bilər. Bir sıra hallarda onlar ixtiranın məxvi saxlanılan informasiya elementi kimi lisenziya satışı obyektinə çevrilir.

Yuxarıda qısa şəkildə verilmiş fikirlərdən aydın olur ki, ixtiralar, sənaye nümunələri, əmtəə nişanları, coğrafi göstəricilər və sənaye nümunələri tətbiqi xarakterli informasiyalardır. Onların hüquqi mühafizəsi üçün verilən sənəd isə patent və şəhadətnamədir. Onlar ümumilikdə «patent informasiyası» adlanır. Patent işinə dair elmi, hüquqi, tədris, metodiki və normativ sənədlər ümumi halda «patent ədəbiyyatı» anlayışı ilə ifadə edilir.

Patent informasiya mənbələri istifadə üçün üç formada hazırlanır: kağızda çap formasında, mikrofilm və mikrofiş formasında və elektron formada. Bunlar patent və elmi-texniki kitabxanalarda, müəssisə və idarə patent şöbələrinin fondlarında toplanır, mühafizə və istifadə edilir. Dünyanın bütün ölkələrində yüzlərlə, minlərlə belə fondlar vardır. Məsələn, 90-cı illərin əvvəllərinə qədər olan dövrdə Azərbaycan Respublikasında milli (respublika) patent fondu, müəssisə və idarələrin elmi və texniki kitabxanalarında 800-ə qədər patent fondu olmuşdur. Hazırda fəaliyyətini davam etdirən müəssisə və idarələrdə həmin fondlar da fəaliyyətdədir. Xüsusilə 90-cı illərin ortalarından başlayaraq Azərbaycanda patent informasiya sistemi yeni şəraitə uyğun olaraq təşkil

edilmiş, bu sahədə dövlət qanunları və təsisatları yaradılmışdır. Bu proses obyektiv tələbatdan yaranır. Belə ki, bir tərəfdən, xüsusi mülkiyyətin istehsal və rəqabət mexanizmi, məhsulun ixracı və idxalı, digər tərəfdən, ölkənin informasiyalaşdırılmasına dair qanunların və proqramların qəbul edilməsi patent informasiyasının optimal təşkilinə ciddi tələbat yaradır. Əbəs deyil ki, mütəxəssislər patent informasiyasını «istehsal mexanizminin qan-damar sistemi» və «1 №-li informasiya» adlandırırlar.

Xüsusilə bazar iqtisadiyyatı şəraitində patent informasiyasının rol və əhəmiyyəti dəfələrlə artır. Yeni texnika və texnologiyalarının yaradılması, dünya bazarlarında iqtisadi rəqabət aparmaq, yeni, elmi tutumlu istehsala keçid, idxal və ixracat, texniki yaradıcılığın sələfliyinin təmin edilməsi, lisenziya satışı və onlarla digər problemlərin həlli patent informasiyası ilə birbaşa bağlıdır. Bütün bunlar ixtiraçılara, dövlət və özəl müəssisələrdə çalışan rəhbər və mühəndis-texnik işçilərə patent informasiyasının hazırlanması, mühafizəsi, axtarışı, tətbiqi, lisenziyalaşdırılması və onlarla digər məsələləri öyrənməyi tələb edir. Deyilənlərlə yanaşı, nəzərə almalıyıq ki, respublikanın texniki ali məktəblərində və hüquqşünaslıq ixtisaslarında patent informasiyası ilə bağlı olan bir sıra məsələlər tədris edilir.

Lakin müstəqil respublikamızın milli patent-informasiya sistemini və onun əlaqədar beynəlxalq sistemlərlə inteqrasiyasını nəzərə almaqla sənaye mülkiyyəti obyektlərinin quruluşu, hazırlanması, axtarışı, bu sahədə milli və beynəlxalq qanunlar, patent lisenziyalarının tərtibi qaydaları və digər vacib hüquqi-texniki və informasiya məsələlərinə aid milli dildə ədəbiyyat yox dərəcəsidir. Bunları nəzərə alaraq oxuculara təqdim edilən bu kitabda patent informasiyasının ixtiraçılar, müəssisələrin, biznes qurumlarının və bir sıra dövlət orqanlarının mütəxəssisləri və bu sahədə təhsil alan gənc kadrlar üçün vacib olan əsas cəhətlərinə baxılır.

Kitab bu sahədə ilk addım olduğundan təbii ki, nöqsansız deyildir. Bu istiqamətdə rəy və təkliflərini bildirən oxuculara müəllif əvvəlcədən öz təşəkkürünü bildirir.

I FƏSİL

Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin quruluşu və hazırlanması qaydaları

§ 1. Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin növləri və qısa xarakteristikası

Patent kitabxanalarında, elmi və texniki kitabxanaların patent fondlarında, idarə və müəssisələrin patent bölmələrində mühafizə olunan patent informasiyaları dörd əsas qrupa bölünür: 1) ilkin patent sənədləri (ixtiralar, sənaye nümunələri, faydalı modellər); 2) ikinci növ patent informasiyaları (rəsmi dövlət patent bülletenləri, soraq-axtarış aparatı, müxtəlif patent göstəriciləri); 3) patent ədəbiyyatı (elmi, metodiki, hüquqi, tədris və istehsalat xarakterli nəşrlər); 4) patent-informasiya xarakterli dövrü və davam edən nəşrlər, signal informasiyaları. Bütün bu qruplar xüsusilə ixtiraçılar üçün çox vacib informasiya mənbələridir.

İlkin patent sənədləri əsas, digər deyilən qrup sənədlər isə törəmə (yardımçı) xarakter daşıyır. Onlar patent axtarışını təmin edir və bu sahədə yeni texniki biliklərin və qabaqcıl texnologiyaların yayılmasına xidmət edir.

İlkin patent sənədləri əlaqədar milli və beynəlxalq patent qanunları əsasında hazırlanmış, hüquqi qorunma xassələri kəsb edən və ixtira obyektlərini əks etdirən rəsmi sənədlərdir. İxtira obyektləri ümumi halda sənaye mülkiyyəti obyektləri adlanır. Sənaye mülkiyyəti obyektinsanın əqli fəaliyyətinin nəticəsi olan ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsidir.

«Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanun»unda¹ (maddə 1) sənaye mülkiyyəti obyektlərinə aşağıdakı tərif verilir:

İxtira-sənayenin və təsərrüfatın digər fəaliyyət sahələrində konkret problemin praktik həllinə imkan verən, patent qabiliyyəti şərtlərini ödəyən yeni həll.

Faydalı model – istehsal vasitələrinin və istehlak əşyalarının, yaxud onların tərkib hissələrinin konstruktiv həlli.

Sənaye nümunəsi – məlumatın yeni zahiri görkəmini müəyyən edən bədii - konstruktiv həlli.

Patent – ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilən mühafizə sənədi. Azərbaycan Respublikasında patent üzrə icra hakimiyyəti orqanı funksiyasını Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi yerinə yetirir.

Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər sənaye mülkiyyəti obyektlərinə aid edilmir. Lakin onlar da mövcud milli qanunla² dövlət qeydiyyatına alınır, mülkiyyət forması kimi qorunur və hüquqi qüvvə kəsb edir. Onlar istifadə baxımından ixtiralarla bağlıdır.

Əmtəə nişanı – sahibkarın əmtəələrini və ya xidmətlərini digər sahibkarın əmtəələrindən və ya xidmətlərindən fərqləndirən və qrafik təsvir edən nişan və ya nişanların hər hansı bir uzlaşdırılmasıdır (kombinasiyasıdır) (qanun, maddə 1).

Coğrafi göstərici – əmtəənin mənşəcə dövlətin və ya bölgənin ərazisi ilə, yaxud bir ərazidəki yerlə (coğrafi obyektlə) bağlı olduğunu bildirən, onun xüsusi keyfiyyətini,

¹ Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.-25 aprel 1997-ci ildə qəbul edilmişdir.// Sənaye mülkiyyəti. Rəsmi bülleten.-1997.-№2.-S.3-7. (Bax: əlavə 1)

² Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. 19 avqust 1998-ci ildə qəbul edilmişdir. // Azərbaycan.-1998, 27 avqust (Bax: əlavə 2).

şöhrətini və başqa xüsusiyyətlərini əks etdirən göstəricidir (Qanun, maddə 1).

Kollektiv nişan – ittifaqın, assosiasiyanın, hər hansı birliyin adına qeydə alınan nişan və ya nişanların kombinasiyasıdır.

Patent haqqında milli qanuna görə aşağıdakı obyektlər ixtira obyektləri sayılmır: (maddə 7-8)

- elmi nəzəriyyələr;
- riyazi metodlar;
- bədi-konsrtuktor işlərinin nəticəsi (dizayn);
- təsərrüfatın və əqli fəaliyyətin təşkili, idarə edilməsi metodları.

- oyunların qaydaları və metodları;
- kompüter alqoritmləri və proqramları;
- informasiyanın təqdimat üsulları;
- şərti işarələr, cədvəllər, qaydalar;
- qurğu, bina, ərazi layihələri və planlaşdırma sxemləri;
- bitki sortları və heyvan cinsləri (mikrobioloji üsullar və bu üsulla alınan məhsullar istisna olmaqla);
- integral mikrosxemlərin topologiyası;
- insan və heyvan orqanizmlərinin müalicəsinin cərrahi və terapevtik üsulları, xəstəliyin diaqnostikası metodları.

İstehsal vasitələri, istehlak əşyaları və onların hissələrinin konstruktiv həlli və funksional xüsusiyyətləri faydalıdırsa, üstünlük verirsə və ya əməyi gigiyena, yaxud psixoloji – fiziki baxımdan yaxşılaşdırırsa, yeni təyinat üzrə istifadə olunursa, faydalı model sayıla bilər.

Maddə, üsul, mikroorqanizm ştammlara, bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturası, həmçinin onların yeni təyinatda tətbiqi və yuxarıda göstərilmiş ixtira sayılmayan obyektlər faydalı model hesab edilmir və onlara hüquqi mühafizə sənədi verilmir.

Əmtə nişanlarına gəlincə, «Əmtə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında» qanuna əsasən aşağıdakı nişanlar dövlət qeydiyyatına alınır (maddə 4): sözlər, şəxsi adlar,

hərflər, rəqəmlər, təsviri elementlər, əmtəələrin forması və ya onların qablaşdırılması, rənglərin və yuxarıda göstərilənlərin hər hansı uzlaşması.

Əmtəə nişanının dövlət qeydinə alınmasından imtina edilməsinin mütləq əsaslarına görə aşağıda göstərilən nişanların qeydə alınmasına yol verilə bilməz (Qanun, maddə 4):

Yuxarıda verilmiş «Əmtəə nişanı» anlayışına və qanunun 4-cü maddəsində göstərilən nişanlar. Həmin nişanlara aiddir:

2) fərqlənmə qabiliyyətinə malik olmayan əmtəə nişanları, yəni əsas amillərlə fərqlənməyən nişanlar;

3) əmtəələrin, yaxud xidmətlərin növünü, keyfiyyətini, miqdarını, təyinatını, dəyərini, habelə onların istehsal olunduğu yeri və tarixi və digər xüsusiyyətlərini göstərən nişanlar;

4) şərablərin və spirtli içkilərin mənşəinə aid olmayan, lakin onları eyniləşdirməklə tərkibində coğrafi göstərici saxlayan əmtəə nişanları;

5) əmtəənin mahiyyətini əks etdirən, ona mühüm dəyər verən və texniki nailiyyət üçün zəruri olan formalar;

6) ictimai qaydaya, mənəviyyata və əxlaqa zidd olan ifadələrdən, şəxsiyyətin nüfuzdan düşməsinə səbəb ola bilən elementlərdən, dini və dövlət rəmzlərindən ibarət nişanlar;

7) uzun illər Azərbaycan Respublikasının ticarət fəaliyyətində istifadə olunan, adi dildə çox işlənən nişan və ya göstəricidən ibarət əmtəə nişanları;

8) əmtəələrin və ya xidmətlərin xüsusiyyətləri, keyfiyyəti və ya coğrafi mənşəyi ilə əlaqədar istehlakçının ya nılda bilən əmtəə nişanları;

9) sənaye mülkiyyətinin mühafizəsi üzrə Paris Konvensiyasının 6-ter maddəsinə uyğun olaraq qeydə alınması mümkün hesab edilməyən əmtəə nişanları;

10) müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı olmadan təltiflər və başqa fərqlənmə nişanları.

«Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu» qüvvəyə minəndə (1998, avqust) yuxarıda göstərilən nişanlar qeydə alınmışdırsa, onların qeydiyyatı ləğv edilir, həmin sənədlər əlaqədar patent fondlarından və soraq-axtarış aparatından çıxarılır.

İddia sənədinin*) verildiyi tarixdən yuxarıda göstərilən 2, 3 və 4-cü bəndlərdə deyilən, lakin istifadəsi zamanı fərqləndirmə qabiliyyətinə malik olan əmtəə nişanının qeydə alınmasından imtina edilə bilməz və ya həmin əmtəə nişanı qeydə alınmışdırsa, qeydə alınma etibarsız sayıla bilməz. Həmçinin yuxarıdakı 8-ci bənddə verilmiş əlamətləri özündə saxlayan əmtəə nişanlarının istifadəsi qadağan edilmişdir.

Milli qanunda əmtəə nişanının qeydə alınmasından imtina edilməsinin digər şərtləri də müəyyən edilmişdir. Bu kateqoriyaya aid edilən əmtəə nişanları aşağıdakılardır:

-Azərbaycan Respublikasında eyni və oxşar əmtəələrə və ya xidmətlərə aid başqa şəxsin adına əvvəl qeydə alınmış və ya qeydə alınmaq üçün iddia edilmiş əmtəə nişanları;

-Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu (tərəfdar çıxdığı) beynəlxalq sazişlərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında daha əvvəl mühafizə edilən əmtəə nişanları;

-Geniş tanınmış əmtəə nişanları. Onlar Paris Konvensiyasının 6-bis maddəsinin tələblərinə uyğun gələn nişanlardır. Geniş yayılma dərəcəsi olan əmtəə nişanlarını müəyyən edərkən bir sıra şərtlər nəzərə alınır: əmtəənin istifadəçiləri arasında yayılma dərəcəsi; yayılma kanalları və kommersiya sahələri; əmtəə nişanına xas olan, yaxud istifadə nəticəsində əldə edilmiş fərqləndirici xüsusiyyətlərin olması: nişanın istifadə ərazisi, müddəti, miqyası, yarmarka və sərgi məlumatları, reklamları, elanları; nişana üstünlük verilən ərazilər; əmtəənin və xidmətin bazarda tutduğu yer.

*) Patent sənədlərinin dövlət qeydiyyatına alınması üçün verilən sənədlər (ərizə, ixtiranın və əmtəə nişanının təsviri, şəkli, referatı, düsturu və s.) ümumilikdə iddia sənədi adlanır.

Azərbaycan Respublikasında qeydə alınan geniş tanınmış əmtəə nişanının başqa şəxs tərəfindən bütün növ əmtəələrdə və xidmətlərdə istifadə edilməsi onun sahibinə ziyan vurduqda bu hal geniş tanınmış nişan sahibinin hüquqlarının pozulması hesab edilir və məhkəmə qaydasında baxılır. Yuxarıda verilmiş «coğrafi göstərici» anlayışına uyğun gələn nişanlar coğrafi göstərici kimi qeydə alınır.

Adı coğrafi göstərici olan ölkənin, şəhərin, bölgənin və ya ərazinin coğrafi adı ilə yanaşı, coğrafi göstəricinin qrafiki və ya təsviri ifadəsi də qanunla mühafizə edilir.

Coğrafi ad saxta və yanıldıcı mənşəyi ifadə etmirsə, ondan əmtəənin və ya xidmətin xarakterik elementi kimi istifadə oluna bilər.

Coğrafi göstəricidən istifadə həmin ərazidə xidmət göstərən sahibkarlar üçün nəzərdə tutulur.

Coğrafi obyektin rəsmi adı, tarixi adı və ya onlardan törəmə adlar coğrafi göstərici kimi istifadə oluna bilər.

Deyilən tələblər yerinə yetirilmədikdə nişan coğrafi göstərici kimi qeydə alınmır.

Coğrafi obyektin adı olan və ya adı özündə əks etdirən, lakin Azərbaycan Respublikasında coğrafi obyektə aid olmayan nişan coğrafi göstərici kimi qeydə alınmaz. Həmçinin mənşə ölkəsində mühafizə olunmayan coğrafi göstərici Azərbaycan Respublikasında qeydə alınmır.

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin aid edildiyi əmtəələrdə, əmtəə qablarında və göstərilən xidmətlərdə tətbiqi onlardan istifadə sayılır. Onların reklamlarda mətbu nəşrlərdə, lövhələrdə, respublikada keçirilən sərgilərin və yarmarkaların eksponatlarında və əmtəələrin bazara çıxarılması ilə bağlı digər sənədlərdə tətbiqi də istifadə sayılır. İstifadə məqsədilə əmtəənin istehsalı, anbara yığılması, bazara çıxarılması, idxalı, ixracı da nişandan istifadə hesab edilir.

Əmtənin satışı üçün təklif olunması, satışı və ya xidmətin göstərilməsi qeydə alınmış nişanlardan istifadəni təsdiq edir.

Əmtə nişanından nişan sahibi ilə bağlanmış müqavilə əsasında digər şəxslər də istifadə edə bilər.

Vasitəçilik fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslər və kollektiv nişan sahibləri özlərinə məxsus əmtə nişanından da istifadə edə bilərlər.

Əmtə nişanı və coğrafi göstərici ilə qanunsuz təchiz edilmiş əmtəələr Azərbaycan Respublikasına gətirilərkən, tranzit mallar istisna olmaqla, onların üzərinə prokurorun, məhkəmənin, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının və ya maraqlı tərəfin tələbi ilə həbs qoyulur. Əmtənin mənşəyi və ya sahibkarın şəxsiyyəti barədə yalan göstəricilərdən bilavasitə və ya dolayısı ilə istifadə edildikdə və həbs qoyulması tətbiq edilir.

Əmtə nişanı sahibinin və ya lisenziya almış şəxsin nişanı ilə qanunsuz təchiz edilmiş əmtəələr respublikanın gömrük sərhəddindən keçirilərkən onların saxlanması üçün gömrük orqanlarına əsaslandırılmış xahişlə müraciət etmək, əmtəələrin miqdarı və göndərənin adı barədə məlumat almaq hüququ vardır.

Əmtə gömrük sərhəddində qanunsuz saxlanırsa, onun sahibinə dəyən zərər təqsirkar tərəfindən ödənilir.

Əmtənin keyfiyyəti orijinaldan fərqlənirsə, əmtə nişanından və coğrafi göstəricidən qanunsuz istifadə edən şəxs milli qanunvericiliyə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyır.

Milli qanunçuluğa görə sənaye mülkiyyəti obyektlərinin qüvvədəolma müddəti icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu gündən hesablanır. Bu müddət aşağıdakı kimidir: ixtira üçün – 20 il; faydalı model üçün – 10 il; sənaye nümunəsi üçün – 10 il.

Əmtə nişanı və coğrafi göstəricilər üçün qüvvədəolma müddəti 10 ildir. Bu müddət nişan sahibinin ərizəsinə əsasən dövlət rüsumu ödənilməklə hər dəfə 10 il uzadıla bilər.

Müddətin uzadılması üçün ərizə verilir və rüsum ödənilir. Bu işə 6 ay möhlət verilir (Dövlət rüsumu barədə bax: Əlavə 3)

3). Rüsum ödənilmədikdə əlaqədar patent sənədi qüvvədən düşmüş hesab edilir. Lakin patent fondlarında həmin sənədlər daimi mühafizə edilir. Çünki ixtira müəllifinin müəlliflik hüququ həmişə qorunur, müəllif vəfat etdikdən sonra vərəsəlik hüququna çevrilə bilər.

Sənaye mülkiyyəti obyektləri üçün rüsumlar yuxarıda deyilən müddətlər ərzində ilbəl müəyyən artımla ödənilir. Rüsumun məbləği Azərbaycan və xarici ölkə hüquqi və fiziki şəxsləri üçün müxtəlifdir. Məsələn, bir ixtira, bir faydalı model, bir sənaye nümunəsinə ilkin ekspertiza və ekspertiza da daxil olmaqla Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları şərti maliyyə vahidinin 8,0 misli (44 min manat), xarici ölkə vətəndaşları 80 ABŞ dolları rüsum ödəyirlər.

İddia sənədlərinə rüsum ödənilməsinin bütün qaydaları və məbləği «Dövlət rüsumu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu»nun¹ 18-ci maddəsinin əlaqədar bəndlərində göstərilmişdir (bax: əlavə 3).

§2. İxtira obyektlərinin xarakteristikası

«Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu»nun 7-ci maddəsində aşağıdakı obyektlər ixtira sayılır:

- qurğu;
- üsul;
- maddə;
- mikroorqanizm ştammi;
- bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturası;
- əvvəllər məlum olan qurğunun, üsulun, maddənin, mikroorqanizm ştamminin yeni təyinatda tətbiqi.

¹ Dövlət rüsumu haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu// Respublika qəzeti, 29 dekabr 2001-ci il (əlavə 3)

Yeni ixtira səviyyəsi olan və sənayedə tətbiq edilə bilən ixtira obyektləri hüquqi mühafizə edilir.

Sənaye mülkiyyəti obyektlərində hüquqlar dövlət tərəfindən qorunur və patentlə təsdiq edilir. Patent sənaye mülkiyyəti obyektində müəllifliyi və ilkinliyi təsdiq edir və onlardan istifadə etmək üçün müstəsna hüquq verir.

Əgər ixtira mövcud biliklər məcmusunda bir hissəni təkrarlamırsa, yeni sayılır. Mövcud biliklər məcmusuna ixtira barəsində iddia sənədinin verildiyi günə kimi dünyada hamıya artıq məlum olan elmi və texniki biliklər aid edilir. İxtira həmin sahədə çalışan mütəxəssis üçün mövcud biliklərdən açıq-aşkar irəli gəlmirsə, ixtira səviyyəsinə malik hesab edilir.

İxtira obyektlərinin xarakterik əlamətləri aşağıdakılardır:

1. Qurğular, konstruksiyalar, məmulatlar

- elementlər arasında əlaqənin olması;
- elementlərin qarşılıqlı yerləşməsi;
- elementin (elementlərin) və ya qurğunun bütövlükdə yerinə yetirilmə forması, o cümlədən, həndəsi forması;
- elementlərin əlaqələrinin yerinə yetirilmə forması;
- elementin (elementlərin) parametrləri, digər xarakteristikaları və onların qarşılıqlı əlaqəsi;
- elementin (elementlərin) materialı və ya elementin funksiyasını yerinə yetirən qurğu, mühit.

2. İxtira obyektini sayılan üsul

İxtira obyektini kimi istifadə olunan üsul bir-birilə bağlı proseslərin müəyyən ardıcılıqla maddi obyekt üzərində yerinə yetirilməsidir. Üsulu səciyyələndirən əlamətlər bunlardır:

- təsir və ya təsirlər cəminin mövcudluğu;
- zamandan asılı olaraq bu cür təsirlərin yerinə yetirilmə qaydaları (ardıcıl, eyni vaxtda, müxtəlif variantlarda və s.)

-təsirin həyata keçirilmə şəraiti, rejimləri, maddənin (ilk xammal, reagent, katalizator və s.) qurğunun (ləvazimat, alət, avadanlıq və s.) mikroorqanizm ştamplarının, bitki və heyvan hüceyrələri kulturasının istifadə olunması.

3. Maddələr və onların növləri

İxtira obyektini kimi süni surətdə yaradılan maddi törəmələrin növlərinə aşağıdakılar aid edilir:

-fərdi kimyəvi birləşmələr və onlara şərti aid edilən yüksək molekulyar birləşmələr və gen mühəndislik obyektləri (plazmalar, vektorlar, nuklein turşularının rekombinat molekulları və nuklein turşularının fragmentləri) və onları səciyyələndirən əlamətlər: kompozisiyalar (tərkiblər, qarışıqlar; nüvə çevrilmələrinin məhsulları).

4. Mikroorqanizm ştammi, bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturası.

İxtira obyektini sayılan mikroorqanizm ştammlarına, bitki və heyvan hüceyrələri kulturasına aşağıdakılar aiddir:

-fərdi mikroorqanizm ştammi, bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturaları;

-mikroorqanizm, bitki və heyvan hüceyrələri kulturalarının konsorsiumları

5. Əvvəllər məlum olan qurğunun, üsulun, maddənin və ştammin yeni təyinatla istifadə olunması.

Əvvəllər məlum olan qurğunun, üsulun, maddənin, ştammin ixtira obyektini kimi yeni təyinatla istifadə olunmasına onun məlum olmayan başqa bir təyinatla istifadə edilməsi aiddir.

İctimai tələbləri ödəmək məqsədilə məlum olan maddələrin (təbii və ya süni surətdə) alınmış yeni təyinatla ilk tətbiqi onların yeni təyinatla tətbiqi sayılır.

§ 3. İxtiranın məntiqi quruluşu

«Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunun» 27-ci maddəsinə uyğun olaraq iddia sənədi aşağıdakılardan ibarətdir:

1) Patent verilməsi haqqında ərizə. Ərizənin rəsmi qəbul edilmiş forması və yazılma qaydaları növbəti paragrafda izah ediləcəkdir;

2) İxtira təsviri;

3) İxtira düsturu (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində tərtib olunur);

4) İxtiranın mahiyyətini başa düşmək üçün lazım olan çertyojlar və digər materiallar;

5) Referat (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində yazılır).

İddia sənədlərinə qanunla müəyyənləşdirilmiş məbləğdə patent rüsumunun ödənilməsini təsdiqləyən sənəd, patent müvəkkilinin təsdiq edilməsini göstərən sənəd. Toksioloji və ekologiyaya təsir edən maddələr, üsullar və qurğu obyektləri üzrə iddia sənədlərinə, toksiooloji və ekoloji zərərsizliyi təyin edən sənəd təqdim edilir.

Konvensiya ilkinliyi iddia edildikdə ilk iddia sənədinin surəti iddia sənədinin patent idarəsinə daxil olduğu tarixdən üç aydan gec olmayaraq təqdim edilə bilər.

İddia sənədləri beş nüsxədə tərtib edilir. Lakin ekspertiza mərkəzinə üç nüsxədə təqdim olunur. Əgər ixtira şəxsin vəzifə tapşırığı ilə əlaqədar olaraq hazırlanmışdırsa, onun işlədiyi müəssisə, idarə patent sahibi adlanır və iddia sənədlərini icra hakimiyyəti orqanına təqdim edilməsi üçün xüsusi məktub verir. Rüsumu da patent sahibi ödəyir. Əgər şəxsin işlədiyi müəssisə və idarə rəsmi şəkildə iddia sənədi verməkdən imtina edərsə, şəxs öz adından iddia sənədi verə bilər.

İddia sənədlərinin əsasını ixtira təsviri və ixtira düsturu təşkil edir.

ƏLƏM DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
KİMLİ MƏKTUBXANA

272599

İxtiranın təsviri ixtirarı həyata keçirmək üçün ixtiranın mahiyyətini açıqlamalıdır və onun düsturu ilə müəyyən edilən hüquqi mühafizəsinin həcmi təsdiq etməlidir.

İxtira təsviri quruluşu etibarilə aşağıdakı məntiqi əlaqəli hissələrə bölünür.

1. Beynəlxalq ixtira təsnifatının (BİT) indeksi;
2. İxtiranın adı;
3. İxtiranın aid olduğu texnika sahəsi;
4. Texnikanın səviyyəsi;
5. İxtiranın mahiyyəti;
6. Çertyoj və cədvəllər (ayrıca vərəqlərdə çap edilir).
7. İxtiranın həyata keçirilməsi imkanını təsdiq edən məlumatlar (lazım olduğu halda);
8. İxtirada istifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısı (bibliografik təsviri)

İxtira təsvirinin bibliografik elementləri ixtira dövlət icra hakimiyyəti orqanında ekspertizadan keçirildikdən sonra patentin əvvəlində verilir və ixtira təsviri ilə birlikdə nəşr edilir. Onlar əlaqədar dövlət patent bülletenində ixtiranın referatı ilə birlikdə də dərc edilir. Bibliografik elementlərin beynəlxalq kod nömrələri və ifadə etdikləri əlamətlər kitabın IV fəslinin 2-ci paragrafında verilmişdir.

Yuxarıda deyilən hissələri bir qədər ətraflı izah edək.

İxtiranın adı onun təyinatını xarakterizə edir, ixtiranın mahiyyətini açır və bir qayda olaraq, Beynəlxalq İxtira Təsnifatının müəyyən rubrikasına uyğun olur. Bu təsnifat bərdə ətraflı danışılacaqdır (bax: III fəsil, § 2).

İxtiranın adı tək halda verilir. Lakin burada tək halda işlədilməyən adlar və kimyəvi birləşmələrə aid olub, ümumi struktur düsturu ilə əhatə olunan ixtira adları cəm halda verilir.

Fərdi birləşmələrə aid olan ixtira adına, kimyada qəbul edilmiş nomenklaturadan biri üzrə fərdi birləşmənin adı (əsas etibarilə kimyəvi birləşmələrin İUPAC – International Union Physical and Applied Chemistry beynəlxalq no-

menklaturu), onun təyinatına konkret göstəriş, bioloji aktiv birləşmələr üçün isə – bioloji aktivliyin növü daxil edilir.

Strukturunu təyin edilməmiş yüksək molekulyar birləşmənin alınması üsuluna aid ixtiranın adına yüksək molekulyar birləşmə adı və onun təyinatına dair göstəriş daxil edilir.

Maddənin – tərkibi təyin edilməmiş qarışıqın alınması üsuluna dair ixtiranın adına, onun təyinatına aid göstəriş və ya həmin maddənin bioloji aktiv xassələri daxil edilir.

Mikroorqanizm ştammina, bitki və heyvan hüceyrələri, kulturuna aid ixtiranın adında mikroorqanizmə, bitki və ya heyvan hüceyrələri kulturunun nəsil və növünün latınca adın müəllifinin (müəlliflərinin) soyadı (soyadları) göstərilməlidir. Mikroorqanizmdə bitki və heyvan hüceyrələri kulturunun adı beynəlxalq nomenklaturun kodekslərinin tələblərinə uyğun şəkildə ifadə edilməlidir. Məsələn, bakteriyalar üçün ştammin təyinatı və görünüşü «Bakteriyaların qəbul edilmiş adlarının siyahısı»na daxil olmuş və ya ona əlavə kimi «International Journal Systematic Bakteriology»də dərc olunan adlar göstərilməlidir.

Göstərilən siyahıya və ya ona əlavə kimi daxil olmuş mikroorqanizmlərin adları «Sp» (Species) şəklində, mötərizə içərisində qeyri-qanuni adı yazıb, onun yanında «inv» qeydini göstərməklə ifadə olunur, Məsələn: «Bacillus sp. (B. amulaltioum) «inv» bakteriyalarının ştammi – «amilaz produsenti».

Məlum qurğu, üsul, maddə və ştammin yeni təyinat üzrə tətbiqinə aid olan ixtiranın adı, uyğun obyekt üçün qəbul edilmiş qaydalar üzrə tərtib edilir və məlum obyektin yeni təyinatını ifadə edir.

Biri digərindən alınması (hazırlanması), həyata keçirilməsi və ya istifadə edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş obyektlərə aid olan bir qrup ixtiranın adında, birinci ixtiranın adı tam, digərinin adı isə ixtisarla göstərilir.

Biri digərində istifadə edilmək üçün nəzərdə tutulmuş obyektlərə dair bir qrup ixtiranın adında qrupa daxil olan ixtiraların adları verilməlidir.

Eyni bir nəticəni, eyni bir yolla əldə etməyi təmin edən ixtira və bir qrup ixtiralar eyni bir ada malik olurlar. Belə ki, qrupun adına mötərizə içərisində «variantlar» sözü əlavə edilir.

İxtiranın adından sonra təsvirin bölmələrinin məzmunu müəyyən ardıcılıqla göstərilir. Təsvirin mətninin ilk bölməsi «**ixtiranın aid olduğu texnika sahəsi**» adlanır və bir cümlə ilə ifadə olunur. Məsələn, «Reduksiya prosesində dəmir tərkibli dənəvərlərdə çatlamayan aradan qaldırılması üsulu» adlı ixtirada (müəllif E.Ş.Həsənov, patent sahibi – Bakı Dövlət Universiteti) deyilən bölmə belə ifadə edilmişdir:

«İxtira ovuntu metalurgiyası sahəsinə, konkret olaraq dəmir yanığından yüksək hərarətlə davamlı dənəvərlərin və sonralar onları konversiya qazı ilə reduksiya etməklə dəmir pudrasının alınması üsuluna aiddir».

«İxtiranın aid olduğu texnika sahəsi» bölməsində ixtiranın tətbiq sahəsi göstərilir. Əgər bu sahələr bir neçədirsə, onlardan əsasları qeyd edilir.

«**Mövcud biliklər məcmusu**» adlandırılan növbəti bölmədə tərtib edilən ixtiraya məzmunca yaxın (analoq) və ən yaxın analoq (prototip) haqqında məlumat verilir və onların çatışmayan cəhətləri göstərilir.

İxtiranın analoqu – əlamətlər məcmusu, hazırlanan ixtiranın mühüm əlamətlər məcmusuna xeyli dərəcədə oxşar olan, ilkinlik tarixinə qədər məlum olan eyni təyinatlı mənbələrdir.

Ən yaxın analoq (prototip) tərtib edilən ixtirayı texniki mahiyyətinə və alınan nəticəyə görə ən yaxın olan ixtiradır. Buna «prototip» deyirlər. Tərtib edilən ixtiranın bir neçə analoqu ola bilər. Lakin onlardan seçilən ən uyğun ixtira

bir adda olmalıdır, yəni ixtiranın ancaq bir prototipi olmasıdır.

Yuxarıda nümunə kimi verilmiş ixtiranın «mövcud biliklər məcmusu» bölməsi belə verilmişdir:

«Mərhələlərlə yandırmaqla dəmir tərkibli konsentrantlardan dənəvərlərin alınması və şaxta sobasında yüksək hərarətlə reduksiya edilməsi üsulu məlumdur [1]. Bu üsulun çatışmayan cəhəti ondan ibarətdir ki, fluslaşmamış xammal yüksək hərarətdə yandırdıqda və reduksiya edildikdə yapışmaya meyilli olur. Bundan başqa, yanma dərəcəsinə aşağı salmaq üçün müxtəlif örtüklərdən istifadə edilir [2, 3]. Bu isə dənəvərlərin yanmaq meyilliyini aşağı salır. Üsulun çatışmayan cəhəti ondan ibarətdir ki, borularda su dövr etdikdə onların divarlarında kalsium birləşmələri əmələ gəlir və süzgəclərin tutulması müşahidə edilir».

Göründüyü kimi, təklif edilən ixtiraya üç mövcud analoq seçilmişdir və onların əsas çatışmayan cəhətləri göstərilmişdir. Verilmiş abzasdan sonra digər bir abzas da verilir və burada artıq prototip xarakterizə olunur. Prototipin çatışmayan cəhətləri tərtib edilən ixtiranın texniki həllinin əsas mahiyyətini təşkil edir, yəni prototipdə çatışmayan əlamətlər yeni ixtirada həll edilir, yaxşılaşdırılır və ya inkişaf etdirilir. İndi deyilən ixtiranın təmsalında prototipin xarakteristikasını göstərək:

«Texniki mahiyyətinə və alınan nəticəyə görə bu ixtiraya ən yaxın olan ixtira dəmir tərkibli xammalın fluslaşmış əhəng daşı ilə 1200-1300°C yandırılması və sonra isə dəmirin reduksiya edilməsidir [4]. Üsulun üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, dənəvərlərdə qələvinin artması onların keyfiyyətinə müsbət təsir edir. Lakin dənəvərlərdə CaO və sulfidlərin artması hesabına qələvilik də artır ki, bu da kükürdün miqdarının çoxalmasına səbəb olur. Üsulun digər çatışmayan cəhəti reduksiya prosesinin yüksək hərarətlə aparılmasıdır. Bunun nəticəsində də dənəvərlərdə qurumlaşma və çat müşahidə edilir. Hissəciklərin bir-birinə yapışması nəticə-

sində qazın diffuziyası çətinləşir və bu səbəbdən də dənəvərlərin dağılması baş verir, metallik dəmirin çıxışı 96%-ə qədər aşağı düşür».

Bundan sonra **ixtiranın məqsədi və həmin məqsədə nail olunma üsulu** göstərilir. Yuxarıda nümunə kimi verilmiş ixtirada həmin bölmə belədir:

«Təklif edilən ixtiranın məqsədi dəmir tərkibli davamlı dənəvərlər almaq və reduksiya prosesində onların qatlama-sını aradan qaldırmaq yolu ilə dəmir nurasının çıxışını artırmaqdan ibarətdir».

«Qarşıya qoyulmuş məqsədə belə nail olunur: Əvvəlcə dəmir tərkibli dənəvərlər fuluslaşdırılır, sonra dəmir yanığının kütlə miqdarına müvafiq olaraq 0,003% və 0,001% nisbətində betanit və texniki natrium-karbonat istifadə edilir. Alınmış dənəvərlər 600°C hərarətdə yandırılır. ... və s.».

İxtiranın mahiyyəti bölməsi iki məntiqi hissə şəklində verilir: 1). İxtiranın mühüm əlamətləri; 2). İxtiranın mahiyyətini açıqlayan məlumatlar.

İxtiranın mahiyyəti onun təmin etdiyi texniki nəticəyə nail olmaq üçün kifayət qədər mühüm əlamətlər məcmu-sunda ifadə olunur.

Əlamətlər nail olunan texniki nəticəyə təsir etdikdə, yəni onlar göstərilən əlamətlərlə səbəb-nəticə əlaqəsində olduqda mühüm əlamətlərə aid edilir.

İxtiranın mahiyyəti bölməsində iddia edilən ixtiranın həll etməyə yönəldiyi məsələ ətraflı açıqlanır, ixtira həyata keçirildikdə əldə edilə biləcək texniki nəticə göstərilir.

Bu bölmədə həmçinin ən yaxın analoqdan (prototip-dən) fərqlənən əlamətləri ayırmaqla, ixtirayı xarakterizə edən mühüm əlamətlərin hamısı göstərilir. Fərqlənən əlamətlər iddia edilən hüquqi mühafizə həcmi-nin intişar etdiyi bütün hallarda kifayət edən əlamətlərə və ixtirayı ancaq xüsusi hallarda konkret yerinə yetirilmə formalarında və ya onun istifadə edilməsinin xüsusi şəraitində xarakterizə edən əlamətlərə bölünür. İddia edilən ixtiranın yeni mühüm əla-

mətləri və nail olunan texniki nəticə arasında səbəb-nəticə əlaqəsinin olması da göstərməlidir. İxtiranın mahiyyətini açıqladıqda alınması həmin ixtiranın təmin etdiyi, ixtiraçıya məlum olan digər texniki nəticə növlərinin və onun xüsusi hallarda yerinə yetirilməsinin göstərilməsi də tövsiyə olunur. Məsələn, texniki nəticə burucu momentin azaldılması, ilişmənin aradan qaldırılması, vibrasiyanın lokalizasiya edilməsi, tökmənin struktur qüsurlarının aradan qaldırılması və s. ilə göstərilə bilər.

Göstərilən məlumatlar bir qrup şəxslər üçün o cümlədən texniki nəticəyə dair məlumatlar da hər bir ixtira üçün ayrılıqda verilir.

Mikroorqanizm ştamını, bitki və heyvan hüceyrələri kulturunu təsvir etdikdə əlavə olaraq onun ilk və ya yaxın qohum ştammlardan fərqlənən əlamətləri də göstərməlidir.

Məlum qurğu, üsul, maddə və ştamın yeni təyinat üzrə tətbiqinə aid ixtiranı təsvir etdikdə məlum obyektin xarakteristikaları (onun təsvir olunduğu məlumat mənbəyinin bibliografik təsvirini qeyd etməklə) onun məlum və yeni təyinatı və yeni təyinat üzrə tətbiqinə imkan verən müəyyən edilmiş xassələri haqqında məlumatlar verilir.

Çertiyoj fiqurlarının təsviri bölməsində çertiyojların siyahısı, qısaca olaraq hər bir fiqurda nəyin əks edildiyi qeyd olunur.

İxtiranın həyata keçirilməsi imkanlarını təsdiq edən məlumatlarda iddiaçının müəyyən etdiyi təyinatda ixtiranın istifadəsinin həyata keçirilməsinin mümkünlüyü göstərməlidir.

Qurğuya aid olan ixtiranın həyata keçirilməsi imkanlarını təsdiq edən məlumatlara qurğunun konstruksiyasını açıqlayan və statik vəziyyətdəki təsviri daxildir. Qurğunun konstruktiv elementlərini təsvir etdikdə çertiyoj fiqurlarına isnadlar verilir. Konstruktiv elementlər rəqəmlərlə, onların adının çəkilməsi üzrə, birdən başlayaraq artma qaydasında nömrələnir.

Qurğunu statik vəziyyətdə təsvir etdikdən sonra çertiyojlarda verilmiş konstruksiyanın rəqəmlərlə işarələnmiş elementlərinə (epiyuralar, zaman diaqramları və s.) isnad etməklə qurğunun təsiri (iş) və istifadəedilmə üsulu təsvir edilir.

Əgər qurğuda funksional səviyyədə xarakterizə olunmuş element vardırsa və təsvir olunun realizə forması proqramlaşdırıla bilən (sazlandırıla bilən) çoxlu funksional vasitənin istifadəsini nəzərdə tutursa, onda həmin qurğunun tərkibində bu cür vasitə ilə təyin edilmiş konkret funksiyanın yerinə yetirilməsi imkanlarını təsdiq edən məlumatlar da verilir. Bu cür məlumatlar kimi alqoritm, o cümlədən, hesablama alqoritmi verildiyi haldə, onu blok-sxem və ya mümkün olduqda uyğun riyazi ifadə şəklində vermək daha yaxşıdır.

Üsula aid olan ixtiranın həyata keçirilməsi imkanını təsdiq edən məlumatlar.

Üsula aid olan ixtira üçün maddi obyekt üzərində ardıcıl əməli hərəkətlərin (əməliyyatlarının) aparılması və onların həyata keçirilmə şəraitinin konkret rejimlərə (temperatur, təzyiq və s.) isnadı daxildir. Məlum vasitələrin (qurğu, maddə və ştamm) istifadə edilməsilə xarakterizə olunan üsulu təsvir etdikdə həmin vasitələr göstərilir və ilkinlik tarixinə qədər onların məlumluğu təsdiq edilir. Məlum olmayan vasitələr istifadə olunduqda, onların xarakteristikası verilir və lazımi hallarda qrafiki təsvirləri əlavə edilir.

Üsulda yeni maddələr istifadə olunduqda həmin maddələrin əldə edilməsi üsulu göstərilir.

Ümumi struktur düsturu ilə təsvir edilən birləşmələrin yeni qrupunun alınması üsuluna aid olan ixtira üçün üsul ilə qrupun bəzi konkret birləşmələrinin, əsas etibarilə, müxtəlif kimyəvi xassəli radikalların alınmasına aid misallar, qomoloji sıra üçün isə həmin sıranın kənar və orta təmsilçilərinin alınmasına dair misallar verilir. Qrupa daxil olan birləşmələr üçün məlum metodlarla təsdiq edilmiş struktur düsturlar

və fiziki-kimyəvi xarakteristikalar göstərilir. Təsvirə həmçinin yeni birləşmələrin təyinatı və ya bioloji aktiv xassələri haqqında məlumatlar da daxil edilir.

Strukturu müəyyən edilməmiş yüksək molekulyar birləşmələrin alınması üsuluna aid ixtirada verilən misallarda həmin birləşmələrin identifikasiyası üçün lazım olan məlumatlar, yüksək molekulyar birləşmənin alınmasında reagentlər haqqında məlumatlar və həmin təyinatı təsdiq edən məlumatlar da olmalıdır.

Tərkibi və strukturu müəyyən edilməmiş materialdan hazırlanmış məmulatın alınması üsuluna aid olan ixtirada materialın xassələri və elementin və ya bütünlükdə məmulatın xarakteristikaları haqqında məlumatlar verilir.

Maddəyə aid olan ixtiranın həyata keçirilməsi imkanlarını təsdiq edən məlumatları izah edərkən strukturu müəyyən edilmiş yeni fərdi birləşməyə aid olan ixtira üçün məlum metodlar, isbat edilmiş struktur düsturu, fiziki-kimyəvi sabitlər verilir və yeni birləşmənin ilk dəfə alındığı üsul təsvir olunur. Bunlardan başqa, bu birləşmənin müəyyən təyinat üzrə istifadə edilməsi imkanın sübutu, bioloji aktiv birləşmə üçün isə – aktivlik və zəhərləmə xüsusiyyətinin kəmiyyət göstəriciləri, lazım olduğu halda isə təsir qabiliyyəti və digər göstəriciləri də təsvir edilir.

Əgər yeni birləşmə müalicə təyinatlıdırsa və onun bu keyfiyyətdə kliniki sınaqları aparılmışdırsa, onda müalicə vasitəsinin dozasını və qəbul edilmə üsulunu, reseptin tərtib edilmə qaydasına, kəskin zəhərləmə xüsusiyyətini göstərməklə, həmin sınaqlar haqqında məlumatlar da verilməlidir.

Əgər yeni fərdi birləşmə mikroorqanizm ştammi, bitki və heyvan hüceyrələri kulturu istifadə etməklə alınmışdırsa, onda həmin ştammin iştirakı ilə biosintez üsulu, onun haqqında dəlillər və depozitinə dair məlumatlar da verilir.

Əgər ixtira, strukturu müəyyən edilmiş, ümumi struktur formulu ilə təsvir edilən yeni fərdi birləşmə qruplarına aiddirsə, onda alınma üsulunun ümumi sxemini, həmçinin

əsas etibarilə kimyəvi xassə üzrə müxtəlif radikalı bəzi konkret birləşmələrin əldə edilməsi imkanları göstərilir.

Alınmış birləşmələr üçün həmçinin məlum metodlarla təsdiq olunmuş struktur formulları, fiziki-kimyəvi sabitlər və qrupun bəzi birləşmələrinin göstərilən təyinat üzrə istifadə edilməsi imkanın sübutu da verilir.

Əgər ixtira aralıq birləşməyə aiddirsə, onda aralıq birləşmənin məlum son məhsulla emal edilməsi və ya ondan konkret təyinatlı, yaxud bioloji fəal xassəli yeni son məhsul alınması imkanı da göstərilməlidir.

Əgər ixtira kompozisiyaya (qatışığa, məhlula, ərintiyə, şüşəyə və s.) aiddirsə, onda verilən misallarda kompozisiyanın tərkibinə daxil olan maddələrin, həmçinin onun əldə edilməsi üsulunun təsviri də olmalıdır. Əgər kompozisiyada inqredient kimi yeni maddə varsa, onda həmin maddənin əldə edilməsi üsulu təsvir edilir.

Misallarla təsvir edilən konkret maddələrdə hər bir inqredientin miqdarı, ixtiranın məğzində göstərilmiş kəmiyyətlərin intervalına uyğun olan konkret ölçü vahidləri ilə ifadə olunmuş şəkildə göstərilir (ixtiranın məğzində inqredientlərin miqdarı faizlə ifadə olunduqda (kütlə və ya həcm üzrə) misalda göstərilən inqredientlərin ümumi miqdarı 100%-ə bərabər olur)).

Ştamma aid olan ixtira üçün ştammin nomenklatur məlumatları və qidalandırıcı mühit (şəpin və qıcırma prosesi) kəmiyyət və keyfiyyət tərkibi haqqında məlumatlar, becərilmə şəraiti (temperatur, PH-ın ədədi qiyməti, oksigenin xüsusi kütlə keçiriciliyi, işıqlanma və s.) qıcırma vaxtı, biosintez xarakteristikası, faydalı (məqsədli) məhsullar, məhsulun mühitə çıxışı, ştammin fəallıq (məhsuldarlıq) səviyyəsi və onun təyin edilməsi (testləşdirilməsi) üsulları haqqında məlumatlar da verilir. Həmçinin, məqsədli məhsulların ayrılması və təmizlənməsi üsulu da göstərilməlidir (yeni məqsədli məhsulların törəməsi üçün. Məsələn, antibiotiklər, fermentlər monokanal anticismlər və s.).

Mikroorqanizm kompozisiyaları, bitki və heyvan hüceyrə kulturları üçün aşağıdakı məlumatlar göstərilir: komponentlərin olmasının yoxlanması metodu, ayırma (seleksiya) metodu və seleksiyanın aparılmasında istifadə edilən əlamətlər, uzun müddətli becərmədə konsorsiumun sabitliyi, kənar mikroorqanizmlərlə yoluxmaya davamlılığı.

Qurğu, üsul, maddə və ştamın yeni təyinat üzrə tətbiqinə dair ixtirada əlaqədar təyinatı realizə etmək imkanını təsdiq edən məlumatlar verilməlidir.

İxtiranın təsvir hissəsinin sonunda istifadə edilmiş analoqun (analoqların) və prototipin biblioqrafik təsviri verilir. Biblioqrafik təsvirlər hələlik qüvvədə olan QOST 7.1.84 nömrəli dövlət standartı əsasında verilməlidir. Təsvirlər ixtiranın dövlət orqanında ekspertizası üçün çox vacib element olduğundan, dəqiq və düzgün tərtib edilməlidir. Bu barədə IV fəslin 7-ci paragrafında ətraflı məlumat verilmişdir.

Biblioqrafik təsvirdən sonra sənədi müəllif (müəlliflər), yəni iddiaçı və buna müvəkkil edilmiş şəxs imzalayır. İmza gerbli möhürlə təsdiq edilir.

§4. İxtira düsturu və onun qurulma qaydaları

İxtira düsturu ixtiranın mahiyyətini, yeniliyini və patentlə verilən hüquqi mühafizə həcmi müəyyən edir. Düstur ixtiranın ümumi quruluşunda mühüm elementdir.

İxtiranın düsturunda ixtiranın vacib əlamətlərinin məcmuu məntiqi tərifi şəklində və bir cümlə formasında ifadə edilir. Əgər ixtiranın çoxbəndli düsturu olarsa, hər bir bənd birdən başlayaraq nömrələnməli və bir cümlə ilə verilməlidir.

İxtira düsturundakı əlamətlər ehtiva etməlidir ki, onların müqayisəsi və eyniləşdirilməsi mümkün olsun.

İxtiranın düsturu birbəndli və çoxbəndli ola bilər.

Bir ixtiranın xüsusi hallara aid yerinə yetirilməsinə və ya istifadə edilməsinə görə, inkişaf və dəqiqləşdirməyə malik olmayan mühüm əlamətlər məcmuusu olduqda, onu xarakterizə etmək üçün **ixtiranın birbəndli düsturu** tətbiq edilir.

Bir ixtiranın xüsusi hallara aid yerinə yetirilməsinə və ya istifadə edilməsinə görə, inkişaf etdirilən və ya dəqiqləşdirilən mühüm əlamətlər məcmuusu olduqda, onu və ya bir qrup ixtiranı xarakterizə etmək üçün **ixtiranın çoxbəndli düsturu** tətbiq edilir. İxtiranın çoxbəndli düsturu müstəqil (asılı olmayan) və onun ardınca gələn bir və ya bir neçə asılı bənddən ibarət olur. Hər bir bənd nömrələnir (1, 2, 3 və s.) və bitkin bir cümlə kimi ifadə edilir.

İxtira düsturunun müstəqil (asılı olmayan) bəndi iddia edilən hüquqi mühafizə həcmi göstərən mühüm əlamətlər məcmuusu ilə açıqlanır və müəyyən məntiqi ifadə ilə ixtiranı xarakterizə edir. Asılı olmayan bənd bir qayda olaraq, prototiplə oxşarlıq təşkil edən, onunla üst-üstə düşən məlum və ya məhdudlaşdırıcı hissədən və prototiptən fərqlənən, mütləq şəkildə yeni olan fərqləndirici hissədən ibarət olur. Məlum hissə fərqləndirici hissədən «**onunla fərqlənir ki, ...**» söz birləşməsi ilə ayrılır.

İxtiranın düsturu aşağıda göstərilənləri xarakterizə etdikdə, məlum və fərqləndirici hissələrə ayrılmadan tərtib edilir: fərdi birləşmə; mikroorqanizm ştammi; bitki və heyvan hüceyrələri kulturası; əvvəllər məlum olan qurğu, üsul, maddə və ştammin yeni təyinat üzrə tətbiqi; analoqları olmayan ixtira (kütləvi dildə buna «pioner ixtira» deyirlər; məs: «elektrabur», «turbabur» və s.).

İxtiranın düsturunun birinci bəndi həmişə ixtiranın adı ilə başlanmalıdır. Yuxarıda deyilən ixtiranın («reduksiya prosesində dəmir tərkibli dənəvərlərdə çatlamanın qarşısının alınması üsulu») düsturu birbəndlidir və belə ifadə edilmişdir:

«Reduksiya prosesində dəmir tərkibli dənəvərlərdə çatlamanın qarşısının alınması üsulu fluslaşmış dənəvərlərin

yandırılması və sonradan konversiya edilmiş təbii qazdan dənəvərlərin aşağı hərarətdə reduksiya edilməsi prosesindən ibarət olub, **onunla fərqlənir ki**, fluslaşmış dənəvərlərin keyfiyyətini yüksəltmək üçün qatışıq betonit və texniki natrium məhlulundan dəmir yanığı kütlə miqdarında müvafiq olaraq 0,003% və 0,001% istifadə edilir, yandırılma prosesi isə 600°C aparılır, doydurulmuş dənəvərlər 7000°C hərarətdə NaOH məhlulunun və mikobaytın – $Mg_3 H_4 SO_3$ iştirakı ilə aparılır».

İxtira düsturunun asılı olan bəndi (bəndləri) əksər hallarda qurğuya, konstruksiyaya aid ixtiralarda tətbiq edilir. Asılı bəndlərə ixtiranın yerinə yetirilməsinin və ya istifadə edilməsinin xüsusi hallarında onu xarakterizə edən mühüm əlamətlər daxil edilir. Burada ixtiranın təyinatını əks etdirən, bir qayda olaraq, asılı olmayan bənddə verilənlə müqayisədə ixtisar şəklində baza anlayışı və onun aid olduğu asılı olmayan bənddə verilənlə müqayisədə ixtisar şəklində, baza anlayışı və onun aid olduğu asılı olmayan və (və ya) asılı olan bəndə (bəndlərə) isnad verilir. Asılı bənd ixtira düsturunun bir neçə bəndinə tabe olduqda, onlara isnad (alternativ) verilir.

Asılı olan bəndlərin asılı olmayan bəndə tabeliyi bir-başə və ya dolayı yolla, yəni bir və ya bir neçə asılı bəndlər vasitəsilə ola bilər.

Asılı olan bəndin bilavasitə tabeliyi ixtiranın yerinə yetirilməsinin və ya istifadə edilməsinin xüsusi halında, həmin bəndin əlamətləri ilə yanaşı, ixtira düsturunun ancaq asılı olmayan bəndində göstərilmiş əlamətlər lazım olduğu hallarda tətbiq edilir.

Çoxbəndli ixtira düsturuna aid bir nümunə verək: ixtiranın adı: «**Mikroproqram idarəetmə qurğusu**»

1. Mikroproqram idarəetmə qurğusu mikroəmri formalaşdırın blokdan, yaddaş blokundan, mikroəmri regis-

trindən ibarət olub, **onunla fərqlənir ki**, sürəti və yaddaşın tutumunu artırmaq məqsədilə qurğuya ikinci idarəetmə bloku əlavə edilmişdir.

2. Qurğu I bəndə əsasən onunla fərqlənir ki, birdən üçə qədər olan ünvan bloku multiprosessor, trigger və açar qovşaqları mühafizə edir, həmçinin triggerin girişi və çıxışı yuxarı dərəcələrlə bağlıdır.

Hər bir ixtira obyektinin patent düsturunun müəyyən xüsusiyyətləri vardır.

Qurğuya aid ixtira düsturunda qurğunun əlamətləri statik vəziyyətdə verilir. Qurğunun konstruktiv elementləri verildikdə onların hərəkət vəziyyəti və ya hər hansı bir funksiyanın yerinə yetirilməsi mümkünlüyü (məsələn, tormozlanma, sıxılma və s.) göstərilir.

Üsula aid ixtira düsturunda üsulun əlamətləri kimi təsiri (hərəkəti, əməliyyatı) xarakterizə etmək üçün fel istifadə olunduqda onları məlum növdə, xəbər formasında, üçüncü şəxsin adından və cəm halında (məs: qızdırırlar, nəm edirlər, közərdirlər və s.) şərh edilir.

Maddəyə aid ixtira düsturunda hər hansı mənşəli fərdi birləşməni xarakterizə etmək üçün həmin maddənin təyinatı və ya bioloji aktivlik növü, birləşmənin adı, yaxud kimyəvi işarəsi qeyd edilir. Bunlardan başqa, aşağıdakılar göstərilməlidir:

-antibiotik və digər molekulyar maddələr üçün: ayrılma mənbəi (mikroorqanizm ştammi və ya hüceyrə kulturu), element tərkibi, molekulyar kütlə, maddənin optik aktivliyi, spektral təhlilin nəticələri, maddənin rəngi və fiziki vəziyyəti, həllolunma qabiliyyəti və işığa həssaslığı;

-nativ fermentlər üçün: ayrılma mənbəi (mikroorqanizm ştammi və ya hüceyrə kulturu), substrat xüsusiyyətləri, molekulyar kütlə, PH sabilliyi, izoelektrik nöqtəsi, Mixaclis sabiti, fermentin inqibitoru;

-monokanal antitellər üçün: əldədilmə mənbəyi (mikroorqanizm ştammi və ya hüceyrə kulturu), immunoqlobu-

linin sinfi (altsinfi) və yüngül zəncirlərin tipi, təsnifat, antigen nişanın xarakteristikası, birləşdirmə sabiti, molekulyar kütlə, izoelektrik nöqtəsi və antigenin təbiətindən asılı olaraq – kompliment-birləşdirici və ya neytrallaşdırıcı, yaxud litik, ya da aqqliyuntik, presiptik aktivlik və ya sitozöhərlik (kəmiyyət ifadəsi ilə);

-protektiv antigenlər üçün: ştamm-ayrılma mənbəyi, lokallaşdırma və ştammın strukturunda antigenin təbiəti, ayrılma metodu, biokimyəvi tərkib (polisaxarid təbiətli antigenlər üçün – monosaxaridlərin tərkibi, zülal təbiətli antigenlər üçün – aminoturşuluq tərkibi və s.) molekulyar kütlə, izoelektrik nöqtəsi və (və ya) izoelektrik yerdəyişməsi;

- mühəndis genetikası obyektləri (plazmid, vektor, rekombinat molekulları və nuklein turşuları, HK və MK fraqmentləri) üçün: mənşəyi (tərkib hissələri), genetik marker və requlyar sahəni göstərməklə fiziki xəritə, konyuqativlik (plazmitlər üçün), vektorun həcmi, sabitlərin spektri (vektorlar üçün), HK yad fraqmentin nukleotidlərinin ardıcılığı (struktur genin) və kodlaşdırılan maddənin adı (HK rekombinat molekulları və HK fraqmentləri üçün).

Kompozisiyaya aid ixtira düsturunda inqredientlərin kimyəvi miqdarına dair əlamətlər olduqda, onlar hər hansı eyni ölçü vahidləri ilə, bir qayda olaraq, miqdarın minimal və maksimal (aşağı və yuxarı) hədlərini xarakterizə edən iki qiymətlə ifadə edilir.

Kompozisiyanın tərkibində antibiotiklərin, fermentlərin, anatoksinlərin kəmiyyət miqdarı kompozisiyada olan komponentlərin ölçü vahidlərindən fərqli olaraq digər ölçü vahidləri ilə göstərilə bilər (məsələn, kompozisiyada olan digər inqredientlərin kütlə miqdarına nisbətən 1000 vahid ilə).

İxtiranın əlaməti kimi mürəkkəb tərkibli maddə göstərilərsə, onda həmin maddənin funksiyasını və ya xassəsini və onun əsasını mütləq göstərməklə, xüsusi adının istifadəsinə icazə verilir. Belə halda ixtiranın təsvirində həmin

maddənin tam tərkibi və lazım gəldikdə isə onun alınması üsulu verilməlidir.

Mikroorqanizm ştamına, bitki və heyvan hüceyrələri kulturuna aid ixtira düsturunda ştamın aid olduğu mikroorqanizm, bitki və heyvan cins və növ epinin latınca adı, ştamın adı, rəsmi kolleksiyanın abreviaturası-depoziti, depozit olunmuş obyektin kolleksiyasına verilmiş qeydiyyat nömrəsi daxil edilir.

İxtira obyektini məlum qurğu, üsul, maddə və ştamın yeni təyinat üzrə tətbiqinə aid olduğu hallarda ixtira düsturu belə qurulur: «bəlli olan (məlum olan) ixtiranın adı və ya funksional xarakteristikası göstərilir», sonra yeni təyinat üzrə istifadəsi (qurğunun, üsulun, maddənin və ya ştamın) adı və ya funksional xarakteristikası verilir.

İxtiranın düsturu ayrıca vərəqədə çap edilir, iddiaçı (iddiaçılar) və ya buna müvəkkil edilmiş şəxs, müvəkkil olmadıqda isə əlaqədar idarənin, müəssisənin rəhbəri tərəfindən imzalanır və gerbli möhürlə təsdiq edilir.

Çertyoj və digər materiallar ixtiranın mahiyyətini başa düşmək üçün vacibdirsə, ixtiraya əlavə edilir. Təqdim edilən çertyoj və digər materiallar təsvirin mətni ilə uyğunluq təşkil etməlidir. Çertyoj və digər qrafiki materiallar (sxem, qrafik, epyür, şəkil, osilloqram və s.) fotosəkil, cədvəl, diaqramlar kimi təqdim edilə bilər.

İxtiranın təsvirini çertyoj və ya sxemlərlə aydınlaşdırmaq mümkün olmadıqda onlar şəkil formasında təqdim edilir.

Qrafiki materialların hər birinin yuxarı sağ küncündə ixtiranın adı, aşağı sağ küncündə isə ixtiranın müəllifinin (müəlliflərinin) soyadı (soyadları), inisialı (inisalları) göstərilir.

Referat ixtiranın təsvirinin məzmunu etibarilə qısaca şərhindən ibarətdir. Referatda başlıq kimi yazılan «referat» sözündən aşağıda ixtiranın müəllifinin (müəlliflərinin) adı

(adları), soyadı (soyadları) göstərilir, daha sonra ixtiranın sərlövhəsi (adı) verilir.

Referatın mətni məntiqi cəhətdən belə qurulur:

1. İxtiranın birinci cümləsi (preambula hissəsi);
2. İxtiranın məqsədi;
3. Məqsədə nail olmaq yolları;
4. İxtiranın fərqləndirici xüsusiyyətləri, əldə edilən texniki nəticə;

5. İxtiranın istifadəsinin texniki və iqtisadi faydası

Lazım gəldikdə referatda əlavə məlumatlar, o cümlədən, çertyoj və qrafiki təsvir, ixtira düsturunun asılı bəndlərinin olmasına və ya onların sayına dair məlumatlar, qrafiki təsvir və cədvəl ola bilər.

Referat ayrıca vərəqdə, Azərbaycan, rus və ingilis dillərində çap edilir; mətnin həcmi orta hesabla 1000 çap işarəsindən çox olmamalıdır.

Referat ixtira müəllifi (müəllifləri) tərəfindən imzalanır. Lakin ona möhür vurulmur. Referatın tərtibi qaydaları 7.9.77 nömrəli dövlət standartında verilmişdir. Bu standart indi də qüvvədə olan texnoloji standartlardan biridir.

İxtiranın təsvirində və izahedici materiallarında standartlaşdırılmış termin və ixtisarlar, onlar olmadıqda isə elmi və texniki ədəbiyyatda qəbul edilmiş termin və ixtisarlardan istifadə etmək olar.

Dövlət standartlarında olmayan, elmi və texniki ədəbiyyatda geniş yayılmamış termin və ixtisarlara istifadə etdikdə mətndə onların birinci dəfə işləndiyi yerdə izahı verilməlidir. Şərti işarələrin hamısı açıqlanmalıdır.

İxtiranın təsvirində və düsturunda terminologiyanın vəhdəti gözlənilməlidir, yəni ixtiranın təsvirinin mətnində və ixtiranın düsturunda eyni əlamətlər eyni termin və anlayışlarla ifadə edilməlidir. Terminologiyanın vəhdətinə verilən tələb fiziki kəmiyyətlərin ölçü vahidlərinə və istifadə olunan şərti işarələrə də aiddir.

Fiziki kəmiyyətlər qüvvədə olan Beynəlxalq Ölçü Vahidləri Sisteminə uyğun olmalıdır.

§5. İddia sənədlərinin hazırlanması texnologiyası

İddia sənədləri Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin Respublika Milli Patent Ekspertizası Mərkəzinə təqdim edilən sənədlərdir. Bu sənədlərə daxildir:

1). İddiaçının (iddiaçıların) vahid qaydada tərtib edilmiş ərizəsi;

2). İxtira təsviri;

3). İxtiranın düsturu;

4). Çertyoj, sxem və cədvəllər;

5). Referat;

6). Əgər şəxs (müəllif) müəyyən müəssisə və idarədə işləyirsə və ixtira vəzifə tapşırığı ilə əlaqədar olaraq edilmişdirsə, həmin təşkilatın rəhbərinin imzası ilə təsdiq edilmiş məktub. Belə halda əlaqədar müəssisə, idarə patent sahibi kimi təsbit olunur;

7). Patent sahibinin ilkin ekspertiza və dövlət qeydiyyatı üçün ödədiyi rüsum (44000 man.) qəbzi.

8). Rüsumun azaldılması və ya rüsumödəmədən azaldılma barədə sənəd;

9). Patent müvəkkili vasitəsilə verilən iddia sənədində müvəkkilin müvəkkiliyini təsdiq edən sənədin surəti;

10). Toksiloji və ekologiyaya təsir edən maddələr, üsullar və qurğu obyektləri üzrə iddia sənədlərinə toksoloji və ekoloji zərərsizliyi təsdiq edən sənəd;

11). Konvensiya ilkinliyi iddia edildikdə ilk iddia sənədlərinin surəti (iddia sənədinin patent idarəsinə daxil olduğu tarixdən üç aydan gec olmayaraq təqdim edilir);

12). Mikroorqanizm ştammina, bitki və heyvan hüceyrələrinə, onların alınmasına və ya istifadə edilməsinə

aid iddia sənədində ştammin rəsmi müvəkkil edilmiş kolleksiyada-depozitarda depozit edilməsi haqqında sənəd.

İddia sənədlərinin başqa dildə verilmiş materiallarının Azərbaycan dilinə tərcüməsi iddia sənədinin Ekspertiza Mərkəzinə verildiyi tarixdən iki ay ərzində təqdim edilməlidir. Materialların tərcüməsi göstərilən müddət ərzində təqdim edilmədikdə, iddia sənədinin ilkinliyi tərcümənin daxil olduğu tarixindən sayılır. Bu işə ixtiraçı və patent sahibi üçün sərfəli deyildir.

Patentin verilməsi haqqında ərizə, ixtiranın təsviri, ixtiranın düsturu, ixtiranın mahiyyətini başa düşmək üçün çertyoj və digər materiallar, həmçinin referat üç nüsxədə təqdim edilir. Qalan sənədlər bir nüsxədə təqdim edilə bilər. Lakin deyildiyi kimi, iddia sənədləri beş nüsxədə hazırlanır (bir nüsxə iddiaçıda, bir nüsxə patent şöbəsində qalır).

Patent verilməsi haqqında ərizənin son (2002-ci il) nümunəsi aşağıda şəkildə verilmişdir.

Hər hansı məlumat ərizədəki əlaqədar qrafada yerləşmədikdə həmin qrafada «bax: davamı əlavə vərəqdə» ifadəsini yazmaqla məlumatı əlavə vərəqdə vermək olar.

«Ərizə» sözünün yuxarısında yerləşmiş sütunlar iddiaçı tərəfindən doldurulmur (boş saxlanılır) və iddia sənədi Ekspertiza Mərkəzinə daxil olduğdan sonra burada doldurulur.

Azərbaycan Respublikasının patentinin verilməsi xahişini göstərən qrafada patent istəyən iddiaçı şəxs haqqında məlumatlar, fiziki şəxsin familiyası, adı və atasının adı (famiya addan əvvəl göstərilir) və ya hüquqi şəxsin rəsmi adı (təsis sənədinə uyğun olaraq), həmçinin fiziki şəxslərin yaşayış yeri, yerləşdiyi dövlətin adı və ünvanı daxil edilməklə göstərilir. Göstərilən qrafada ixtiranın müəllifi olan iddiaçının daimi yaşayış yeri barədə məlumatlar verilmir, yalnız ərizənin ikinci səhifəsində 97 kodu altında qeyd edilir.

Adına patent istəyən Azərbaycan Respublikasından kənarında yaşayan xarici və ya fiziki şəxslər üçün

Ümumdünya İntellektual Mülkiyyət Təşkilatı (ÜİMT, ingilis dilində WIPO – World Intellectual Property Organization) St.3 standartına uyğun olaraq ölkənin kodu (əgər o, təyin edilibsə) göstərilir, onlardan patentin kimin adına verilməsi barədə sənəd təqdim edilir və göstərilən məlumat onların hər biri üçün verilir.

22 Daxil olma tarixi	51 BPT	21 Dövlət qeydiyyatı №-si
İlkinlik tarixi		30
<p>İxtiraya patentin verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Milli Patent Ekspertizası Mərkəzi 370060, Bakı şəh., Q.Qarayev pr.32</p> <p style="text-align: center;">Ə R İ Z Ə</p> <p>Aşağıdakı sənədləri təqdim edərək (nəzərdə tutulan patent sahibinin adı göstərilir) patenti verilməsini xahiş edirəm (edirik)</p> <p>71. İddiaçı (lar)</p> <p>☐ Xahiş edirəm, bu ixtiranın ilkinlik tarixini aşağıdakı tarixdən təyin edəsiniz:</p> <p>☐ Paris Konvensiyasının iştirakçısı olan ölkədə ilk iddia sənədinin (sənədlərinin) verilməsi tarixindən</p> <p>☐ Birinci iddia sənədinə əlavə sənədlərin qəbul olması tarixindən</p>		

31 Birinci iddia sənədinin nömrəsi	32 İddia sənədinin qəbul edilməsi tarixi (əlavə sənədlərin qəbul olunması tarixi)	33 Ümumdünya İntellektual Mülkiyyəti Təşkilatı (ÜİMT) standartının 3-cü maddəsinə uyğun olaraq iddia sənədi təqdim edən ölkənin kodu
1. 2. 3.		
54 İxtiranın Adı		
71 İddiaçı(lar) (təşkilatın tam rəsmi adı). İddiaçı-müəllif haqqında məlumatlar 75 №-li koda uyğun verilir	MTÜT-ə uyğun təşkilatın kodu və yaxud İMÜT standartlarının 3-cü maddəsinə uyğun iddia sənədi təqdim edən ölkənin kodu	
	2074729	

98 Məktublaşma üçün ünvan (tam poçt ünvanı, adresantın adı)

Telefon:

Telefaks:

Faks:

74 Patent müvəkkili (tam adı və yaxud təşkilatın adı)

Telefon:

Telefaks:

Faks:

İxtiranın açıq mətbuatda dərc olunmasının mümkünlüyü

Dərc olunması mümkündür Dərc olunmasını sürətləndirməyi xahiş edirik

Xaricdə patentləndiyi üçün dərs etmək müvəqqəti dayandırılır

Dövlət mənafeyinə zidd təsir göstərə biləcəyi üçün dərs edilməsi müvəqqəti dayandırılır.

Mən
(biz)

_____ (adı, soyadı, atasının adı)

xahiş edirəm (edirik), iddia sənədi haqqında məlumat dərc olunan zaman məni (bizi) müəllif kimi göstərməyəsiz
Müəllifin (lərin) imzası:

Təqdim edilən sənədlərin siyahısı	Vərəqlərin sayı	Nüsxələrin sayı	İddia sənədi vermək və patent almaq hüququnun yaranması üçün əsas (sənəd təqdim edilməklə)
☐ İxtiranın təsviri ☐ İxtiranın düsturu ☐ Çertyoj (lar) və digər materiallar ☐ Referat ☐ Rüsüm ödənilməsini təsdiq edən sənəd ☐ Aşağıdakıları təsdiq edən sənəd ☐ Rüsüm ödənilməsindən azad olunmuş və ya güzəşt haqqında			☐ Qanunun 13-cü maddəsinə uyğun olaraq iddiaçı işverəndir ☐ İşverənin öz hüquqlarını şəxsə verməsi haqqında sənədi ☐ Müəllifin və ya onun varisinin öz hüquqlarının başqa şəxsə verməsi haqqında sənəd

☐ Rüsüm məbləğinin azalması haqqında ☐ Ştamın depozitə qoyulması haqqında sənəd ☐ İlk iddia sənədinin (lərinin) sürəti (ləri) (konversiya ilkinliyi tələb edilən zaman) ☐ İddia sənədinin azərbaycan dilinə tərcüməsi ☐ Patent müvəkkilini səlahiyyətini təsdiq edən sənəd		☐ Varəsəlik haqqında sənəd
72 Müəllif (lər) 75 iddia sənədinin müəllifi (ləri) (adı, soyadı, atasının adı)	97 Tam ev ünvanı, xaricilər üçün UİMT standartlarının 3-cü Maddəsinə uyğun olaraq ölkənin kodu	Müəllifin imzası
MY _____ (iddiaçıların və ya müvəkkilərin imzası) (imza tarixi) Müəllifin patent alınması hüquqlarını iddiaçıya vermiş varisi		

İlkinlik tarixinin təyin edilməsi barədə xahiş yazılmış sətərdə yalnız iddia sənədinin patent idarəsinə daxilolma tarixindən daha tez ilkinlik istəniləndə doldurulur. Bu halda müvafiq sətirin əvvəlindəki kvadrat içərisinə «X» (dioqanal xaç) işarəsi qoymaqla istənilən ilkinlik üçün əsas qeyd olunur və ilkinlik istənilən əlavə materiallar və ya onun əsasında daha əvvəlki iddia sənədinin nömrəsi və ilkinlik tarixi (daha əvvəl daxil olan iddia ərizəsi və ona aid əlavə materialların daxilolma tarixi) göstərilir. Konvensiya ilkinliyi istəniləndə ÜUNT-in St.3 standartı üzrə ölkənin kodu göstərilir. Bütün bu məlumatlar ərizədə cədvəl formasında **31, 32** və **33** kodları ilə göstərilmişdir.

54 kodlu qrafada iddia edilən ixtiranın (ixtira qurumunun) adı göstərilir. Bu ad ixtiranın təsvirində verilmiş adla tam uyğun olmalıdır.

98 kodlu qrafada məktublaşma üçün ünvan, telefon, teleks, faks nömrələri (əgər onlar varsa) göstərilir. Məktublaşma üçün fiziki şəxs olan və Azərbaycan Respublikasında yaşayan iddiaçının (iddiaçılarından birinin) daimi yaşayış yerinin ünvanı və ya hüquqi şəxs olan iddiaçının Azərbaycan Respublikasında yerləşdiyi yerin ünvanı, yaxud Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyində qeydiyyatdan keçmiş patent müvəkkilinin ev ünvanı göstərilə bilər.

İddiaçı tərəfindən iddia sənədinin təqdim edilməsindən əvvəl patent müvəkkili təyin edildiyi halda **74** kodlu qrafada onun haqqında məlumatlar, soyadı, adı, atasının adı, Agentlikdə qeydiyyat nömrəsi, Azərbaycan Respublikasında yaşadığı ünvan, telefon, teleks, faksın nömrələri (əgər onlar varsa) verilir.

Ərizənin ikinci səhifəsində «**İxtiranın açıq mətbuatda dərc olunmasının mümkünlüyü**» bölməsinin altında verilmiş sətirlərdə əlaqədar kvadrata «X» işarəsi qoyulur. Adətən, soldan birinci yazılan sətirin əvvəlindəki kvadrat doldurulur.

«Mən (biz)» sənədi fiziki şəxsin öz adından iddia sənədi verdikdə doldurulur.

«Təqdim edilən sənədlərin siyahısı» sütununda ilk növbədə əlaqədar kvadratlara «X» işarəsi qoyulur. Hər bir sənədin vərəqlərinin sayı üç nüsxə etibarilə cəmlənir (məs: ixtiranın təsviri 3 vərəqdir, deməli vərəqlərin miqdarı 3-ə vurulur və 9 yazılır), sonrakı sütunda nüsxələrin sayı (adətən 3 nüsxə) göstərilir. Əgər təqdim edilən sənədlərdən bəziləri ərizədəki təqdim edilən sənədlərin siyahısında olmazsa, onlar «vərəsəlik haqqında sənəd» sətrindən bir qədər aşağıda olan boş sahədə təyinatını göstərməklə qeyd edilir.

72, 97 kodlu qrafalarda ixtiranın müəllifi (müəllifləri) barədə məlumatlar verilir: familiyası (soyadı), adı və atasının adı (tam yazılır), yaşayış yeri və imzalar qeyd edilir.

Ərizənin sonunda «müəllifin patent alınması hüquqlarını iddiaçıya verilmiş varisi» sətrində müəllifin hüquqi varisi olan şəxsə iddia sənədinin təqdim edilməsi hüququ verildikdə doldurulur. Burada hüquqi varis haqqında aşağıdakı məlumatlar verilir: fiziki şəxsin soyadı, adı və atasının adı; yaşayış yerinin poçt ünvanı və ya hüquqi şəxsin rəsmi adlandırılması və yerləşdiyi yerin ünvanı onun imzası ilə və tarix qoyulmaqla təsdiqlənmiş şəkildə təqdim edilir; müəllifin hüquqi varisi hüquqi şəxs olarsa, əlaqədar təşkilatın rəhbərinin imzası olmalıdır.

Ərizənin «imza» adlı hissəsinin doldurulması zamanı imza tarixinin göstərilməsi bütün hallarda vacibdir. İddia sənədi iddiaçı tərəfindən imzalanır. Ərizə hüquqi şəxsin adından verildikdə təşkilatın rəhbərinin vəzifəsi göstərilməklə imzalanır və imza gerbli möhürlə təsdiq edilir. Ərizə patent müvəkkili vasitəsilə təqdim edildikdə, patent müvəkkili tərəfindən imzalanır və əlaqədar təşkilatın gerbli möhürü ilə təsdiq edilir.

İmza tələb olunan bu və ya digər məlumatlar olduqda, əlavə vərəqdə o, eyni qayda ilə imzalanır. İddiaçının və ya

patent müvəkkilinin imzasının iddia sənədinin hər bir əlavə vərəqində olması vacibdir.

İddia sənədi elə tərtib edilməlidir ki, bilavasitə onların surətlərini istənilən miqdarda çıxarmaq mümkün olsun.

Sətirlər vərəqin kiçik tərəfinə (210 mm) paralel yerləşdirməklə, hər bir vərəqin ancaq bir üzünə çap edilir.

İddia sənədinə qoşulan hər bir sənəd ayrıca vərəqdə hazırlanır.

İddia sənədləri A 4 formatı olan (210X297 mm) ağ kağız vərəqlərdə tərtib edilməlidir.

İxtiraya aid ərizə, ixtiranın təsviri, ixtiranın düsturu və referat vərəqlərdə çap edildikdə aşağıdakı miqdardan az olmayan boş yerlər saxlanılır:

-sol və aşağı tərəf – 25-40 mm.

-yuxarı tərəf – 20-40 mm

-sağ tərəf – 20-30 mm

İddia sənədlərilə daxil olan hər bir sənədin ikinci və ondan sonrakı səhifələri ərəb rəqəmlərilə nömrələnir.

Sənədlər qara rəngli 12 ölçülü latın şriftlərlə çap edilməlidir. Təsvirin mətni, ixtiranın düsturu və referat iki interval məsafə ilə çap olunmalıdır. Böyük hərflərin hündürlüyü 2,1 mm-dən az olmamalıdır.

Qrafiki simvollar, latınca adlar, latın və yunan hərfləri, riyazi və kimyəvi düsturlar qara rəngli mürəkkəb, pasta və ya tuş ilə yazıla bilər. Düsturların çap maşını (kompüter) və əllə qarışıq yazılmasına icazə verilmir.

İxtiranın təsvirində və düsturunda **kimyəvi düsturlar** istifadə oluna bilər.

Kimyəvi birləşmələrin struktur düsturları, bir qayda olaraq, ayrıca vərəqdə verilir (qrafiki materiallar kimi), onların hər biri fiqur kimi nömrələnir və vərəqlərdə isnad işarəsi qeyd olunur.

Kimyəvi struktur düsturları yazdıqda ümumən qəbul edilmiş elementlərin simvollarından istifadə edilir. Element və radikallar arasındakı əlaqələr dəqiq göstərilməlidir.

Riyazi ifadə və simvolların təqdimedilmə forması req-lamentləşdirilmir. Riyazi düsturlarda olan əlifba simvollarının hamısı açıqlanır. Düstura aid izahat sütunlar şəklində yazılmalı və hər bir sətirdən sonra nöqtəli vergül qoyulmalıdır.

$>$, $<$, $=$ və digər riyazi işarələr ancaq riyazi düsturlarda istifadə olunur, məndə isə həmin işarələr sözlə (böyük, kiçik, bərabər və s.) yazılmalıdır. Müsbət kəmiyyətlər arasında interval göstərilməsi üçün işarə qoyulmasına icazə verilir, digər hallarda «başlayır» və «qurtarır» sözləri yazılır.

Kəmiyyət faiz ilə ifadə olunduqda faiz işarəsi (%) ədəddən sonra qoyulur. Bir neçə kəmiyyət olduqda, faiz işarəsi həmin kəmiyyətlərin sadalanmasından əvvəl qoyulur və iki nöqtə ilə onlardan ayrılır.

Riyazi düsturlarda bir sətirdən digərinə keçidə ancaq işarə üzrə icazə verilir.

Qrafiki materialların təsviri möhkəm, ağ, hamar kağızda, pozulmayan qara dürüst xətt və ştrixlərlə, tuş sürtmədən və rəngləmədən yerinə yetirilir.

Təsvirin miqyası və dürüstlüyü elə seçilir ki, ölçülər 2-3 dəfə kiçildilərək onun surətini çıxardıqda, düsturun hamısı aydın görünsün.

Rəqəm və hərflər mötərizə, kiçik dairə və ya dırnaq içərisində yerləşdirilməməlidir. Rəqəm və hərflərin hündürlüyü 3,2 mm-dən az olmamalıdır.

Çertyojda izahedici heç bir yazı olmamalıdır. İstisna olaraq «su», «buxar», «açıq», «bağlı», «AB üzrə kəsik» kimi izahedici sözlər istifadə edilə bilər.

Çertyojda düzbucaqlı (ortoqanal) proeksiyanın istifadə edilməsi (müxtəlif növlərdə və kəsiklərdə) daha çox məqsədəuyğun hesab edilir; aksonometriya proeksiyalarının istifadə edilməsinə də icazə verilir. Çertyojda ölçülər göstərilmir, lazım gəldikdə onlar ixtiranın təsvir hissəsində verilir.

Çertyojda hər bir element digər elementlərin hamısına mütənasib olmalıdır. Elementin dürüst göstərilməsi üçün mütənasibliyin dəyişdirilməsinin lazım gəldiyi hallar istinalıq təşkil edir.

Çertyojun bir vərəqində bir neçə fiqur yerləşdirilə bilər. Belə halda onlar bir-birindən dürüst ayrılmalıdır.

Əgər iki və daha çox vərəqlərdə yerləşdirilmiş fiqurlar vahid bir fiqurun hissələrini təşkil edirsə, onlar elə yerləşdirilməlidir ki, vahid fiqur müxtəlif vərəqlərdə təsvir edilmiş fiqurlardan hər hansı birini buraxmadan asanlıqla əlaqələndirilə bilsin (keçid oxlarla və ardıcıl rəqəmlərlə, növbəti vərəqin əvvəli isə kiçik dairə içərisində yenə həmin rəqəmlərlə göstərilir). Hər bir fiqur vərəqdə və ya vərəqlərdə elə yerləşdirilməlidir ki, vərəqin sahəsindən maksimum istifadə olunsun və çertyoj vərəqin uzun tərəfinin şaquli vəziyyətində oxumaq mümkün olsun. Qrafiki təsvirin elementləri ixtiranın təsvirinə uyğun olaraq ərəb rəqəmləri ilə nömrələnir. Bir neçə fiqurda göstərilmiş eyni element eyni bir rəqəmlə işarələnir.

İxtiranın təsvirində göstərilməmiş, isnad edilməmiş işarələr çertyojlarda qeyd olunmur və əksinə, çertyojda olmayan şərti işarələr təsvirdə verilmir.

Qrafiki təsvir sxem kimi verildikdə standartlaşdırılmış qrafiki işarələr istifadə olunmalıdır.

Bir növ sxemdə digər növ sxemin müəyyən elementlərinin təsvir edilməsinə icazə verilir (məsələn, elektrik sxemində genetik və ya hidravlik sxem elementlərinin istifadə edilməsi).

Əgər sxem elementlərin qrafiki işarəsi kimi, düzbucaqlılar formasında verilibsə, onda düzbucaqlılığın işarəsində rəqəm işarəsi ilə yanaşı, elementin adı da yazılır. Əgər elementin qrafiki təsvirinin ölçüləri buna imkan vermirsə, onda elementin adını həmin elementə kənarından birləşdirilmiş xətt üzərində göstərmək olar (lazım gəldikdə sxemin altında şəkilaltı adlar kimi də göstərilə bilər).

Fotoşəkillərin ölçüsü (formatı) elə seçilməlidir ki, o, iddia sənədinin vərəqlərinin müəyyən edilmiş ölçüsündən böyük olmasın. Kiçik formatlı fotoşəkillər vərəqin formatına və keyfiyyətinə verilən tələblərə riayət etməklə, kağız vərəqlərə yapışdırmaqla təqdim edilir.

Hər bir qrafiki təsvir, həmin təsvirin növündən (çertyoj, sxem, qrafik, şəkil və s.) və ixtiranın təsvirinin mətnindəki vərəqlərin nömrəsindən asılı olmayaraq ərəb rəqəmləri ilə nömrələnir (məs: Fig.1, Fig.2 və s.). Əgər ixtiranın təsviri bir fiqur ilə izah edilsə, onda həmin fiqur nömrələnir. Eyni qayda bir cədvəl olduqda da istifadə edilir.

Qrafiki materiallar ixtiranın təsvirində verilmir, lakin vacib hallarda ixtira düsturunda verilə bilər.

İddia sənədində biblioqrafik mənbələrin, yəni ixtiranın edilməsində vacib olan informasiya mənbələrinin dövlət standartı (QOST 7. 1. 84) əsasında verilməlidir. Biblioqrafik mənbələr ixtiranın analoqlarına, prototipinə və təsvirdə verilən vacib isnadlara dair sənədlərdir. Bir qayda olaraq, ixtiranın təsvirindən sonra verilən biblioqrafik mənbələr kitablardan, ixtiraldan və məqalələrdən ibarət olur. Analoloqların, xüsusilə prototipin kitab və məqalə deyil dünya və milli ixtiraldan seçilməsi daha məqsədəuyğundur. Biblioqrafik mənbələrə ancaq ixtiranın təsviri hissəsində isnadlar verilir. İsnadlar mətnə istifadə ardıcılığı ilə nömrələnir və kvadrat mötərizəyə ([]) alınır. Həmin nömrələrə uyğun olaraq ixtira təsvirinin sonunda mənbələrin biblioqrafik təsvirini verdikdə ancaq istifadə olunan səhifə (səhifələr) göstərməlidir, bir nüsxədə onların kserosurətləri (titul səhifəsi ilə birlikdə) çıxarılaraq əlaqədar iddia sənədi ilə birlikdə Milli Patent Ekspertiza Mərkəzinə təqdim edilməlidir.

Seçilmiş analoqun və prototipin biblioqrafik təsviri tərcümə edilmədən (yazıldığı əlaqədar dildə) verilməlidir. Kitab və məqalənin biblioqrafik təsvirinə nümunə aşağıda verilir (Müxtəlif sənədlərin biblioqrafik təsvir qaydaları və

nümunələri daha ətraflı şəkildə IV fəslin 7-ci paragrafında verilmişdir).

Əliyev B.S., Həsənov A.İ., Hüseynov İ.S. Kimya texnologiyaları.-B.: Azərneşr, 1998.-S.16.

Əgər kitabın üçdən artıq müəllifi varsa, kitab sər-lövhəyə görə yazılır, müəlliflər isə maili xətt işarəsilə (/) sər-lövhədən sonra verilir. Təsvirdə müəlliflərin soyadı ilk ola-raq yazılır. Sonuncu göstərilən qaydalar məqalələrə və pa-tentlərə də aiddir.

Məqalələrin biblioqrafik təsviri analitik təsvir adlanır. Onun nümunəsi belədir:

Quliyev A.S., Əliyev A.B., Şəmsizadə M.A. Yüksək molekullu birləşmələrin kimyəvi əsaslarına dair // Azərb. Kimya jurn., 1995.-№5.-s.12.

İxtira təsvirinin sonunda müəllifin (müəlliflərin) soy-adı göstərilməklə imzası olmalıdır. Bundan sonra, sənədi vəzifəli şəxs imzaladıqda onun vəzifəsi göstərilir və möhürlə təsdiq edilir.

Xarici adlar, təşkilat adı Azərbaycan əlifbası ilə də transliterasiya edilir.

Müəssisənin adı tam rəsmi adla, ancaq açıq məktub-laşmada icazə verilən məlumatları yazmaqda göstərilir.

İddia sənədi Ekspertiza Mərkəzinə iddiaçı və ya onun rəsmi qeydiyyatdan keçmiş nümayəndəsi tərəfindən təqdim edilə bilər. İddia sənədi üzrə yazışmalar Azərbaycan dilində aparılır.

§6. Ekspertiza mərkəzi ilə yazışmanın aparılması

İddiaçı və ya onun səlahiyyətli olan nümayəndəsi ilə yazışma hər iddia sənədi üzrə ayrılıqda aparılır.

İddia sənədlərinin təqdim olunmasından sonra iddia-çının göndərdiyi materiallarda iddia sənədinin qeydiyyat

nömrəsi göstərilməklə iddiaçının və ya onun nümayəndəsinin imzası ilə təsdiq edilir.

Əgər nömrəni dolayı yolla təmin etmək mümkün olmazsa, nömrələnməmiş göndərilən iddia sənədi baxılmadan geri qaytarılır.

İddia sənədinin verildiyi gündən bir ay ərzində iddiaçının hüququ var ki, barəsində iddia sənədi verdiyi sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini dəyişmədən iddia sənədinin materiallarına düzəlişlər və əlavələr etsin.

Ekspertiza Mərkəzi iddia sənədi materiallarının rəsmi bülletəndə dərcinə dair qərar qəbul edəne qədər, iddiaçı müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödəmək şərti ilə düzəlişləri və əlavələri bir aylıq müddət keçəndən sonra da təqdim edə bilər.

Sənaye mülkiyyəti obyektinin ilkinliyi düzgün tərtib edilmiş iddia sənədinin Ekspertiza Mərkəzinə daxil olduğu tarixdən müəyyənləşdirilir.

Ekspertiza Mərkəzi ilə karguzarlıq Azərbaycan dilində aparılır. İddiaçı tərəfindən digər dildə təqdim olunan materialların Azərbaycan dilində tərcüməsi verilir. İddia materiallarının tərcüməsi təqdim olunmayana qədər onlar Mərkəzə daxil olmamış sayılır.

Patent haqqında qanunun 8-ci maddəsinə əsasən iddia sənədinin ekspertizasının birinci mərhələsinin müddəti keçdikdən sonra iddiaçı iki və daha çox iddia obyektinin ayrılması ilə bağlı düzəlişlər edə bilər. Bunun üçün əlavə rüsum ödənilməli və əvvəlki iddia sənədində göstərilən iddia obyektinin mahiyyəti dəyişdirilməməlidir.

İddia sənədlərində düzəlişlər və əlavələr əvəzedici vəərəqlərin təqdim edilməsi yolu ilə aparılır. Əvəzedici vəərəqlərin hər bir nüsxəsi Azərbaycan dilində və ya Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş formada verilir. Burada da iddia sənədlərinin yuxarıda göstərilən tərtibat qaydalarına riayət edilməlidir.

Əgər düzəlişlər səhv çap edilmiş sözlərə, stilistik qüsurlara, biblioqrafik məlumatlardakı səhvlərə aiddirsə və sənə-

din düzəldilməsi mənfi nəticələrə gətirmirsə, onda onlar əvəzədi vərəqlər təqdim edilmədən, iddiaçının məkubunda göstərilə bilər.

Əgər iddia sənədi Ekspertiza Mərkəzinə təqdim edildikdən sonra, iddiaçı patent alınması hüququnu digər şəxsə vermək istəyirsə, Mərkəzə bu barədə ərizə təqdim edir və burada həmin hüququn başqa şəxsə verilməsi göstərilir. Ərizədə göstərilən şəxsin razılığına və müvafiq qaydalara uyğun olaraq həmin şəxs barədə məlumatlar iddia sənədlərinə qeyd edilir. Ərizəyə təqdim edilmə üçün nəzərdə tutulan rüsumun ödənilməsi barədə sənəd də əlavə edilir. Ərizə patent hüququnu başqasına verən iddiaçı və hüququ alan şəxs tərəfindən imzalanır.

İddia sənədləri Ekspertiza Mərkəzinə təqdim edildikdən sonra iddiaçı həmin sənədlər baxılması prosesində ekspertizanın sorğu materiallarını, qərarını və axtarış barədə hesabatın materiallarını istəyə, yaxud Mərkəzdə onlarla bilavasitə tanış ola bilər.

Həmin materialların surəti iddiaçı tərəfindən alınan tarixdən iki ay müddətində mərkəzə cavab yazılı formada göndərilir.

İddia sənədi ilə bağlı suallara iddiaçının iştirakı və təklifi ilə, yaxud Mərkəzin təklifi ilə, hər iki tərəfin bu suallarla tanışlığından sonra baxıla bilər.

İddia sənədlərinə baxılması tarixi və vaxtı əvvəlcədən razılaşıdırılır. İddia sənədinə təyin edilmiş vaxtda baxılmasında iştirak edə bilməyən tərəf bu barədə digər tərəfi dərhal xəbərdar edir. İddia sənədinə iddiaçının iştirakı ilə baxılması danışıqlar yolu ilə və ya ekspert iclasında həyata keçirilir. Danışıqların və ya ekspert iclasının nəticələri əsasında iki nüsxədə, müəyyən edilmiş formada protokol tərtib edilir. Protokolda iştirakçılar haqqında məlumatlar, tərəflərin təklifləri və gələcək kargüzarlıq işləri barədə fikirlər öz əksini tapır. Protokolda həmçinin iddiaçı (onun nümayəndəsi) tərəfindən təklif edilən ixtira düsturunun yeni redaksiyası, id-

dia sənədinin geri çağırılması barədə ərizə, yazılı izahat tələb edən ekspertizanın sualları və s. göstərilə bilər.

Protokol ekspert iclasının bütün iştirakçıları tərəfindən imzalanır. Onun bir nüsxəsi iddia materiallarına əlavə edilir, digər nüsxəsi isə iddiaçıya və ya onun nümayəndəsinə verilir.

Müzakirə edilən məsələlər üzrə razılıq əldə edilmədikdə, protokolda iştirakçıların şəxsi fikirləri qeyd edilir.

Patent haqqında qanunun 29-2 maddəsinə əsasən ekspert sorğusunda göstərilən məsələlərin cavablarının hazırlanması və təqdim edilməsi iddiaçının xahişi ilə uzadıla bilər. Belə halda təqdim olunan xahiş ərizəsinə müddətin uzadılması üçün müəyyən məbləğdə rüsum ödənilməsi barədə sənəd də əlavə olunur. Müddətin uzadılmasına dair rüsum ödənilmədikdə, iddiaçının xahiş ərizəsi qəbul edilmir və bu barədə o, xəbərdar edilir. Əks halda ekspert sorğusuna cavabın hazırlanmasına və təqdim edilməsinə iddiaçının həmin sorğunu alması tarixindən başlayaraq iki ay vaxt verilir. Müddətin uzadılması ilə bağlı olaraq iddiaçı vaxtında müraciət etmədikdə, sonralar iddiaçının xahişi qəbul edilmir.

Bir sıra hallarda iddiaçı tərəfindən ötürülmüş müddət bərpa edilə bilər (Qanun, maddə 38). Məsələn, ilkin ekspertiza mərhələsində sorğuya əsasən düzəldilmiş və ya olmayan, yaxud əlavə materialların təqdim edilməsi müddəti; ixtiranın vəhdətliyi tələbinin pozulması haqqında xəbərdarlığa cavabın təqdim edilmə müddəti; patent verilməsinə rədd cavabı qərarına etirazın təqdim edilmə müddəti və s.

Ötürülmüş müddətin bərpası üçün xahiş iddiaçı tərəfindən ötürülmüş müddət qurtardığı gündən on iki ay müddətində üzürlü səbəblər göstərilməklə təqdim edilir. Ekspertiza Mərkəzi göstərilmiş səbəbləri əlaqədar sənədlə təsdiq edən faktları tələb etmək hüququna malikdir. Əgər ötürülmüş müddətin bərpası üçün rüsum tələb edilərsə, onun ödənilməsi barədə sənəd xahiş ərizəsinə əlavə edilə bilər.

Əgər iddia sənədi Ekspertiza Mərkəzindən geri çağırılarsa, o, təqdim edilməmiş hesab edilir və həmin sənəd hüquqi əhəmiyyətini itirir.

§7. İddia sənədlərinin ilkin ekspertizası

Ekspertiza Mərkəzində iddia sənədi qəbul edildikdən sonra səkkizrəqəmli qeydiyyat nömrəsi alır. Birinci iki rəqəm iddia sənədinin verilmə tarixini, altı rəqəm isə həmin il üçün verilən iddia sənədinin sıra nömrəsini göstərir.

İddia sənədinə əlavə edilən ərizə Azərbaycan dilində yazılır. İddia sənədinin materialları digər dillərdə olarsa, iddiaçı həmin materialları Azərbaycan dilində də 2 ay müddətində təqdim etməlidir. Həmin materiallar deyilən müddətdən gec təqdim edildikdə onun daxil olduğu gün ilkinlik tarixi hesab olunur. İlkinlik tarixinin gecikdirilməsi iddiaçı üçün mənfi nəticələr verə bilər. Xüsusilə ixtiranın xarici ölkələrdə patentlənməsi, beynəlxalq patent alınması və s. proseslərdə ilkinlik tarixinin əhəmiyyəti vardır.

Əgər iddiaçı ekspertizanın təcili aparılmasını patent almaq barədə ərizəsində qeyd edərsə, digər dillərdə yazılmış iddia sənədini Azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə eyni vaxtda, yəni birlikdə təqdim etməlidir. Qeydiyyatata alınmış iddia sənədi materialları geri qaytarılmır.

İddia sənədləri çərçivəsində rüsumun ödənilməsi, yaxud ödəmədən azad olma və ya rüsumun həcmnin azaldılması barədə sənədin olması vacibdir. Bu sənəd olmadıqda iddiaçıya xəbər göndərilərək, iki ay ərzində həmin sənədin təqdim edilməsi tələb olunur. Əgər rüsum deyilən müddətdə verilməzsə, iddia sənədi Ekspertiza Mərkəzinə verilməmiş hesab edilir.

Ekspertiza Mərkəzinə daxil olduğu tarixdən iddia sənədinin məxviliyi müəyyən edilərsə, həmin sənədin məzmununun başa düşülən dərəcədə üçüncü şəxsə açılması qadağandır.

Ekspertiza Mərkəzinə daxil olan və qeydiyyatdan keçən iddia sənədinin ilkin ekspertizası bir ay müddətində keçirilir. Bu müddət ərzində iddiaçı iddia sənədinin mahiyyətini dəyişmədən və rüsum ödəmədən əlavə materiallara Ekspertiza Mərkəzinə təqdim edə bilər.

Ekspertizanın keçirilməsi müddətində iddia sənədinin ilk materiallarında (ixtiranın təsvirində, düsturunda, çertyoj və digər materiallarda) olmayan, ixtira düsturuna daxil edilməli olan əlamətlər olduqda, onlar ixtiranın ilkin mahiyyətini dəyişməməlidir. Əgər əlavə materiallar iddia edilən ixtiranın ilkin mahiyyətini dəyişirsə, onda ixtiranın mahiyyəti dəyişdirilən hissədə onlar nəzərə alınmır. İddiaçı onu ayrıca iddia sənədi kimi tərtib etmək hüququna malikdir.

İlkin ekspertiza mərhələsində Ekspertiza Mərkəzində ixtiranın mahiyyətini əks etdirən Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indeksi verilir. İddia sənədləri qanuna uyğun olaraq yoxlanır və patent verilməsi barədə qərar üçün hazırlanır.

Qanunun 30-7 maddəsinə uyğun olaraq ixtira məxvi xarakterdədirsə, iddiaçı həmin ixtiranın iddia sənədlərini dərc edilməməsi və patent verilməməsi barədə Ekspertiza Mərkəzinə məlumat verməlidir. İddia sənədinin ekspertizasının birinci mərhələsində ixtiranın patent qabiliyyəti müəyyən edilir və patent verilməsi barədə qərar iddiaçıya göndərilir. Əgər ixtiranın patent qabiliyyətinin olmaması barədə qərar verilərsə, həmin qərarın alınması tarixindən başlayaraq iki ay müddətində iddiaçının Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Agentliyin Apelyasiya Komissiyasına əsaslandırılmış etiraz ərizəsi vermək hüququ vardır.

§8. İddia sənədinin ekspertizası

İddia sənədinin ilkin ekspertizasından sonra ekspertizası keçirilir. Ekspertiza zamanı iddia sənədinin düzgünlüyü yoxlanılır, ixtiranın ilkinliyi müəyyən edilir, ixtira düsturu

və iddiaçı tərəfindən təqdim edilən əlavə materiallara baxılır.

İxtiranın ilkinliyi iddia sənədinin Ekspertiza Mərkəzinə daxil olma tarixindən əvvəl istənilərsə, iddiaçı Patent qanununun 28-ci maddəsini 2-9-cu bəndlərinin tələblərinə əməl etməlidir. Bu bəndlərdə göstərilir ki, konvensiya ilkinliyi Paris Konvensiyasının üzvü olan dövlətə iddia sənədinin verilməsi tarixindən 12 ay müddətinə verildikdə nəzərə alınır. Bu olmadıqda iddia sənədinin Ekspertiza Mərkəzinə daxil olma tarixi əsas götürülür. İlkinlik iddiaçının daha əvvəl verdiyi və bu sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini açıqlayan iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən müəyyən edilə bilər. Konvensiya ilkinliyi və ya daha əvvəl verilmiş iddia sənədi üzrə ilkinlik istəyən iddiaçı ilkinlik istənilən tarixdən 2 ay müddətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına müəyyənləşdirilmiş qaydada rüsum ödəməlidir. İlkinlik bundan əvvəl ilkinliyi istənilmiş iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən müəyyənləşdirilə bilməz. Deyilən maddənin həmin bəndlərinə uyğun olaraq iddiaçı tərəfindən ixtiranın konvensiya ilkinliyi tələb edilə bilər. Belə halda iddiaçının Sənaye Mülkiyyətinin qorunması üzrə Paris Konvensiyasının üzvü olan dövlətə təqdim edilən iddia sənədinin surətini də əlavə etməlidir. Əgər göstərilən surət iddia sənədinin Patent Agentliyinə təqdim edilmə tarixindən sonra təqdim edilərsə, iddiaçı tərəfindən 3 ay müddətində birinci iddia sənədinin surəti təqdim edilir. Əgər birinci iddia sənədi bir neçədirsə, onda göstərilən şərtlər iddia sənədinin hər birinin surəti üçün gözlənilməlidir.

İddia sənədinin daxil olduğu tarixdən gec olmayaraq konvensiya ilkinliyinin təyini barədə xahişnamə təqdim edilməlidir. Birinci iddia sənədində iddia olunan ixtiranın mahiyyətinin açılma dərəcəsi yoxlanılır.

Patent qanununun 28-6 maddəsinə əsasən əvvəllər təqdim olunmuş iddia sənədinə əlavə materialların daxilolma

tarixi üzrə ixtiraya ilkinlik istənildikdə aşağıdakı tələblər ödənilməlidir:

Əlavə sənədlərin nəzərə alınması barədə Ekspertiza Mərkəzindən alınan bildirişə cavab olaraq iddiaçı tərəfindən ərizə 3 ay müddətində göndərilməlidir. Əgər əlavə materiallar ekspert iclası nəticəsində qəbul edilmiş və protokolda qeyd olunmuş iddia sənədinin mahiyyətini dəyişirsə, onda yeni iddia sənədinin təqdimat tarixi protokolun surətinin iddiaçı tərəfindən alındığı tarixdən hesablanır.

İddia olunan ixtiranın mahiyyəti əlavə materiallarda ilkinlik istənilən tarixə görə açılmalıdır.

Patent haqqında milli qanunun 29-5 maddəsinə əsasən ixtira və ya faydalı model barəsində bir neçə iddia obyektindən ibarət olan və vəhdət tələblərini təmin etməyən iddia sənədi verildikdə iddiaçıya təklif edilir ki, müvafiq bildirişi aldığı gündən 2 ay müddətində iddia obyektlərindən hansı birinə baxılmalı olduğunu bildirsin.

İddiaçı göstərilən müddətdə bildirişə cavab vermədikdə Ekspertiza Mərkəzi ixtiranın və faydalı modelin düsturunun birinci bəndində göstərilən iddia obyektinə baxır.

İddia sənədində göstərilən ixtira və faydalı model üçün qalan iddia obyektləri müstəqil şəkildə ayrılmış iddia sənədi kimi verilə bilər. Ayrılmış iddia sənədi üzrə ixtira və ya faydalı model üçün iddia obyektinə əvvəl verilmiş iddia sənədinin məzmunundan kənara çıxmamalı və onun tərkib hissəsi kimi iddiaçı tərəfindən dəqiq səciyyələndirilməlidir. Ayrılmış iddia sənədi müvafiq icra hakimiyyəti oqranına (Ekspertiza mərkəzi) ixtira üçün əvvəlki iddia sənədinin verildiyi tarixdən 12 ay keçənədək, faydalı model üçün isə əvvəlki iddia sənədinin verildiyi tarixdən 6 ay keçənədək təqdim edilməlidir.

Hər bir ayrılmış iddia sənədinə görə, müstəqil iddia sənədinin verilməsi üçün müəyyənləşdirilmiş məbləğdə rüsum ödənilir. Bu tələb yerinə yetirildikdə əvvəlki iddia sənədinin ilkinliyi ayrılmış iddia sənədi üçün də saxlanılır.

Ayrılmış iddia sənədinin obyektı əvvəlki iddia sənədinin məzmunundan kənara çıxdıqda iddia sənədinin son redaksiyasının verildiyi tarix ayrılmış iddia sənədinin verilməsi tarixi sayılır.

İddiaçı ixtiraya bir neçə ilkinlik istədiyi halda yuxarıda deyilən şərtlərin gözlənilməsi lazımdır. Bu şərtlər konvensiya ilkinliyinin təyin edilməsi, əvvəllər təqdim edilmiş iddia sənədinə əlavə materialların daxilolma tarixi üzrə ilkinliyin təyin edilməsi və ən əvvəlki iddia sənədinin daxil olması tarixi üzrə ilkinliyin təyin edilməsi şərtləridir.

Bütün ilkinliklər təyin edilərkən ixtira düşurunun müstəqil və asılı (tabeli) bəndləri yenidən yoxlanılır. Bunlardan başqa, ixtiranın **patent qabiliyyətinin şərtləri** də müəyyən edilir (yoxlanılır).

İxtiranın patent qabiliyyəti şərtini yoxlayan zaman onun sənaye tətbiqi, yeniliyi və ixtiraçılıq səviyyəsi şərtinə uyğunluğu, həmçinin onun patent qabiliyyəti olmayan obyektlər siyahısına olub-olmaması əlavə olaraq yoxlanılır. İddia sənədinə çoxbəndli düstur (həm bir, həm də bir neçə asılı olmayan bəndlərlə) daxil olduqda, onun patent qabiliyyətinin yoxlanılması xüsusiyyətləri barədə bir qədər sonra danışılacaqdır.

İddia olunan ixtiranın patent qabiliyyəti yoxlanan zaman onun mövcud biliklər məcmusuna və kütləvi (açıq) informasiyalara əsaslanması müəyyən edilir.

Patent qabiliyyətinin yoxlanmasında ixtiranın sənayeyə tətbiqi, yeniliyi və ixtiraçılıq səviyyəsi müəyyən edilir, ona patent verilməsi və ya rədd cavabı haqqında qərar çıxılır.

Patent qanununun 7-ci maddəsinin 2-7 bəndlərinə uyğun olaraq, ixtira sənayedə, kənd təsərrüfatında, səhiyyədə və digər fəaliyyət sahələrində istifadə edilə bilərsə, **sənayedə tətbiqolunan** sayılır.

İxtiranın istifadə olunmaq imkanı təyin olunduqda iddia sənədinin materiallarında ixtira obyektinin göstərilən

təyinatının mövcud olması müəyyən edilir. Həmçinin, ixtira iddia sənədinin ilkin materiallarında, ixtira düsturunun asılı olmayan (müstəqil) bəndində səciyyəli formada həyata keçirilməsi metodları və vasitələrinin təsvir olunduğu da yoxlanılır. Belə metod və vasitələr iddia sənədinin materiallarında olmadıqda, ixtiranın ilkinlik tarixinə qədər hamı tərəfindən istifadə oluna bilən mənbələrdən əlaqədar metod və vasitələrin təsvirinə icazə verilir. Bunlardan başqa, ixtiranın həyata keçirilməsi üçün iddiaçı tərəfindən göstərilən təyinatın həqiqiliyi faktı da yoxlanılır. Əgər iddia edilən ixtiranın istifadəsində mənfi ekoloji təsir və zəhərlilik amilləri varsa, onun ekoloji təmizliyi və zəhərləyici təsiri müəyyən edilir. İxtiranın ilkinlik tarixinə qədər bütün deyilən tələblərin gözləndiyi təyin edilərsə, onda düsturun asılı olmayan (müstəqil) bəndində xarakterizə edilən ixtira sənayedə tətbiq edilmə şərtlərinə uyğun hesab edilir.

Göstərilən şərtlərin heç olmasa biri gözlənilməzsə, sənayedə tətbiq edilmə şərti pozulmuş olur. Bu halda müvafiq sübutlar gətirməklə, iddiaçıya sorğu göndərilir. Bu dəlillər barədə ona öz fikrini bildirmək və ya ixtira düsturunda düzəlişlər etmək təklif oluna bilər.

Əgər sənayedə tətbiq olunma şərtləri pozulmuşdursa və onların iddiaçı tərəfindən düzəldilməsi sübutlar gətirilmədən inkar edilərsə, ixtiranın sonrakı yoxlama mərhələləri (yeniliyi və ixtiraçılıq səviyyəsi) icra edilmir və ona patent verilmir.

Patent haqqında milli qanunun 7-3 maddəsinə uyğun olaraq, **ixtira mövcud biliklər məcmusunun bir hissəsini təkrarlamırsa, yeni sayılır.**

İxtiranın yeniliyinin yoxlanması ixtira düsturunun asılı olmayan (müstəqil) bəndinə əsasən aparılır.

Daha əvvəlki tarixlə ilkinliyi olan ixtira və ya faydalı model üzrə iddia sənədi aşağıdakı şərtlərin gözləndiyi halda baxılan tarixə qədər mövcud biliklər məcmusuna aid edilir:

-iddia sənədi Azərbaycan Respublikasında təqdim edilmişdir (respublikada təqdim edilmiş iddia sənədləri, həmçinin XX əsrin 90-cı illərinə qədər SSRİ və Azərbaycan SSR-də verilmiş müəllif şəhadətnamələri, təyin edilmiş tarixi göstərilən beynəlxalq iddia sənədləri və digər sənədlər mövcud biliklər sisteminə aid edilir);

-iddia sənədi digər şəxs, yəni digər iddiaçı tərəfindən təqdim edilmişdir;

-iddia sənədi geri çağrılmayıb (beynəlxalq iddia sənədinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasında bitməyib).

Əgər iddiaçı tərəfindən təqdim edilən ixtiranın düsturunda texniki səviyyədə olan bütün əlamətlərə oxşar əlaməti olan informasiya mənbəyi tapılırsa, ixtira yenilik şərtinə uyğun hesab edilə bilməz.

Əgər iddia olunun ixtira yeni təyinatlı qurğunun, üsulun, maddənin, ştammin tətbiqinə aiddirsə, onda iddiaçının göstərdiyi təyinata malik qurğunun, üsulun, maddənin ştammin məlum tətbiqinə dair informasiya mənbəyi tapıldıqda o, yenilik şərtinə uyğun sayılır.

Əgər müəyyən edilmiş mövcud biliklər məcmusuna aid informasiya mənbəyində, baxılan iddia sənədinin daha əvvəlki ilkinliyə malik əlaqədar iddia sənədi məlum olarsa, həmin sənədin geri çağrılması müəyyənləşdirilir.

Əgər iddia sənədi geri çağrılmayıbsa və qanunun (maddə 29-8) tələblərinə uyğun olaraq onun geri çağrılması təyini edilmiş vaxtı qurtarmışsa, iddia edilmiş ixtiraya baxılması davam etdirilir.

Əgər asılı bəndləri olan düsturun asılı olmayan bəndində səciyyələnən ixtiranın yenilik şərtinə uyğun gəlməsi təyini edilərsə, asılı olan bəndlərə nəzərən mövcud biliklər məcmusunun təhlili aparılmır.

Asılı bəndli düsturun asılı olmayan bəndində səciyyələnən ixtiranın yeniliyinin olmaması təyini edildikdə, iddiaçıya dəlillərin izahı ilə sorğu göndərilir və bu dəlillərə öz fik-

rini bildirməsi və lazım gəldikdə iddia sənədinin ilkin materialları əsasında düzəlişlər etməsi tövsiyyə edilir.

İxtira yenilik şərtlərinə uyğun gəlmədikdə, ixtiraçılıq səviyyəsinin yoxlanması aparılmır.

Patent haqqında qanunun 7-2 maddəsinə uyğun olaraq ixtira mövcud texniki səviyyədən açıq şəkildə irəli gəlmədikdə **ixtiraçılıq səviyyəsinə** malik olur.

İxtiraçılıq səviyyəsi düsturun asılı olmayan bəndində səciyyələnən ixtiraya nəzərən yoxlanılır və aşağıdakılardan ibarət olur.

-ən yaxın analoqun təyini;

-iddia edilən ixtiranın ən yaxın analoqdan (prototipdən) fərqlənən əlamətlərin müəyyən edilməsi (fərqləndirici əlamətlər);

-texniki səviyyədə müəyyən edilmiş həllin baxılan ixtiranın fərqləndirici əlamətləri ilə üst-üstə düşən əlamətlərinin müəyyən edilməsi;

Aşağıdakı hallarda ixtiraçılıq səviyyəsinin şərti qoyulmuş sayılır:

-texniki səviyyənin əldə olunması üçün məlum qaydalarla ona birləşdirilən hər hansı bir hissə (hissələr) ilə, ona nəzərən məhz belə əlavələrin təsirinin müəyyən edilməsi;

-texniki nəticənin əldə edilməsi üçün məlum üsulun hər hansı bir hissəsinin (hissələrinin) digər məlum hissələrlə əvəz edilməsi;

Obyektin hər hansı bir hissəsinin (elementin, hərəkətin) eyni zamanda onun mövcudluğuna əsaslanan funksiyanın ləğv edilməsi və belə ləğvetmə üçün adi nəticənin (sadələşdirmə, çəkinin, ölçülərin, material sərfinin azaldılması, etibarlılığın artması, prosesin davamiyyətinin ixtisarı və s.) əldə edilməsi;

-eyni tipli elementlərin, hərəkətlərin sayının məhz belə element və hərəkətlərin obyektə mövcudluğuna əsaslanan texniki nəticənin gücləndirilməsi üçün artırılması;

-məlum obyektin və ya onun hissəsinin (hissələrinin) məlum materialdan hazırlanmasında bu materialın məlum xüsusiyyətləri ilə səciyyələnən texniki nəticənin əldə edilməsi;

-məlum hissələrdən ibarət olan, onların seçilməsi və aralarındakı əlaqənin məlum qaydalar və təkliflərlə həyata keçirdiyi üsulun yaradılmasına və bu zaman həmin obyektin hissələrinin və onlar arasında əlaqənin yalnız məlum xüsusiyyətlərlə texniki nəticənin əldə edilməsi;

İxtiraçılıq səviyyəsinə uyğun olmayan həmçinin elə ixtiralar sayılır ki, onlar əlamətin (əlamətlərin) miqdarının dəyişməsinə, belə əlamətlərin qarşılıqlı əlaqəsinin təmin edilməsinə, ya da onun görüşünün dəyişməsinə (əgər onlardan hər birinin texniki nəticəyə təsiri faktiki olaraq məlumdursa və bu əlamətlərin və ya onların qarşılıqlı əlaqəsinin məlum asılılıq və qanunauyğunluqlara əsaslanaraq alınması) əsaslanır.

Aşağıdakı tip ixtiralar ixtiraçılıq səviyyəsinin şərtlərinə uyğunluq təşkil edir:

-təyin edilmiş quruluşlu yeni fərdi birləşmələrin (sınıf, qrup) alınması üsulu;

-təyin edilmiş quruluşlu fərdi birləşmələrin (sınıf, qrup) alınması üsulu, əgər onlar verilmiş sınıf və qrup birləşmələri üçün yeni olan reaksiyalara və ya həyata keçirilmə şərti məlum olmayan, verilmiş sınıf və qrup birləşmələri üçün məlum reaksiyalara əsaslanırsa;

-mövcud biliklər məcmusundan məlum olmayan, əldə edilmək imkanı olan sinergetik effekti təmin edən, heç olmasa iki məlum inqredientdən ibarət olan kompozisiya (yəni hər iki inqredientin xassələrinə malik olan, lakin bu xassələrdən heç olmasa birinin miqdar göstəricisi ayrıca əlavənin xassə göstəricilərindən çox olduqda);

-məlum birləşmələr qrupunun ümumi quruluş düsturuna aid olan, lakin xüsusi alınmış və tədqiq edilmiş kimi təsvir olunmayan və bu zaman həm kəmiyyət, həm də key-

fiyyətə bu qrup üçün məlum olmayan, yeni xassələrə malik olan fərdi birləşmə (selektiv ixtira).

İddia edilən ixtiranın fərqləndirici əlamətlərinin texniki nəticəyə təsirinin məlumluğu həm bir, həm də bir neçə informasiya mənbəi ilə təsdiq edilə bilər. Konkret texniki biliklər sahəsində ümumi qəbul edilmiş əsasların hər hansı informasiya mənbəyinə isnad edilmədən göstərilməsinə icazə verilir. lakin iddia sənədinə sonrakı baxılma mərhələlərində belə mənbələrin verilməsi tələb edilə bilər.

Çoxbəndli ixtira düsturunun patent qabiliyyətinin yoxlanması çoxbəndli düsturlar üçün yuxarıda deyilən qaydalara əsaslanır.

§9. İddia sənədinin dərc edilməsi

İddia olunan ixtiranın patent qabiliyyəti şərtləri ödənildikdə düsturla ixtiranın referatı «Sənaye mülkiyyəti» bülletenində dərc edilir. Dərcetmə üçün Azərbaycan vətəndaşı olan fiziki və ya hüquqi şəxs 27,5 min manat rüsum ödəyir.

İxtiranın düsturu iddiaçının təklif etdiyi redaktədə o zaman verilir ki, onda olan əlamətlər standart və ya ümumi qəbul edilmiş terminologiyadan istifadə etməklə səciyyələnilib, düsturda iddiaçı düzəlişlər etməkdən imtina etmişdir və həmçinin ixtiranın patent qabiliyyəti təyin edilmişdir.

İddiaçı tərəfindən iddia olunan ixtiranın patent qabiliyyətinin heç olmasa bir şərtinə uyğun gəlmədiyi aşkar edildikdə, müvafiq əsaslar gətirməklə patent verilməsinə rədd cavabı barədə qərar çıxarılır.

Rədd cavabına səbəb olan şərtlərlə tanış olduqdan sonra iddiaçı iddia olunan ixtiranın patent qabiliyyətli olmasına dair, lakin ekspertizanın nəticəsini dəyişmədən dəlillər təqdim edə bilər. Əgər iddia olunan ixtiranın çoxbəndli düsturunda asılı olmayan bənd patent qabiliyyəti şərtini yerinə yetirmirsə və iddiaçı düsturun bu bəndində düzəliş

aparmaqdan imtina edirsə, o zaman rədd cavabı barədə qərar çıxarırlar. Əgər ixtira bir asılı olmayan bənddən ibarətdirsə, burada ixtiranın əhəmiyyətli əlamətləri öz əksini tapmamışsa və ixtiraçı bu barədə düzəlişlər etmək istəmirsə, yenə rədd cavabı verilir.

İddia sənədinə daxil edilən materiallar ekspertizanın sorğusu əsasında sorğu alındığı tarixdən iki ay müddətində təqdim edilməlidir. Əgər bu müddət iddiaçı tərəfindən gözlənilməzsə, iddia sənədi geri çağırılmış sayılır ki, bu barədə də iddiaçı xəbərdar edilir.

İxtiraçının şəxsi səyi və ya Ekspertiza Mərkəzinin sorğusuna əsasən təqdim edilən əlavə materialların daxil olması zamanı onların iddia edilən ixtiranın mahiyyətini dəyişib-dəyişməməsi yoxlanılır. Əgər iddia sənədinin ilkin materiallarında olmayan məlumatlar düstura əlavə edilərsə, ixtiranın mahiyyəti dəyişmiş sayılır.

İxtiranın düsturuna əlavə edilən əlamətlər nəinki əlavə edilən materiallarda olduqda, həm də iddiaçı belə əlavə etməni göstərdikdə də ixtiranın düsturuna əlavə edilmiş sayılır.

Əgər iddia sənədinin ilkin materiallarında ixtiranın əhəmiyyətli əlaməti və onun həyata keçirilməsinin xüsusi formalarının açılması ümumi anlayışla ifadə edilibsə, onda ixtiranın düsturuna daxil edilməli olan əlavə materiallar ixtiranın mahiyyətini dəyişmiş kimi sayılır.

Yalnız mövcud biliklər məcmusuna, eyni zamanda ən yaxın analoqdakı əlamətlərə aid olan və təsvirdə göstərilən əlamətlər iddia edilən ixtiranın əlamətlərinə aid edilmir.

İddia sənədi ixtiralar qrupuna aid olduqda, iddia sənədinin materiallarında olan qrupun hər hansı ixtirasının əlamətləri konkret olaraq ayrılır.

Patentin düsturuna aid olmayan və əlavə materiallarda təqdim olunan əlamətlər ixtiranın mahiyyətini dəyişməmiş hesab edilir. Belə məlumatlara ixtiranın həyata keçirilməsi şərtləri haqqında əlavə materiallar, nümunələr, əlavə

texniki nəticənin alınması imkanları, qrafiki materiallarda dəqiqləşdirmələr və s. ola bilər.

Əlavə materiallarda təqdim edilən və iddiaçı tərəfindən dəyişdirilmiş ixtira düsturunun yoxlanması zamanı həmin dəyişikliklərin ixtiraya aid olub-olmaması müəyyən edilir.

Düstura daxil edilmiş asılı olmayan bənd iddia olunan ixtiraya aşağıdakı hallarda aid edilir:

-ixtira obyektinin (qurğu, üsul, maddə) növünə göstərişin dəyişdirilməsi (əgər yeni göstərilmiş növ ixtiranın ilkin düsturunda olan əlamətlrin xarakterinə əvvəlkindən daha çox uyğun gəlicsə);

-ilk iddia olunan ixtira obyektinin «yeni təyinat üzrə tətbiqi», yeni təyinatı göstərilən obyektə dəyişilməsi (əgər ilkinlik tarixinə qədər dünyada hamıya müyəsşər olan məlumat istifadə edilən obyektin tətbiqində iddia olunduğu müəyyən edilməyibscə); Əlavə materiallar iddia edilən ixtiranın mahiyyətini dəyişdikdə əlavə materiallara daxil olan hansı məlumatların olması barədə iddiaçıya yazılı məlumat verilir.

§10. İddia materiallarının və patentin verilməsi barədə məlumatların dərc edilməsi

Patent haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun 30-3-cü maddəsinə əsasən iddia sənədi üzrə aşağıdakı məlumatlar dərc edilir:

- iddia sənədinin sayı;
- iddia sənədinin Milli Ekspertiza Mərkəzinə daxilolma tarixi;
- iddiaçının (iddiaçıların) adı;
- iddiaçının (ların) yaşadığı və məskunlaşdığı yer;

-ixtira müəllifinin (lərinin) adı (müəlliflər adlarının dərc edilməməsi barədə müraciət etmədikdə);

-əgər daha əvvəlki ilkinlik tələb olunursa, həmin iddia sənədinə verilmiş patentin tarixi və hansı dövlət tərəfindən verilməsi;

-ilkin ekspertiza zamanı müəyyən edilmiş ixtira təsnifatının indeksi;

-ixtiranın adı;

-ixtiranın referatı;

-iddia sənədində informasiya axtarış nəticələrinə dair məlumatlar.

İddia sənədi müsbət rəy aldıqdan sonra daxil olduğu tarixdən başlayaraq 12 ay müddətində dərc edilir.

Əgər ixtiranın məlumatlarının dərc edilməsi barədə vaxt iddia sənədinin Ekspertiza Mərkəzinə daxil olduğu tarixdən 18 ay müddətindən çox deyilsə, dərc olunan məlumatlarda düzəlişlər, dəqiqləşdirmələr və dəyişikliklər nəzərə alınmır.

Patent qanununun 30-5 maddəsinə uyğun olaraq hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs müvafiq rüsum ödəməklə dərc edilmiş ixtiranın əlavə materialları ilə tanış ola (həmin materiallar Ekspertiza Mərkəzinə daxil olduğu vaxtdan 12 ay müddətində) və dərc edilmiş iddia sənədinin surətini müvafiq ödənişlə ala bilər.

Aşağıdakı hallar istisna olmaqla, iddia sənədləri barədə məlumatlar dərc edilir:

-iddia sənədi geri çağrılıb və ya geri çağırılmış sayılıb, əgər vəsatətin daxil olduğu tarixdən 6 ay keçmyibsə;

-əgər vəsatət ilkin ekspertizanın qurtarmadığı müddət ərzində daxil olubsa, yuxarıda göstərilən vaxt ilkin ekspertizanın müsbət rəyinin iddiaçıya göndərilən tarixdən hesablanır.

İddiəçinin vəsatəti ilə iddia sənədinin geri çağırılması dərc edilmə üzrə texniki işlərin qurtarmadığı halda nəzərə alınır.

Milli Patent qanununun 32-1 maddəsinə uyğun olaraq dərc edilmiş iddia sənədinə etiraz müddəti (6 ay) qurtarıqdan sonra müvafiq rüsum (49,5 min manat) ödənildikdə ixtira obyektini dövlət reyestrində qeydə alınır və iddiaçıya patent verilir. Patent bir vərəqdə verilən və Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən imzalanmış və möhürlə təsdiq edilmiş sənəddir (diplomdur). Burada patentin nömrəsi, iddia sinfinin Ekspertiza Mərkəzinə daxilolma tarixi, patent sahibi, ixtiranın müəllifi (müəllifləri), ixtiranın adı və s. məlumatlar verilir.

Patent qanununun 33-1 maddəsinə əsasən ixtiraya verilmiş patentə dair məlumatlar dövlət patent bülletenində dərc edilir. Bu bülleten Azərbaycan Respublikasında «Sənaye mülkiyyəti» adlanır və rüblük nəşrdir. Onun rüb üzrə satış qiyməti 50 min manatdır. Həmin nəşrdə beynəlxalq rəqəm kodları ilə göstərilən aşağıdakı məlumatlar dərc edilir:

(51) – Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indeksi. Bu təsnifatın quruluşu və istifadə qaydaları haqqında sonralar ətraflı danışılacaqdır.

(21) – İddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi.

(31) – İlk (birinci) iddia sənədinin nömrəsi.

(32) – İlk (birinci) iddia sənədinin verən ölkənin adı (məs: Az)

(43) – İddia sənədinin dərc edilmə tarixi, bülletenin ili və nömrəsi.

(72) – İxtiraçının (ların) soyadı, adı və atasının adı.

(73) – Patent sahibinin adı.

(74) – Əgər patent müvəkkili varsa onun adı.

(54) – İxtiranın adı.

(57) Patent düsturu və ya referat.

«Sənaye mülkiyyəti» rəsmi dövlət bülletenində təsdiq edilmiş sənaye nümunələrinə və əmtəə nişanlarına dair məlumatlar da verilir. Məsələn, əmtəə nişanlarına dair məlumatlar:

111 – Qeydiyyatın sıra nömrəsi; 151 – Azərbaycan Respublikasının dövlət reyestrində qeydiyyat tarixi; 181 – Qeydiyyat müddətinin bitdiyi tarix; 220 – İddia sənədinin verilmə tarixi; 540 – Əmtəə nişanının təsviri; 510 – nişanla qorunan əmtəələrin və xidmətlərin siyahısı; 554 – Coğrafi məkan göstəricisi və s. .

Azərbaycan Respublikasının Milli Patent Ekspertizası Mərkəzinə təqdim edilən bütün iddia sənədələri hansı dildə yazılmasından asılı olmayaraq Azərbaycan dilinə tərcümə edilməlidir. Buna görə də «Sənaye mülkiyyəti» rəsmi dövlət bülletenində bütün materiallar Azərbaycan dilinə dərc edilir.

II FƏSİL

Azərbaycan Respublikası Patent- informasiya sisteminin və ona dair rəsmi dövlət sənədlərinin qısa icmal

§ 1. Patent informasiyasının məzmunu və təyinatı

Patent informasiyası sənaye mülkiyyəti obyektlərinin, onlara dair biblioqrafik, referativ və icmal xarakterli sənədlərin məcmuudur. Sənaye mülkiyyəti obyektlərinə dair milli və beynəlxalq qanunlar və normativ sənədlər, həmçinin patent informasiya fəaliyyətinə dair tədris, metodiki və təcrübə-istehsalat ədəbiyyatını da müəyyən istisnalarla patent informasiyasına aid etmək olar.

Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin növləri əvvəlki fəsildə izah edildi. Burada patent informasiyası baxımından bir neçə məsələni də izah etmək lazımdır.

Sənaye mülkiyyəti obyektləri elmi-texniki informasiyanın nisbi-müstəqil növüdür. O, həmin informasiyalardan bəzisi xüsusiyyətlərilə fərqlənir:

1) patent informasiyası məzmunu etibarilə hüquqi-texniki informasiyadır, yəni onun quruluşu, istifadə və tətbiq qaydaları əlaqədar milli və beynəlxalq qanunlara əsaslanır;

2) patent informasiyası tətbiqi funksiya daşıyır, yəni ancaq təcrübə-istehsal fəaliyyətində tətbiq edilmək üçündür. Nəzəri və metodiki xarakterli patent informasiyası yoxdur;

3) patent informasiyası sənaye mülkiyyətinin bir forması olmaq etibarilə başlıca olaraq xüsusi mülkiyyət formasıdır. O, hər bir fiziki və hüquqi şəxsin dəyər əmlakı və şəxsi mülkiyyətinin mühafizə formalarından biridir;

4) patent informasiyası hər bir ölkənin maddi sərvətlərinin tərkib hissəsidir. O, istehsal orqanizminin mövcudluq və inkişaf mənbəi, onun «qan-damar» sistemidir. Bütün texnika və texnologiyalar, istehsal və istehlak məhsulları patent informasiyasından istifadə əsasında yaradılır;

5) patent informasiyası istehsal mexanizminin vacib hərəkətverici qüvvəsi olduğundan bazar münasibətlərinin iqtisadi və hüquqi-texniki bazasıdır. İdxal, ixrac, lisenziyalaşdırma və digər proseslər deyilən fikrə misal ola bilər;

6) nəhayət, patent informasiyası öz məzmunu, məntiqi etibarilə elmi-texniki tədqiqatlar və layihə-konstruktor işləri üçün etibarlı və dəqiq mənbə rolunu oynayır. Bu baxımdan patent informasiyası texnikanın təkamül tarixinin tədqiqində, ayrı-ayrı texnika və istehsalat sahələrində perspektiv inkişaf istiqamətlərinin aşkarlanmasında və proqnozunda, səmərəli texniki vasitələrin və istehlak məhsullarının yaradılmasında vacib rol oynayır.

Emal səviyyəsinə görə patent informasiyası bir çox cəhətdən digər növ elmi informasiyalardan fərqlənir. Elmi informasiyanın bu baxımdan geniş xarakteristikası əlaqədar ədəbiyyatda¹ verildiyindən bu barədə geniş danışmağa ehtiyac duyulmur. Lakin qeyd etməliyik ki, ilkin patent informasiyaları əlaqədar patent qanunlarına əsasən hazırlanır və rəsmi xarakter daşıyır. İxtira təsvirləri, faydalı modellər, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları deyilən xarakterdədir. İkinci növ (törəmə) patent informasiyasının bir hissəsi rəsmi, digər hissəsi isə qeyri-rəsmi xarakter daşıyır. Rəsmi dövlet patent bülletenləri başlıca olaraq patent düsturlarını əks etdirdiklərindən rəsmi xarakterli nəşrlərdir. Müxtəlif seriyalı referativ jurnallar, siqnal və icmal informasiyları, müxtəlif

¹ Bu barədə geniş məlumat almaq üçün bax: Mehdiyev Ç.M., Rüstəmov Ə.M. Elmi-texniki məlumatın təşkili və axtarışı sistemləri: Dərs vəsaiti.-B.: Maarif, 1976.- 370s.; Rüstəmov Ə.M. İnformatika: Dərs vəsaiti.-B.: BDU nəşriyyatı, 1991.-271s.; Rüstəmov Ə.M. İnformatika: Dərslik.-Bakı, 2002.-S.3-95.

elm və texnika sahələri üzrə nəşr edilən biblioqrafik vəsaitlər bütünlükdə və qismən (dəgər növ elmi informasiylarla birlikdə) patent informasiyalarının biblioqrafik və referativ məlumatlarını əhatə edir və qeyri-rəsmi xarakter daşıyır.

Digər növ elmi-texniki informasiyalar kimi, patent informasiyası üç növ maddi daşıyıcı formasında yayılır: kağız sənədlər, mikroformalar və elektron informasiya daşıyıcıları.

İlkin patent informasiyasını, yəni sənaye mülkiyyəti obyektləri barədə informasiyaları dərc edən bir sıra ölkələrdə kağız daşıyıcıları vasitəsilə yayılma forması hələ XVIII əsrin sonu, XIX əsrin əvvəllərindən müasir dövrə qədər istifadə olunur. Kağız formasında adətən ixtiralar çap olunur, digər növ sənaye mülkiyyəti obyektləri isə əsasən biblioqrafik və referativ formada, lakin qrafiki təsvirlərlə birlikdə nəşr edilib yayılır. Fiziki həcmi etibarilə ixtira orta hesabla 3-4 səhifə, digər növ patent sənədləri isə bir səhifədən ibarət olur. Patent sənədlərinin başlanğıc hissəsində yaxud birinci səhifəsində rəsmi biblioqrafik məlumatlar verilir. Hər bir məlumat elementi bütün ölkələr üçün icbari xarakter daşıyan vahid beynəlxalq kod nömrəsi alır.

İlkin patent informasiyasının mikroformalarda hazırlanıb yayılmasına XX əsrin 50-60-cı illərindən başlanmışdır. Əvvəlcə 16, daha sonra 35 mm-lik rulon mikrofilmlərdən, 70-ci illərdən mikrofişlərdən, bir neçə il sonra isə ultrafişlərdən istifadə edilmişdir. Burada əsas məqsəd kağız sərfini azaltmaq, informasiyanı daha ucuz və tutumlu maddə daşıyıcıda mühafizə etmək, bioloji və kimyəvi təsirlərdən etibarlı şəkildə qorumaqdır. Məsələn, bir ultrafişdə (ölçüsü 25X75 mm) 40 dəfə kiçiltməklə 240-250 səhifə məlumat yerləşdirmək olar. Mikroformalarda həm ilkin, həm də ikinci növ (törəmə) patent informasiyaları hazırlanıb yayılır.

XX əsrin 80-ci illərindən başlayaraq biblioqrafik və referativ patent informasiyasının hazırlanıb yayılmasında əsasən böyük tutumlu disklərdən (SD-R, SD-RW) istifadə

olunur. Bu elektron informasiyalar əsasında bölüşdürücü və lokal məlumat bazaları yaradılır. Onlar həmçinin İnternet şəbəkəsində uzaqdan müraciət rejimində istifadə olunur. İnternetdə patent informasiyası üzrə serverlərin miqdarı nisbətən azdır. Bu cəhət ilkin patent informasiyasının qorunması və istifadəsinin spesifik cəhətlərilə bağlıdır.

İlkin patent informasiyasının hazırlanıb (nəşr edilib) yayılması xeyli dərəcədə müəyyən ölkənin patentvermə rejimi ilə bağlıdır. Adətən ixtiranın məzmununu ekspertiza edən ölkələrdə nəşretmə daha çox yayılmışdır. Elan etmə və təxirəsalma rejimi qəbul edən ölkələrdə isə ilkin patent informasiyasının nəşri, yəni tirajlaşdırılması əksər hallarda istifadə edilmir.

Dərc edilmiş (hazırlanmış) ilkin patent informasiyaları patent sənədləri adlanır. Onlar milli patent kitabxanalarında, əlaqədar profil üzrə elmi-texniki kitabxanalarda, müəssisə və idarə patent-informasiya şöbələrində mühafizə və istifadə olunur. Azərbaycan Respublikasında Milli patent fondu 1968-ci ildə yaradılmışdır. Müstəqillik illərində onun fəaliyyətinin obyektiv səbəblərə görə bir qədər zəifləməsinə baxmayaraq, hazırda bu fondada 20 milyon nüsxəyə qədər patent sənədi mühafizə olunur. Bundan başqa, patent obyektli fəaliyyəti olan dövlət ali məktəblərində, bir sıra iri müəssisə və idarələrin, sahibkar firmaların patent-informasiya şöbələrində və ya elmi-texniki kitabxanalarında patent fondları vardır. Bazar iqtisadiyyatına, istehsala keçdikcə iqtisadi rəqabət təbii ki, güclənəcəkdir. Burada hələdici yerlərdən birini patent informasiyası tutur. Buna görə də respublikada hazırda patent-informasiya sistemi yaradılmışdır, ixtiraçılıq hərəkatı getdikcə güclənir və sürətlənir.

§ 2. Azərbaycan Respublikasında patent- informasiya sisteminin qısa tarixi xülasəsi

Azərbaycan tarixən ilk ixtiraçı məşhur yazıçı və mütəfəkkir M.F.Axundov olmuşdur. O, latın hərfləri əsasında işlədiyi yeni əlifbanı ixtira kimi Osmanlı dövlətinə təqdim etmiş və patent almaq istəmişdir. Lakin onun təklifi o vaxt rədd edilmişdir. M.F.Axundovun patent informasiyası sahəsində indi də böyük aktualıq kəsb edən fikirləri vardır /bu barədə bax: «Вышка» qəzeti, 7 oktyabr, 1992-ci il/.

Dünyada isə ilk dəfə 1469-cu ildə Böyük Britaniyada ixtiraçıya xüsusi imtiyaz verən patent verilmişdir. XVI əsrin əvvəllərindən ixtiralara patentvermə müntəzəm xarakter almışdır.

17 iyul 1812-ci ildə Rusiyada kəşf və ixtiralara imtiyazlar verən xüsusi manifest imzalanmışdır. O vaxta qədər Rusiyada ixtiranın qorunması rəsmi göstərişə /указ/ əsaslandırılırdı. İlk dəfə 1749-cu ildə rus ixtiraçıları V. Suxarev və S.Belyayev özlərinin «Rəngin alınması üsulu» adlı ixtirasının istifadəsi üçün xüsusi privilegiya /imtiyaz/ almışdır. 1752-ci ildə M.V.Lomonosov rəngli şüşə ixtira etmiş və onun sənaye istehsalı üçün privilegiya almışdır.¹

ABŞ-da 1872-ci ildə, İngiltərədə 1884-cü ildə patentlərə dair referativ jurnal buraxmağa başlanmışdır. XX əsrin ikinci yarısında Rusiyada patent almaq üçün ixtiralar xeyli çoxaldı. 1876-cı ildə Rus Texniki Cəmiyyətinin nəzdində Patent İdarəsi yaradıldı. Həmin dövrdən başlayaraq Rusiyada ixtiralara dair məlumatlar «Мануфактура и торговая промышленность», Azərbaycanda isə «Нефтяное и сланцевое хозяйство» adlı jurnalda verilirdi. Azərbaycanda ilk milli patenti 1894-1895-ci illərdə istedadlı mühəndis, neft

¹ Новиков Э.А., Егоров В.С. Информация и исследователь.-Л.: Наука, 1984.-с.79.

milyonçusu, qazma texnikası sahəsində dünyada məşhur mütəxəssis Murtuz Muxtarov almışdır. Onun ixtirası «Metal ştanqlarla zərbə qazma aləti» adlanırdı. Dünyada ilk qazma avadanlığı zavodunu öz ixtiraları əsasında M.Muxtarov Bibiheybətdə yaratmışdır. Qazma aləti «Bakı qazma sistemi» adlanırdı və dünyada məşhur idi.

Son illərdə bütün sahələrdə olduğu kimi, ixtira işləri sahəsində də respublikamız asılı vəziyyətdə olmuşdur. İndi müstəqil patent informasiya sistemi qurulur.

1906-cü ildən sonra Rusiyada Patent işinə dair ayrıca jurnal nəşr edilməyə başladı. Bu jurnal «Сообщение русского технического общества по привилегии» adlanırdı. Oktyabr inqilabından sonra, yəni 1918-ci ildə Xalq Komissarlar Soveti patent işini qaydaya salmaq barədə qərar verdi və bir neçə il sonra «Патентное дело в СССР» adlı jurnal nəşr edilməyə başladı. Sonralar ixtiraçılıq hərəkatı da imperiyanın siyasi və iqtisadi mənafeyinə uyğun olaraq sürətləndi, patent işinə dair jurnallar çoxaldı, müxtəlif patent-informasiya idarələri yaradıldı. Xüsusilə XX əsrin 50-ci illərindən sonra baş vermiş sürətlənmə və texnoloji dəyişikliklər patent informasiyasına ehtiyacı daha da artırdı. Bununla əlaqədar olaraq patent işinə dair müxtəlif mərkəzlər, şöbələr, kitabxanalar yarandı, bir sözlə, patent işi iqtisadi həyatın həlledici sahəsindən birinə çevrildi. Artıq 80-ci illərin sonlarında ölkədə vahid əlaqədə fəaliyyət göstərən dövlət patent informasiya sistemi yaradıldı. Vahid dövlət patent informasiya sistemi /QSPI/ ölkənin ümumdövlət elmi-texniki informasiya sisteminin tərkib hissəsi kimi formalaşmışdı. 1991-ci ilə qədər olan dövrdə bu sistemə rəsmi dövlət rəhbərliyi SSRİ Dövlət Kəşf və İxtiralar Komitəsi tərəfindən edilirdi.

SSRİ Nazirlər Sovetinin «Xalq təsərrüfatında elmi-texniki tərəqqinin inkişafına dair» 1983-cü il qərarına əsasən Dövlət Kəşf və İxtiralar Komitəsi müstəqil dövlət təşkilatı kimi fəaliyyət göstərirdi və nazirlik hüququnda idi. İndi

o, Rusiya Dövlət Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi (ROSPATENT) adlandırılır. Agentliyin əsas vəzifəsi ixtiraçılıq işinə rəhbərlik etmək, MDB üzvü olan respublikalardan verilən patentə aid beynəlxalq iddia sənədlərinin ekspertizasını keçirmək, beynəlxalq təşkilatlarda patent informasiyası sahəsində Rusiyanı və MDB üzvü olan bir neçə ölkəni təmsil etmək, dünya patent-informasiya nəşrlərini tərcümə etmək, nəşr etmək və yaymaq və s. ibarətdir. Hazırda MDB üzvü olan dövlətlərin xeyli hissəsinin ixtiraçılıq və patent işi sahəsində dolğun fondları və dövlət qurumları vardır. Rusiyada deyilən vəzifələri yerinə yetirmək üçün ROSPATENTin tərkibində bir sıra idarə və müəssisələr yaradılmışdır. İlk növbədə Rusiya Dövlət Elmi-Tədqiqat Patent Ekspertizası İnstitutunu göstərmək olar. Bu institut respublikalardan verilən beynəlxalq iddia sənədlərinin ekspertizasını, Rusiyadan verilən iddia sənədlərinin dövlət qeydiyyatını keçirir, müxtəlif bibliografik və referativ informasiya nəşrləri buraxır, ekspertiza işlərinə dair materiallar və məlumat bazaları hazırlayır və s. Azərbaycanda işə deyidiyi kimi, hazırda bu işlə Milli Patent Ekspertizası Mərkəzi məşğul olur.

Patent informasiyası sahəsində ən geniş fəaliyyət göstərən təşkilat hələlik Rusiyanın «Axtarış» elmi-istehsalat birliyidir. Birlik Dövlət Kəşf və İxtiralar Komitəsinin tabeliyində fəaliyyət göstərirdi. Hazırda o, ROSPATENTin tərkibində fəaliyyət göstərir. Bu birliyə aşağıdakı təşkilatlar daxildir (Birliyin internet saytı: <http://www.npopoisk.ru>)

1. Rusiya Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu /ВНИИПИИ/;
2. Patent-poliqrafiya müəssisəsi /ППУ/;
3. Patent-Tərcümə Mərkəzi /БЦП/;
4. Patent-Texniki Kitabxanası /ПИТБ/;*;
5. Sankt-Peterburqda yerləşən «İnformpatent» idarəsi.

*1994-cü ildən bu Kitabxana Rusiya Dövlət Patent-Texniki Kitabxanası /ПТИБ/ adlanır.

«Axtarış» elmi-istehsal birliyi patent informasiya fəaliyyətinin bütün sahələri üzrə böyük işləri yerinə yetirir. Məsələn, «Axtarış» Elmi-istehsalat Birliyi müstəqil dövlətlər birliyində /MDB/ verilmiş ixtiralarla dair bibliografik və referativ informasiyalar hazırlayır, idarə və müəssisələrin sifarişləri əsasında onları cari və retrospektiv patent sənədləri ilə təmin edir, 57-yə xarici ölkənin rəsmi patent bülletenini rus dilinə tərcümə edir və yayır, bütün patent fondlarını xarici ixtiraların mikrofilmləri və optik diskləri ilə təmin edir. «Axtarış» elmi-istehsalat birliyi Rusiyanın müəssisə və idarə patent fondlarını ixtiraların əsl və bibliografik çap kartoçkaları ilə təmin edir, müxtəlif metodiki vəsaitlər və tövsiyələr hazırlayır və nəşr edir, ixtiralara dair icmal informasiyaları və məlumat bazaları hazırlayır, patent informasiyasının axtarışı və təhlili üzrə avtomatlaşdırılmış sistem işləyib tətbiq edir.

Birlik 1981-ci ildən tam təsərrüfat hesabı ilə fəaliyyət göstərir. Birliyin tərkibində dünyada ən iri kitabxanadan biri olan Rusiya Dövlət Patent Kitabxanası fəaliyyət göstərir. 2001-ci il məlumatına görə, onun fondunda 70 milyondan çox patent sənədi olmuşdur. Bu kitabxana ixtiraçılıq işləri üzrə keçmiş ittifaqın ən iri yeganə ümumittifaq səviyyəli kitabxanası idi. Digər ayrıca belə zəngin patent kitabxanası hələlik yoxdur. Rusiya Dövlət Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyinin tərkibində digər idarələr də vardır. Məsələn, Patent ədəbiyyatının nəşri ilə məşğul olan mərkəzi nəşriyyat, Patent Qurumları İşçilərinin İxtisasartırma İnstitutu və s. Patent informasiya sistemində nazirlik və idarələrin patent xidməti şöbələri, büroları və fondları vacib yer tuturdu. Xüsusilə sənaye müəssisələrində, elmi-tədqiqat institutlarında iri patent xidməti şöbələri fəaliyyət göstərirdi. Onlar əlaqədar müəssisələrin, idarələrin profilinə uyğun patent sənədlərinin komplektləşdirilməsində, patent axtarışında, ixtiraların tərtibində və patent-lisenziya məsələlərində müəssisələrə kömək göstərirlər. İri sənaye müəssisələrinin

çoxunda patent fondları var idi. Onlar ya əlaqədar müəssisələrin patent şöbələrinin /intellektual sənaye mülkiyyəti bölmələrinin/ nəzdində, ya da müəssisələrdə elmi-texniki kitabxananın bir bölməsi kimi təşkil olunurdu. Azərbaycan Respublikasında patent-informasiya bölmələrinin və patent fondlarının miqdarı 1991-ci ilə qədər təqribən 2500 olmuşdur. Onların çoxusunda ixtisaslı mütəxəssislər işləmirdi. Patent-informasiya işləri ilə qismən Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Elmi-Texniki İnformasiya və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu məşğul olurdu. Onun nəzdində İxtiraların Qeyd Mərkəzi yaradılmışdır. 1994-cü ildən bu bölmə ləğv edilmiş və Azərbaycan Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin nəzdində Baş Patent İdarəsi və Dövlət Milli Patent Ekspertiza Mərkəzi yaradılmışdı. Patent xidməti Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının Respublika Patent fondu tərəfindən təşkil edilir.

2002-ci ilin yanvar ayında Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi yaradılmışdır. Bununla əlaqədar olaraq Baş Patent İdarəsi ləğv edilmişdir. Agentlik respublikada patent-informasiya fəaliyyətinə rəhbərlik edir və respublikanı bu sahədə beynəlxalq təşkilatlarda təmsil edir.

§ 3. İxtiraçılıq fəaliyyətinə dair rəsmi dövlət sənədlərinin qısa tarixi xülasəsi

Məlumdur ki, Azərbaycanın şimal hissəsi XIX əsrin 20-ci illərində /1828-ci ildə/ Rusiyanın tərkibinə qatılmış və bir əyalət /müstəmləkə/ kimi 90-cı illərə qədər asılı vəziyyətdə yaşamışdır. Bir çox fəaliyyət sahələri kimi, ixtiraçılıq fəaliyyəti də müstəqil surətdə inkişaf etməmiş və az-çox olanı da Rusiyanın və SSRİ-nin ixtiraçılıq tarixinə və sənaye mülkiyyətinə daxil edilmişdir. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda texnika və ixtiraçılıq tarixinə dair kompleks və dolğun tədqiqatlar hələlik yoxdur. Lakin bu istiqamətdə çoxlu tarixi

faktlar vardır. Məsələn, M.Süleymanovun «Eşitdiklərim, oxuduqlarım, gördüklərim ...» /Bakı, 1989, s.142-143/ romanında maraqlı bir tarixi fakta rast gəlirik: «Bakı neft milyonçularından biri olan Murtuza Muxtarovun yüzə qədər dəzgahı, çoxlu avadanlıqları və mühərrikləri, maşınları, yüzdən çox yük atı, arabaları, furqonları vardı. Mədən sahibi olmaq üçün o, Ağcaqabulda /indiki Əlibayramlıda/ torpaq alıb quyu qazır. Özü ixtiraçı idi, düzəltdiyi «Muxtarov» adlı qazma dəzgahı bütün dünyada məşhur idi; bu dəzgah bir çox ölkələr ixrac edilirdi. 1895-ci ildə o, /dünyada ilk dəfə/ metal ştanqlarla zərbə qazma dəzgahını quraşdırır və bunun üçün dövlət patenti alır. O, bu ixtirasına «Bakı qazma sistemi» adı verir. Onun bir sıra digər ixtiraları da vardı. Muxtarov XIX əsrin axırlarında öz ixtiraları əsasında Bibiheybətdə qazma avadanlığı zavodunu işə salır. Bu zavod Avropada və Rusiyada ilk neft avadanlığı müəssisəsi idi».

Azərbaycanın belə mütəxəssis və talantlı şəxsləri yəqin ki, çox olmuşdur. Belə olmasaydı, Bakıda hələ o vaxt dünyada qabaqcıl texnikaya və texnologiyaya əsaslanan neft sənayesi də olmazdı. Sadəcə olaraq belə tarixi faktları aşkarlamaq və sistemləşdirmək lazımdır.

Oktyabr inqilabına qədər Çar Rusiyasında 36 min ixtira /privilegiya/ qeydə alınmışdır. Bunun 80%-i xarici ölkə mütəxəssislərinə verilən patent idi, yəni 36 min ixtiranın 28-29 minini xarici ölkə mütəxəssislərinin ixtiraları idi. Rusiyada 1894-cü ilə qədər xüsusi patent qanunu, patent idarəsi və rəsmi biblioqrafik nəşrlər olmamışdır. Halbuki, bir sıra kapitalist ölkələrində patent idarələri hələ XIX əsrin ortalarından yaradılmağa başlanmışdır.¹

Rusiyada ixtiraya verilən patentə «privilegiya» deyilirdi və bu müdafiə forması patent hüququnda idi.

¹ Богуславский М.М. Патентные вопросы в международных экономических отношениях.- М., 1978.-С.62-63.

Oktyabr inqilabından sonra ölkədə sovet hakimiyyəti quruldu. Yetmiş illik imperiya dövründə, yəni 1985-1986-cı ilə qədərki dövrdə ixtiraların sayı sürətlə artmışdır. 1977-ci ildə 549,9 min, 1982-ci ildə 1 mln. adda ixtira olmuşdur. 80-ci illərin ortalarından ixtiralara dair iddia sənədələrinin verilməsi də, tətbiqi də, alınan iqtisadi səmərə də xeyli aşağı düşmüşdür.

Bunun siyasi və iqtisadi səbəbləri çoxlarına bəllidir. 80-ci ilin ortalarına qədər olan qırmızı imperiya dövründə ixtiraların xalq təsərrüfatına tətbiqindən alınan gəlir və müntəzəm oalarq artmışdır. Məsələn, 1965-ci ildə ixtiraların tətbiqindən alınan gəlir 157,6 mln., 1970-ci ildə 261,8 mln, 1972-ci ildə 318 mln., 1974-cü ildə 481 mln. rubl olmuşdur.¹ 1982-ci ildə ixtiraların tətbiqindən alınan gəlir 511 mln. rubl olmuşdur.

1985-ci il məlumatına görə, ölkədə 13 mln. ixtiraçı və səmərələşdirici olmuş, 150 min iddia sənədi təqdim edilmiş, 60 min ixtiraya müəlliflik şəhadətnaməsi verilmişdir.²

İmperiya ixtira işinin xalq təsərrüfatının bərpasında və inkişafında və gizli istismarçılıq siyasətində böyük iqtisadi rolunu nəzərə alaraq oktyabr inqilabının ilk illərindən patent qanunçuluğunun inkişafına xüsusi diqqət vermişdir. İxtira haqqında ilk qanunçuluğun əsası «İxtiralara dair əsasnamə» adlı dekretlə müəyyən edilmişdir. Bu dekret Xalq Komissarlar Soveti tərəfindən 30 iyul 1919-cu ildə verilmişdir. Dekretə əsasən RSFSR-də İxtira İşləri Komitəsi iki ay müddətindən təşkil edildi. Dekretdə qeyd edilirdi ki, keçmiş Rusiyada olan bütün privilejiyalar, həmçinin RSFSR-də 1917-ci ildən sonra xarici ölkələrdə patentlənmiş Rusiya ixtiraları və RSFSR daxilində qeydiyyatdan keçmiş ixtiralar onun vacib sənaye mülkiyyəti hesab edilir və qanunla qorunur. Dekretdə həmçinin 1896-cı ildə Rus İmpe-

¹ Патентоводение: Учебник для вузов: 3-е изд. Доп. и перераб.- М., 1984.-С.9.

²Изобретательское право: Учебник. – М., 1987.-С.10.

rator Texniki Cəmiyyətinin nəzdində yaradılmış Patent-Texniki Kitabxanası İxtira İşləri Komitəsinə verilirdi. Yeni patent qanununun və buna uyğun olaraq həmin kitabxananın əsasnaməsinin işlənməsi üçün üç ay müddət təyin edilirdi. Lakin vətəndaş müharibəsi ilə əlaqədar olaraq qanun yalnız 1923-cü ildə işləndi və 1924-cü ildə «Patent haqqında qanun»¹ adı altında dərc edildi. Qanun 35 maddədən ibarət idi. Burada ixtiraçının hüquqları, patentin verilməsi qaydaları, ilkinliyi, ekspertizası, istifadəsi, patent işinə dair kitabxana-bibliografıya fəaliyyəti, ixtiraların tətbiqi və iqtisadi məsələləri və s. verilirdi. Qanun 1931-ci ilə qədər qüvvədə qaldı, xalq təsərrüfatı sisteminin sırf ictimai forma alması ilə əlaqədar olaraq sonrakı illərdə əsaslı şəkildə dəyişdirildi.

1924-cü il patent qanununda müəyyən edilirdi ki, ixtiralar dövlətin, xalqın mülkiyyətidir; onları yalnız müəssisə və idarələr tətbiq edilə bilər; ayrı-ayrı şəxslərin, ixtira müəlliflərinin ixtiraları sərbəst tətbiq etməyə ixtiyarı yoxdur; xarici ölkələrə ixtiraların lisenziya satışı ixtira müəlliflərinin deyil, dövlətin ixtiyarındadır; sovet vətəndaşları üçün ixtiraların hüquqi qorunma forması müəlliflik şəhadətnaməsidir; ən mühüm və ölkənin müdafiəsinə aid olan ixtiralar çap edilmir, kitabxanalara verilmir, alınmur, xarici ölkələrə satılmır və ümumiyyətlə elan olunmur, gizli saxlanılır; Müdafiə Nazirliyi nəzdində xüsusi patent bürosu və patent kitabxanası yaradılır, hərbi ixtiralar həmin kitabxanada toplanır; qanunun bütün maddələri yerlərdə dəyişdirilə bilməz və onun pozulması qanunvericilik orqanları tərəfindən cinayət kimi qiymətləndirilir. Göründüyü kimi, burada ixtiraçıların müəlliflik hüquqları tapdalanmışdır.

Qanun bilavasitə istehsalatda vəzifə tapşırıqları ilə əlaqədar olaraq fəhlə və mühəndis-texnik işçilərinin ixtiraları üçün onlara sahiblik hüququ deyil, az əhəmiyyətli olan

¹Рассохин В.П. Из истории организации советского изобретательства // Вопр. Изобретательства.- 1979.-№6.-С.59-63.

imtiyazlar verirdi: əlavə məzuniyyət /15 gün/, istirahət evlərinə pulsuz yollayış /putyovka/, pul mükafatları, normada nəzərdə tutulandan 20m² artıq mənzil verilməsi, xüsusi dissertasiya yazmadan elmdə və texnikada daha böyük inqilabi çevriliş yaradan ixtiralar əsasında elmlər namizədi və doktoru elmi dərəcələrinin verilməsi, ali məktəblərə daxil olarkən xüsusi üstünlük verilməsi və s.

11 aprel 1925-ci ildə Ali Xalq Təsərrüfat Şurasının «Fəhlə ixtiraçıları haqqında» qərarı fəhlə sinfi içərisində kütləvi ixtiraçılığın inkişafına müəyyən təsir göstərdi. Qərarla müəyyən edildi ki, hər bir ixtiraçı fəhlə üçün maksimum şərait yaradılmalıdır. Vacib texniki məsələlər üzrə fəhlə ixtiraları üçün ixtiraçılara üç aylıq əlavə əmək haqqı, növbəsiz mənzil, ixtiranın hazırlanması üçün lazımi elmi-texniki yardım göstərilməsi xüsusi qeyd edilirdi. Lakin onlar öz ixtiralarını sərbəst istifadə etmək hüququndan məhrum idilər.

Qəbul edilmiş qanun, əsasnamələr və qərarlar iqtisadiyyatda demokratik prinsiplərə zidd olsa da, xalq təsərrüfatında kütləvi ixtiraçılıq hərəkatını xeyli genişləndirdi. Belə ki, 30-cu illərin əvvəllərində ölkədə 450 min ixtiraçı və səmərələşdirici vardı, bunların 321 min nəfəri fəhlə idi.¹ Qərarla sənaye müəssisələrində və elmi-tədqiqat institutlarında patent bürolarının və elmi-texniki kitabxanaların tərkibində patent fondlarının yaradılması vacibliyi irəli sürülürdü.

Birinci beşillik planda nəzərdə tutulmuş xalq təsərrüfatının rekonstruksiyası ixtiraçılıq və səmərələşdirmə işini daha da sürətləndirdi. Ümumittifaq Kommunist /bolşeviklər/ Partiyası Mərkəzi Komitəsi 26 oktyabr 1930-cu ildə «İstehsalatın rəşsalatın təşkilatından ixtiraçılığın vəziyyətinə dair» adlı mərkəzdən idarəetmə rejiminə əsaslanan qərar verdi. Bu qərarla yeni texnika və texnologiyanın yaradılması üçün kütləvi ixtiraçılığın rolu və vəzifələri müəyyən edilirdi. Qərarla sənaye müəssisə və idarələrinin

¹ Наяшков И.С. 60 лет советского изобретательства // Вопр. Изобретательства, 1979.-№6,-С.5.

rəhbərlərinə, nazirliklərə bir vəzifə olaraq tapşırılırdı ki, fəhlə ixtiralarına və səmərləşdirmə təkliflərinə 15 gün müddətində baxsınlar, iddia sənədlərinin patent saflığını yoxlamaq üçün profilli və dolğun patent fondları yaratsınlar, ixtiraların tərtibi üçün əlaqədar patent bölmələri təşkil etsinlər, rəsmi biblioqrafik patent nəşrlərini vaxtında alsınlar, ixtiraların və səmərləşdirmə təkliflərinin istehsalata tətbiqində ətalətə, süründürməçiliyə və kağızbazlığa son qoysunlar; müəssisələrdə ixtiraların ilkin tətbiqi üçün istehsalat bazaları yaratsınlar, təcrübi nümunələri hazırlamaq üçün hissələr, avadanlıqlar, komplektləşdirici məmulatla istehsalat bazalarını təmin etsinlər. Ümumittifaq Həmkarlar Təşkilatının müraciətini nəzərə alaraq qərarda İxtiraçılıq üzrə Könüllü Ümumittifaq Cəmiyyətini və onun respublika filiallarını yaratmaq vəzifələri irəli sürülürdü. Cəmiyyətin əsas vəzifəsi ixtiraçıların hüquqi və sosial mənafeyini qorumaq, onlara maddi və mənəvi kömək göstərmək, istehsalatda və texniki yaradıcılıqda onların iqtisadi həvəsləndirilməsinin hüquqi normalarını müəyyən etməkdən ibarət idi. Yenidənqurmaya keçidin ilk illərində /1985-1986/ bu əhəmiyyətli və vacib təşkilat ləğv edildi və əvəzində ixtiraçıların qüvvələrini birləşdirən, onların hüquqlarını az da olsa müdafiə edən başqa bir təşkilat yaradılmadı. Yalnız 1991-ci il ixtira qanunundan sonra Rusiyada belə bir cəmiyyət təşkil edildi. Azərbaycanda isə bu cəmiyyət birdəfəlik ləğv edildi, əvəzinə isə yeni bir qurum yaradılmadı.

Mərkəzi Komitənin patent qanunçuluğuna dair 1930-cu il qərarı əsasında Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin və Xalq Komissarlar Sovetinin «İxtiralara və texniki təkmilləşmələrə dair Əsasnamə» adlı 9 aprel 1931-ci il qərarı verildi. Qərarla ölkədə yaranan yeni şəraitə uyğun olaraq ixtiralara dair yeni, 2-ci əsasnamə işləmək vəzifələri irəli sürüldü. Qərara əsasən ixtiranın iki hüquqi qorunma forması müəyyən edildi: müəlliflik şəhadətnaməsi və patent. Qərar qeyd edirdi ki, 1931-ci ilə qədər olan patent qanunçuluğu ixtira-

ların sərbəst istifadəsinə ixtiyar vermişdir ki, bu da sosializm quruculuğunun planlı və mərkəzləşdirilmiş iqtisadi sisteminə ziyan vurur, hərcmərcliyə, özbaşınalığa, alverə və təxribatçılığa səbəb olur. Bununla əlaqədar olaraq sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələri ixtiraların tətbiqini mütləq formada illik iqtisadi planlarında qeyd etməli, nazirlik və baş idarələr ixtiraların tətbiqi üzrə illik sahəvi planlar tərtib etməli və onlara Xalq Komissarları Soveti tərəfindən müntəzəm nəzarət edilməlidir; müəlliflik şəhadətnaməsinin istehsalata tətbiqinin bütün xərclərini dövlət öz üzərinə götürür və alınan gəlirdən ixtiraçıya 3-5 % məbləğ verilir. Bu qərar əsasında İxtiralar haqqında yeni əsasnamə işləndi, mülki qanunda və konstitusiyada əlaqədar maddələr qərara uyğun olaraq dəyişdirildi, 1924-cü il əsasnaməsi /qanunu/ ləğv edildi. Yeni əsasnamə rəsmi dövlət sənədi kimi 1959-cu ilə qədər qüvvədə qaldı.

Patent işini yeni iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırmaq və yeni strukturların /təşkilatların/ işini tənzim etmək tələbatı ilə əlaqədar olaraq 1955-ci ildən yeni əsasnamə üçün hüquqi aktlar işlənməyə başlandı. Bu işə görkəmli hüquqşünaslar, məşhur ixtiraçılar və patent informasiyası sahəsində mütəxəssislər cəlb edildi. Aktların işlənməsinə SSRİ Ali Məhkəməsi və 1955-ci ildə yenidən yaradılmış Dövlət Kəşf və İxtiralar Komitəsi rəhbərlik edirdi. Hüquqi aktların ilk variantı layihə formasında 1958-ci ildə hazırlandı, əlaqədar nazirlik və idarələrdə, hüquq orqanlarında müzakirə edildi və təkmilləşdirildi və 1959-cu ilin yanvar ayının 5-də Ali Sovetinin fərmanı ilə qüvvəyə mindi.¹ 24 aprel 1959-cu ildə Nazirlər Soveti ixtira qanunu əsasında «İxtira, kəşf və səmərələşdirmə təkliflərinə dair əsasnamə»ni və «İxtiraların, kəşflərin və səmərələşdirmə təkliflərinin mükafatlandırılmasına dair

¹ Закон об изобретательства в СССР // Ведомости Верховного Совета СССР.-1959.-№1.-С.3-9.

təlimat»¹ təsdiq etdi. Əsasnamə 1974-cü ilə qədər rəsmi dövlət sənədi kimi qüvvədə qaldı.

1959-cu il ixtiraçılıq qanununda ilk dəfə ixtiranın və səmərələşdirmə təklifinin rəsmi hüquqi-texniki tərifi verildi. Bu tərifin olmaması ixtiraçılıq işində qarışıqlığa səbəb olurdu, dövlət ekspertiza işlərində, fondların həmin sənədlərlə komplektləşdirilməsində, biblioqrafik informasiya vasitələrinin hazırlanmasında mübahisələrə səbəb olurdu. 1931-ci il patent qanununda texniki həllin üç hüquqi müdafiə forması müəyyən edilirdi: ixtira, səmərələşdirmə təklifi və texniki təkmilləşdirmə. 1959-cu il qanununda texniki təkmilləşdirmə hüquqi qorunma obyektini kimi ləğv edildi. Kitabxanaların ancaq kəşf və ixtiralarla komplektləşdirilməsi zəruri hesab edildi. Qanunda həmçinin ilk dəfə olaraq kəşfə dair iddia sənədinin verilməsi və onlara baxılması qaydaları müəyyənləşdirildi. O vaxta qədər kapitalist ölkələrində kəşflərin qorunmasına dair hüquqi aktlar və qanunlar yox idi, ilk addım SSRİ-də atılmışdı.² İndi dünyada belə bir qanun yoxdur. Kəşflər mülkiyyət kimi qorunmur.

Nazirlər Sovetinin 1959-cu il qanunu əsasında işlənmiş Əsasnamədə ixtiraçıların tətbiq işində bilavasitə iştirak etmək hüququ, onlara veriləcək mükafatların miqdarı və verilməsi mexanizmi, həmçinin fəxri adlar / «Əməkdar ixtiraçı», «Əməkdar səmərələşdirici»/ və döş nişanları təsis edildi.

50-ci illərin əvvəllərində Ümumittifaq Elmi və Texniki İnformasiya İnstitutu, ittifaq nazirliklərinin sahəvi elmi-texniki informasiya institutları və mərkəzi elmi-texniki kitabxanaları yaranmışdı. Nazirlər Sovetinin yuxarıda adı çəkilən təlimatında referativ və biblioqrafik nəşrlərdə patent sənədlərinin verilməsi vacibliyi, işlənməsi texnologiyası, sahəvi elmi-texniki və respublika dövlət kitabxana fondlarına

¹ Положение об открытиях, изобретениях и рацпредложениях // Сборник Постановлений Совмина СССР.- 1959.-№9.-С.3-42.

² Патентоведение: учебник для вузов. 3-е изд. – М., 1984.-С.15.

onların 2-3 nüsxədə komplektləşdirilməsi, xarici ölkə patent idarələrinin dövrü bibliografik bülletenlərinin alınması, tərcüməsi, nəşri və kitabxanalara, müəssisə və idarələrə göndərilməsi qaydaları qeyd olunurdu. Patent sənədlərinin fondlarda düzülüş qaydaları /sistemli-coğrafi/, əsas kataloq /sistemli, nömrə və firma/ və kataloqların quruluşu, yaradılması metodikası ilk dəfə təlimatda öz dəqiq əksini tapmışdı. Belə ki, qanunda patent fondlarının və patent sənədlərinin təbliğinin təşkilinə dair iki maddə /40 və 41/ vardı. Təlimatın əlaqədar hissələri də həmin maddələr əsasında elmi cəhətdən işlənmişdi.

Sonrakı 10-15 il müddətində 1959-cu il patent qanununa əsaslanaraq ixtiraların xalq təsərrüfatına tətbiqi, bu sahədə informasiya sisteminin inkişafı və beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi istiqamətində rəsmi hüquqi qüvvə kəsb edən və imperiyanın mənafeyinə xidmət edən bir sıra qərarlar verildi. Bunlardan «İxtiraların və səmərələşdirmə təkliflərinin xalq təsərrüfatında tətbiqini yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında» Sov. İKP NK-nın və Nazirlər Sovetinin 20 may 1960-cı il qərarı¹ Nazirlər Sovetinin «İxtira sahəsində dövlət mənafeyinin qorunması və ixtiraçılıq işinin daha da yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında»² 14 iyun 1962-ci il qərarı müəyyən tarixi əhəmiyyətə malikdir. Sonuncu göstərilən qərarla müəssisə və idarələrin yeni texniki nailiyyətlərin ixtira kimi formalaşması, onlara xarici ölkələrdə patent alınması, lisenziya satışı üçün lazımi materiallar hazırlanması və s. məsələlərə dair konkret vəzifələr müəyyən edilirdi. Qərarla göstərilirdi ki, 10 nəfərdən çox ixtiraçı və səmərələşdirici işləyən müəssisə və idarənin ya müstəqil, ya da elmi-texniki kitabxananın tərkibində profil üzrə ölkə və

¹ О мерах по улучшению внедрения в народное хозяйство изобретений и рацпредложениях // Сборник Постановлений, 1960.-№11.-С.74-79.

² Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам.- М., 1968.-т.5.-С.121-126.

xarici ölkə patent sənədlərini toplayan və təbliğ edən patent fondu yaradılmalıdır. Qərara əsasən respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda müəssisə və –idarə patent fondları, Respublika Elmi-Texniki Kitabxanalarının baza ərazi patent fondları yaradıldı. Artıq 1966-cı ildə 23 min müəssisə və idarə patent fondu, 621 baza ərazi patent fondları /respublika, diyar, vilayət/ vardı. Onların sayı sonrakı illərdə daha da artdı və 1981-ci ildə müvafiq olaraq 25 minə və 680-ə çatdı.¹

1959-cu il patent qanunun qüvvədə olduğu müddətdə ölkənin xalq təsərrüfatının idarə edilməsi metodlarında mühüm dəyişiklik baş vermişdi. Patent-informasiya fəaliyyətinin vahid ümumdövlət sistemi formalaşmışdı; Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu, Patent-Poliqrafiya müəssisəsi, Patent Tərcümə Mərkəzi, Patent Xidmət İdarəsi, bir sıra mikrofilmləşdirmə idarələri və Patent Ədəbiyyatı Nəşriyyatı yaradılmışdı, patentin ekspertiza işləri ilə məşğul olan Dövlət Patent Ekspertizası İnstitutu təşkil edilmişdi, ixtiraçılıq və səmərələşdirmə işləri üzrə ictimai və elmi-texniki cəmiyyətlər və s. təşkilatlar yaradılmışdı; müəssisə və idarələrdə ixtiraçılar və səmərələşdiricilər büroları, patent xidməti bölmələri və fondları, patent-informasiya şöbələri fəaliyyət göstərirdi; ixtiraçılıq fəaliyyəti sahəsində sosialist, kapitalist və inkişaf etməkdə olan ölkələrlə və beynəlxalq patent təşkilatları ilə əməkdaşlığı genişlənmiş və stabilləşmişdi. Bütün bu fəaliyyət sahələrinin hüquqi normaları 1959-cu il patent qanununda öz əksini tapmamışdı. Buna görə də texniki yaradıcılığın, əməkdaşlığın və patent-informasiya sisteminin kompleks inkişafını və əlaqələrini real şəraitə uyğun olaraq vahid hüquqi əsasda təmin edən yeni qanun, rəsmi dövlət əsasnamələri və təlimatları işləmək lazım gəlirdi.

¹ Демакова Д.М. Патентные фонды СССР.-М., 1984.-С.67-68.

Göstərilən vəzifələrlə əlaqədar olaraq 1971-ci ilin noyabr ayından yeni sovet ixtira qanunu işlənməyə başladı və 1972-ci ilin may ayında SSRİ Ali Sovetin sessiyasında layihə variantında təsdiq edildi. Layihənin ümumxalq müzakirəsi 5 ay davam etdi. Nəhayət, qanun «Вопросы изобретательства» jurnalının 12-ci nömrəsində dərc edildi. Buna uyğun olaraq Sov. İKP MK və Nazirlər Soveti 20 avqust 1973-cü ildə «Ölkədə ixtiraçılıq işinin, xalq təsərrüfatında kəşf, ixtira və səmərələşdirmə təkliflərinin istifadəsini daha da yaxşılaşdırmaq və elmi-texniki tərəqqidə onların rolunu artırmaq haqqında» qərar¹ qəbul etdi. Qərarı ixtiraçılıq və patent-lisenziya işinin yeni qanundan irəli gələn müddəaları ilə əlaqədar olaraq nazirliklərin, müəssisə və idarələrin, respublika, diyar və vilayətlərin vəzifələri müəyyən edilirdi. Qərarın 6, 8 və 9-cu bəndləri patent informasiya məsələlərinə aid idi. 6-cı bənddə göstərilirdi ki, patent-informasiya mərkəzləri və bölmələri, bütün patent fondları biblioqrafik və faktoqrafik patent axtarışının yeni, səmərəli metod və vasitələrini işləsinlər, xüsusilə patent sənədlərinin avtomatlaşdırılmış sistemlər vasitəsilə işlənməsinə və axtarılmasına dair elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərini daha da intensivləşdirsinlər: 8-ci bənd ərazi və sahəvi patent fondlarına aid idi. Burada göstərilirdi ki, həmin fondlar ərazi və sahə miqyasında vahid kompleksləşdirmə planı işləsinlər, hər rübdə istehsalatda tətbiq edilmiş ixtiraların biblioqrafik bülletenini hazırlayıb nəşr etsinlər, xüsusilə sahələrarası biblioqrafik patent informasiyası üçün kitabxana xidmətini yaxşılaşdırınlar; 9-cu bənddə göstərilirdi: Patent Xidməti Mərkəzinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi və təsərrüfat hesabına keçirilməsi; Patent-Poliqrafiya Müəs-

¹ О дальнейшем развитии изобретательского дела в стране, улучшения использования в народном хозяйстве открытий, изобретений и предложений и повышения их роли в ускорении научно-технического прогресса: Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР // Сборник Постановлений, 1975.-№19.-С.23-26.

sisəsinin təşkili və onun ən yeni poliqrafiya avadanlıqları ilə təmin edilməsi; patent saflığının yoxlanması ilə əlaqədar olan bütün məsələlərin ərazi və sahəvi patent fondları tərəfindən vahid metodikasının işlənməsi.

Qanun əsasında müxtəlif ustavlar /nizamnamələr/ /məsələn, Kəşf və İxtiralar Komitəsinə dair nizamnamə, Dövlət Patent-Texniki Kitabxanasının nizamnaməsi, ərazi patent kitabxanalarının nizamnaməsi/, təlimatlar (məsələn, Texnika obyektlərinin ekspertizasına dair təlimat, Patent fondlarının uçotuna dair təlimat, İxtiraçıların mükafatlandırılması haqqında təlimat və s.), xüsusi əsasnamələr (məsələn, İxtiralara dair əsasnamə, Sənaye nümunələrinə dair əsasnamə, İstehlak mallarının patent saflığına dair əsasnamə və s.) işlənmişdi. Qanun əsasında işlənmiş və hüquqi qüvvəyə malik olan ümumi /baza/ əsasnaməsi SSRİ Nazirlər Sovetinin 21 avqust 1973-cü il qərarı ilə təsdiq edilmiş və 1 yanvar 1974-cü ildə Əsas Qanunla birlikdə qüvvəyə minmişdi.¹ Qanuna uyğun olaraq mülki qanun məəcəlləsinin V və VI bölmələri də yenidən işlənmişdi.² Qanun V bölmədən 48 maddədən ibarət idi. Əvvəlki patent qanunundan fərqli olaraq bu qanunda patent sənədələrinin hər bir növünün ayrıca hüquqi normaları verilmiş, patent-informasiya orqanlarının, ictimai təşkilatların hüquq və vəzifələri konkret olaraq göstərilmişdi. Qanun əsasında işlənən və adı çəkilən rəsmi, ümumi əsasnamə X bölmədən ibarət idi /məsələn, I bölmə – Ümumi qaydalar; II bölmə – Kəşflər; III bölmə – İxtiralar; IV bölmə – Səmərələşdirmə təklifləri; V bölmə – Məxfi kəşflər, ixtiralar və səmərələşdirmə təklifləri və s./.

Əsasnamənin VI bölməsi /İxtiraçılıq və səmərələşdirmə işlərinin təşkili və onların istifadəsi/ əsasən patent-

¹ Положение об открытиях, изобретениях и рацпредложениях.- М., 1974.-46с.

² Мəcəllədə patent qanunçuluğuna dair 11 maddə /3, 9, 107, 108 və s./ yenidən işlənmişdir. Вах: Законодательство СССР по изобретательству.-М., т.1.-1979.-С.5-8.

informasiya və kitabxana-bibliografiya fəaliyyətinə aid idi.¹ Məsələn, VI bölmənin ikinci paragrafında patent fondlarının tipləri /dövlət, sahəvi, ərazi, idarə və müəssisə/, kompleksləşdirilməsinin nümunəvi qaydaları, əsas kataloq və kartoteka sistemləri, xidmət metodları və formaları, patent-informasiya orqanları ilə əlaqələri, bibliografik nəşr tipləri /bülleten, göstərici və tematik seçmə/ və onların hazırlanması qaydaları göstərilirdi. Əsasnamədəki bütün məsələlər qanun hüququnda idi və ixtiyari olaraq dəyişdirilə bilməzdi.

Patent qanunçuluğunda ixtiraçılıq və səmərələşdirmə işlərinə rəhbərlik məsələləri mühüm yer tuturdu. Qəbul edilmiş ixtiraçılıq qanunlarında və rəsmi əsasnamələrdə bu məsələyə dair tarixi faktlar çoxdur. Məsələn, ixtiraçılıq işinə rəhbərlik edən rəsmi dövlət orqanları, rəhbər patent-informasiya orqanları, peşəkar və ictimai təşkilatlar haqqında qanun və əsasnamələr, rəsmi təlimatlar və s.

İnqilabdan əvvəl Azərbaycanda nə müstəqil patent idarəsinin, nə də patent fondlarının olması barədə tarixi faktlar bizə məlum deyil. XX əsrin 30-cu illərində neft sənayesinin bəzi iri elmi-tədqiqat institutlarında /neft maşın-qayırması, texniki təhlükəsizlik texnikası/ patent fondları olmuşdur.²

XX əsrin 60-cı illərin ortalarında SSRİ Nazirlər Sovetinin «Dövlət elmi-texniki informasiya sistemi haqqında» 29 noyabr 1966-cı il qərarına əsasən respublika /ərazi/ baza patent fondu əlaqədar respublika elmi-texniki kitabxanasının tərkibində təşkil edildi. Onlara rəsmi rəhbərlik əlaqədar respublika Dövlət Plan Komitəsi, metodiki rəhbərlik işə Ümumittifaq Patent-Texniki Kitabxanası tərəfindən edilirdi. Respublika baza ərazi patent fondları müəyyən respub-

¹ Демакова Д.М. Патентные фонды СССР.-М., 1984.-С.67-68.

² Рустамов А.М., Джанибекова Н.Г. Организация патентной информации в Азербайджанской ССР: современное состояние и перспективы развития // Вопр. изобретательства, 1983.-№12.-С.32.

likada olan patent fondlarına elmi-metodiki rəhbərlik edirdi. Ərazi patent fondlarının komplektləşdirilməsi, təşkili və istifadəsi barədə rəsmi təlimatlar və göstərişlər hazırlanıb nəşr edilmişdi.

70-ci illərin sonlarından 80-ci illərin ortalarına qədər olan dövrdə ixtiraçılıq və patent işinin inkişafı Sov. İKP qurultaylarında, plenum və konfranslarında, SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarlarında öz əksini tapmışdır. SSRİ Nazirlər Sovetinin «Xalq təsərrüfatında elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında» 17 avqust 1983-cü il qərarı bu baxımdan daha xarakterikdir. Qərarla xalq təsərrüfatının səmərəli inkişafı üçün ixtiraların və səmərələşdirmə təkliflərinin tətbiqinin təşkili məsələləri və bu sahədə vəzifələr irəli sürülmüşdür.

Yenidənqurma və bazar iqtisadiyyatına keçidin ilk illərində baş verən iqtisadi proseslər patent hüququ və patent-informasiya fəaliyyəti ilə sıx bağlı idi. Məsələn, patent sənədləri və patent saflığı olmayan məhsulu /maşın, qurğu, avadanlıq, maddə, istehlak malları və s./ kütləvi istehsal etmək, idxal və ixrac etmək mümkün deyildi. Bütün bu sosial və iqtisadi fəaliyyət üçün hüquqi-texniki qaydalar, qanunlar olmalı idi. Belə hüquqi-texniki qaydaların yeni şəraitə uyğun olaraq işlənməməsi iqtisadiyyatın nizamsız və sistem-siz, qarmaqarışq inkişafına səbəb olurdu. İxtiraçılıq fəaliyyəti sahəsində də bu vəziyyət qənaətbəxş deyildi. Məsələn, 1988-1989-cu illərdə maşınqayırma sahəsində ixtiralara dair iddia sənədlərinin miqdarı 1981-1982-ci illə müqayisədə 25%, ilk dəfə tətbiq edilən ixtiraların miqdarı 22%, alınan orta illik iqtisadi səmərə 30% azalmış və beləliklə, illik orta gəlir 12 milyard manat olmuşdu.¹ İqtisadiyyatın digər sahələrində də vəziyyət maşınqayırma sənayesi kimi idi. Bütün bunlar xeyli dərəcədə keçid dövrünə uyğun olaraq patent və

¹ Мазнев С.Ф. Патентные службы и закон об изобретениях в СССР // Вопр. изобретательства, 1991.-№8.-С.2.

ixtiraçılıq fəaliyyətinin kompleks tələblərinə uyğun hüquqi-texniki aktların və normaların yoxluğu ilə bağlı idi.

Bununla əlaqədar olaraq 1990-cı ilin əvvəllərindən başlayaraq bütün respublikaların patent hüququ sahəsində ən yaxşı mütəxəssislərin iştirakı ilə patent işinə və ixtiraçılıq məsələlərinə dair yeni qanunlar zərfi hazırlamağa başladı. Artıq 1991-ci ilin aprel ayında «SSRİ-də ixtiralara haqqında qanun»¹ işləndi və qəbul olundu. Burada SSRİ adına şərti mənada baxılmalıdır. Çünki qanun əsasən istehsal münasibətlərini deyil, keçid dövründə respublikalarda yeni texnika və texnologiyanın işlənməsi qaydalarını və patent-informasiya fəaliyyətini hüquqi-texniki baxımdan tənzimləyir və bazar iqtisadiyyatının tələblərini nəzərə alırdı. Həmin ildə digər bir rəsmi sənəd – «Respublikaların mülki qanununun əsasları»nın V bölməsi – yeni qanuna uyğun olaraq dəyişdirildi və yeni redaksiyada dərc edildi.²

İxtiralar haqqında qanun məzmunu öz quruluşu etibarilə şəxəli və çox mürəkkəb idi. Qanun V bölmə daxilində 50 maddədən, 1974-cü il qanunu isə V bölmədən və 48 maddədən ibarət idi. Hər iki qanunda bölmələrin adları əsasən müxtəlifdir. Məsələn, yeni qanunda I bölmə «İxtira və onun hüquqi qorunma forması», əvvəlki qanunda isə «İxtiranın qorunmasının ümumi məsələləri», II bölmə müvafiq olaraq «İxtiraların istifadəsi» və «Kəşf» adlanırdı.

1991-ci il patent qanunda ixtiraçılıq işinin hüquqi, texniki, iqtisadi və təşkilati məsələlərinə dair yeniliklər çox idi və bunlar iqtisadi və hüquqi-texniki model kimi bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğunlaşdırılmışdı. 1991-ci ildə «Qaydalar» adı altında ixtiralar üçün rəsmi əsasnamə, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları barədə əsasnamələr iş-

¹ Закон об изобретениях в СССР // Вопр. изобретательства, 1991.-№6.-С.6-19.

² Основы гражданского законодательства СССР и респуб. V раздел // Вопр. изобретательства, 1991.-№7.-С.2-4.

lənmişdi; bu növ sənədlərin hüquqi qoruma məsələlərinə dair yeni qanunlar isə var idi. Yeni qanun əsasında «İxtirlərə patent verilməsi üçün iddia sənədlərinin tərtibi, göndərilməsi və baxılması»¹ adlı rəsmi əsasnamə işlənmiş və təsdiq edilmişdi. Bütün bu qanun və rəsmi təlimatlar bizim respublika üçün məqbul sayıla bilməzdi. Çünki milli və yerli iqtisadi şəraitimizə uyğun deyildi. Sənaye nümunələrinə dair ilk qanun 8 iyul 1981-ci ildə qəbul edilmişdi. Bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar olaraq 10 iyul 1991-ci ildə sənaye nümunələri haqqında yeni qanun² qəbul edilmiş, (1 yanvar 1992-ci ildə qüvvəyə minmişdi.) Qanun IV fəsildən 93 maddədən ibarət idi. Əsas fəsillər bunlardır: I fəsil – Sənaye nümunəsi və onun hüquqi qorunması / maddələr: 1 – sənaye nümunəsinin patent qabiliyyətinin şərtləri; 2 - sənaye nümunəsinin müəllifliyi; 3 – sənaye nümunəsinin hüquqi qorunması; 4 – Patent sahibi və s./ bu fəsildə patent informasiyasına dair əlaqədar bəndlər yox idi. Lakin qanunun 4-cü maddəsində göstərilirdi ki, sənaye nümunəsinə verilən patent 10 il qüvvədədir. Bu fikir, onu ifadə edirdi ki, patent fondlarının sənaye nümunələri bölməsinin hüquqi mənə kəsb edən hissəsi 10 illik xronoloji əhatədə təşkil edilməlidir. Biblioqrafik informasiya nəşrləri ancaq son 5 ilin sənaye nümunələrini əks etdirə bilər; bütün informasiya fəaliyyəti sənaye nümunələrinin son 5 illik nəşrləri əsasında aparılmalıdır. Əvvəllər /1991-ci ilə qədər/ sənaye nümunələrinə şəhadətnamə verilirdi, yeni qanunda isə şəhadətnamə ilə yanaşı patent də hüquqi qorunma forması kimi qəbul edildi.

II fəsil – sənaye nümunəsinin istifadəsi /maddə 19-23/
/maddə 19-sənaye nümunəsinin istifadəsi; maddə 20-

¹ Правила составления, подачи и рассмотрения заявки на выдачу патента на изобретения // Вопр. изобретательства.- 1991.-№8.-С.14-37.

² Закон СССР о промышленных образцах // Вопр. изобретательства, 1991.-№11-12.-С.2-10.

^{*)} Respublikamız üçün belə bir qanun hələlik işlənməmişdir.

lisenziya müqaviləsi; maddə 21-sənaye nümunəsinin istifadəsinin dövlət stimullaşdırılması və s./.

III fəsil – sənaye nümunəsinin hüquqi qorunmasının təşkilati əsasları, müəlliflərin və patent sahiblərinin hüquqlarının mühafizəsi /maddə 24-29; maddə 24-Dövlət Patent İdarəsi; maddə 25-sənaye nümunələri sahəsində mübahisələrə baxan orqanlar; maddə 26- sənaye nümunələrinə dair mübahisələrə məhkəmə vasitəsilə baxılması və s./. Burada qanunun 24-cü maddəsində Dövlət Patent İdarəsinin sənaye nümunələrinə dair bibliografik informasiya sisteminin təşkili vəzifəsi irəli sürüldü. Bu da hər şeydən əvvəl, rəsmi patent bülletenlərinin hazırlanması və nəşri, digər bibliografik informasiyaların təşkili demək idi. Çünki patent idarəsinin vacib vəzifələrindən biri də deyilənlərdən ibarət idi.

IV fəsil – Nəticələr /maddə 30-33/, /maddə 30-respublikaların sənaye nümunələri haqqında qanunları; maddə 31 – xarici ölkə vətəndaşlarının hüquqları; maddə 32 – beynəlxalq müqavilələr və s./. Yeni qanunda köhnə /1978/ qanuna nisbətən bir çox yeniliklər vardı: İxtiraçının tam sərbəstliyi və tətbiq etmə hüququnun təmin edilməsi; nümunənin müəssisənin tam mülkiyyəti olması; bibliografik nəşrlərdə sənaye nümunəsinin şəkli /rəsmi/ ilə birlikdə təsvirinin sözlə ifadə olunması; patent düsturunu verilməsi; sənaye nümunələri üzrə xüsusi informasiya mərkəzlərinin yaradılması və s. Qanun əsasında xüsusi rəsmi Əsasnamə işlənməli idi. Lakin SSRİ-nin süqutu ilə əlaqədar olaraq bu iş başa çatmadı.

3 iyul 1991-ci ildə «Əmtəə və xidmət nişanlarına dair qanun» qəbul edildi.¹ Qanun 8 fəsildən, 36 maddədən ibarət idi, yəni hər fəslin daxilində müəyyən miqdar maddə verilmişdir.

İxtiralara, sənaye nümunələrinə və əmtəə nişanlarına dair yuxarıda qısaca izah edilən qanunlar keçid dövründə

¹ Закон о товарных знаках и знаках обслуживания // Вопр. изобретательства, 1991.-№9-10.-С.2-9.

bazar iqtisadiyyatının tələbləri baxımından işlənmişdi. Kəşf haqqında yeni qanun hələlik heç bir ölkədə yoxdur və bu problem mübahisəlidir. Bir sıra mütəxəssislərin fikrinə görə kəşf elmi nailiyyət olduğu üçün qanunla müəyyən çərçivəyə salına bilməz. Lakin kəşf əsasında onlarla ixtiraların və bəzən də yeni texnika və istehsalat sahəsinin yaradılması da məlumdur.

§4. Patent informasiyasına dair milli qanunların və rəsmi normativ aktların qısa xarakteristikası

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Azərbaycanda ixtiraçılıq fəaliyyətini müstəqil milli zəmində formalaşdırmaq üçün respublika Milli Məclisi 10 iyun 1997-ci ildə «Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu»nu qəbul etmişdir. Qanun Azərbaycan Respublikası ərazisində ixtiraların, sənaye nümunələrinin və faydalı modellərin yaradılması, hüquqi mühafizəsi və istifadəsi ilə əlaqədar olaraq yaranan əmlak münasibətlərini və onlarla bağlı şəxsi qeyri-əmlak münasibətlərini tənzimləyir. Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında da ayrıca milli qanun hazırlanmışdır və bu barədə də danışılacaqdır. «Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu» 7 fəsil daxilində 43 maddədən ibarətdir (bax: əlavə 1.).

I fəsil – «Ümumi müddəalar» adlanır və 6 maddədən ibarətdir. Burada əsas anlayışlar izah edilir, müvafiq təşkilatların və şəxslərin (icra hakimiyyəti orqanı, Apelyasiya Komissiyası, Patent müvəkkili və s.) hüquq və vəzifələri müəyyən edilir.

II fəsil – «Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin patent qabiliyyəti şərtləri» adlanır və 4 maddədən (maddə 7-10) ibarətdir. Burada ixtiranın faydalı modelin və sənaye nümunəsinin patent qabiliyyətinin şərtləri, patentin qüvvədə olma müddəti və s. məsələlər öz hüquqi-texniki əksini tapır.

«Müəllif və patent sahibi» adlanan **III fəsildə** (maddə 11-13) ixtiranın, faydalı modelin və sənaye nümunəsinin müəllifi, patent sahibi, işəgötürənlə işçi arasında patent-hüquqi münasibətlərin əsasları izah edilir.

IV fəsil – ixtiranın, sənaye nümunəsinin və faydalı modelin istifadə hüququna aiddir. Burada 7 maddə çərçivəsində (14-20-ci maddələr) sənaye mülkiyyəti obyektlərindən müstəsna istifadə hüququ, müstəsna və qeyri-müstəsna lisenziyanın verilməsi şərtləri, lisenziyalar (patent sahibi) və lisenziat (lisenziya alan hüquqi və fiziki şəxs) arasındakı hüquqi münasibətlər, məcburi lisenziya, həvəsləndirmə və digər əlaqədar məsələləri tənzimləyən maddələr verilmişdir.

«Patent hüquqlarının pozulması» adlanan **V fəsildə** (maddə 22-24) aşağıdakı əsas məsələlər öz hüquqi-texniki həllini tapır: patent sahibinin müstəsna hüquqlarının pozulması, hüquqların pozulması sayılmayan hallar, patentin pozulmasına görə sanksiyalara dair bəndləri əhatə edir.

VI fəsil «İddia sənədinin verilməsi və patent alınması» (maddə 25-38) adlanır. Bu fəsildə milli təhlükəsizliklə bağlı olan sənaye mülkiyyəti obyektləri, beynəlxalq iddia sənədi, iddia sənədinin rəsmi orqana təqdimatı, ilkinlik məsələləri, ekspertiza, iddia sənədi barədə məlumatın dərci, sənaye mülkiyyətinin qeydiyyatı və patentin etibarsız sayılması və digər məsələlər hüquqi baxımdan tənzimlənir.

VII fəsil – «Yekun müddəaları» adlanır və 4 maddədən (maddə 39-43) ibarətdir. Burada patent rüsumları və ödənişləri, xarici dövlətlərdə patentlənmə, xarici hüquqi və fiziki şəxslərin patentlə bağlı hüquqları, beynəlxalq müqavilələr haqqında bəndlər verilmişdir.

Qanun Azərbaycan Respublikasında ixtiraçılıqla bağlı olan fəaliyyətin inkişafında vacib əhəmiyyət kəsb edir. Onun təcrübi olaraq həyata keçirilməsi üçün bir sıra əsasnamələr və təlimat sənədləri işlənib hazırlanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində 19 avqust 1998-ci ildə «Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər

haqqında» qanun¹ qəbul edilmişdir. (bax: əlavə 2). Bu qanun Azərbaycan Respublikasında əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydə alınması, hüquqi mühafizəsi və istifadəsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir.

Qanun 6 fəsil daxilində 37 maddədən ibarətdir.

I fəsil – «Ümumi müddəalar» adlanır və 8 maddədən ibarətdir (1 – Əsas anlayışlar; 2 – Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi; 3 – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin hüquqi mühafizəsi; 4 – Əmtəə nişanı kimi qeydə alınan nişanlar; 5 – Əmtəə nişanı qeydə almaqdan imtina edilməsinin mütləq əsasları; 6 – Əmtəə nişanının qeydə almaqdan imtina edilməsinin digər əsasları; 7 – Geniş tanınmış əmtəə nişanına qoyulan tələblər; 8 – Coğrafi göstərici kimi qeydə alınan nişanlar).

II fəsil – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydə alınması qaydalarını, ilkinliyini, ekspertizasını, qüvvədəolma müddətini və digər hüquqi-texniki proseduraları əsaslandırır və müəyyən edir. Bu fəsil 16 maddədən (9-24-cü maddələr) ibarətdir (məs: 9 – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydə alınması barədə iddia sənədinin tərtib edilməsi və təqdimatı; 11 – Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədinin ekspertizası; 17 – Əmtəə nişanların və coğrafi göstəricilərin dövlət reyestrində qeydə alma; 19 – Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici haqqında şəhadətnamə; 20 – Qeydiyyatı etiraz; 21 – əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydiyyatının qüvvədəolma müddəti; 24 – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin xarici dövlətlərdə qeydə alınması və s.).

III fəsil – Əmtəə nişanlarından və coğrafi göstəricilərdən hüquqi istifadə, bu hüquqların verilməsi məsələlərini təsbit edir və 4 maddədən ibarətdir. (məs: 25 – Əmtəə nişanı üzərində müstəsna hüquq; 26 – Əmtəə nişanlarından və

¹ Azərbaycan qəzeti, -1998.-27 avqust.

coğrafi göstəricilərdən istifadə; 28 – Əmtəə nişanına dair hüquqların verilməsi).

IV fəsil – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin hüquqi mühafizəsinə xitam verilməsi qaydalarını hüquqi cəhətdən müəyyən edir. Bu fəsil 3 maddədən ibarətdir: 29 – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricinin qeydiyyatının etibarsız sayılması; 30 – Qeydə alınmış əmtəə nişanından və coğrafi göstəricidən istifadə edilmədikdə qeydiyyata xitam verilməsi; 31 – Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydiyyatının ləğvi.

V fəsil – Qeydə alınmış nişanların hüquqi mühafizəsi məsələlərinə aiddir və 3 maddə (32-34) daxilində qeydə alınmış əmtəə nişanına və coğrafi göstəriciyə dair hüquqların pozulması, mübahisələrə baxılması və hüquqların pozulmasına görə sanksiyalara dair bəndləri əhatə edir.

VI fəsil – «Yekun müddəaları» adlanır və 3 maddədən ibarətdir (35 – Dövlət rüsumunun ödənilməsi; 36 – Xarici hüquqi və fiziki şəxslərin hüquqları; 37 – Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət).

«Dövlət rüsumu haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanununda (bax: əlavə 3) rüsumödəmənin müxtəlif sahələri göstərilmişdir. Qanunun 18-ci maddəsi sənaye mülkiyyəti obyektinin qeydə alınması, müvafiq mühafizə sənədlərinin verilməsi və onlarla bağlı digər hüquqi hərəkətlər, habelə icazənin bəzi növlərinin verilməsi üçün dövlət rüsumunun dərəcələrinə aiddir. Bu baxımdan aşağıdakıları bilmək ixtiraçılar və patent işçiləri üçün ilk növbədə vacibdir:

18.1. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsinə iddia sənədinin verilməsi üçün (iddia sənədinin ilkin ekspertizası və ekspertizası daxil olmaqla) – şərti maliyyə vahidinin 8,0 misli (44.000), (əcnəbi vətəndaşlar üçün -80 ABŞ dolları).

18.2.1. İddia sənədi üzrə ilkinliyin xahiş edilməsi üçün – şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli, yəni 33 min manat (əcnəbi vətəndaşlar üçün -30 dollar).

18.4. Ekspertizanın sorgusuna cavabın verilmə müddətinin uzadılması üçün (12 aydan artıq olmamaq şərti ilə, hər bir ay üçün) – şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli, yəni 22 min manat (əcnəbi vətəndaşlar üçün -10 dollar).

18.6.İddia sənədi barədə materialın dərci üçün – şərti maliyyə vahidinin 5,0 misli, yəni 27,5 min manat (əcnəbi vətəndaşlar üçün -30 dollar).

18.7.Sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətə ekspertizasının aparılması üçün – şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli, yəni 220 min manat (əcnəbi vətəndaşlar üçün-100 dollar).

Rüsumun ödənilməsinin digər dərəcələri qanunda öz əksini tapmışdır (bax: əlavə 3).

Yuxarıda deyilənlərdən aydın olur ki, Respublikamızda sənaye mülkiyyəti üzrə qanunlar və rəsmi normativ sənədlər işlənmiş, onların icrasını həyata keçirən dövlət qurumları yaradılmışdır. Lakin respublikada xeyli sayda beynəlxalq patent təşkilatlarında və müqavilələrində (məs: Paris Konvensiyası, İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təminatı, PST, Avrasiya Patent İdarəsi, Madrid İttifaqı, İslam ölkələrinin sənaye mülkiyyəti üzrə Qahirə Konvensiyası və s.) işləməyə qabil olan ixtisaslı mütəxəssislər çox azdır. Buradan da patent informasiyasının müxtəlif sahələrində beynəlxalq standartlara və tələblərə uyğun olan kadr hazırlığı problemi ilk növbədə qarşıya çıxır.

Respublikada patent qanuna uyğunluğunun yaradılması və bir sıra rəhbər dövlət təsisatlarının təşkili ilə əlaqədar olaraq ölkənin patent-informasiya sisteminin kompleks inkişafına ciddi ehtiyac duyulur.

§5. İxtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsi

Hər hansı ölkənin, dövlətin ixtiralarının xarici ölkələrdə hüquqi qorunmasının, mühafizəsinin təmin edilməsi xarici bazarlarda ixtiralar əsasında yaradılan maşın, qurğu, avadanlıq, materiallar, kimyəvi vasitələr, dərman perepara-

tları, digər məhsullar və texnologiyaların reallaşması səmərəliliyini yüksəltməyə, bazarlarda sabit mövqə tutmağa, bir sıra hallarda müqavilə qiymətinin yüksəlməsinə və bazarda rəqabətin yüksək səviyyədə təmin edilməsinə və s. səbəb olur.

Milli patent qanununun 41-ci maddəsində deyilir: Azərbaycan Respublikasında yaradılan sənaye mülkiyyəti obyektini həmin obyekt barədə iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi tarixdən etibarən 12 ay müddətində xarici dövlətdə patentləşdirilə bilər.

Sənaye mülkiyyəti obyektini barədə iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən etibarən 3 ay müddətində həmin orqan patent alınması üçün iddia sənədinin xarici dövlətə verilməsinin mümkünlüyü haqqında müvafiq qərar qəbul edir və iddiaçıya bildiriş göndərir.

Patentlənmə dedikdə xarici ölkələrdə sənaye mülkiyyəti obyektlərinin hüquqi qorunmasını təmin edən kompleks tədbirlər nəzərdə tutulur. Buraya daxildir:

- ixtiraların patentlənmə üçün seçilməsi;
- xarici ölkələrdən patent almaq üçün iddia sənədinin hazırlanması;
- iddia sənədinin əlaqədar patent idarəsinə verilməsi;
- ixtiranın ekspertizası zamanı əlaqədar ölkənin patent idarəsilə yazışma;
- ixtiraya patent alınması;
- yazışma işlərinə, ixtiraya dair iddia sənədinin hazırlanmasına, alınmış patentə və həmçinin patent müvəkkilinin xidmətlərinə görə rüsumun ödənilməsi;
- patentin qüvvədə saxlanması.

Patent hüququnun reallaşdırılması və üçüncü şəxs tərəfindən onun istifadəsinə nəzarət patent sahibi tərəfindən həyata keçirilir.

Xarici ölkələrdə patentləmə üçün məhsul (lisenziya formasında ixrac edilən), birgə müəssisələr, elmi-texniki

əməkdaşlıq, istehsalat kooperasiyası və digər reallaşdırma imkanları olan ixtiralar seçilir.

Reklam-kommersiya işlənməsi, o cümlədən reklam nəşrlərində sənaye mülkiyyəti obyektinin üstünlükləri barədə informasiyaların dərc edilməsi, reklam materiallarının potensial tələbatçılar olan xarici firmalara ünvanlaşdırılması, sərgilərdə nümayişetdirmə o obyektlərə aid olmalıdır ki, onlar istehsalatda tətbiq edilmişdir və ya sınaqdan keçirilmiş texnologiya səviyyəsindədir.

İxtiraları xarici ölkələrdə bir qayda olaraq, o zaman patentləmək məqsədəuyğun sayılır ki, onların texniki obyektlərdə istifadəsi daha yüksək texniki – iqtisadi və digər (ekoloji, sosial və s.) göstəriciləri (xarici obyektlərlə müqayisədə) təmin edir.

Xarici ölkələrdə ixtiraların patentlənməsi qərarı o vaxt qəbul edilir ki, onların kommersiya cəhətdən reallaşması əlverişli olsun. Burada əsas məqsəd ölkə, patentləmə əməliyyatı, qorunma forması və texniki obyektlərin xarici bazarda reallaşdırılması tədbirləri nəzərə alınır.

Burada həmçinin aşağıdakılar əsas götürülür:

-ən yaxşı əlaqədar xarici texniki işləmələrlə müqayisədə patentləmə üçün təklif edilən ixtiranın faydalılığı və üstün cəhətləri;

-ixtiranın əlaqədar ölkənin iqtisadiyyatında tətbiqinin perspektivləri;

-iddia sənədinə əlaqədar ölkədə baxılmasının nəticələri. Bu baxımdan əlaqədar patent idarəsinin həmin ixtiraya patent verilməsinə rədd cavabı onun xarici ölkələrdə patentlənməsi üçün əsas vermir. Lakin patentlənmə üçün iddia sənədi tərtib edildikdə rədd cavabının səbəblərini nəzərə almaq lazımdır; xarici ölkələrdə qorunma qabiliyyəti olan, lakin iddiaçının yaşadığı və işlədiyi ölkədə belə qabiliyyətə malik olmayan sənaye mülkiyyəti obyektləri də patentləne bilər.

-ixtiranın patentlənməsi nəzərdə tutulan ölkənin patent qanunçuluğunun xüsusiyyətləri, həmin ölkənin /ölkələrin/ sənaye mülkiyyətinin qorunmasına dair beynəlxalq və məhəlli müqavilələrdə və sazişlərdə iştirakı;

-ixtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsi üçün xərcləri ödəmə imkanları və mənbələri;

-digər şərtlər.

Kommersiya reallaşması obyektinə lisenziya formasında nəinki ixtira, həm də «nou-hau» ola bilər.

İxtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsi belə qayda əsasında aparıla bilər: patent alınacaq ölkənin milli patent qanunçuluğuna əsasən ixtiranın patentlənməsi.

Burada iddia sənədi ilə birlikdə, digər hüquqi sənədlər də hazırlanır. Bu sənədlərə daxildir:

-etibarnamə /доверенность/ - iddiaçı tərəfindən verilən sənəd olub, xarici ölkə patent müvəkkilinə iddiaçının tapşırığı ilə patentləmə işini görməyə, patent almağa, patenti qüvvədə saxlamağa, ləğv etməyə və digər məsələlərə ixtiyar verir;

-müəlliflik haqqında iltizam /deklarasiya/ - fiziki şəxsin /şəxslərin/ həqiqətən ixtiranın müəllifi /müəllifləri/ olması, digər fiziki şəxslərin həmin ixtiraya uyğun ixtiralarının olmaması barədə ərizəsi.

Ayrı-ayrı ölkələrin patent qanunçuluğuna görə müəlliflik haqqında iltizam əlaqədar təşkilatın nümayəndəsi və ya patent müvəkkili tərəfindən imzalanır.

-ixtiranın verilməsi aktı – ixtira üzərində hüququn tam və ya qismən bir şəxsdən digərinə verilməsini təsdiq edən sənəd;

-ilkinliyə dair təqdim aktı – sənaye mülkiyyətinin qorunmasına dair Paris Konvensiyasına uyğun olaraq bir iddiaçının digərinə iddia sənədinin ilkinlik hüququnu verməsini təsdiq edən sənəd.

Deyilən sənədlərin təqdim edilməsi o zaman vacibdir ki, iddiaçıların tərkibi öz ölkəsinə və xarici ölkəyə verilən iddia sənədində eyni deyildir, müxtəlifdir.

Hüquqi sənədlər tərtibat qaydalarına görə aşağıdakılara bölünür:

-yalnız iddiaçı və yaxud ixtiraçı /ixtiraçılar/ tərəfindən imza edilən sənədlər;

-şahidlərin iştirakı ilə tərtib edilən sənədlər;

-notariusda təsdiq edilməsi vacib olan sənədlər;

-xarici işlər nazirliyi vasitəsilə tərtib edilən sənədlər /konsulluq leqalizasiyası/.

İmzalar əllə çəkilir /yazı xətti ilə/, ad, atasının adı və soyad tam yazılır, latın hərfləri ilə lazımı yerdə imza edilir. İmza qısa deyil, tam olmalıdır.

Sənəd formalarını qatlamaq, bükmək və həmçinin onlarda hər hansı əlavə məlumat qeyd etmək olmaz.

Əgər iddia sənədi şəxs tərəfindən verilsə, etibarnamə onun nümayəndəsi tərəfindən imzalanır. Xarici ölkələrdə ixtiranın patentlənməsi məqsədiylə əlaqədar təşkilat, yəni patent sahibi, onun rəhbəri, müavinləri və ya bu iş üçün xüsusi imtiyaz verilmiş şəxs-patent müvəkkili təmsil edə bilər.

İddiaçı fiziki şəxs /şəxslər/ olduqda, iddia sənədləri onun /onların/ özü və ya hüquqi varisi /varisləri/ tərəfindən imzalanır.

Sənədin imzalanmasında hüquqi səlahiyyəti olan, əlaqədar iş sahəsində mütəxəssis olan istənilən fiziki şəxslər şahid ola bilərlər.

Notariusda təsdiq edilməsi vacib olan sənədlər dövlət notariusunun bilavasitə iştirakı şəraitində və şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd təqdim etməklə iddiaçı tərəfindən imzalanır. Belə halda, iddiaçı təşkilatın nümayəndəsi nizamnaməni /əsasnaməni/ dövlət notariusuna göstərməlidir, möhür və müəyyən vəzifəyə təyin edilmə barədə əmrədən çıxarış onun özündə olmalıdır.

Konsulluq leqalizasiyası tələb edən sənədlər notarius tərtibatından sonra əlaqədar ölkənin Ədliyyə Nazirliyinə iddiaçı tərəfindən təqdim edilir.

Patent almaq üçün iddia sənədinə daxil olan hüquqi sənədlər və həmçinin onların tərtibatı qaydaları milli patent qanunçuluğu əsasında müəyyən edilir. Məsələn, Türkiyədə və İranda iddia sənədlərinə verilən tələblər belədir:

Türkiyə

1/. Etibarnamə /leqallaşdırılır/

İddiaçı təşkilatın nümayəndəsi tərəfindən imza edilir. İddia sənədləri ixtiraçının /ixtiraçıların/ adından /adlarından/ verilirsə, onun /onların/ tərəfindən imzalanır. Sənədlərin notariusda imzalanması /təsdiqi/ və əlaqədar ölkənin Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən əlavə olaraq təsdiqi tələb olunur.

2/. Razılıq haqqında məktub /leqallaşdırılır/

İddiaçı /iddiaçıları/ tərəfindən imzalanır. İmzaların notarius tərəfindən şahidliyi və Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən təsdiqi tələb olunur. Əgər iddia ixtiraçının /ixtiraçıların/ adından verilirsə, sənəd tələb olunmur.

İran

1/. Etibarnamə /leqallaşdırılır/

İddiaçı təşkilatın nümayəndəsi tərəfindən imzalanır. Əgər iddia ixtiraçının /ixtiraçıların/ adından /adlarından/ verilirsə, onun /onların/ tərəfindən imzalanır. Notarius qeydi və onun Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən təsdiqi tələb olunur.

Xarici ölkələrdə ixtiraların patentlənməsinin digər bir yolu Patent Kooperasiyasına dair Müqavilə /bu qısaca olaraq PST adlanır/ tələblərinə əməl edilməsidir. Müqavilə 19 iyul 1970-ci ildə Vaşinqtonda imzalanmış, 1978-ci ildə beynəlxalq miqyasda qüvvəyə minmişdir. 1 avqust 2002-ci il məlumatına görə, PST-nin üzvləri 56 dövlətdir.

PST-nin əsasnaməsinə görə aşağıdakı anlayışları ilk növbədə bilmək vacibdir:

a/ «Beynəlxalq iddia sənədi» - PST-yə uyğun olaraq verilən iddia sənədini ifadə edir.

b/ «Göstərilən ölkə» - əlaqədar dövlətin milli patent idarəsi və ya PST-nin I fəslinə uyğun olaraq iddiaçının seçdiyi və dövlətin adından çıxış edən milli idarə.

v/ «Qəbul edən ölkə» - beynəlxalq iddia sənədinin verildiyi milli patent idarəsi və ya dövlətlərarası təşkilat.

q/ «Beynəlxalq axtarış orqanı» - PST-nin qaydalarına əsasən texniki səviyyənin təmin edilməsi üzrə patent axtarışı aparən və hesabat tərtib edən milli idarə və ya dövlətlərarası təşkilat.

d/ «Təqribi» /ilkin/ ekspertiza keçirən orqan» - beynəlxalq iddia sənədinin təqribi ekspertizasını keçirən milli və ya dövlətlərarası təşkilat.

Azərbaycan respublikasının iddiaçıları üçün qəbul edici idarə, beynəlxalq axtarış orqanı və beynəlxalq təqribi ekspertiza təşkilatı funksiyasını Milli Patent Ekspertizası Mərkəzi (bundan sonra Mərkəz) yerinə yetirir.

PST-nin 3-cü maddəsinə əsasən beynəlxalq iddia sənədi aşağıdakı sənədlərdən ibarətdir:

- xüsusi blankda ərizə*);
- ixtiranın təsviri;
- ixtiranın düsturu;
- əgər vacibdirsə çertyojlar;
- referat.

Beynəlxalq iddia sənədi tərtib edən zaman ilkin iddia materiallarını nəzərə almaq vacibdir. Vacib hallarda iddiaçı ilkin iddia sənədi əsasında beynəlxalq axtarış təşkil etmək üçün Mərkəzə ərizə ilə müraciət edə bilər. Ərizədə ixtiranın patentlənməsi nəzərdə tutulan, PST üzvü olan ölkənin adı göstərilməlidir. Sonralar ölkələrin adlarının artırılmasına icazə verilmir.

*) Ərizənin forması «Нормативные и технические документы Госпатента: Выпуск 1. – М.: НПО «Поиск», 1991.-С.62-66» rəsmi tərcümə nəşrində verilmişdir.

Vacib hallarda iddia sənədi eyni zamanda iddiaçının öz ölkəsinə və PST üzvü olan ölkələrə verilə bilər. Belə halda beynəlxalq iddia sənədində həm iddiaçının öz ölkəsinin, həm də PST-nin üzvü olan ölkələrin adları göstərilməlidir. Beynəlxalq iddia sənədinin patentlənməsi Mərkəz tərəfindən qadağan edilərsə, iddia sənədi geri götürülür və yalnız iddiaçının öz ölkəsinə verilmiş iddia sənədinə qüvvədə olan qanunçuluq əsasında baxılır.

Bir və ya bir neçə əvvəlki iddia sənədinin verilməsi tarixindən başlayaraq 12 ay tamam olmağa bir ay qalmış beynəlxalq iddia sənədi yuxarıda deyilən Mərkəzə göndərilməlidir.

Beynəlxalq iddia sənədi alındıqdan sonra ona İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının müəyyən etdiyi nömrələrdən biri verilir və materialar üzərində alındığı tarix qeyd edilir. Həmçinin beynəlxalq iddia materiallarının PST-nin 11 və 14-cü maddələrinə uyğunluğu barədə qərar qəbul olunur.¹ Bundan sonra beynəlxalq iddia sənədinin əlaqədar orqana göndərilməsi tarixi qeyd olunur və şamp vurulur. Bu barədə iddiaçıya yazılı məlumat verilir. Yazılı məlumatın bir surəti İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının Beynəlxalq Bürosuna göndərilir.

PST-nin II /I/ /a/ maddəsinə uyğun olan istənilən beynəlxalq iddia sənədi düzgün tərtib olunmuş milli iddia sənədinə bərabər tutulur /Paris konvensiyası baxımından/. Beynəlxalq iddia sənədi həmin maddəyə cavab vermədikdə Mərkəz iddiaçıya təklif edir ki, PST-nin II /2/ maddəsinə əsasən müəyyən edilmiş müddətdə (iddia sənədinin verilməsi tarixindən başlayaraq bir ay müddəində) iddia sənədində düzəlişlər aparsın. Belə halda iddia sənədinin beynəlxalq səviyyədə verilməsi düzəlişin alınması tarixindən hesablanır. Əgər düzəlişlə ilk olaraq verilmiş beynəlxalq iddia sənədi

¹ Bu maddələrin məzmunu barədə bax: Нормативные и методические документы Госпатента: вып. 1. М., 1991.-С.76-78.

arasındaki müddət 12 aydan çox olarsa, iddia sənədi konvensiya birinciliyini itirir.

Müəyyən edilmiş müddət ərzində iddia sənədində düzəliş edildikdə, lakin həmin düzəliş yuxarıda göstərilən tələbləri ödəmədikdə iddia sənədi beynəlxalq iddia sənədi statusunu itirmiş hesab edilir.

Əgər mərkəz iddia sənədində PST-nin 14 (I) (a) maddəsinə uyğun olmayan məlumatlar aşkar edirsə, beynəlxalq iddia sənədinin müəyyən edilmiş müddətdə düzəldilməsi iddiaçıya təklif edilir. Bu təklifə əməl edilməzsə, beynəlxalq iddia sənədi ləğv edilir.

Əgər iddiaçı öz iddia materiallarında səhvlər olduğunu aşkar etsə, onları düzəltmək üçün təcili surətdə icazə məqsədilə Mərkəzə müraciət etməlidir.

Əgər Mərkəz ixtiranın xarici ölkələrdə patentlənməsinə etiraz etmirsə, beynəlxalq iddia sənədinin əslini /qeyd edilmiş nüsxəni/ İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının Beynəlxalq Bürosuna göndərir. Belə iş bir qayda olaraq, iki ay müddətində görülür, lakin istənilən halda beynəlxalq iddia sənədinin göndərilməsi ilkinlik tarixindən başlayaraq 13-cü aya 5 gün qalmış müddətə qədər həyata keçirilməlidir. Eyni zamanda, iddia sənədinin ikinci nüsxəsi axtarış aparmaq üçün Mərkəzdə qalır və bu barədə iddiaçıya yazılı məlumat verilir. İddia sənədinin üçüncü nüsxəsi rəsmi iş kimi saxlanılır.

Konvensiya birinciliyi tələb olunduqda ilk iddia sənədinin verilməsi tarixi və nömrəsi ərizədə göstərilməlidir. Bu məlumatlar ərizədə verilmədikdə, beynəlxalq iddia sənədi verildiyi tarixdən sonra konvensiya birinciliyi tələb edilə bilməz.

İddiaçı konvensiya ilkinliyini təsdiq edən sənədi (ilkin iddia sənədinin verilməsinə dair arayış və ixtiranın təsviri) Mərkəzdən tələb edə bilər, onları beynəlxalq iddia sənədi ilə birlikdə əlaqədar ekspertiza təşkilatına göndərə bilər, yaxud ilkinlik tarixindən başlayaraq 16 ay tamam olmağa 15 gün

qalmış müddətdən gec olmayaraq bilavasitə Beynəlxalq Büroya təqdim edə bilər.

Əgər ilkinlik sənədi Mərkəz tərəfindən təsdiq edilmişdirsə, iddiaçı ilkinlik sənədlərini oradan almaq əvəzinə həmin sənədlərin Beynəlxalq Büroya göndərilməsini xahiş edə bilər. Belə xahiş üçün qəbuledici təşkilatda iddiaçıdan rüsum alınır.

Beynəlxalq axtarış orqanı funksiyasını yerinə yetirən qəbuledici təşkilat (Mərkəz) hər bir beynəlxalq iddia sənədinin ekspertizasını keçirir. Bu məqsədlə təşkil edilən beynəlxalq axtarış iddia sənədinin qeyddən keçmiş nüsxəsinin göndərildiyi tarixdən başlayaraq 31 ay müddətində və ya ilkinlik tarixindən başlayaraq 9 ay müddətində aparılır.

Əlaqədar patent idarəsi beynəlxalq axtarışa dair hesabatı və ya hesabat tərtib olunmayacağına dair deklarasiyanı Beynəlxalq Büroya təcili olaraq göndərir /əlavə 11-5/*)

İddiaçının ixtiranı müstəqil olaraq patentlənməyə təqdim etmək hüququ vardır.

PST-nin təlimatına /əlavə 11-7/*) görə iddiaçı beynəlxalq axtarışın nəticələrinə əsasən beynəlxalq iddia materiallarını geri götürə, patentləmə qərarına gələ, patentləmə nəzərdə tutulan ölkələrin bir neçəsini iddia ərizəsindən çıxara və həmçinin beynəlxalq iddia sənədinin ixtira düsturunda dəyişiklik edə bilər.

Göstərilən materiallar iddiaçı tərəfindən beynəlxalq Büroya göndərilir. İxtira düsturunun dəyişdirilmiş mətni və onun əsaslandırılması beynəlxalq axtarışa dair hesabatın iddiaçı tərəfindən alındığı tarixdən başlayaraq iki ay müddətində və ya beynəlxalq iddia sənədinin ilkinlik tarixindən başlayaraq 16 ay müddətində Beynəlxalq Büroya göndərilir. Lakin, əgər iddiaçı beynəlxalq iddia sənədinin dərc edilməsini lazım bilmirsə, onun xahişi iddia sənədinin

^{*)}Bu bərdə bax: Нормативные и методические документы. Вып. 1.- М.: НПО «Поиск», 1991.-С.70-71.

^{**)} Yenə orada.-S.73-76.

ilkinliyi tarixindən başlayaraq 17 ay müddətində İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatına göndərilir. İddiaçıya tövsiyə edilir ki, bütün yuxarıda göstərilən hallarda Mərkəzə məlumat versin /Beynəlxalq Büroya göndərilən məktubun surəti nəzərdə tutulur/.

PST-nin II fəslinə əsasən iddiaçının əsaslandırılmış xahişinə görə beynəlxalq iddia sənədinin təqribi ekspertizası keçirilə bilər.

İddiaçı qəbul edilmiş formada /əlavə 11-9/* beynəlxalq təqribi ekspertiza orqanına tələbnamə verir. Tələbnamə iki nüsxədə yazılır. Burada beynəlxalq təqribi ekspertizanın nəticələri və istifadə ediləcək ölkənin adı göstərilir. Xahişnamə ilkinlik tarixindən başlayaraq 19 ay müddətində göndərməlidir. Dövlət ekspertiza orqanı iddiaçının xahişi ilə beynəlxalq axtarışın hesabatında isnad edilən sənədlərin və ya beynəlxalq təqribi ekspertizanın nəticələrinin surətlərini hazırlaya bilər.

İddiaçı beynəlxalq iddia sənədinin patentlənməsi nəzərdə tutulan ölkənin dilində tərcüməsini hazırlayır və əgər vacibdirsə, sənədləri həmin ölkənin patent qanunçuluğu tələblərinə uyğunlaşdırır. Hazırlanmış materiallar iddia sənədinin ilkinlik tarixindən başlayaraq 20 ay və 30 ay müddətində /əgər PST-nin II fəslində istifadə olunursa/ əlaqədar xarici ölkənin milli patent idarəsinə göndərilir və eyni zamanda rüsum ödənilir. İddiaçı tərcümənin göndərildiyi tarixdən başlayaraq bir ay müddətində vacib düzəlişlər /ixtira təsvirinə, çertyoja, düstura/ edə bilər. İddia sənədinin sonrakı ekspertizası əlaqədar ölkənin milli patent qanunu əsasında aparılır.

Hər bir beynəlxalq iddia sənədi İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının Beynəlxalq Bürosunun hesabına isveç frankı ilə ödənilmiş rüsumla müşayiət edilir.

*Bu bəgədə bax: Нормативные и методические документы. Вып. 1.- М.: НПО «Поиск», 1991.-С.73-78.

Rüsum «əsas rüsumdan» və «ölkəni göstərmək rüsumundan» ibarətdir ki, onlar da tələb edilən patentin miqdarından asılıdır. Əsas rüsum beynəlxalq iddia sənədi alındığı tarixdən başlayaraq bir ay müddətində ödənilir. Ölkəni göstərmək rüsumu aşağıdakı hallarda ödənilir: əgər beynəlxalq iddia sənədinə bir il müddətində ilkinlik tələb edilmirsə; beynəlxalq iddia sənədi alındığı tarixdən tarixdən başlayaraq bir ay müddətində və ya ilkinlik tarixindən başlayaraq bir il müddətində – əgər beynəlxalq iddia sənədində ilkinlik tələb olunursa.

Axtarış, ekspertiza, göndərmə, ilkinlik sənədlərinin və onların surətlərinin, beynəlxalq axtarışa dair hesabatda verilən isnadlar və beynəlxalq təqribi ekspertizanın nəticələri üçün rüsum Mərkəzə ödənilir.

PST-nin qaydalarına görə beynəlxalq iddia sənədinin verilməsi aşağıdakı hallarda məqsədəuyğun hesab edilir:

a/ konvensiya ilkinliyi almaq vacib olduqda /bunu təmin etmək üçün beynəlxalq iddia sənədi tərtib edilməlidir/;

b/ konvensiya ilkinliyini istifadə etmək mümkün olmadıqda, əvvəlki iddia sənədi əsasında ilkinlik alınması vacib olduqda;

v/ perspektivli ixtiralar üzrə əlavə elmi-tədqiqat işləri aparmaq – sınaq, iş qabiliyyəti, iqtisadi və texniki xarakteristika, xarici bazarlarda kommersiya reallaşdırılması və s. vacib olduqda.

Rüsum siyahısı belədir (2001-ci ilə qədərki dövr üçün):

1. Əsas rüsum –

əgər beynəlxalq iddia sənədi 30 vərəqdən artıq deyilsə – 706 İsveçrə frankı əgər 30 səhifədən artıqdırsa – 706 İsveçrə frankı, 30 vərəqdən artıq hər bir vərəq üçün 14 İsveçrə frankı

2. Ölkəni göstərmə rüsumu –

bir dövlət üçün-172 İsveçrə frankı, maksimum /10 ölkə üçün/ - 1710 İsveçrə frankı; 10-dan artıq ölkə göstərildikdə həmin ölkələr üçün rüsum ödənilmir.

3. İşləmə üçün rüsum – 216 İsveçrə frankı

4. İşləmə üçün əlavə rüsum – 216 İsveçrə frankı

Dövlət patent ekspertiza orqanı iddia sənədinin göndərilməsi, axtarış və s. görə rüsumun ödənilməsi barədə iddiaçıya xəbərdarlıq göndərir.

Avropa Patent Konvensiyasının tələblərinə görə Avropa patentinin verilməsi də ixtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsinə aiddir.

Avropa patenti*) verilməsinə dair konvensiya 10 may 1973-cü ildə Münhendə imzalanmışdır. Hazırda əksər Avropa ölkələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikası konvensiyanın üzvüdür.

Avrasiya patenti verildiyi gündən bütün iştirakçı Avrasiya dövlətləri üçün milli patent hüququnu qazanır.

Avrasiya patenti almaq istəyən hüquqi və fiziki şəxs Avropa Patent Konvensiyasının /APK/ tələblərinə uyğun olaraq ingilis, alman və fransız dillərinin birinə iddia sənədi tərtib edir. İddia sənədi APK-nın mərkəzi olan Münhenə və ya onun filialına /Haaqa/ göndərilə bilər. İddia sənədi bilavasitə APK-ya təqdim edilə bilər və ya poçtla göndərilə bilər. İddia sənədinin materialları üç nüsxədə tərtib edilir və nəzərdə tutulan ölkələr arasında patent müvəkkilləri tərəfindən həyata keçirilir, reallaşdırılır. İddia materialında aşağıdakı sənədlər olmalıdır:

-Avrasiya patenti verilməsinə dair ərizə;

-ixtira təsviri;

-ixtira düsturunun bir və ya bir neçə bəndi;

-ixtira təsvirində və ya ixtira düsturunda isnad verilən çertyojlar;

-referat.

Ərizədə ixtiranın konvensiyanın üzvü olan hansı ölkədə qorunması göstərməlidir. İddia sənədində qeydiyyat üçün rüsumun və axtarış rüsumunun ödənilməsi barədə sənəd də olmalıdır. Rüsum iddia sənədinin verildiyi tarixdən

*) 90-cı illərin ortalarından Avrasiya patenti adlanır.

başlayaraq bir aydan gec olmayan müddətdə ödənilməlidir. İddia sənədində ölkənin /ölkələrin/ adını (adlarını) göstərməyə görə də rüsum ödənilir (ilkinlik tarixindən başlayaraq 12 ay müddətində).

İddiaçı ilkin iddia sənədinin verildiyi tarixdən başlayaraq 12 ay müddətində konvensiya ilkinliyi almaq hüququna malikdir. Əgər iddia sənədi göstərilən müddətdən gec verilibsə, ilkinlik Avrasiya patentinə aid iddia sənədinin verildiyi tarixdən hesablanır. Bir iddia sənədinə bir neçə ilkinlik tələb edilə bilər.

Əvvəlki iddia sənədinin ilkinlik məqsədilə üstünlüklərindən istifadə etmək istəyən iddiaçı Avrasiya patentinə aid iddia sənədinə ilkin iddia sənədinin surətini də əlavə edir və ilkin iddia sənədi konvensiyasının tələb etdiyi üç dildən birində yazılmamışdırsa, onu tərcümə edir /21 ay müddətində/.

Əgər iddia sənədində axtarış və ölkənin adını göstərmək rüsumları vaxtında ödənilməmişdirsə, 2 ay müddətində həmin müddətin faizi də əlavə edilməklə ödənilir. İddia sənədinin verilməsi və axtarış aparmaq rüsumları vaxtında ödənilmədikdə və iddia sənədi müəyyən edilmiş müddətdə Avropa Patent Konvensiyasının (APK) işçi dillərindən birinə tərcümə edilmədikdə ləğv edilir. İddia sənədini APK-da qəbul edərkən ilk növbədə onun verilmə tarixini dəqiq müəyyən edən materiallar yoxlanılır. Əgər iddia sənədinin verilməsi tarixini müəyyənləşdirmək mümkün deyilsə, iddiaçıya imkan verilir ki, bu məlumatı dəqiqləşdirsin və APK-ya məlumat versin. İddiaçı APK-di formal ekspertiza prosesində aşkar edilən səhvləri düzəltməyə borcludur. Formal ekspertizadan sonra APK təlimata uyğun olaraq Avrasiya patent axtarışına dair hesabat tərtib edir. Hesabat və isnad edilən sənədlərin siyahısı iddiaçıya göndərilir.

Avrasiya Patent İdarəsinə iddia sənədi verildiyi tarixdən ilkinlik tələb edilərsə, ilkinlik tarixindən başlayaraq 18 ay müddətində iddia sənədinin materialları dərc edilir. İd-

iddiyanın, iddia ərizəsi əsasında iddia sənədinin materialları göstərilən müddətə qədər də dərc edilə bilər. Dərəcələmə tarixindən etibarən ixtira müvəqqəti qorunur.

Kərgüzarlıq işinin rəsmi olaraq üç Avropa dilində /İngilis, fransız, alman/ aparıldığı ölkələrdə dərc edilmiş iddia sənədləri müvəqqəti qorunur. APK-nın üzvü olan digər ölkələrdə ixtiraya aid iddia sənədinin qorunmasını təşkil etmək üçün ixtira düsturu deyilən dillərdən birinə tərcümə edilir.

Avrasiya patent axtarışına dair hesabatı aldıqdan sonra iddiaçı öz təşəbbüsü ilə ixtira təsvirini, düsturunu və çertyojları qismən dəyişə bilər. İddia sənədinin ilkin redaksiyasının əsas məzmunu dəyişməməlidir.

Avrasiya Patent İdarəsində ekspertiza iddiaçının bu barədə ərizəsi əsasında aparılır. Bu barədə yazılı xahişnamə tələb olunmur, yalnız ekspertiza üçün rəsmi ödəmək kifayətdir. Ekspertiza keçirmək barədə iddiaçının ərizəsi patent axtarışına dair hesabatın «Avrasiya patent bülleten»ində dərc edilməsi günündən 6 ay sonra verilir. İddiaçının yazılı xahişnaməsi olduqda Avrasiya Patent İdarəsi İnzibati Şurasının qərarı ilə ekspertiza müddəti iki ay da artırıla bilər. Belə halda ekspertiza keçirilməsi üçün müəyyən edilmiş rüsumun 50%-i qədər əlavə rüsum ödənilir.

İddiaçı iddia sənədlərini milli dildə yazıb PST qaydalarına əsasən Avrasiya patenti tələb edə bilər. Lakin beynəlxalq iddia sənədinə baxılması məhəlli fazaya keçdikdə iddiaçı onu deyilən üç dildən birinə tərcümə edib, Avrasiya Patent İdarəsinə təqdim edə bilər. Belə halda rüsum bir ölkənin adını göstərmək üçün qəbul edilmiş rüsum qədər müəyyənləşdirilir.

Avrasiya patentinin alınması qaydaları iddiaçılara iddia sənədini bir patent idarəsinə verməyə, bir patent müvəkkili vasitəsilə müxtəlif ölkələrdən ixtiranın qorunmasına dair rəsmi sənəd almağa imkan verir. Avrasiya patenti-

nə iddia sənədi vermək üçün 12 min alman markası rüsum ödənilir.

Avrasiya patentinin verilməsi rədd edildikdə ixtiranın milli patentlə qorunması imkanları olmur.

İntellektual Mülkiyyət üzrə Afrika təşkilatının və Sənaye Mülkiyyətinin Qorunması üzrə Məhəlli Afrika Təşkilatının tələbləri əsasında ixtiralara patent verilməsi qaydaları*) da xarici ölkələrdə ixtiraların patentlənməsinə aiddir. Bu təşkilatlardan patent almaq qaydaları əsasən PST-nin qaydalarına və əsasnamələrinə uyğun olduğundan onun geniş izahına ehtiyac duyulmur.

İxtiraların xarici ölkələrdə patentləyərək patent alınması nəzərdə tutulan ölkənin milli patent qanunçuluğunun öyrənilməsinə ciddi diqqət verilməlidir. Qismən aşağıdakıları nəzərə almaq lazımdır:

1/ beynəlxalq sərgilərdə nümayiş etdirilən ixtiraların sərgi ilkinliyindən istifadə edərək patentlənməsi imkanları seçilmiş ölkənin /ölkələrin/ patent qanunçuluğu əsasında müəyyənləşdirilir;

2/ ixtiraya patent almaq üçün Belçikaya sifariş verərkən nəzərə alınmalıdır ki, eyni vaxtda rüsum ödənildikdə patentin qüvvədə olma müddəti 20 ildir; əks halda bu müddət 6 ildən çox deyil;

3/ ABŞ-dan müəyyən ixtira üçün patent almaq istəyən iddiaçı ilk növbədə bilməlidir ki, o, ancaq ixtiranın həqiqi müəllifi /müəllifləri/ ola bilər, digər şəxslər və hüquqi subyektlər iddiaçı hüququna malik deyil. Əgər öz ölkəsindən və digər ölkələrdən patent almaq üçün iddia sənədinin verilməsi tarixindən sonra ABŞ-a patent almaq üçün verilən eyni iddia sənədinə konvensiya ilkinliyi tələb olunmursa, belə iddia sənədinə də patent verilmir.

Xarici ölkələrdən ixtiraya patent alınması qərarı ehtiyat müddətində qəbul edilməlidir ki, iddia sənədinin hazırlanması

*) Bu qaydalar barədə bax: «Вопросы изобретательства», 1991.- №9-10.-С.48-49.

və göndərilməsi iddiaçının öz ölkəsində ixtiranın mahiyyəti kütləvi şəkildə açılan dövrə qədər icra edilsin və bir qayda olaraq, Paris konvensiyasının 4-cü maddəsinə əsasən konvensiya ilkinliyi tələb edilə bilsin.

Mövcud qanunçuluğa əsasən iddiaçı /patent sahibi/, yaxud digər vətəndaşlar və hüquqi şəxslər qanuni yolla ixtirarı xarici ölkələrdə patentləmək hüququ aldıqda Mərkəzə məlumat verməlidirlər. Bu məlumat aşağıdakı formada verilir:

İxtiranın xarici ölkələrdə patentlənməsi təşəbbüsü /məqsədi/ haqqında məlumat

/iddiaçı-hüquqi şəxsin adı, onun idarə, nazirlik tabeliyi və

şəxsin soyadı adı və atasının adı, ünvan, telefon, teleks/

aşağıdakı məqsədlə _____

/lisenziya satışı, patentin qorunması və s./

ixtirarı patentləmək istəyir _____

/ixtiranın adı, iddia sənədinin nömrəsi,

verilmə tarixi/

xaricdəki iddiaçı* _____

/hüquqi şəxsin adı, onun idarə, nazirlik tabeliyi

və ya fiziki şəxsin adı, atasının adı, ünvan, telefon, teleks/

*Əgər respublikada olan iddiaçı xarici ölkəyə verilən iddia sənədinin müəllifi /sahibi/ deyilsə, xarici ölkədə ixtiranın patentlənməsi hüququnun başqasına verilməsi birədə müqavilənin surəti məlumata əlavə edilməlidir. Əgər idiaçı bir neçə vətəndaş və ya hüquqi şəxsdirsə, o zaman patentləmə barədə onların razılığı məlumata əlavə edilir.

ixtira istifadə olunub /istifadə olunması nəzərdə tutulur/

/məmulatın, texnologiyanın adı/

xaricdə ixtiranın istifadəsinə nəzarət imkanlar

/hə, yox, nəzarətin həyata keçirilməsi üsulu/

«Nou-hau»-nun mövcudluğu _____

/hə, yox, vacibliyi/

İdarə, müəssisə rəhbərinin
və ya vətəndaşın imzası

Tarix
Möhür

Məlumata əlavə /bir nüsxədə/

1. Patent Ekspertizası Mərkəzinə verilən iddia sənədində ixtiranın surəti /çertyojlarla birlikdə/.

2. İlkinlik arayışının və ya ixtiraya qorunma sənədi Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Agentliyin qorunma sənədi (patent) verilməsi haqqında qərarın surəti.

3. Qorunma sənədinin açıq mətbuatda dərc edilməsinə dair ekspert rəyi /hüquqi şəxslər üçün/.

Məlumata baxılmanın nəticələri barədə Agentlik iddiaçıya aşağıdakı formalarda qərar göndərir:

Xaricdə ixtiranın patentlənməsinə dair qərar

/rəy/

Agentlik ixtiranın _____

/ixtiranın adı, iddia sənədinin
xarici ölkələrdə patentlənməsinə

nömrəsi və verilmə tarixi/
etiraz etmir.

Tövsiyələr _____

Əsas: 200... _____ № _____

Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Agentliyin tapşırığı ilə:

İcraçı
Telefon

İmza

Qeyd: Agentlik xahiş edir ki, göndərdiyiniz _____ 200... il _____ №-li məlumata əsasən iddiaçının adının dəyişməsi və həmçinin patentləmə nəzərdə tutulan ölkə /ölkələr/ barədə məlumat verəsiniz.

İxtiranın xaricdə patentlənməsinə dair qərar
/rəy/

Agentlik ixtiranın _____
/ixtiranın adı, iddia sənədinin nömrəsi,

verilmə tarixi/

xarici ölkələrdə patentlənməsinə aşağıdakı səbəblərə görə etiraz edir.

Səbəblər. _____

Təvsiyələr _____

Əsas: _____ 200... il № _____ protokol.

Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Agentliyin tapşırığı ilə:

İcraçı

İmza:

Telefon

Xarici ölkələrdən ixtiraya patent alması vətəndaşın öz ölkəsinə iddia sənədi təqdim etdikdən sonra və Patent Ekspertizası Mərkəzi etiraz etmədikdə verilə bilər.

Mərkəz ixtiranın xarici ölkələrdə patentlənməsinə dair məlumatı verərkən həmin məlumata baxılmasının üç aylıq müddəti və iddiaçının öz ölkəsində iddia sənədi və ya patent haqqında məlumat dərc edilənə qədər ixtiranın patentlənməsi üçün vacib materialların hazırlanmasına sərf olunan vaxt nəzərə alınmalıdır.

Vacib hallarda Mərkəz patentə dair iddia sənədini öz ölkəsinə verilməsindən əvvəl onun xarici ölkələrdə patentlənməsinə icazə verə bilər.

İxtiranın xarici ölkələrdə patentlənməsi ilə əlaqədar olan xərcləri iddiaçı ödəməlidir. İddiaçı ilə rəsmi bağlaşma əsasında xərclər digər vətəndaşlar və hüquqi şəxslər tərəfindən ödənilə bilər.

Xarici ölkələrdə ixtiranın patentlənməsi iddiaçı tərəfindən müstəqil surətdə, yaxud patent xidməti ilə məşğul olan ixtisaslaşmış müəssisələr və patent müvəkkili tərəfindən həyata keçirilir.

İxtisaslaşdırılmış müəssisələr və ya imtiyazlı patent müvəkkili iddiaçının tapşırığı ilə aşağıdakı işləri görür: xarici ölkələrdə patentləmək üçün ixtira təsvirinin hazırlanması, hüquqi və digər sənədlərin tərtibi, iddia sənədinin xarici ölkəyə göndərilməsi, patentlənməyə dair yazışmaların aparılması və s.

Xarici hüquqi və fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının patent qanununun 42 maddəsini rəhbər tutaraq res-

publikanın iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələr əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər patentlə bağlı hüquqlardan istifadə edirlər.

§ 6. Lisenziyaların alınması və satılması

Beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin inkişafı elmi-texniki nailiyyətlərin lisenziya satışı yolu ilə genişləndirilməsini tələb edir. Beynəlxalq ticarət əlaqələrinin inkişafında lisenziya satışı, adi əmtəə satışından sərfəlidir və daha sürətlə icra edilir. Belə ki, adi məhsul, əmtəə satışında müəyyən qədər bədbəlik məbləğ, valyuta əldə edirik, lisenziya satışında isə bu məbləğlə bərabər, bir neçə müddət lisenziyanın istifadəsindən müəyyən faiz valyuta alırıq, əlaqədar dünya bazarının tam hüquqlu iştirakçısı oluruq, müəyyən məhsulun xammalına, istehsalına və daşınmasına vəsait sərfindən azad oluruq. Lisenziya satışı dünya bazarlarına çıxmağın, valyuta qazanmağın ən operativ, sadə, maneəsiz və az xərc tələb edən yoludur. Lakin lisenziyaları elmi-texniki inkişaf səviyyəsi, ixtiraları, texniki yenilikləri /nou-hau/ daha yüksək səviyyədə olan ölkələr sata bilər; daxili iqtisadi inkişaf səviyyəsi yüksəkdirsə, təbii ki, lisenziyalar di çox satılmalıdır. Ticarət lisenziyaları da vardır, lakin bunlar ixtiraçılıq işi ilə bilavasitə bağlı deyil.

Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda (maddə 19, 20) müstəsna, qeyri-müstəsna və məcburi lisenziyanın ümumi hüquqi əsasları müəyyən edilir.

Lisenziya dedikdə, müəyyən məbləğ ödəməklə əlaqədar patentin, texniki yeniliyin (buna nou-hau deyirlər) və digər elmi-texniki nailiyyətlərin istifadə hüququnun alınması nəzərdə tutulur. Lisenziya satan ölkə, müəssisə, şəxs lisenziyar (lisenziya verən), alan hüquqi (fiziki) şəxs isə lisenziat (lisenziya saxlayan) adlanır. Ümumi halda lisenziya hüquqi və texniki cəhətdən əsaslandırılmış, rəsmi təsdiq edilmiş müqavilə deməkdir. Lisenziya müəyyən ixtira, nou-hau və

digər texniki nailiyyət əsasında məhsulu istehsal etmək, yaxud satmaq və ya hər ikisini görmək üçün müqavilə formasında verilən və alınan texniki sənədlərin kompleksidir.*)

Patentlə qorunan ixtiranın lisenziya satışı daha əlverişlidir. Çünki belə halda Lisenziat məhsulun istehsalı və satışı üçün tam hüquq əldə edir, əlaqədar ixtiranın texniki sənədlərini tam şəkildə ala bilər. Patentə dair iddia sənədi də belə xüsusiyyətlərə malikdir. Lakin elə hallar olur ki, patent olmadan da lisenziya satıla bilər. Məsələn, müəyyən texniki yeniliyə vaxtında patentə dair iddia sənədi verilməyib, yaxud patent qabiliyyəti olan texniki yeniliyin mahiyyəti iddia sənədi verilməzdən əvvəl geniş miqyasda açılmışdır; elə hallar olur ki, istehsalat təcrübəsinin ümumiyyətlə, patent qabiliyyəti olmur. Bütün belə hallarda müəyyən ölkə, firma, müəssisə əlaqədar texniki yeniliyə, istehsalat təcrübəsinə ehtiyac hiss edə bilər. Bu halda da lisenziya alqı-satqısı ola bilər, baxmayaraq ki, texniki həll patent almamışdır.

Lisenziyaların alınması və satılması üzrə müxtəlif ölkələrdə xeyli beynəlxalq müqavilələr mövcuddur. Məsələn, 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası ilə ABŞ və bir neçə Qərbi Avropa dövlətləri arasında neftçixarma sahəsində uzunmüddətli iqtisadi əməkdaşlıq müqaviləsi bağlanmışdır. Bu müqavilədə patentlərin, lisenziyaların və texniki yeniliklərin, yeni nou-hau-nun mübadiləsinə, alqı-satqısına xüsusi diqqət verilmişdir.***) Bütün belə hallarda respublikamız lisenziyanı o vaxt ala bilər ki, o, texniki səviyyəmizi yeni keyfiyyət mərhələsinə qaldırsın, bizi xarici ölkələrdən və firmalardan texnoloji asılılığa salmasın.

Deyildiyi kimi, lisenziyanın üç növü fərqləndirilir:
müstəsna, qeyri-müstəsna və məcburi lisenziya

*) Respublika daxilində patent lisenziyasının alınması və satılmasının nümunəvi müqavilə forması kitabın əlavəsində (əlavə 4) verilmişdir.

**) Patent Lisenziyasının beynəlxalq miqyasda alınması və satılmasının nümunəvi forması kitabın əlavəsində /əlavə 5/ verilmişdir.

Qeyri-müstəsna lisenziya satışında lisenziar müəyyən məhsulun istehsalı və satışı üçün lisenziyata rəsmi icazə verir və eyni zamanda həmin məhsulun istehsal və satış hüququnu özündə saxlayır. Qeyri-müstəsna lisenziya sublisenziya da adlandırılır.

Müstəsna lisenziya müqavilə ilə alınmış müəyyən patentin və ya elmi-texniki yeniliyin müstəsna istifadə hüququnun verilməsidir. Buna bəzən monopol istifadə də deyirlər. Digər şəxslər, obyektlər, hətta Lisenziar da həmin patentin və ya elmi-texniki yeniliyi təcrübi istifadə etmək hüququna malik deyil. Buradan görürük ki, bazar münasibətlərinə keçid və azad rəqabət şəraitində müstəsna lisenziya daha əlverişlidir. Çünki həmin sənaye mülkiyyəti obyektinə əsasında buraxılan məhsulun rəqabətaparına qabiliyyəti artır, onun lisenziya ilə müəyyən edilmiş satışı əlverişli və maneəsiz olur.

Lakin müstəsna lisenziyanın satışı zamanı istifadə hüququ müxtəlif baxımdan məhdudlaşdırıla bilər. Bir halda lisenziyanın predmeti ancaq məhsulun istehsalı, digər halda həm istehsal, həm də satışı və sairə ola bilər. Sonuncu cəhətə təcrübədə daha çox rast gəlirik; bir halda lisenziyanın obyektinə ərazi baxımından məhdudlaşdırıla bilər, yəni lisenziya predmeti müəyyən ölkələr üzrə təyin edilə bilər. Məsələn, respublikamızın müəyyən bir müəssisəsi istehsal etmək, daxili bazarda və bir neçə digər ölkədə satmaq hüququ verən lisenziya ala bilər; bir sıra hallarda kəmiyyət məhdudlaşdırma qoyulur. Məsələn, müəyyən lisenziya satan firma, alan firmaya neçə müəssisədə və hansı miqdarda məhsul buraxmağı müqavilədə konkret qeyd edə bilər.

Patent sahibi və ya onun varisi patentin verildiyi tarixdən üç il müddətində sənaye mülkiyyəti obyektindən üzürsüz səbəbə görə istifadə etmədikdə, istifadəyə ciddi həzırılıq görmədikdə, yaxud istifadəni 3 ildən artıq dayandırdıqda və bu müddət qurtardıqdan sonra lisenziya verməkdə imtina etdikdə, istənilən hüquqi və fiziki şəxs sənaye

mülkiyyəti obyektindən istifadə üçün məcburi lisenziya verilməsi barədə məhkəməyə iddia ilə müraciət edə bilər. Məcburi lisenziya qeyri-müstəsna xarakter daşıyır. Lisenziat məcburi lisenziyanın verildiyi tarixdən iki il ərzində istifadə etmədikdə patent sahibi həmin lisenziyanın ləğv edilməsi barədə məhkəmədə iddia qaldıra bilər. Lisenziar və lisenziat arasında iqtisadi münasibətlər digər lisenziyalarda olduğu kimidir.

Ümumiyyətlə, lisenziyanın xarakterik xüsusiyyəti odur ki, Lisenziar sənaye mülkiyyəti obyektinin Lisenziata verir və istehsalı qurmaq, istehsal etmək üçün öz mütəxəssislərini ezam etməlidir. Lisenziya müqaviləsində müəyyən ixtiranın və nou-hau-nun minimal həcmdə istifadəsi barədə öhdəlik qeyd edilə bilər. Belə istifadə üçün əvvəlcə müəyyən məbləğ verilir. Buna «royalti» deyirlər.

Lisenziya satışında alınacaq məbləğ birdəfəlik, pauşal formada olmalıdır. Lakin təcrübədə belə yolla lisenziya satışına az hallarda təsadüf edilir. Çox zaman lisenziya üçün məbləğ illik hesabla hər hazırlanan və satılan məhsula görə verilir (faizlə). Məbləğ verilməsində müxtəlif amillər nəzərə alınır: ixtiranın və texniki yeniliyin iqtisadi səmərəsinin konkret həddi, məhsulun satışından əldə edilən real gəlir, səmərənin miqdarı və s. Bizim respublika təcrübələrində ilkin məbləğ (royalti), sonra isə illik məbləğ ödənişi daha xarakterikdir.

Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin və digər elmi-texniki yeniliyin lisenziya əsasında satılmasının və alınmasının müəyyən qaydaları mövcuddur. Sahibkarlıq hüququnun verilməsi, bazar münasibətlərinə keçilməsi şəraitində hər hansı şəxs, müəssisə və idarə lisenziya sata və ala bilər /əgər dövlətin, xalqın milli, mənəvi və maddi sərvətlərinə mənfi təsir etməsə/.

Respublikanın müəssisə və idarələri, nazirlikləri əlaqədar elmi-texniki inkişaf planlarında lisenziya satışına və alınmasına da xüsusi diqqət verməlidirlər. Satılan və alınan

lisensiyalar müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatata alınmalıdır (Qanun, maddə 19-2).

Lisenziya satışı və mübadiləsini genişləndirmək məqsədilə ixtiraların və digər elmi-texniki nailiyyətlərin seçilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu işdə yeni texnikanı işləyənlər, yəni ixtira müəlifləri, elmi-tədqiqat, təcrübi konstruktor təşkilatları, dövlət və sahibkar müəssisələr məşğul olur. Lisenziya satışı və mübadiləsi üçün ixtiraları və elmi-texniki yeniliyi seçərkən onun əlaqədar xarici ölkə nailiyyətləri ilə müqayisəli göstəriciləri və texniki-iqtisadi üstünlükləri aşkara çıxarılmalıdır. Texniki-iqtisadi üstünlüklər lisenziya satışının məqsədəuyğunluğunu və ixtiranın satış dəyərini, qiymətini əsaslandırır. Lisenziya obyektinin patent səfəliyi olmalıdır. Onun respublikanın sənayesində tətbiqi vacibdir. Çünki bu zaman lisenziya obyektinin texniki-iqtisadi üstünlüyü daha aydın və konkret olur, onu əyani nümayiş etdirməyə imkan yaranır. Əgər lisenziya obyektini müəyyən səbəblərə görə sənayedə təcrübi cəhətdən reallaşdırılmazsa, lisenziya müqaviləsi əsasında əlaqədar lisenziat ilə birlikdə onun konstruktiv, texnoloji və istehsalat parametrləri təkmilləşdirilir və alınan nəticələr birlikdə reallaşdırılır. Lisenziya satarkən ayrı-ayrı, müxtəlif növ məhsulların /maşın, avadanlıq və s./ ixracatına, həmçinin lisenziyanı reallaşdırmaq üçün alıcıya müxtəlif texniki köməklik imkanlarına diqqət verilməlidir. İxrac edərkən, xüsusilə texnoloji və kompleks avadanlığın ixracatında, həmçinin xarici ölkələrdən sənaye və digər obyektlər tikərkən də lisenziya satışı imkanları nəzərdə tutulmalıdır.

Bazar iqtisadiyyatına keçdiyimiz indiki dövrdə müstəqil respublikamızın idarə və müəssisələrinin lisenziya satışı və alınması məsələlərinin planlaşdırılması, uçotu, qeydi Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyində mərkəzləşdirilmişdir. Bunun üçün əlaqədar müəlif, nazirlik və idarələr lisenziya satışına və alınmasına dair tövsiyələri həmin Agentliyə verməlidir. Tövsiyələrdə aşağı-

dakı sənədlər olmalıdır: lisenziya pasportu; obyektin patent saflığını, qabiliyyətini, səviyyəsini xarakterizə edən patent tədqiqatının hesabatından çıxarış, obyektin texniki-iqtisadi hesablama nəticələri, ixtira təsviri; lisenziya obyektini ilə bağlı olan elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin xərcləri. Lisenziya pasportunda aşağıdakı məlumatlar verilir: lisenziya obyektinə dair işçi texniki sənədlərin miqdarı və həcmi haqqında məlumat; lisenziya obyektinin əyani nümunəsinə dair məlumat; ixtira müəllifinin familiyası, adı və atasının adı; iddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi; xarici ölkələrdə patentləmə haqqında məlumat; patent saflığına dair ekspertiza materialları; texniki hesablama materialları; reklam materialları (reklam pasportu, texniki tövsiyələr, obyektin təyinatı, texniki təsviri, tətbiq obyektini, əsas göstəriciləri və s.). İxtira təsvirinə fotoqrafiya və ya çertyojun ümumi görünüşü, yaxud əsas qovşaqların çertyoju, prinsipial sxemi əlavə edilir.

Xarici firmalarla danışıq üçün vacib olan sənədlər əlaqədar ticarət təşkilatları vasitəsilə həyata keçirilir. Bu təşkilatlar lisenziya obyektlərinə tələbatı öyrənir, reklam materialları və prospektlər nəşr edir, lisenziya obyektlərinin beynəlxalq sərgilərdə və yarmarkalarda nümayişini təşkil edir. Bütün bu işlərdə lisenziya obyektini yaradan təşkilat fəal surətdə iştirak edir.

Lisenziya alınmasına dair təklif hazırlanmasına bir sıra tələblər verilir. Lisenziya obyektinə dair təklif hazırlayan müəssisə /idarə/ ilk növbədə müəyyənləşdirir ki, lisenziyanın istifadəsi nəticəsində hansı təsərrüfat və ya iqtisadi məsələ həll edilir, onun alınmasının konkret məqsədəuyğunluğu nələrdir. Təklifə dair sənədlərdə həmçinin lisenziyanın alınmasının texniki-iqtisadi əhəmiyyəti əsaslandırılır, yəni göstərməlidir ki, alınan lisenziyanın respublikada və müəyyən xarici ölkədə istifadə edilən əlaqədar mexanizmdən, avadanlıqdan, cihazdan, texnoloji proseslərdən, istehsal vaxtından və sairədən üstünlükləri nədir və hansı iqtisadi səmərəsi vardır. Burada həm də əlaqədar xarici firma-

nın texniki təcrübəsinin hansı həcmdə /məsələn, texniki və texnoloji sənədlər, nou-hau, texniki yardım və s./ alınacağı müəyyənləşdirilir, lisenziyanın alınmasına verilən texniki tələblər, əlaqədar firmanın mütəxəssislərindən istifadə (konkret firmanı göstərməklə) məsələləri qeyd edilir. Lisenziya alınmasının məqsədəuyğunluğunu əsaslandırarkən, həm də onun əlaqədar olduğu sahənin respublikada və xarici ölkədə texniki səviyyəsini, lisenziyanın dünya texniki səviyyəyə uyğunluğunu, patent materialları əsasında onun yeniliyini və mütərəqqi xarakterini göstərmək lazımdır.

Lisenziya satışında rəsmi hüquqi obyekt əlaqədar nazirlik və ya baş idarə, müəssisə, təşkilat və s -dir. Xarici ticarət təşkilatları əlaqədar nazirliyə, müəssisəyə və ya idarəyə sifariş verir, onlar isə öz növbəsində lisenziya satışına dair bütün işləri icra etməlidir. Belə ki, nazirlik /idarə/ lisenziya müqaviləsində nəzərdə tutulan öhdəlikləri vaxtında və keyfiyyətlə görülməsinə məsuliyyət daşıyır; lisenziya predmetinin texniki-iqtisadi göstəricilərini müəyyən edir; əlaqədar firmaya texniki yardım göstərməyə, texniki sənədlərin vaxtında və keyfiyyətli surətdə hazırlanmasına borcludur; lisenziya obyektinin nümunəsini hazırlamaq və əlaqədar mütəxəssisləri ezam etmək üçün məsuliyyət daşıyır; patent hüququnu müdafiə edir; lisenziya predmetinin təkmilləşdirilməsinə dair əlaqədar sənədlər hazırlayır və s.

Əlaqədar müəssisə lisenziya aldıqda onun vaxtında tətbiq edilməsi və həmin lisenziya əsasında istehsal olunmuş məhsulun ixracatının genişləndirilməsi üçün məsuliyyət daşıyır.

§ 7. Nou-hau və onun lisenziya satışı qaydaları

Müxtəlif ölkələrin qarşılıqlı elmi-texniki əməkdaşlığında patent qabiliyyəti olmayan tətbiqi xarakterli elmi-texniki, iqtisadi biliklərin və istehsalat təcrübələrinin rəsmi

müqavilə əsasında alınması və satılması getdikcə genişlənir. Bu bilik və təcrübələr patent qabiliyyətli obyektlər deyil, lakin tətbiqi xarakterli informasiyaların xüsusi növüdür. Onlar ümumi halda «nou-hau» (Know-Haw) adlanır.

«Nou-hau» termini ilk dəfə ABŞ və İngiltərə patent hüququ təcrübələrində işlənməyə başlanmış və sonralar dəyişmədən digər ölkələrin elmi dilinə keçmişdir. Terminin hərfi mənası «necə etmək lazım olduğunu bilmək» deməkdir. Nou-haunun dünya miqyasında vahid və bitkin tərifı yoxdur. Belə ki, bir halda nou-hau patent almış ixtirada ixtiracının bilavasitə özü tərəfindən gizli saxlanan elementidir, digər halda əlaqədar ölkənin patent qanunçuluğu ilə ixtira obyektı olmayan, lakin tətbiq oluna bilən elmi-texniki və digər biliklərdir. Nou-haunun əsas xüsusiyyəti onun məxviyyəti və tətbiqi xarakter daşmasıdır. Bu baxımdan onlar ixtiraların mahiyyətinə və təyinatına yaxındır.

Bir sıra beynəlxalq təşkilatlar «nou-hau» anlayışının məzmununu açmağa cəhd göstərmişdir. Məsələn, hələ 1994-cü ildə Sənaye Mülkiyyətinin Qorunması üzrə Beynəlxalq Asosiasiya /AİPPI/ Paris konvensiyasının üzvü olan dövlətlərin nou-haunun qorunması üçün vəziflərini müəyyən edən sənəd işləyib hazırlamış və konvensiyanın xüsusi qərarına daxil etməyi tövsiyə etmişdir. Həmin sənədin məzmunu belədir: 1/ konvensiyanın üzvləri nou-haunun qorunmasını öz öhdəsinə götürür; 2/ nou-hau texniki, inzibati, maliyyə və digər xarakterli bilik və texniki təcrübədir ki, müəyyən təşkilatın istahsal, ticarət və digər fəaliyyətində istifadə olunur. Nou-hau bir ölkənin digərinə əlaqədar qanunçuluq normalarına əsasən verilə bilər; 3/ aşağıdakı hallar qadağan olunur:

a/ sahibi tərəfindən məxvi saxlanılan nou-haunun başqası tərəfindən qəsdən açılması;

b/ müəyyən hüquqi və fiziki şəxsə məxsus olan nou-haunun üçüncü şəxs tərəfindən özbaşına, qanunsuz istifadəsi.

İngilis-amefikan patent-informasiya fəaliyyətində nou-haunun dəqiq və tam məzmunu müəyyən edilməyib. Lakin məhkəmə qərarlarında və hüquq ədəbiyyatında bu anlayış tez-tez işlədilir və hamı tərəfindən qəbul edilir. Nou-haunun məzmununun müəyyən edilməsi baxımından ingilis mütəxəssisi D.Vinterin fikri bütün İngiltərə patent praktikasını üçün xarakterik hal sayıla bilər. O, göstərir ki, nou-hau yüksək ixtisaslaşmış sənaye sahəsində qazanılan, əldə edilən texniki bilik və istehsalat təcrübəsidir; bu bilik və təcrübə çox zaman müəyyən sənəd, çertyoj, düstur, metodika və digər maddi formada verilir.

Digər ingilis mütəxəssisi E.Tarner istehsalat sirlərinin istifadəsinin qəsdən pozulmasına dair ingilis və amerikan məhkəmə təcrübələrini təhlil edərək nou-hau anlayışının məzmununu belə ifadə edir:¹ «Nou-hau adətən tədqiqatçılar, eksperiment apanlar və işləyicilər tərəfindən iş prosesində əldə edilən qiymətli bilik və təcrübələrdir ki, adətən yeni proseslərin, üsulların və qurğuların yaradılmasına yönəlir. Bəzən bu anlayışla bütün yeni proseslər ifadə olunur /xüsusilə, burada yeni maşın, avadanlıq, qurğu və s. istifadə edilir/». Bu mənada nou-hau mahiyyətə ixtiraları tamamlayır». Bunula yanaşı, E.Tarner əsərində dəfələrlə qeyd edir ki, nou-hau istehsalat sirləri olsa da, onların müəyyən ixtiralarla bağlı olması vacib deyil.

XX əsrin 60-cı illərindən başlayaraq Beynəlxalq Ticarət Palatası «nou-hau» anlayışının məzmununu dəqiq müəyyənləşdirməyə cəhd göstərir. 1982-ci ildə həmin palata nou-hau anlayışını aşağıdakı kimi mənalandırmışdır: «hər hansı məhsulun istehsalı üçün vacib olan məlumatların, ixtisas biliklərinin və təcrübələrin məcmuyu nou-hau adlanır». Burada həmçinin göstərilir ki, nou-hau yalnız məxvi prosesləri əhatə etmir, həmçinin hər hansı patentin /patentlərin/ istifadəsi ilə bağlı olan məhsul istehsalına aiddir. Nou-hau həm də texniki xassələri və professional /peşə/ biliklərini

¹ Turner A.E. The Law of Trade Secrets.-London, 1982, p.112.

ifadə edən təcrübi metodları və başqalarına məlum olmayan bütün tətbiqi xarakterli bilik və təcrübələri ümumi şəkildə ifadə edən anlayışdır. Anlayışın belə təyini alman və fransız patent ədəbiyyatında da qəbul edilmişdir.

Keçmiş ittifaqda da əlaqədar patent ədəbiyyatında «nou-hau» anlayışının aydın və dəqiq mənası verilməmişdir. Lakin sovet mütəxəssislərindən İ.D.İvanovun, M.L.Qorodisskinin, A.M.Çenelevskinin, E.E.Filipovskinin, V.A.Ryabovun və bir sıra digər mütəxəssislərin əsərlərində «nou-hau» anlayışına onun hüquqi-texniki məsələlərinə, nou-haunun lisenziya müqavilələrinin növlərinə, hüquqi qorunmasına və s. məsələlərə baxılır. Məsələn, İ.D.İvanov nou-haunu belə mənalandırır:¹ «nou-hau lisenziya satanın, yəni lisenziarın məxvi məlumatlarından ibarət olan texniki bilik və təcrübədir».

Prof. V.A.Ryabov «nou-hau» anlayışının məzmununa onun əsas növlərini, xassələrini və xüsusiyyətlərini daxil edir və göstərir ki, sənaye nou-hausu bunlar içərisində təcrübi cəhətdən daha qiymətlidir. Əgər keçmiş ittifaqda nou-hauya dair hüquqi və texniki ədəbiyyatın məzmununu ümumiləşdirmiş olsaq aşağıdakı nəticələrə gəlmək olar:^{*/}

1. «Nou-hau» hər hansı istehsalat prosesinin və müəyyən zaman ərzində ən təkmilləşdirilmiş, rəqabət aparan və keyfiyyətli məhsulun istehsalı üçün vacib olan informasiyaların məcmuyudur. Bu mənada bu məxvi ixtiralar nou-hau anlayışına daxildir.

2. Nou-hau texniki xarakter daşıyır, yəni burada informasiyalar texnoloji proseslərin element və parametrlərinə, maddələrin kəmiyyət və keyfiyyət tərkibinə, qurğuların

¹ Иванов И.Д., Сергеев Ю.А. Патенты и лицензии в международных экономических отношениях.- М., 1988.-С.214.

^{*/} Burada qeyd etmək vacibdir ki, MDB ölkələrinin bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində ixtiraçılıq və patent işinə, o cümlədən nou-hauya dair kompleks tədqiqatlar hələlik yoxdur. İndiki şəraitdə xüsusilə respublikamızda kommersiya xarakterli nou-haunun hüquqi və iqtisadi baxımdan tədqiq edilməsinə böyük ehtiyac vardır.

və digər əlaqədar elementlərin konstruktiv xüsusiyyətlərinə, istehsal prosesi üçün vacib olan biliklərə aiddir.

3. Nou-hau mütləq məxvi xarakter daşmalıdır, yəni öz sahibini /müəllifinin/ əlində tam şəkildə toplanmalıdır. Lakin onun müxtəlif informasiya formasında /mətn, çertyoj, düstur və s./ olan ayrı-ayrı elementləri, yaxud ayrı-ayrı informasiya növləri ikinci hüquqi və fiziki şəxslərə məlum ola bilər.

4. İkinci fiziki və ya hüquqi şəxs müəyyən nou-haunu qəsdən və qanunsuz, yəni lisenziya almaqdan istifadə edərsə, onun qanunsuz istifadəsini nou-hau sahibi real sübut etməlidir.

5. Bütünlükdə müəyyən nou-haunun və onun ayrı-ayrı elementlərinin patent qabiliyyətli olması və ya olmaması prinsiplial əhəmiyyət kəsb etmir. Əsas cəhət odur ki, müəyyən zamanda /vaxtda/ əlaqədar nou-hau patentlə qorunmasın, ona iddia sənədi verilməsin və patent alınmasın. Bu mənada nou-hau dövlətin qeyri-rəsmi intellektual mülkiyyəti hesab edilməlidir.

Nou-hau müəyyən bilik və təcrübi nəticələr olduğu üçün böyük əhəmiyyətə malikdir və buna görə də hər bir ölkədə hüquqi cəhətdən qorunmalıdır. Lakin hələlik heç bir ölkədə nou-haunun qanunla əsaslandırılmış rəsmi qorunma sistemi yoxdur.

Nou-haunun mövcud formalarından danışarkən onu təqribən aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

I. Texniki sfera

- 1/ Konstruktiv çertyojlar.
- 2/ Təcrübi nəticələr və onların protokolları.
- 3/ Müəyyən məhsulu istehsal etmək üçün aparılmış tədqiqat işlərinin siyahısı, hesablama nəticələri.
- 4/ Statistik hesablamalar.
- 5/ Düstur və reseptlər.
- 6/ Materialların keyfiyyətinə dair məlumatlar.
- 7/ Hissələrin siyahıları.

8/ Emala dair təlimatlar da daxil olmaqla, ixrac edilən avadanlıqların çertyojları.

9/ Normaların işlənməsinin nəticələrini əks etdirən norma siyahıları.

10/ İstehsalatın təkmilləşdirilməsinə dair məlumatlar.

11/ Vaxtı və buraxılışı göstərməklə iş planları.

12/ Texnologiya üzrə təlimatlar.

13/ Çertyojlar.

14/ İstehsalatın və məhsulun hazırlanması texnologiyası.

15/ İstehsal edilmiş məhsullara dair hesabatlar.

16/ Standart hissələrin /detalların/ optimal kəmiyyəti.

17/ Sınaq və qəbuletmə sənədləri.

18/ Tikinti hesabatları və aparatların siyahıları.

19/ Montaj işləri üçün kalkulyasiyalar.

20/ Proqramlaşdırma vasitələri və metodları.

21/ Digər müəssisələrin işçi heyətinin öyrədilməsi.

2. Kommersiya sferası

1/ Müştərilərin kartotekası.

2/ İxracat obyektlərinin kartotekası.

3/ İstehsalatın təşkilinə dair məlumatlar.

4/ Kommersiya fəaliyyətinin proqramlaşdırılmasına dair məlumatlar.

5/ İxracatın təşkilinə və satışa dair sənədlər.

6/ Maliyyələşdirməyə dair məlumatlar.

7/ Reklam metodları.

8/ Digər müəssisələrin kommersiya üzrə işçi heyətinin öyrədilməsi.

Dünya təcrübələrində nou-haunun lisenziya müqaviləsinin bitkin və vahid forması işlənməmişdir. Çünki belə müqavilədə alqı-satqı, podarat, icariyyə və digər müqavilələrin müəyyən maddələri və tələbləri verilə bilər. Nou-hau üzrə lisenziya müqaviləsi patent lisenziyasından fərqli olaraq xeyli mürəkkəb cəhətlərə malikdir. Biz Beynəlxalq Tica-

rət Palatasının, Paris konvensiyasının və Avropa Metal Emalı Sənayesinin Əməkdaşlığını Əlaqələndirən Təşkilatın nou-hauya dair əlaqədar tövsiyyə və tələblərinə əsaslanaraq nou-haunun satılması üzrə dövlətlərarası /beynəlxalq/ lisenziya müqaviləsinin nümunəvi formasını kitabın əlavəsində /əlavə 6/ verməyi lazım bilirik.

Müqavilə 26 maddədən ibarətdir. Hər maddənin geniş şərhə ehtiyacı vardır. Bu bərdə ayrıca tədqiqat əsəri yazmaq olar. Kitabın fiziki həcmi nəzərə alaraq burada çox qısa şəkildə yalnız nou-hau müqaviləsinin bağlanması zamanı onun qiymətini müəyyənləşdirmək üçün nəzərdə tutulan şərtləri qeyd edək.

Burada ilk növbədə hüquqi istifadənin həcmi (nou-haunu alanın, yəni Lisenziatın verilmiş məxvi məlumatlarını istifadə etməklə əlaqədar olan tam səlahiyyəti) müəyyən edilməlidir. Sonra aşağıdakı amillər əsas götürülməlidir:

1. Satış obyektı

- 1) məlumatın növü (bir dəfə istifadə və ya müəyyən miqdarda istehsal);
- 2) satış qiyməti;
- 3) kalkulyasiya;
- 4) məhsulun və ya onun hissələrinin planda nəzərdə tutulan miqdarı.

2. İstehsal

- 1) sənaye yetkinliyi, yəni istehsalda istifadə üçün tam hazır olması;
- 2) tədqiqat və sınaq xərcləri;
- 3) məhsulun gözlənilən növləri (ayrıca maşınlar, seriyalı istehsal);
- 4) istehsala verilən əsas tələblər (avadanlıqlar, dəzgahlar, ləvazimatlar, modellər, iş qüvvəsi, materiallar və s.)
- 5) digər normalar (nou-haunun realizə edilməsinin müxtəlif növlərinin kombinasiyası, çertyojların hazırlanması üçün xərclər, patentin istifadəsi).

- 6) qorunma hüququnun verilməsi (risk);
- 7) itkiləri aradan qaldırmağın mümkün yolları (məsələn, statistik hesablamalar);
- 8) danışıqlarda tərəflərin mövqeləri;
- 9) müqavilənin qüvvədə olması müddətindən kənar çıxan risklər;
- 10) siyasi amillərin təsiri (məsələn, nou-haunun istifadəsinə qadağa qoyan hökumət qərarları, göstərişləri və s.)

§8. Sənaye mülkiyyətinin beynəlxalq miqyasda qorunması

Kitabın ikinci fəslinin 4-cü paragrafında sənaye mülkiyyətinin xarici ölkələrdə patentlənməsinin nümunəvi qaydaları qısa şəkildə izah edildi. İndi əsas beynəlxalq müqavilələrin və təşkilatların fəaliyyətini qısaca izah edək.

Qeyd etdik ki, dünyəvi baxımdan sənaye mülkiyyəti obyektləri dedikdə rəsmi dövlət qeydindən keçmiş ixtiralar, sənaye nümunələri, əmtəə nişanları, faydalı modellər, qismən tətbiqi xarakterli bilikləri əks etdirən texniki yeniliklər /nou-hau/ və texniki məqalələr nəzərdə tutulur. Xiraci ölkələrdə ixtiralarımızın patentlənməsi, xarici elmi-texniki, iqtisadi və ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi və tənzim edilməsi sənaye mülkiyyətinin beynəlxalq miqyasda qorunmasını tələb edir. Dünya ölkələri bu məqsədlə müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar yaratmışlar. Bunlardan biri sənaye mülkiyyəti üzrə Paris Konvensiyası və ya Paris ittifaqıdır. 1992-ci ilə qədər bu ittifaqda ayrı-ayrı respublikalar deyil, ancaq Sovet İttifaqı üzv kimi təmsil olunmuşdur. Suveren dövlətlərin yaranması ilə əlaqədar olaraq Paris Konvensiyasına respublikaların da üzv olması XX əsrin 90-cı illərinin sonlarından başlanmışdır. Bu fakt respublikalarda sənaye və intellektual mülkiyyətin qeydiyyatı və qorunması üzrə milli qanunların və dövlət qurumlarının yaradılması ilə əlaqədardır.

Paris Konvensiyası ixtiralar, sənaye nümunələri və əmtəə nişanlarına dair hüquqi münasibətləri tənzim edən əsas beynəlxalq müqavilədir. Konvensiyanın əsas məqsədi müəyyən bir ölkənin hüquqi və fiziki şəxslərinə digər ölkələrdə ixtiralarını patentləmək üçün əlverişli şərait yaratmaqdan ibarətdir. Respublikamız bu konvensiyaya 90-cı illərin ortalarında qoşulmuşdur.

Paris Konvensiyasına qədər olan dövrdə ixtiraların qorunmasının hüquqi məsələlərinə dair beynəlxalq miqyasda xeyli konfranslar olmuşdur. Konvensiyanın ilk layihəsi xüsusi komissiya tərəfindən hazırlanmış və 1880-ci ildə Paris konfransında müzakirə edilmişdir. 1883-cü ildə olan növbəti konfransda on bir ölkə layihəyə qol çəkmişdir. Sonralar konvensiyanın şərtlərinə 1900-cü ildə /Brüssel/, 1911-ci ildə /Vaşinqton/, 1931-ci ildə /Haqqa/, 1934-cü ildə /London/, 1958-ci ildə /Lissabon/, 1967-ci ildə /Stokholm/, 1982-ci ildə /Cenevrə/ və 1998-ci ildə (Cenevrə) yenidən baxılmış və təkmilləşdirilmişdir. 2001-ci il məlumatına görə dünyanın 175 ölkəsi Paris konvensiyasına qoşulmuşdur.

Paris konvensiyasına üzvlük əlaqədar ölkənin müəyyən redaksiyadakı şərtlərə rəsmi qoşulması (qol çək-məsi) ilə şərtlənir. Sovet İttifaqı konvensiyasının 1 iyul 1967-ci ildən Stokholm konfransında qəbul edilmiş şərtlərə və sonrakı redaksiyada olan mətnlərə qol çəkmişdi. 1998-ci il konfransında qəbul edilmiş şərtlərə respublikamız da qol çəkmişdir.

Paris konvensiyasının məzmunundan danışarkən ilk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, bu konvensiya beynəlxalq patentin verilməsi məsələlərinə aid deyil. Müəyyən bir ölkənin ixtirasını konvensiyanın üzvü olan hər hansı digər ölkədə rüsum ödəmədən sərbəst istifadəsinə ixtiyar verilir /əgər həmin ixtira əlaqədar ölkədə patent almayıbsa/. Bununla da ixtiraların istifadəsi sahəsində müxtəlif ölkələrin patent qanunçuluğu arasında əsaslı fərqlər aradan qaldırılır və patent almaq üçün əlverişli şərait yaranır.

Konvensiyanın əsas şərtləri bunlardır: 1/ milli rejim şərtləri; 2/ konvensiya birinciliyi /prioriteti/; 3/ patentin istifadəsinə dair hüquqi məsələlərin ixtiraçı müəlliflər tərəfindən qəsdən pozulması hallarının qarşısını almaq /məsələn, müəllif və ya patent sahibi müəyyən ixtiranın cəmiyyətin xeyrinə istifadə vacibliyini nəzərə almayaraq, onun tətbiqinə qəsdən ixtiyar vermir/.¹

Konvensiyanın 2-ci maddəsi sənaye mülkiyyətinin müəyyən üzv olan dövlətin milli patent qanunçuluğu baxımından beynəlxalq miqyasda qorunmasına da bərabər hüquq verir. Burada ölkələrin milli rejimləri bir-birilə əlaqələndirilir. Əgər Paris konvensiyasının üzvü olmayan ölkənin vətəndaşı üzv olan hər hansı ölkədə yaşayırsa və həmin ölkədə onun müəssisəsi varsa, o zaman həmin vətəndaşın sənaye mülkiyyəti milli rejimə əsasən Paris konvensiyasında qorunur.

Konvensiyanın şərtlərinə görə, hər hansı ölkədən digər bir ölkəyə patentə aid iddia sənədinin verilməsi əlaqədar ölkənin milli patent qanununa əsasən müəyyən edilir. Bu şərt xarici ölkələrdə ixtiraların patent alması üçün əlverişli şərait yaradır. Belə ki, Paris konvensiyasının üzvü olan ölkələrin patent qanunları müxtəlifdir.

Konvensiya birinciliyi onu ifadə edir ki, üzv olan müəyyən bir ölkədə patentə dair iddia sənədinin verildiyi tarixdən başlayaraq bir il müddətində konvensiyanın üzvü olan digər ölkələrdə də öz ilkinliyini, prioritetini saxlayır. Konvensiya birinciliyi ixtiranın yeniliyi, iddia sənədinin verilmə tarixi /il, gün, saat, dəqiqə/ və düzgün tərtib edilmiş iddia sənədinin əlaqədar rəsmi patent idarəsinə daxil olması tarixi ilə müəyyən edilir.

Konvensiya birinciliyi təcrübədə nisbətən tez-tez istifadə olunur. Müəyyən iddia sənədini öncə verən şəxs patent almaq hüququna malikdir. Müəyyən ixtiranı xarici ölkələr-

¹ Боденхаузен Г. Парижская конвенция по охране промышленной собственности. - М.: Прогресс, 1987. - 310с.

də patentləyərkən yenilik məsələsi bir o qədər çətinləşir. Çünki hər hansı bir ölkədə patent almış müəyyən ixtira digər ölkədə yeni olmaya və patent qabiliyyəti kəsb etməyə bilər. Həmin ixtiranı eyni zamanda bir neçə ölkədə patentləmək xeyli çətindir. Konvensiya birinciliyinə dair qayda üzv olan ölkələr üçün bu çətinliyi aradan qaldırır. Bu qaydanın digər bir üstünlüyü də vardır: bir və ya bir neçə xarici ölkədə müəyyən ixtiraya patent almaq üçün xeyli xərc tələb olunur. Konvensiya birinciliyini almaq müddəti bir ildir. Odur ki, öz ölkəsinə patentə dair iddia sənədi verildikdən yalnız 10-11 ay sonra digər ölkəyə iddia sənədi verilə bilər. Bu müddət ərzində ixtiraçı müəyyənləşdirə bilər ki, ixtiranı xarici ölkədə patentləmək iqtisadi cəhətdən özünü doğrulduğunu, çəkilmiş xərclərə nisbətən mənfəət varmı, ixtiranın Lisenziya satış qiyməti nə səviyyədə ola bilər və s. Bunlardan başqa, iddia sənədinin xarici ölkədə qeydi üçün bu müddət ərzində lazımı sənədləri dəqiq hazırlamaq olar.

Suveren respublikaların Paris Konvensiyasında iştirakı ixtiraların xarici ölkələrdə məqsədyönlü patentlənməsinə və bu işdə vəsait sərfini azaltmağa imkan verir. İxtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsinin belə əlverişli forması onların lisenziya satışının vacib şərtlərindən biridir. Lakin bu şərt o vaxt müsbət təmin edilə bilər ki, xarici ölkələrdə patent almaq üçün iddia sənədi konvensiyada müəyyən edilmiş müddətdə hazırlansın. İddia sənədi əlaqədar ölkənin milli patent qanununa əsasən hazırlanır və müəyyən ölkəyə verilən iddia sənədi ilə konvensiyaya verilən iddia sənədi məzmunca eyni olmalıdır.

Müəyyən təşkilat iddia sənədi verilən dövrə qədər ixtiraçıdan asılı olmadan ixtira predmetini ölkədə tətbiq edib və ya bu işə müəyyən qədər hazırlıq görübsə, konvensiya iddia sənədi verildikdən sonra da həmin ixtiranı pulsuz /rüsumsuz/ istifadə edə bilər /əvvəlcədən istifadə etmə hüququ/. Əgər konvensiya iddia sənədi verildikdən sonra müəyyən ixtira ölkə miqyasında tətbiq edilibsə, sonralar

onun pulsuz istifadəsinə icazə verilmir. Xarici ölkələrdən bizim ölkəyə verilən konvensiya iddia sənədləri də belədir.

Patent sahibinin patent üzərindəki tam hüququndan suiistifadə etməsinə qarşı Paris Konvensiyası müəyyən qayda nəzərdə tutur. Patent sahibi hər hansı ölkədə öz ixtirasına patent ala bilər, lakin patent üzərindəki tam hüquqdan istifadə edərək nə özü bu ixtirayı istifadə etmək istəyir, nə də başqasına icazə verir. Buna patent hüququndan sui-istifadə deyirlər. Konvensiyanın şərtinə görə belə hallarda məcburi lisenziya*) tətbiq edilir, yəni digər şəxsə həmin patenti istifadə etmək hüququ verilir. Əgər bu tədbir patent sahibini razı salmazsa, onun patent üzərindəki tam hüququ ləğv edilir. Belə ki, konvensiya təcrübələri göstərir ki, inkişaf etmiş kapitalist firmaları inkişaf etməkdə olan ölkələrdən perspektiv ixtiraları alır və bununla da həmin ölkələrdə müəyyən sahəni informasiya və iqtisadi blokadaya alırlar. Paris Konvensiyasının dediyimiz şərti belə hallara yol vermir.

Paris Konvensiyasının 11-ci maddəsinə əsasən sərgi ilkinliyi (prioriteti) də müəyyən edilir. Belə ki, konvensiyanın üzvü olan dövlətlər müəyyən eksponatı /maşın, qurğu, avadanlıq, hissə, qovşaq və s./ dünya sərgilərində nümayiş etdirmişsə, həmin vaxtdan eksponatın ixtira təsviri sənaye nümunəsi və əmtəə nişanı konvensiya birinciliyi qazanır. Lakin sonralar həmin sənədlərə konvensiya iddia sənədi tərtib etmək vacibdir. Əks halda, həmin eksponatın dünya bazarları üçün kütləvi istehsalı ola bilməz.

Paris Konvensiyasında qorunan sənaye mülkiyyəti obyektlərindən biri də sənaye nümunələridir. Sənaye rəsmləri və modelləri formasınca tərtib olunmuş sənaye nümunələri, rəsmi beynəlxalq sərgilərdə nümayiş etdirilən sənaye nümunələri və onlar əsasında hazırlanmış eksponatlar konvensiyanın üzvü olan bütün ölkələrdə qorunur. Sənaye

*) Məcburi lisenziyanın istifadəsinin milli rejimi barədə bax: Xalq qəzeti, 1997-ci il.-2 avqust (maddə 20) (əlavə 1)

nümunələrinin, eləcə də əmtəə nişanlarının konvensiya birinciliyi üçün əlaqədar ölkəyə iddia sənədi verildiyi vaxtdan altı ay keçənə qədər konvensiya iddia sənədi də verilməlidir. Bundan əlavə, əmtəə nişanlarına müəyyən tələblər verilir. Məsələn, konvensiyanın şərtlərinə görə dövlət gerbi, beynəlxalq təşkilatların emblemləri əmtəə nişanı kimi qəbul edilmir. Milli qanunda da həmin qaydalar vardır.

Sənaye mülkiyyətinin beynəlxalq miqyasda qorunmasını tənzim edən rəsmi beynəlxalq müqavilələrdən biri də Patent kooperasiyasına dair Müqavilədir. Bu müqavilə qısaca olaraq PST*) adlanır.

Patent sənədlərinin sürətlə artdığı indiki şəraitdə geniş miqyasda öz ixtiralarını patentləmək istəyən ölkələr üçün Paris Konvensiyasının şərtləri o qədər də əlverişli imkan yaratmırdı. Dünyada patentə dair verilən iddia sənədlərinin təqribən yarısı mahiyyət və məzmun etibarilə bir-birini təkrar edir, yəni eyni məzmunlu ixtiralardır. Onlar müxtəlif ölkələr tərəfindən verilir. buna görə də bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı daha da dərinləşdirmək tələb olunurdu. Böyük hazırlıq işləri görüldükdən sonra 1979-cu ildə Vaşinqtonda digər çoxtərəfli müqavilə imzalandı ki, bu da qısaca olaraq PST adlanır. Bu müqavilədə hazırda (2001) 171 dövlət iştirak edir.

Müqavilə ilk növbədə nəzərdə tutur ki, hər bir ölkədə əlaqədar milli patent idarəsinə beynəlxalq iddia sənədi verilə bilər. Həmin iddia sənədi nəinki əlaqədar ölkədə, həm də PST-nin üzvü olan digər ölkələrdə patent qorunmasını təmin edir.

Milli patent idarələri iddia sənədinin ekspertizasını keçirir, lazımı sənədləri hazırlayır və onları ixtiraçının patent almaq istədiyi ölkəyə təqdim edir. Lazımı hallarda iddia sənədində verilmiş patent düsturunu təkmilləşdirmək üçün ekspertiza materiallarının və hesabat sənədlərinin sürətləri ixtiraçıya göndərilə bilər.

*) PCT – Patent Cooperation Treaty.

Beynəlxalq iddia sənədi ixtiranın prioritet /ilkinlik/ alması tarixindən 12-ci ayın sonuna kimi olan müddətdə verilir. Patentə aid iddia sənədi verilmiş ölkə həmin sənədə ilkinlik tarixindən başlayaraq 20 ay müddətində baxır. O müddətə qədər həmin ölkənin milli patent idarəsi verilmiş iddia sənədinin beynəlxalq ekspertizasına dair hesabat – hazırlayır. Həmin beynəlxalq iddia sənədi ilkinlik tarixindən başlayaraq 18 ay müddətində İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının /WIPO/ bülletenində dərc edilir.

Belə paten vermə sisteminin üstünlüyü odur ki, ayrı-ayrı patent idarələri eyni bir ixtiranın təkrar ekspertizasını keçirməkdən azad olunur. Çünki ixtiranın yeniliyini təsdiq edən bütün sənədlər WIPO-un bülletenində dərc edilir. İxtiraçı üçün isə üstünlük odur ki, beynəlxalq iddia sənədi yalnız bir dəfə və bir dildə tərtib olunur.

PST-nin qüvvədə olan qaydalarının 5-ci paragrafına əsasən patentə aid beynəlxalq iddia sənədi ölkənin fiziki şəxsləri, hüquqi subyektləri və ölkədə yaşayan xarici vətəndaşlar tərəfindən PST-nin həqiqi (tam) üzvü olan ölkənin patent idarəsinə verilə bilər. Bu məqsədlə müəyyən qrup ölkələr üçün iddia sənədlərinin beynəlxalq ekspertizasının aparmaq məqsədilə ölkələr (orqanlar) müəyyən edilmişdir. Onların seçilməsi patent-informasiya resurslarının dolğunluğu, işin keyfiyyət səviyyəsi, patent işinə dair mütəxəssislərin mövcudluğu, əlaqədar patent-informasiya qurumlarının beynəlxalq patent təşkilatlarında təmsil olunma statusu və digər amillərlə müəyyən edilmişdir. MDB üzvü olan ölkələr üçün patentə aid iddia sənədlərinin təqribi ekspertizası üzrə beynəlxalq orqan funksiyasını Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi (ROSPATENT) yerinə yetirir. İddiəçinin (müəyyən milli patent idarəsinin) yazılı xahişindən asılı olaraq beynəlxalq orqan nəinki iddia sənədinin ekspertizası ilə bağlı olan beynəlxalq axtarış apara, həm də müəyyən ölkə üzrə təqribi ekspertiza keçirə bilər. Beynəlxalq orqan PST-nin tələblərinə uyğun olaraq iddia sənədinin patent qabi-

liyyətini müəyyən edir, həm də patent almaq üçün seçilən ölkənin (ölkələrin) milli patent idarəsinə göndərir. Əgər iddia sənədində verilmiş ixtira obyektini müəyyən dövlətin patent qanunçuluğuna zidd deyilsə, ona patent verilir.

Vahid patent almaq üçün məhəlli müqavilələr vardır. Məsələn, 1962-ci ildə sənaye mülkiyyəti üzrə Afrika-Malaqaş müqaviləsi imzalandı. Bu müqavilə Fransanın keçmiş müstəmləkələri olan bir sıra Afrika ölkələrində ixtiralarının qorunmasının, sənaye nümunələrinin və əmtəə nişanlarının dövlət qeydinin vahid qaydaları müəyyən edilir. 1972-ci ildə bu müqaviləyə qoşulmuş dövlətlərin birgə səyi nəticəsində İntellektual Mülkiyyət üzrə Afrika Təşkilatı (OAPI) yaradıldı. Hazırda bu təşkilatın üzvü 12 Afrika dövlətidir. 1976-cü ildə Böyük Britaniyanın keçmiş müstəmləkəsi olan ingilis dilli Afrika ölkələrinin sənaye mülkiyyəti üzrə müqaviləsi imzalandı. Bu müqavilə qısaca olaraq ESARİPO adlanır.

1973-cü ildə Münhendə 21 Avropa dövlətinin iştirakı ilə Avropa patentlərinin verilməsinə dair Konvensiya imzalandı. Konvensiya vahid Avropa patentinin verilməsi qaydalarını nəzərdə tutur. Belə patentlər hazırda Asiya Patent İdarəsi tərəfindən verilir. Üzv olan müəyyən bir Avropa və ya Asiya ölkəsində verilmiş patent digər üzv olan ölkələrdə də hüquqi qüvvə kəsb edir. Avrasiya patentlərini axtarmaq üçün internet ünvanı belədir: [http:// ep. epcacenet. com.](http://ep.epcacenet.com)

Xarici ölkələrdə əmtəə nişanlarının qeydi həm milli qanunçuluğa, həm də beynəlxalq müqavilələrə əsaslanır. Paris Konvensiyasının üzvü olan bir neçə dövlət 1991-ci ildə əmtəə nişanlarının beynəlxalq miqyasda qeydinə dair Madrid Konvensiyası imzalamışlar. Konvensiyanın əsas şərtlərinə görə əmtəə nişanına dair beynəlxalq iddia sənədi əvvəlcə Cenevrə Beynəlxalq Bürosuna verilir, buradan isə üzv olan ölkələrin patent idarələrinə göndərilir. Milli patent idarələri həmin iddia sənədini qeyd etməyə bilər. Əgər milli pa-

tent idarələrində belə etirazlar olmazsa, həmin əmtəə nişanı bütün üzv olan ölkələrdə rəsmi surətdə qorunur.

Yuxarıda gördük ki, sənaye mülkiyyətinin qorunmasına dair müxtəlif beynəlxalq konvensiyalar və təşkilatlar vardır. Bu təşkilatların dünya miqyasında işlərini əlaqələndirən və konvensiyaların şərtlərinin təkmilləşdirilməsinə dair müxtəlif konfranslar təşkil edən xüsusi beynəlxalq orqan yaradılmışdır. Həmin orqan İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatıdır /WIPO/. WIPO 1967-ci il Stokholm konfransının qərarına əsasən təsis edilmiş, 20 aprel 1970-ci ildə isə rəsmi fəaliyyətə başlamışdır. 2000-ci il məlumatına görə 175 dövlət, o cümlədən MDB ölkələri bu təşkilatın üzvüdür.

WIPO-nun baş orqanları bunlardır: Baş şura, əlaqələndirici komitə, Beynəlxalq büro. Büronun işinə baş direktor rəhbərlik edir. Hazırda (2002) baş direktor vəzifəsini Kamil İdris (Misir) yerinə yetirir. Onun əsas vəzifəsi WIPO-nun katiblik funksiyasını həyata keçirməkdir.

WIPO beynəlxalq miqyasda bir sıra işləri yerinə yetirir: ixtiralar üzrə milli informasiya sistemlərinin beynəlxalq əməkdaşlığını tənzim edir; ixtiraların, sənaye nümunələrinin və əmtəə nişanlarının təsnifləşdirilməsinə dair elmi-tədqiqat işləri aparır; Beynəlxalq İxtira Təsnifatının yeni redaksiyalarını hazırlayıb nəşr edir; patent informasiyasına dair beynəlxalq standartlar, normativ aktlar və təlimatlar hazırlayır və yayır; inkişaf etməkdə olan ölkələrə sənaye mülkiyyəti sahəsində hüquqi-texniki yardım göstərir; patent informasiyasına dair beynəlxalq səviyyəli nəşrlər hazırlayır; qismən elmi-texniki tərcümə məsələlərilə məşğul olur; patent informasiyasının avtomatlaşdırma texnologiyaları sahəsində təcrübi tədqiqatlar aparır.

Hazırda WIPONET adlı avtomatlaşdırılmış şəbəkə texnologiyası işlənir.¹ Bu sistem vasitəsilə müxtəlif ölkələrdə

¹Всемирная Организация Интеллектуальной Собственности: Общая информация.- Изд. ВОПС., 2001.-21с.

elektron poçtla onlayn rejimində beynəlxalq patent almaq üçün iddia sənədləri vermək, elektron informasiyalarla İnternet vasitəsilə beynəlxalq səviyyədə biznesi təşkil etmək və beynəlxalq miqyasda patent ekspertizası keçirmək, patent axtarışına dair yüzlərlə digər problemləri həll etməkdir.

WIPO-nun Cenevrədə olan baş qərargahında, katibliyində və koordinasiya komitəsində 83 ölkədən 70 nəfər işçi çalışır. WIPO-nun ilik xərclər büdcəsi 350 mln. İsveçrə frankıdır. Vəsaitin 15%-i WIPO-nun nəşrlərinin satışından əldə edilir.

III fəsil

Patent-informasiya axtarışı və təsnifatı sistemləri

§1. Patent-informasiya axtarışının növləri və ümumi texnologiyası

Artıq bizə məlumdur ki, ixtiralar və digər növ sənaye mülkiyyəti obyektləri istehsalın, texnikanın sabahıdır, onun bir növ yol göstərən mayakıdır. Yeni əmək məhsuldarlığı, texnika və texnologiya, bir sözlə, yeni, yüksək texniki səviyyə ancaq ixtiraların istehsalata tətbiqindən asılıdır. Buna görə də texniki tədqiqatlar, istehsalat, yəni elmi-texniki nailiyyətlərin bilavasitə tətbiqi patent sənədlərinə müntəzəm artan ehtiyac yaradır. İxtiraçılar, elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor işləri aparənlər, bütün istehsalat müəssisələri öz fəaliyyətlərində patent sənədlərini istifadə etmədən səmərəli fəaliyyət göstərə bilməzlər. Odur ki, patent axtarışı arzu deyil, elmi və iqtisadi zərurətdir. Sənaye mülkiyyəti bölmələrinin, patent informasiyası sisteminin yaradılmasını və fəaliyyətini də bu baxımdan başa düşmək lazımdır.

Məlumdur ki, informasiya axtarışında əsas məqsəd müəyyən sorğularla informasiya resursları arasında qarşılıqlı uyğunluğa, eyniliyə nail olmaqdır. Patent axtarışının baş məqsədi yeni texnikanın aşkarlanması, istehsalda reallaşdırılmasıdır. Patent axtarışının aşağıdakı əsas məqsədləri vardır:

1/ ixtiranın yeniliyinin müəyyənləşdirilməsi və ekspertizası;

2/ texnikanın müəyyən sahəsinin cari inkişaf səviyyəsinin meydana çıxarılması;

3/ ixracat obyektlərinin patent saflığının müəyyən edilməsi;

4/ patent sahibinin ixtirada hüquq dairəsinin təyin edilməsi.

Patent axtarışının bir sıra digər məqsədləri də vardır. Məsələn, yeni texnika və texnologiyanın işlənməsi, yeni yaradılan patent fondlarının komplektləşdirilməsi, patent sənədləri üzrə biblioqrafik nəşrlərin hazırlanması, ixtiralara aid iddia sənədlərinin tərtibi və s. məqsədlərlə də patent axtarışı aparıla bilər.

Patent axtarışının məqsədləri patent informasiyası ilə işlərin əsas istiqamətlərini konkret olaraq müəyyənləşdirir. Məsələn, yeni texnikanın işlənməsini və tətbiqini planlaşdırarkən texnikanın müasir səviyyəsini müəyyənləşdirmək vacibdir. Bu məqsədlə son 10 ildə verilən ixtiralar, rəsmi patent bülletenlərinə, soruq-axtariş aparatına baxılmalıdır. Yaxud ixtira sifarişi tərtib edərkən əlaqədar ixtiranın yeniliyini yoxlamaq üçün son 25-30 ildə nəşr edilən patent sənədləri öyrənilməlidir. Burada axtarılan sahə üzrə patent sənədləri 100% dolğunluğu ilə əhatə edilməlidir. İxracat obyektinin patent saflığının aşkarlanması da ixtiranın yeniliyini yoxlamaq üçün aparılan patent axtarışının bir növüdür. Xarici ölkələrdə müəyyən ixtiraları patentləmək, yəni ona patent almaq üçün aparılan patent axtarışı da bu axtariş növünə daxildir. Lakin burada əlaqədar ölkənin (ölkələrin) patent qanunu da öyrənilməlidir.

Patentlərin qüvvədə olması müddəti hər bir ölkədə müəyyən qanunla əsaslandırılır və orta hesabla 15-20 ildir.*) Lakin konkret halda patentlərin kommersiya əhəmiyyəti 7-8 ildən çox olmur. Çünki texnikanın yeniləşmə dövrü orta hesabla 7-8 ildir. Buna görə də patentlərin qüvvədə olması müddətini müəyyənləşdirmək üçün aparılan patent axtarışı

*) Azərbaycan respublikasında ixtiraya aid patentin qüvvədə olma müddəti 20 ildir; faydalı model üçün bu müddət-10 il, sənaye nümunəsi üçün – 10 ildir. (Bax: əlavə 1-də maddə 10).

mahiyyət etibarilə ixtiranın yeniliyini meydana çıxarmaq üçün aparılan axtarışın bir tipidir.

Patent axtarışı müxtəlif sənədlərlə aparıldığından konkret halda müxtəlifdir. Bununla yanaşı, patent axtarışının məqsədləri bir neçə ümumi göstəricilərə, prinsiplərə malikdir.

1/ axtarışın tematik istiqamətliliyi;

2/ axtarışın müəyyən texnoloji sərhəddə aparılması;

3/ axtarışın tam, dolğun olması, yəni axtarılan mövzuya, məsələyə dair mövcud ixtiraların hamısının aşkar edilməsi vacibliyi;

4/ axtarış aparılan sahədə ilkin və ikinci növ patent informasiyasının (biblioqrafik və referativ nəşrlərin) tam istifadəsi;

5/ axtarışda vacib olan patent sənədlərini təsdiq edən ölkələrin tam müəyyənləşdirilməsi.

Yuxarıda deyilən patent axtarışının müxtəlif məqsəd və vəzifələri əksər hallarda biblioqrafik-informasiya axtarışı vasitəsilə həll edilir. Biblioqrafik patent-informasiya axtarışının növlərini və metodikasını izah edək.

Biblioqrafik patent axtarışı dedikdə müxtəlif patent axtarışı məqsədilə biblioqrafik mənbələrdən istifadənin ümumi texnologiyası nəzərdə tutulur. Bu baxımdan üç tip biblioqrafik patent axtarışı fərqləndirilir:

1. Predmet /mövzu/ axtarışı.

2. Ad /firma/ axtarışı.

3. Faktoqrafik axtarış.

Predmet (mövzu) axtarışı ixtiranın patent saflığını və patent qabiliyyətini yoxlayarkən və ixtiraçının, mütəxəssisin müəyyən mövzu, məsələ üzrə patent axtarışında istifadə edilir.

Predmet /mövzu/ axtarışı müəyyən ardıcıl mərhələlərlə icra edilən bir neçə əməliyyatdan ibarətdir. İlk mərhələ axtarışın predmetinin, məzmununun dəqiq müəyyən edilməsi və ya konkretləşdirilməsidir. Məsələn, tutaq ki, patent axtarışının mövzusu «yüksək təzyiqli qapayıcıları»dır.

rışının mövzusu «yüksək təzyiq qapayıcıları»dır. Burada, ilk növbədə, hansı tip qapayıcıların axtarıldığı müəyyən edilməlidir. Fərz edək ki, burada müəyyən patent fondunun işçisi istifadəçi ilə birlikdə müəyyən edir ki, sorğu məhz HD-52-06 tipli qapayıcılara aiddir. Bununla sorğunun konkretləşdirilməsi işi qurtarmır. Müəyyən edilməlidir ki, qapayıcıların konstruksiyamı, onların hazırlanma üsullarımı, texnologiyasını, yaxud qapayıcıları düzəltmək üçün materiallarını istifadəçini maraqlandırır. Bunların hər birinə uyğun olaraq ixtira təsvirləri axtarıla bilər. Beləliklə, ilkin mərhələdə patent axtarışında hər bir mövzunun xüsusiyyətləri, terminologiyası, konkret məzmunu müəyyən edilir.

Predmet /mövzu/ axtarışının ikinci mərhələsi sorğuda ixtiraları öyrənilməsi vacib olan ölkələrin müəyyən edilməsidir. Patent axtarışının dolğunluğu məhz ölkələrin dəqiq və tam seçilməsindən asılıdır. Burada o ölkələrə daha çox diqqət vermək lazımdır ki, axtarılan obyekt, predmet orada daha geniş və yüksək səviyyədə işlənmiş olsun. Bu baxımdan bütün ölkələri eyni dərəcədə nəzərə almaq lazımdır. Məsələn, yuxarıda göstərilən ND-52-06 tipli qapayıcı üçün iqtisadi cəhətdən daha yüksək inkişaf etmiş beş kapitalist ölkəsinin /ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya, Yaponiya/ həmçinin Avstriya və İsveçin patent sənədləri axtarılmalıdır. Müəyyən bir ölkədə konkret iqtisadi inkişafın real səviyyəsini öyrənmək üçün yalnız patent informasiyaları deyil, reklam materialları, prospektlər, sənaye məmulatı kataloqları, statistik bülletenlər, soruq kitabları və digər qeyri-patent sənədələri də axtarılıb tapılmalıdır. Bunlardan başqa, predmet /mövzu/ axtarışında hər hansı ölkənin öz ixtiralarını xarici ölkələrdə patentləmə dinamikası da öyrənilməlidir. Çünki kapitalist firmaları arasında gedən kəskin rəqabət daha çox dünya bazarlarına çıxmağı tələb edir. Bu isə öz ixtiralarına digər ölkələrdən patent almaq və nəticədə həmin ölkələrlə lisenziya müqaviləsi bağlamaq imkanlarını

genişləndirir. Predmet /mövzu/ axtarışı məqsədilə xarici ölkələrin lisenziya təcrübələrinin öyrənilməsi də vacibdir.

Beləliklə, yuxarıda göstərilən amillərin kompleks istifadəsi patent axtarışında əlaqədar ölkələrin düzgün seçilməsinə imkan verir.

Predmet /mövzu/ axtarışında ölkələr müəyyən edildikdən sonra axtarışın xronoloji sərhəddi təyin edilir. Patent axtarışının xronoloji sərhəddi axtarışın mövzusunun və məqsədlərindən asılıdır. Məsələn, əgər patent axtarışı texniki obyektin patent saflığının yoxlanılması məqsədilə aparılırsa, o zaman əlaqədar ölkənin patentlərinin qüvvədə olma müddəti əsas götürülür. Burada maksimum dolğunluq olmalıdır, yəni əlaqədar ölkənin axtarılan mövzuda bütün patent sənədləri meydana çıxarılmalıdır. Patent axtarışının 100% dolğunluğu burada başlıca şərtidir. Digər bir misal: əgər sorğu dünyada texnikanın müəyyən sahəsinin müasir inkişaf səviyyəsini öyrənmək məsələsinə aiddirsə, o zaman əlaqədar ölkələrdə son 7-8 ildə verilmiş patentlərə baxmaq kifayətdir. Burada patent axtarışının dolğunluğu o qədər də vacib deyil. Əgər patent axtarışı texniki həllin yeniliyini yoxlamaq məqsədilə aparılırsa, axtarışın xronoloji sərhəddi əvvəlki axtarış məqsədlərinə nisbətən artıq olmalıdır. Çünki, çox hallarda patentlər öz qüvvədə olma vaxtını itirsələr də, hüquqi qorunma funksiyasının saxlayırlar. Buna görə də texniki həllin yeniliyini yoxlamaq üçün ən azı son 20-30 ilin ixtiralarına baxmaq lazımdır. Burada əlaqədar texnika sahəsinin yaranması, formalaşması dövrünü də bilmək tələb olunur ki, bu da patent axtarışının xronoloji sərhəddini dəqiq müəyyən etməyə imkan yaradır.

Predmet /mövzu/ axtarışının sonrakı mərhələsi axtarılda patent informasiyasının növlərinin müəyyən edilməsidir. Deyildiyi kimi, ilkin və ikinci növ patent informasiyaları vardır. İlkin patent informasiyaları-ixtiralar, sənaye nümunələri, faydalı modellərdir. İkinci növ patent informasiyaları rəsmi dövlət patent bülletenləri, referativ və biblio-

qrafik nəşrlər, soraq-axtarış aparatı, patent ədəbiyyatı göstəriciləri, signal informasiyaları, avtomatlaşdırılmış məlumat bazaları və digər axtarış vasitələridir. Əgər müəyyən patent fondu əlaqədar mövzu axtarışı baxımından dolğun komplektləşdirilmişdirsə, axtarışı ilkin, əgər dolğun deyilsə ikinci növ patent-informasiya mənbələri ilk növbədə rəsmi dövlət patent bülletenləri əsasında aparmaq lazımdır. Patent saflığını yoxlamaq məqsədilə aparılan axtarış zamanı birinci növbədə ilkin patent informasiyaları öyrənilir. Digər hallarda /ixtiranın yeniliyinin, texnikanın inkişaf səviyyəsinin müəyyən edilməsi/ isə ilk növbədə axtarış ikinci növ patent informasiyaları üzrə aparılır. Çünki, onlar dövlət qeydindən keçən patentləri dolğunluğu ilə əks etdirir. Əksər rəsmi dövlət patent bülletenlərində ixtiranın düsturu və çertyojları verilir. Bildiyimiz kimi, bu məlumatlar ilkin axtarış zamanı ixtira haqqında müəyyən təsəvvür yaradır və əlaqədar mövzu üzrə ixtiranın seçilməsini təmin edir. Həmin seçilmiş ixtiralar əsasında sonradan ilkin patent informasiyalarını öyrənmək olar.

Predmet /mövzu/ axtarışının mərhələlərindən biri də axtarışın təsnifat rubrikalarının müəyyən edilməsidir. Bu axtarış mərhələsi xeyli mürəkkəbdir. Çünki 80-ci illərin əvvəllərinə qədər bir sıra ölkələr (Məs: ABŞ, Yaponiya, Böyük Britaniya və s.) öz ixtiralarına yalnız milli təsnifat indeksləri verirdilər, həmin dövrdən başlayaraq milli təsnifat indeksləri ilə yanaşı, Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indeksləri də verilir. Buna görə də əvvəlki dövrlər üzrə patent axtarışı aparmaq üçün milli ixtira təsnifatlarını öyrənmək lazımdır. Təsnifat rubrikalarını müəyyənləşdirmək üçün milli və beynəlxalq ixtira təsnifatlarının əlifba-predmet göstəricisinə¹ baxılır və onların mövzu üzrə uyğunluğu tam təmin edilir.

¹ Алфавитно-предметный указатель к международной классификации изобретений (4-й редакции). В.2-х частях.-Ч1.-М., 1986.-360с.; Ч.2.-М., 1986.-280с.

Yuxarıda göstərilən bütün axtarış mərhələləri ümumi halda axtarış proqramının tərtibi adlanır. Patent sənədləri ilə işləyən ixtiraçılar, konstruktorlar və biblioqraflar göstərilən axtarış mərhələlərini dəqiq bilməlidir və sorğu tipindən asılı olaraq onları konkret tətbiq etmək qabiliyyətinə malik olmalıdırlar. Bu cəhətlər informasiya mərkəzlərinin, elmi və texniki kitabxanaların işçiləri və patent mühəndisləri üçün xüsusilə vacibdir. Çünki elm və texnika sahələrində mütəxəssislərin informasiya axtarışının təqribən 50-60%-i bu və ya digər dərəcədə patent və standart axtarışı ilə bağlıdır. Predmet /mövzu/ axtarışının yuxarıda göstərilən mərhələləri, deyildiyi kimi, ümumi halda axtarış proqramının tərtibi adlanır. Axtarışın ikinci hissəsi tərtib edilmiş axtarış proqramı əsasında patent sənədlərinin təcrübi olaraq meydana çıxarılmasıdır. Bu hissə də bir neçə mərhələdən ibarətdir. İlk mərhələdə müəyyən mövzuya dair tarixən əvvəllər nəşr edilmiş ixtiralar, sonra isə cari patent informasiyaları axtarılır. Tapılmış patent informasiyaları ya biblioqrafik siyahı, ya orijinallar, ya da surətlər formasında hazırlana bilər. İkinci mərhələ – tapılmış patent informasiyalarının öyrənmək məqsədilə sistemləşdirilməsidir. Bu mərhələdə patent informasiyalarını iki qrupa ayırmaq məqsəduyğundur: 1/ təfsilatı ilə öyrənilməsi vacib olan və vacib olmayan patent informasiyaları, yəni əsas mövzu ilə az bağlı olan patent sənədləri.

Bu bölgü şərti olsa da, hər halda vacib patent informasiyalarının öyrənilməsini operativləşdirir, fikri daha vacib istiqamətə doğru yönəltməyə imkan verir.

Üçüncü, sonuncu mərhələ seçilmiş patent informasiyalarının təhlilidir. Bu mərhələdə ixtirada texniki həllin mahiyyəti, məzmunu öyrənilir, konkret texniki xarakteristika və keyfiyyət göstəriciləri müəyyənləşdirilir, ixtirada verilən məlumatların düzgünlüyü yoxlanılır və onun xarici ölkələrdə patentlənməsi səviyyəsi təyin edilir. Bütün bu məlumatlar bir neçə yaxın ixtiranın qarşılıqlı müqayisəsi nəticəsində

meydana çıxarılır. İxtiraların nəinki mətn hissəsi, həm də patent düsturu və çertyojları əsasında nəinki texniki işlənmə səviyyəsi, həm də reallaşdırılması və tətbiqi imkanları müəyyənləşdirilir. İxtiraları təhlil edərkən digər növ əlaqədar sənədlərdən də /məsələn, texniki məqalələr, prospektlər, sənaye məmulatı kataloqları və s./ istifadə edilir.

Bütün yuxarıda göstərilən mərhələlər təcrübədə ardıcıl aparılmalıdır, onların məntiqi sırasını pozmaq olmaz.

İndi bir qədər də patent informasiyasının ad /firma/ axtarışından danışaq. İlk növbədə, qeyd etməliyik ki, ad /firma/ axtarışı predmet /mövzu/ axtarışına nisbətən az istifadə edilən axtarış növüdür. Ad /firma/ axtarışına aşağıdakı hallarda müraciət edilir:

1/ əgər müəyyən firmadan başqa, heç bir digər firmalarda müəyyən məhsul istehsal edilmirsə;

2/ əgər həmin firmanın istehsal etdiyi müəyyən məlumat texniki və keyfiyyət cəhətdən dünyada birinci yerdə durursa.

Ad /firma/ axtarışı predmet /mövzu/ axtarışına nisbətən sadədir, çünki burada predmet /mövzu/ axtarışının bir neçə mürəkkəb mərhələləri ya olmur, ya da sadə formada ifadə olunur. Məsələn, predmet /mövzu/ axtarışında mövzunun konkretləşdirilməsi və təsnifat rubrikalarının müəyyən edilməsi mərhələləri ad /firma/ axtarışında yoxdur. Ad /firma/ axtarışının ilk mərhələsi patent müəllifinin və patent sahibinin müəyyən edilməsidir. Bu mərhələdə patent sahibinin orijinal dildə adının müəyyənləşdirilməsi əsas cəhətdir.

İkinci mərhələ patent axtarışının aparılması lazım gələn ölkənin təyin edilməsidir. Bu mərhələni həll etmək asandır, çünki firma müəyyəndirsə, ölkə təbii ki, əvvəlcədən məlumdur.

Ad /firma/ axtarışında xronoloji sərhəddin və sənəd növlərinin /ilkin və ikinci növ informasiyalar/ müəyyən edilməsi mərhələləri predmet /mövzu/ axtarışındakı kimidir.

Təsnifat rubrikaları o vaxt müəyyən edilir ki, əlaqədar firma müxtəlif növ məhsullar istehsal edir və yalnız onlardan biri axtarılır. Ad /firma/ axtarışında müəyyən işlər üzrə əlifba – adlar göstəricisi və firma kartotekaları istifadə edilir. Meydana çıxarılmış patent informasiyalarının sistemləşdirilməsi və təhlili predmet /mövzu/ axtarışında olduğu kimidir.

Patent axtarışı təcrübələri göstərir ki, predmet /mövzu/ axtarışı və ad /firma/ axtarışı birlikdə, kompleks halda tətbiq edilir. Bir çox hallarda ad /firma/ axtarışı predmet /mövzu/ axtarışını tamamlayır, onun coğrafi miqyasını konkretləşdirir. Bəzən predmet /mövzu/ axtarışı zamanı əvvəllər məlum olmayan firmalar aşkar edilir. Deyilənlər onu göstərir ki, biblioqrafik patent axtarışı formaları bir-birilə sıx bağlıdır, bir-birini tamamlayır, təkmilləşdirir və genişləndirir.

Faktoqrafik axtarış müəyyən maddi predmetin (maşın, qurğu, cihaz, hissə, qovşaq və s.) konkret adına görə patent-informasiyalarının axtarılmasıdır. Bu məqsədlə çox halda firma kataloqlarından, patent sənədlərinin əlifba-predmet göstəricilərindən və kataloqlarından istifadə edilir. Hazırda Internetdə elektron formada olan patent informasiyalarının axtarılmasında faktoqrafik axtarış daha çox tətbiq edilir.

Texnikanın müasir inkişaf mərhələsində elmi və texniki işləmələrin yeniliyi, perspektivliyi, patentlərlə müdafiəedilmə səviyyəsi elmi-tədqiqat kollektivlərinin işlərini qiymətləndirmək üçün əsas ölçüdür. Buna görə də elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin optimal patent-informasiya təminatı bütün mərhələlərdə vacibdir. Məlumdur ki, elmi-tədqiqat işləri iki əsas qrupa bölünür: fundamental və tətbiqi tədqiqatlar. Fundamental tədqiqatlar xeyli dərəcədə nəzəri xarakter daşdığından onların müəyyən hissəsinin yerinə yetirilməsində patent axtarışı aparmaq lazım gəlmir. Lakin məqsədi yeni qurğu, aparat, texnoloji üsullar və me-

todlar yaratmaqdan ibarət olan tətbiqi tədqiqat işlərində patent axtarışı aparmaq vacibdir.

Hələlik qüvvədə olan QOST 2-103-68-ə /Единая система конструкторской документации/ əsasən yeni texnikanın yaradılması aşağıdakı mərhələlərdən ibarətdir:

- 1/ texniki tapşırığın işlənməsi;
- 2/ texniki təklifin hazırlanması;
- 3/ eskiz layihələşdirmə;
- 4/ texniki layihələşdirmə;
- 5/ işçi sənədlərin işlənməsi (hazırlanması).

Təəssüf ki, adı çəkilən dövlət standartında ilk mərhələ olan «planlaşdırma» və son mərhələ olan «məmulatın seriya ilə istehsalı» mərhələləri verilməmişdir. Bütün göstərilən mərhələlərdə patent axtarışı, daha dəqiq desək patent tədqiqatı aparılır. Lakin hər mərhələnin patent tədqiqatı baxımından spesifik xüsusiyyətləri yox deyildir. Bu xüsusiyyətlərə daha geniş planda baxaq.

Elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərini planlaşdırarkən ilk növbədə planın layihəsi tutulur və müzakirə edilir. burada əsas məsələ odur ki, planlaşdırılan mövzuya uyğun problemlər xarici ölkələrdə necə həll edilir və konkret halda elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işinin hansı istiqamətdə planlaşdırmaq lazımdır. Bu mərhələdə patent tədqiqatı aşağıdakıları aydınlaşdırmalıdır: əlaqədar problem üzrə istehsal edilən texnikanı və işləmələrin dünyəvi səviyyəsi; digər iqtisadiyyat sahələrində mövcud işləmələrdə istifadənin imkanları; planlaşdırılan mövzunun digər təşkilatlara verilməsi mümkünlüyü; lisenziya almağın məqsədəuyğunluğu; mövzunun plana daxil edilməsinin vacibliyi və ya qeyri-vacibliyi.

Göstərilən vəzifələrin həlli üçün nəinki əlaqədar patent sənədləri, həm də elmi-texniki hesabatlar, xarici ölkələrin texniki prospektləri, sənaye məmulatı kataloqları, referativ jurnallar və digər növ sənədlər istifadə edilməlidir. Burada patent axtarışının xronoloji əhatəsi son beş ildir, çünki

məhz ən yeni texnika axtarılır. Predmet /mövzu/ və ad /firma/ axtarışı paralel aparılır. Planlaşdırma zamanı əlaqədar mövzu hissələrə, ardıcıl yarım-mövzulara bölünür, Beynəlxalq İxtira Təsnifatı və Universal Onluq Təsnifatla*) təsnifləşdirilir. Bu cəhət patent axtarışını operativləşdirir və asanlaşdırır. Planlaşdırma zamanı texniki-iqtisadi, konyuktura informasiyalarının, yəni ixtiraların tətbiqi nəticəsində buraxılan məhsulun alqı-satqı cəhətdən üstünlüyünün təhlilinə xüsusi diqqət verilir.

Planlaşdırma mərhələsində informasiya axtarışı nəticələri aşağıdakı formalarda hazırlanır: patent sənədlərinin biblioqrafik siyahısı; yaradılan məhsula uyğun məhsullar istehsal edən firmaların adları; texniki-iqtisadi təhlilə dair hesabat; konyuktura tədqiqatlarının hesabatı. Bütün bu işlərin görünməsi nəticəsində əlaqədar mövzunun müəyyən təşkilatın elmi-tədqiqat planına daxil edilməsi və ya edilməməsinə dair qərar qəbul edilir.

Yuxarıda qeyd etdik ki, elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin ikinci mərhələsi texniki tapşırığın işlənməsidir.

Texniki tapşırıq işlənən, yaradılan texniki obyektin xarakteristikasını və ona verilən texniki iqtisadi tələbləri əks etdirən sənəddir. Elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işinin planlaşdırma mərhələsinə nisbətən texniki tapşırıq mərhələsində patent tədqiqatı daha konkretidir. Çünki burada konkret obyektin texniki xarakteristikası, patent qabiliyyəti və patent saflığı müəyyən edilir. Əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, burada da obyekt ayrı-ayrı texniki mövzulara bölünür, Beynəlxalq İxtira Təsnifatı**/) və Universal Onluq

*) Bu təsnifatın quruluşu və istifadə qaydaları barədə bax: Mehdiyev C.M., Rüstəmov Ə.M. Elmi-texniki məlumatın təşkili və axtarışı sistemləri.-Bakı, 1976.-283s.

**/) Təsnifatın sonuncu /5-ci/ redaksiyası bəzən «Beynəlxalq patent təsnifatı» adlandırılır. Lakin biz mətndə verilmiş addan istifadə edəcəyik. Çünki təsnifləşdirilən patent deyil, ixtiradır. Patent hüquqi

Təsnifatla təsnifləşdirilir. Patent tədqiqatı son 10-12 ildə verilmiş xarici ölkə ixtiraları, prospektləri və kataloqları, elmi-texniki hesabatlar və əlaqədar sahədə nəşr edilmiş referativ jurnallar əsasında aparılır. Bu növ sənədlər əsasında əlaqədar işləmənin gələcək texniki xarakteristikası əsaslandırılır. Texniki tapşırığın işlənməsi mərhələsində həm predmet /mövzu/, həm də ad /firma/ axtarışı aparılır, informasiyanın ekspert qiymətləndirilməsi metodu tətbiq edilir. Həmin mərhələ nəticəsində patent tədqiqatına dair arayış tərtib edilir.

Texniki təklifin hazırlanması mərhələsində əvvəlki mərhələdə hazırlanmış patent tədqiqatı materialları təhlil edilir, əsas işləmə istiqamətləri müəyyənləşdirilir. Bu mərhələdə son 10-12 ildə verilən sovet və xarici ölkə patent sənədləri və digər növ elmi-texniki ədəbiyyat təhlil edilir. Ən vacib patent-analoqlar seçilir. Nəticədə işlənən obyektin variantına dair arayış hazırlanır.

Eskiz layihələşdirmədə ilk növbədə müəyyən edilmiş texniki həll üçün iddia sənədi hazırlanır, onun patent saflığı yoxlanılır. Patent və digər növ elmi-texniki sənədlərin təhlili nəticəsində işlənən obyektə dünya bazarlarında tələbat müəyyən edilir. Bu mərhələdə texniki həllin yeniliyi, rəqəbataparma qabiliyyəti təyin edilir və onun xarici ölkələrdə patentlənməsi məqsədəuyğunluğu müəyyənləşdirilir.

Texniki layihələşdirmə mərhələsində obyektin ümumi çertyoju və ayrı-ayrı konstruktiv elementlərinin çertyojları çəkilir. Patent tədqiqatı əvvəlki mərhələdə olduğu kimi, obyektin patent saflığının, patent qabiliyyətinin təmin edilməsinə yönəlir. Bu mərhələdə işləmə əsasında istehsal edilən məmulatın ixracı və onun istehsal texnologiyasının lisenziya kimi satılması mümkünlüyü müəyyən edilir. İxtiraya dair iddia sənədinin tərtibi bu mərhələdə də davam etdirilir.

müəhafizə sənədidir və məzmun baxımından onun təsnifat əlamətləri yoxdur.

İşçi sənədlərin hazırlanması mərhələsində texniki obyektin ümumi dinamik sxemi verilir, yəni hərəkət vəziyyəti və işlənmə sxemi göstərilir. Bu mərhələdə patent tədqiqatı davam etdirilir, sənaye nümunələri və faydalı modellər aşkara çıxarılır. Burada obyektin patent saflığının və patent qabiliyyətinin yoxlanmasına əsas diqqət verilir. Çünki işçi sənədlər əsasında məmulatın seriya ilə istehsalı təşkil edilir.

Məhsulun seriya ilə istehsalı mərhələsi tətbiqi elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işini əsas həlledici mərhələsidir. Bu mərhələdə patent tədqiqatı aşağıdakı istiqamətlərdə aparılır: dünya bazarında əlaqədar sahədə texnikanın inkişaf səviyyəsinə nəzarət; obyektin rəqabətaparma qabiliyyətinə dair təkliflərin hazırlanması; lisenziya və ticarət müqaviləsi bağlamaq üçün təkliflərin əsaslandırılması. Məhsulun seriya ilə istehsalı mərhələsində cari patent informasiyaları, reklam, konyuktura bülletenləri və digər mənbələr istifadə edilir.

Beləliklə, görürük ki, tətbiqi elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin aparılması mərhələləri bir-biri ilə sıx bağlıdır və onların hər birində əlaqədar patent tədqiqatı aparılır.

İndi qısaca olaraq yuxarıda göstərilən mərhələlərin hər birində patent axtarışının xronoloji əhatəsini qeyd edək. Planlaşdırma mərhələsində mövzunun müəssisənin planına daxil edilməsini əsaslandırmaq vacib olduğundan son beş ilin patent sənədləri axtarılır və öyrənilir. Texniki tapşırığın işlənməsi mərhələsində işlənən obyektin dünyada texniki səviyyəsi müəyyənləşdirildiyindən, nəinki onun müasir inkişaf səviyyəsi, həm də sənayedə reallaşdırılması nəticələri öyrənilir və buna görə son 12 ilin patent sənədləri axtarılır. Bu axtarışda patentlərin qüvvədə olması müddəti /15-20 il/ artırıla bilər.

Texniki və eskiz layihələşdirilməsi zamanı axtarış retrospektivliyi 50 ildir. Çünki işlənən obyektin mahiyyət etibarilə yeniliyi aşkara çıxarılır və iddia sənədi tərtib edilir.

İşçi layihə işlənərkən axtarışın xronoloji dərinliyi son 20 ilin patent sənədləri miqyasında müəyyənləşdirilir, seriya üzrə istehsalda isə bu hədd 7 il təşkil edir. Əvvəlki mərhələdə tapılan patent sənədləri sonrakı mərhələlərdə ardıcıl olaraq müxtəlif məqsədlər üçün öyrənilir.

Nəzərə alınmalıyıq ki, patent sənədləri texniki, iqtisadi və hüquqi informasiyaların məcmuyudur, cəmidir. Patent sənədlərində texniki informasiyalar tətbiqi elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin bütün yuxarıda deyilən mərhələlərində, iqtisadi informasiyalar dörd mərhələdə, hüquqi informasiyalar isə 5 mərhələdə istifadə edilir. Bunu aşağıdakı cədvəldən aydın görmək olar /cədvəl 1/.

Hər bir mərhələdə patent axtarışı aparmaq üçün əlaqədar patent sənədlərinə və elmi-texniki ədəbiyyata müraciət edilir. Yuxarıda deyilən mərhələlər üzrə istifadə edilən əsas mənbələrin növ bölgüsü 2-ci cədvəldə verilmişdir.

Cədvəl 1.

Patent sənədlərində verilən informasiyaların tipləri	İşləmələrin və təcrübi-konstruktor işlərinin mərhələləri						
	Planlaşdırma /1/	Texniki tapşırıq /2/	Texniki təklif /3/	Texniki layihə /4/	Es-kiz layihələşdirilmə /5/	İşçi sənədlərinin hazırlanması /6/	Seriya ilə istehsal /7/
Texniki	+	+	+	+	+	+	+
Hüquqi	-	-	+	+	+	+	+
İqtisadi	+	-	+	+	-	-	+

Cədvəl 2.

Mənbələr	Mərhələlər üzrə istifadə edilməsi						
	1	2	3	4	5	6	7
Rəsmi dövlət patent bülletenləri	+	+	+	+	+	+	+
Referativ jurnal-lar /ixtira təsvirləri/	+	+	+	+	+	-	+
Elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin hesabatları	+	+	+	+	+	+	-
Xarici ölkələr elmi ezamiyyətlərin materialları	+	+	+	+	-	-	+
İqtisadiyyat sahələri üzrə müxtəlif informasiyalar	+	+	+	-	+	-	+
Ölkədə qüvvədə olan patentlərin biblioqrafik siyahısı	+	+	+	+	+	-	+
Patent formulyarı	-	-	+	+	+	+	-

Təcrübi-konstruktor işlərinin və yeni texnikanın yarıdılmasının yuxarıda deyilən 7 mərhələsi ilə konkret şəkildə bağlı olan patent tədqiqatının ümumiləşdirilmiş xarakteristikası 3-cü və 4-cü cədvəllərdə verilmişdir.

Təcrübi-konstruktor işlərində baxılan məsələlərin ümumi xarakteri	Mərhələnin adı
1	2
1. Mövzunun əsas məqsədlərini yeni və ya iqtisadi cəhətdən sərfəli həll etməyə imkan verən ixtira	Planlaşdırma
2. İşlənən obyektin əsas elementlərini /qovşaqlarını/ və texniki xarakteristikasını yeni və ya sərfəli yollarla həll edən ixtira	Texniki tapşırıq
3. İşlənən obyektin prinsipial konstruktiv və texnoloji vəzifələrini, əsas texniki-iqtisadi göstəricilərini həll etməyə imkan verən ixtira	Texniki təklif
4. İşlənən texniki obyektin sərfəli yolla həll edilməsinə kömək edən, lakin obyektin əsas xarakteristikasına təsir etməyən ixtira	Eskiz layihələşdirmə
5. Qarşıda duran vəzifəni həll etməyə imkan verən, lakin işlənən obyektin əsas xarakteristikasına təsir etməyən və ayrı-ayrı hallarda əhəmiyyət kəsb edən ixtira	Texniki layihələşdirmə
6. İşlənən obyektin patent saflığını təmin edən və qarşıda duran vəzifənin həllinə kömək edən ixtira	İşçi sənədlərin işlənməsi
7. Əlavə vəsait sərf etmədən işlənən obyektin konstruktiv və texnoloji cəhətlərdən təkmilləşdirilməsinə təsir edən ixtira	Seriya ilə istehsal

İşləmənin mərhələləri	Yeni texnikanın işlənməsi ilə məşğul olan mütəxəssislərin vəzifələri	Yeni texnikanın işlənməsi zamanı hər bir mərhələ üzrə patent tədqiqatının məqsədləri
1	2	3
Planlaşdırma	Perspektiv mövzunun seçilməsi və onun təşkilatın perspektiv planına daxil edilməsinin əsaslandırılması	Seriya ilə buraxılan məhsullara dair patent axtarışı aparılması
Texniki tapşırıq	İşlənən məmulatın əsas təyinatının, texniki və texniki-iqtisadi xarakteristikasının, keyfiyyət göstəricilərinin müəyyən edilməsi, konstruktor sənədlərini işlənmə mərhələlərinin və tərkibinin və məhsula verilən xüsusi tələblərin təyin edilməsi	Obyektin texniki xarakteristikasının inkişaf istiqamətlərini, nəzərdə tutulan səviyyəsini müəyyən etmək və xarici ölkələrdə rəqəbataparma qabiliyyətini təmin etmək
Texniki təklif	İşlənən və mövcud olan uyğun texniki obyektlərin müqayisəsi və patent sənədlərinin təhlili əsasında işlənən obyektin texniki və texniki-iqtisadi cəhətdən məqsədəuyğunluğunun və həllinin müxtəlif variantlarının işlənilib hazırlanması	Elmi-texniki sənədlərin müqayisəli təhlili əsasında texniki məsələnin həllinin ən optimal variantının seçilməsi

1	2	3
Eskiz layihələşdirmə	Obyektin prinsipial konstruktiv həllinin təpilməsi və onun əsas hissələrinin və texnoloji iş göstəricilərinin işlənməsi	Patentə aid iddia sənədinin hazırlanması və onun patent saflığının yoxlanması
Texniki layihələşdirmə	Obyektin son optimal texniki həllinin işlənməsi və işçi sənədlərin hazırlanması üçün ilkin məlumatın işlənməsi	İxtiranın patentlənməsinin əsaslandırılması, patent qabiliyyətinin təyin edilməsi, onun xarici ölkələrdə patentlənməsi üçün sənədlərin hazırlanması

Yuxarıda geniş şəkildə baxılan patent tədqiqatı müəyyən problemi, texniki obyektə işləyən mütəxəssislərin, mühəndis-patentşünasların və biblioqrafların birgə əməkdaşlığı, əlbir işi sayəsində həll edilə bilər. Patent axtarışı üzrə tapşırıqlar müəyyən problemi, obyektə daha dərinləndirən mütəxəssislər tərəfindən hazırlanır. Kitabxanaşünas-biblioqraflar isə ixtira təsvirlərinin quruluşu, təsnifatını və axtarış strategiyasını daha yaxşı bildiklərindən patent axtarışı baxımından həmin tapşırıqları korrektura edirlər, təkmilləşdirirlər. Kitabxanaşünas-biblioqrafların qarşısında duran axtarış vəzifələri bir neçə mərhələdə həll edilir:

1) mövzunun və ya obyektin tərkib hissələrə bölünməsi;

2) ixtarılan patentləri verən ölkələrin və patentlərin xronoloji əhatəsinin müəyyən edilməsi (mövzunu işləyən mütəxəssislərlə birlikdə həll edilir);

3) obyektin tərkib hissələri üzrə rubrikaların təyin edilməsi (mütəxəssislərlə birlikdə həll edilir);

4) patent informasiya mənbələrinin, onların növlərinin və mühafizə yerinin müəyyənləşdirilməsi;

5) tələb olunan patent sənədlərinin axtarılması və tapılmış sənədlərin təhlili (mütəxəssislərlə birlikdə həll edilir).

Patent axtarışı nəticəsində təcrübi-konstruktor işi üçün patent formulyarı, elmi-tədqiqat işi üçün isə ekspert rəyi verilir. Formulyarda və rəydə yerinə yetirilən mövzunun ayrı-ayrı mərhələləri üzrə hansı patent sənədlərinin nə məqsədlərlə istifadə ediləcəyi göstərilir.

Mütəxəssislərin patent-informasiya təminatını apararkən nəinki elmi-tədqiqat və konstruktor işlərinin konkret mərhələlərini, həm də müxtəlif kateqoriya mütəxəssislərin informasiya tələbatının və yerinə yetirdikləri vəzifələri bilmək vacibdir. Məsələn, baş konstruktora və konstruktor bürosunun rəisinə nəinki geniş mövzu əhatəsində patent sənədləri, həm də reklam materialları və konyuktura üzrə soraq kitabları lazımdır. Onlara analitik icmalalrın və annotasiyalı ədəbiyyat siyahılarının böyük köməyi ola bilər. Yaxud qrup rəhbərlərinə və aparıcı konstruktorlara daha konkretləşdirilmiş informasiyalar lazımdır. Burada informasiyanın tematik əhatəsi məhdudlaşdırılmalı və konkretləşdirilməlidir.

§ 2. Beynəlxalq ixtira təsnifatının quruluşu və istifadə qaydaları

İxtiraçı bilməlidir ki, patent axtarışı iddia sənədinin hazırlanmasından başlamış ekspertizasına və patentin tətbiqinə qədər olan bütün proseslərlə sıx bağlıdır. Patent axtarışı isə beynəlxalq və milli ixtira təsnifatlarının quruluşunu və istifadə qaydalarını yaxşı bilmədən səmərəli həll edilə bilməz. Mövcud təsnifat sistemlərindən beynəlxalq miqyasda geniş istifadə olunan Beynəlxalq İxtira Təsnifatıdır (BİT).

1951-ci ildə Patent İşləri üzrə Avropa Şurasının /1960-cı ildən son illərə qədər Avropa Patent İdarəsi adlanırdı/

nəzdində Patent Təsnifatı üzrə Komitə təşkil edildi. Komitənin əsas vəzifəsi beynəlxalq ixtira təsnifatı sistemi yaratmaqdan ibarət idi. 1954-cü ildə Parisdə Avropa Şurasının üzvü olan ölkələr patent informasiyasının təsnifləşdirilməsi üçün vahid sistem işləmək barədə müqavilə bağladılar. Təsnifat 11-12 il müddətində işləndi və artıq 1966-cı ildə altqrup bölgüsünə qədər hazırlandı. 1 yanvar 1968-ci ildə Beynəlxalq İxtira Təsnifatının tam sxemi tətbiq edilməyə başladı. Beynəlxalq İxtira Təsnifatına dair 24 mart 1971-ci il Strasburq müqaviləsinə əsasən təsnifatın sonrakı dövrlər üçün təkmilləşdirilməsi İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının /WIPO/ ixtiyarına verildi. Bu təşkilat hazırda da təsnifatın nəşri və təkmilləşdirilməsi üzrə beynəlxalq orqandır. Təşkilatın bir sıra digər vəzifələri də /ixtiralарın yoxlanması, patent informasiya sisteminin avtomatlaşdırılması, intellektual mülkiyyətə dair müxtəlif məsələlərinin həlli və s./ vardır. Beynəlxalq İxtira Təsnifatının işlənməsində aşağıdakı amillər əsas götürülmüşdür:

- 1/ təsnifat sxeminin yüksək səviyyədə məntiqiliyi;
- 2/ sxemin cari dövrün beynəlxalq iqtisadi tələblərinə tam uyğunluğu;
- 3/ təsnifatın əsas quruluşunu pozmadan yeni rubrikaların əlavə edilməsi, köhnələrinin çıxarılması imkanlarının tam ödənilməsi.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatı sahəvi-funksional bölgü prinsipi əsasında qurulan xətti-tabeli təsnifat sxemidir. Təsnifatda rubrikalar təbii dildə, onların indeksləri isə əlifba-rəqəi işarələri ilə ifadə olunur. Məsələn, A 01C 21/ 00 – «Gübrələmə üsulları». Burada A 01C 21/ 00 – indeks, «Gübrələmə üsulları» isə rubrikadır ki, konkret anlayışlarla ifadə olunmuşdur.

Təsnifat maddi istehsal fəaliyyətinin bütün sahələrini bir-birilə bağlı, məntiqi ardıcılıqla əhatə edir. Bütün sahələr ümumidən xüsusiyyə /deduktiv düzülüş/ bölgü prinsipi üzrə

qruplaşdırılmışdır, yeni bölmə, sinif, qrup və altqrup bölgülərinə malikdir.

Birinci təsnifat cərgəsi – bölmə baş latin hərflərilə /A-H/ işarə edilir. Təsnifatda 8 bölmə vardır:

A – İnsanın həyati tələbatının ödənilməsi vasitələri.

B – Müxtəlif texnoloji proseslər və nəqliyyat.

C – Kimya və metallurgiya.

D – Toxuculuq və kağız məhsulları.

E – Tikinti işi.

F – Tətbiqi mexanika; işıqlandırma; qızdırma; mühərriklər və iş maşınları.

Ç – Fizika.

H – Elektrik.

Bölmə siniflərə bölünür. Onlar iki ərəb rəqəmi ilə işarə edilir və müəyyən texniki mövzuları ifadə edir. Məsələn:

H – Elektrik – bölmə

Siniflər:

H 01 – Elektrik avadanlıqlarının əsas elementləri.

H 02 – Elektrik enerjisinin istehsalı, çevrilməsi və paylanması.

H 03 – Ümumi təyinatlı elektirik sxemi və s.

Hər bir bölmə 99-a qədər sinifdən ibarət ola bilər. Adətən onlardan bir neçəsi ehtiyatda saxlanılır. Çünki yeni texnika sahələri yaranır, onları təsnifatın əlaqədar siniflərinə daxil etmək lazım gəlir.

Siniflər öz növbəsində altsiniflərə bölünür və böyük latin hərflərilə /səmitlərlə/ işarə edilir. Beynəlxalq İxtira Təsnifatının 1-ci redaksiyasında /buraxılışında/ altsiniflər kiçik latin hərflərilə işarə edilmişdi. Bu cəhət təsnifatın elektron hesablama maşınlarına tətbiqini çətinləşdirirdi. Buna görə də 2-ci redaksiya /buraxılış/ zamanı kiçik latin hərfləri böyük latin hərflərilə əvəz edilmişdir. Məsələn:

C – Kimya və metallurgiya – bölmə

C 02 – Suyun /sənaye və məişət suları/ emalı – sinif

C 03 B – Suyun emalı, məsələn, təmizləmə –altsinif

C 02 C – Sənaye və içməli məişət sularının emalı – altsinif.

Altsiniflər təsnifatın əsas sxemini təşkil edir. Hər bir altsinif qrup və altqruplara bölünür və ərəb rəqəmləri ilə işarə edilir.

Qruplar təsnifat sisteminin elementləri kimi bir-birindən asılı deyildir, müstəqildir. Onlar ikiyə tam bölünməyən ərəb rəqəmləri ilə və iki sifirle /00/ işarə edilir. Məsələn, 1/00, 3/00, 7/00, 15/00 və s. Qruplar tabeli altqruplara bölünür və burada iki sifirin yerinə ikiyə tam bölünən əlaqədar rəqəmlər verilir. Məsələn, 1/02, 3/04, 15/10, 61/08 və s.

Beləliklə, Beynəlxalq İxtira Təsnifatının tam indeksi bölmə – sinif – altsinif – qrup – altqruplardan ibarətdir. Məsələn, B 01 D 31/02 ifadə edir:

Bölmə B – Müxtəlif texnoloji proseslər.

Sinif – B 01 – Müxtəlif fiziki və kimyəvi prosesləri icra etmək üçün ümumi təyinatlı üsullar və qurğular.

Altsinif – B 01 D – Parçalanma, ayrılma.

Qrup – B 01 D 31/00 – Ultrasüzgəclər.

Altqrup – B 01 D 31/02 – Elektrik süzgəcləri.

Altqrup indekslərinin qrup daxilində tabelik əlaqələrini ifadə etmək üçün nöqtələrdən istifadə edilir və bundan asılı olaraq rubrika sağa doğru çəkilir. Məsələn:

C 01 B 1/00 – Hidrogen

1/02. Alınması

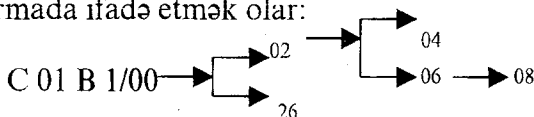
1/04.. ammiakın parçalanması ilə,

1/06.. suyun kimyəvi parçalanması ilə,

1/08... su buxarının metallarla reaksiyası ilə,

1/26. Ayırma, təmizləmə.

Burada rubrikaların tabelik əlaqələrini aşağıdakı qrafiki formada ifadə etmək olar:

Təsnifat rubrikalarının belə tabeli sxemində hər bir rubrika nöqtələrin miqdarından asılı olaraq əvvəlki rubrika ilə bağlı şəkildə ifadə olunur. Məsələn, bizim misalda «C 01 B 1/08 – suyun kimyəvi parçalanması və su buxarının metallarla reaksiyası yolu ilə hidrogenin alınması» kimi ifadə olunur. Buradan görünür ki, C 01 B 2/02; C 01 B 1/06; C 01 B 1/08 rubrikaları tabeli olduqları üçün indeksdə (C 01 B 1/08) kompleks halda formalaşdırılmışdır.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatında anlayışlar arasındakı zəruri əlaqələr «isnad» və «əks isnad» sistemi vasitəsilə əks etdirilir. Bu vasitələr əsasında axtarış sahəsinin tematik sərhədləri müəyyən edilir, əlaqəli sahələr meydana çıxarılır və yaxın sahələr arasındakı fərqlər qeyd edilir. Məsələn:

B 21 B 31/06 – «Dəzgah və çərçivələrin özülə /bünövrəyə/ bərkidilməsi» rubrikasından « - 16 M – Ümumi təyinatlı dəzgah və ramalar» rubrikasına isnad verilir. Bu onu ifadə edir ki, dəzgah və ramaların konstruksiyasına dair informasiyaları – 16 M rubrikasında axtarmaq lazımdır.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatında əlaqədar rubrikaları axtarmaq üçün təsnifatın «Əlifba-predmet göstəricisi»ndən istifadə olunur.

Əlifba-predmet göstəricisi Beynəlxalq İxtira Təsnifatının əsas cədvəllərində olan predmet başqalarının əlaqədar rubrika indeksi ilə birlikdə əlifba sırasında /predmet başlığı əlifba sırasında, indeks ondan sonra/ verilmiş siyahısıdır /göstəricisidir/. Burada predmet başqaları əsasən Beynəlxalq İxtira Təsnifatında verilən texniki terminlər /açar sözlər/ əsasında formalaşdırılmışdır. Bununla birlikdə, əlifba-predmet göstəricisində terminlərin geniş istifadə edilən sinonimləri və təsnifatın əsas cədvəllərində açıq şəkildə verilməyən, lakin müəyyən rubrikanın texniki mahiyyətini ifadə edən termin və anlayışlar da verilir. Əlifba-predmet göstəricisi özlüyündə istifadəçi sorğusuna dolğun və dəqiq cavab verə bilməz, onu təsnifatın əsas cədvəlləri ilə əlaqəli formada istifadə etmək lazımdır. Belə ki, təsnifatın əsas cədvəllə-

rində rubrikalar kifayət dərəcədə detallaşdırılır /xırdalanır/, sorğunun konkretliyi və variantları /məzmunu/ açılır, bir rubrikadan digərlərinə isnad verilir, kəsişən və əks isnadlardan istifadə edilir və s. Əlifba-predmet göstəricisində isə yaxın tematik qruplarda birləşdirilmiş /əsas cədvəllərdə/ bir neçə rubrika bir predmet rubrikası /başlığı/ ilə ifadə edilə bilər, 5, 10, 15 və daha çox indeks rubrikası bir geniş predmet kompleksində /rubrikasında/ birləşdirilə bilər və s. Bütün bu səbəblərə görə istifadəçi sorğusuna uyğun olaraq tapılan hər hansı predmet başlığı və onun indeksi əksər hallarda sorğuya dəqiq cavab vermir. Ona görə də əlifba-predmet göstəricisindən tapılmış müəyyən rubrikanın indeksi əsasında əsas cədvəllərdə onun durduğu yərə müraciət edilməli və buradan da rubrikanın sorğuya nisbətən hansı xarakterdə /məhdud, bərabər, geniş və ya ümumiləşdirici/ olduğunu aydınlaşdırmaq lazımdır. Deyilən cəhət patent saflığını yoxlamaq, ixtiranın iddia sənədinin tərtibi, xarici ölkələrdə avadanlıq ixracı zamanı aparılan patent axtarışında xüsusilə vacibdir. Əlifba-predmet göstəricisinin əsas təyinatı istifadəçi sorğusunu dəqiq, dolğun ödəmək deyil, axtarılan müəyyən mövzunun təsnifatın əsas cədvəllərindən asanlıqla tapılmasını təmin etməkdir. Çünki əsas cədvəl indeksin artım sırasında qurulur, istifadəçi isə müəyyən sorğunu sözlərlə, termin və anlayışlarla ifadə edir. Odur ki, təsnifata müraciət üçün indeks rubrikaya əsasən qruplaşdırılır ki, bu da sorğunun xarakterinə və ifadə formasına uyğundur.

«Əsas terminlər göstəricisi» - əlifba-predmet göstəricisinin variantı olub, beynəlxalq ixtira təsnifatında olan terminlərin seçilməsi yolu ilə tərtib olunur. Məsələn:

Информация¹ — əsas termin.

Predmet başlıqları:

¹Алфавитно-предметный указатель: Ч.1. Указатель ключевых терминов.- М., 1986.-С.202.

-аппаратура выбора информации – Н 01 С 47/16 – 47/26

-выборка информации – J 06 К

-перфокарты – J 06 К 21/00 –21/08

-цифровые вычислительные машины – J 06 F 15 /40

və s.

Buradan görünür ki, müəyyən predmet rubrikası /bizim misalda «Информация»/ altında bir sıra predmet başlıqları verilmişdir. Hər bir predmet başlığı ixtira təsnifatının əlaqədar indeksləri ilə göstərilmişdir. Məsələn, yuxarıda göstərilən birinci predmet başlığı altı rubrikanı /H 01 С 47/16, H 01 С 47/18, H 01 С 47/20 və s./ özündə birləşdirir, yəni burada daha ümumi xarakter daşıyır.

Əks isnad göstəricisi bir rubrikadan digərinə verilən isnadları əks etdirir və təsnifat indeksləri əsasında qruplaşdırılır. Göstəricilərin aşağıdakı quruluşu vardır:

- göstəricinin birinci və ikinci sütununda Beynəlxalq İxtira Təsnifatının əsas mətnində /cədvəllərində/ olan elə rubrikalar verilir ki, üçüncü və dördüncü sütunlarda yerləşən rubrikalarla bilavasitə isnad əlaqəsi yoxdur. Lakin belə əlaqələr vacib olduğundan göstəricidə verilir. Məsələn:

A 01 B 75/00 Tarlada işləyən işçilərin

səpmə alətləri

Əl arabaları və digər alətlər,
məsələn, çuğundurkəsən
maşınlar – A 01 C 11/00

maşınlar, səpmə
qurğuları
A 01 C 23/02

- göstəricinin üçüncü və dördüncü sütununda elə rubrikalar vardır ki, təsnifatın əsas mətnində birinci və ikinci sütunda yerləşən rubrikalara onlardan isnad verilir. Məsələn:

A 01 C 21/00 – Gübrələmə
üsulları /torpağın kimyəvi
işlənməsi – A 01 N 17/00/

A 01 N 17/00 – torpağın
kimyəvi işlənməsi /Güb-
rələmə üsulları –
A 01 C 21/00/

Əks əlaqə göstəricisi axtarılan mövzuya uyğun olaraq məzmunca onunla bağlı olan rübrikaları tapmağa imkan verir. Bu göstərici informasiya axtarışının dolğunluğunu və geniş tematik planda patent fondlarının komplektləşdirilməsini təmin edir.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatı əsasında patent sənədlərinin keyfiyyətli təsnifləşdirilməsi informasiya axtarışının dəqiqliyi və dolğunluğu üçün əsas şərtədir. İndeksləşdirmə sənədi informasiya axtarışı sisteminə daxil etdikdə və sorğunu indekslə düzgün istifadə etdikdə vacibdir. Təsnifatı vahid metodikada tətbiq etmək üçün onun giriş hissəsində verilmiş qaydalardan istifadə edilməlidir. Bu qaydalara görə indeksləşdirmə zamanı təsnifatda anlayışların paylanması üsullarını bilmək lazımdır:

1/ məhsullara aid olan altsiniflər eyni zamanda istehsal üsullarını, texnoloji prosesləri və avadanlıqları özündə birləşdirir /əgər bunlara dair digər altsiniflər yoxdursa/;

2/ universal işləmə /emal/ metodlarına və texnoloji proseslərə /üyükmə, sovrma və s./ dair altsiniflər həmin əməliyyatları icra edən proses və avadanlıqları da özündə birləşdirir, lakin onların istehsal etdikləri məmulatı əhatə etmir;

3/ konstruksiya elementlərinə aid altsiniflər həmin elementlərin tərkibini və onların hazırlanması proseslərini özündə birləşdirir;

4/ avadanlıqlara dair altsiniflər ancaq avadanlıqları, onların hazırlanması və istifadəsi qaydalarını əks etdirir.

Beləliklə, Beynəlxalq İxtira Təsnifatında patent informasiyasının indeksləşdirilməsi təyinatına və ehtimal edilən tətbiq prinsipinə görə aparılır.

Çalışmaq lazımdır ki, indeksləşdirmə zamanı informasiyanın predmetinə müxtəlif cəhətlərdən baxılsın. Belə ki, müəyyən informasiya müxtəlif cəhətdən axtarıla bilər. Məsələn, tibbi ampulaya maye üçün qab və tibb ləvazimatı kimi baxıla bilər. Buna uyğun olaraq «tibbi ampula» iki sinfə

düşə bilər: A 61 – Səhiyyə və F 17 – qaz və mayelərin saxlanması və paylanması.

Təsnifatın giriş hissəsinin 61-ci paragrafında göstərilir ki, nəinki ixtiranın əsas predmetini ifadə edən əlamətlər, həmçinin əlavə, köməkçi cəhətlər də indeksləşdirilməlidir. Əlavə, köməkçi cəhətlər /əlamətlər/ ixtiranın əsas hüquqi-texniki predmetinə aid olmayan, lakin texniki marağa səbəb olan əlamətlərdir. Belə çoxcəhətli indeksləşdirmə üçün adətən bir neçə təsnifat indeksini birlikdə tətbiq etmək lazım gəlir. İndeks verərkən birinci yerdə əsas indeks, sonra qoşa maili xəttlə əlavə, köməkçi indeks, daha sonra kiçik mötərizələrdə əsas indekslə /ixtiranın predmetilə/ bağlı olan əlavə indeks verilir. Məsələn, C 08 F 210/02, C 08 F 255/04 // A 63 C 5/12 (C 08 F 210/02, 210/05, 214/06). Burada C 08 F 210/02, C 08 F 255/04 – ixtiranın əsas hüquqi-texniki predmetini ifadə edən indeksdir. A 63 C 5/12 – əlavə, köməkçi informasiyalara dair indeksdir, (C 08 F 210/02, 210/05, 214/06) – əsas informasiyaya /ixtira predmetinə/ əlavə indeksdir.

Verilmiş misaldan aydın olur ki, belə çoxcəhətli indeksləşdirmənin tətbiqi nəinki dolğun patent axtarışı, həm də ümumiyyətlə, informasiya təhlili aparmağa imkan verir. Patent sənədində hazır indeks kompleksinin verilməsi onların milli və beynəlxalq şəbəkədə avtomatlaşdırılmış sistemlərdə istifadəsini asanlaşdırır.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatı əsasında müxtəlif növlü patent axtarışı /patent qabiliyyətinin müəyyən edilməsi, texnikanın inkişaf səviyyəsinin öyrənilməsi, yeni texnika və texnologiyanın işlənməsi, patent fondunun müəyyən profillə uyğun olaraq komplektləşdirilməsi və s./ aparılır.

Təsnifat indeksinin sorğuya uyğunluğu aşağıdakı mərhələlərlə müəyyən edilir:

1/ sorğunun məzmununa və təsnifləşdirmə qaydalarına uyğun olaraq axtarış əlamətlərinin predmet rubrikası və ya açar sözlərlə formalaşdırılmasıdır;

2/ axtarış əlamətləri əsasında əlifba-predmet göstəricisindən rubrikanın, yaxud rubrikaların müəyyən edilməsi;

3/ axtarış əlamətləri əsasında əsas terminlər göstəricisindən (Указатель ключевых терминов) axtarılan rubrikaların aşkar edilməsi;

4/ aşkar edilmiş rubrikaların müqayisəsi və təkrar edilmələrin atılması;

5/ təsnifatın ixtira sinifləri göstəricisindən (Указатель классов изобретений) axtarılan mövzuya uyğun olaraq indekslərin müəyyənləşdirilməsi, isnad və əks isnadlardan istifadə edilməsi.

1962-ci ildən Beynəlxalq İxtira Təsnifatı patent sənədlərinin təsnifləşdirilməsində, axtarışında, müxtəlif informasiya axtarışı sistemlərinin işlənməsində yeganə və vahid təsnifat sistemidir. Dünya patent sənədlərinin 90-95%-i bu təsnifatla indeksləşdirilir. Bütün dünya ölkələrinin patent idarələri iddia sənədlərini Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indeksləri olmadan qəbul etmir, bülletenlərini, bibliografik və referativ informasiyalarını bu təsnifatın indeksləri əsasında sistemləşdirir. İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının 9 nömrəli standartında¹ patent sənədlərinin vacib bibliografik məlumatları üçün 90 element və onun kod sistemi müəyyən edilir. təsnifat indeksləri üçün kodlar bunlardır: /51/ - Beynəlxalq İxtira Təsnifatı; /52/ - Milli İxtira Təsnifatı; /53/ - Universal Onluq Təsnifat. Hər üç təsnifatın indeksləri patent sənədlərində birlikdə verilməlidir.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatının dördüncü redaksiyası rus dilində 1985-1988-ci illərdə nəşr edilmişdir. Bu redaksiyada təsnifat hesablama texnikasının tələblərinə uyğunlaşdırılmış, bir sıra siniflər /məsələn, Plastiklərin işlənməsi – B 29, Məmulatın metal təbəqə ilə örtülməsi – C 23 və s./ yenedən işlənməmişdir. Hər dörd redaksiyanın indeksləri göstə-

¹ Коды ИНИД и минимум библиографических данных необходимых для идентификации.- Стандарты ВОИС.- М., 1985.-С.91.

ricisi 1988-ci ildə nəşr edilmişdir.¹ Təsnifatın 5-ci redaksiyası hazırda (2001) rus dilinə tərcümə edilmişdir, lakin bizim patent fondlarında yoxdur.

Patent axtarışı əksər hallarda mövzu axtarışıdır. Hətta müəyyən patentin nömrəsi məlum olsa da, onun mövzusu tələbatçıya əvvəlcədən aydın olmalıdır. Çünki, müəyyən bir ixtira həmişə digərləri ilə əlaqəli olur /patent-analoq, prototip və s./. Eləcə də Beynəlxalq İxtira Təsnifatının müəyyən bir rubrikası digərləri ilə bağlıdır. Patent axtarışının xüsusiyyəti belədir ki, bütün axtarış növlərində /mövzu, adlar, nömrələr və s./ əvvəlcə Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indeksi və rubrikası meydana çıxarılmalıdır. Buna görə də təsnifat istifadə edilmədən patent axtarışı və xidməti ümumiyyətlə mümkün deyildir.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatında əsas və əlaqəli rubrikalar vardır. Əgər tələbatçı hər hansı dar texniki məsələyə, mövzuya dair patent axtarışı aparırsa, ilk növbədə əsas rubrikanın indeksini aşkar etməlidir.

Əsas rubrika axtarılan mövzuya ən çox uyğun olan rubrikadır. Məsələn, tutaq ki, Sintetik kauçuka dair patentlər axtarılır. Bu zaman təsnifatın C 08 D altsinfi, ona tabe olan beş qrup (C 08 D 1/00 – C 08 D 11/00) və onların altqrupları əsas götürülməlidir. Əlaqəli /смежный/, çoxsahəli xarakterə malik olan sorğular üzrə axtarış əsas rubrikalarla əlaqəli olan digər rubrikaların da aşkar edilməsi əsasında aparılır. Məsələn, «sintetik kauçuk» rubrikası ilə əlaqəli olan digər eyni səviyyəli rubrikalar /altsiniflər/ «Təbii kauçuk və onun növləri» /C 08 C / altsinfidir. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, patent sənədlərinin müəyyən sorğu baxımından ancaq 60-70%-i əsas rubrika, 30-40%-i isə əlaqəli rubrika vasitəsilə aşkar edilir. Məlum olduğu kimi, mövzunun

¹Указатель индексов четырех редакций МКИ.-М.: ВНИИПИ, 1988.-250с.

patent-informasiya axtarışının 100% dolğunluğu patent axtarışında əsas şərtidir.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatında rubrikaların mövzu əlaqələrini göstərmək üçün dörd metodiki qayda vardır:

1/ təsnifat rubrikalarının daxili əlaqələri, yəni xətti-tabeli bölgüdə rubrikalar arasında məntiqi asılılıq. Əvvəllər qeyd edildiyi kimi, bu növ daxili asılılıq indekslərdən sonra verilən nöqtələrlə göstərilir. Əgər bir nöqtə varsa altqrup rubrikası bilavasitə altsinfə tabedir, əgər iki nöqtə varsa, altqrup /məs: A 01 B 3/24/ ümumi altqrupa tabedir /məs: A 01 B 3/00/, əgər üç nöqtə varsa, altqrup /məs: H 08 B 5/18/ özündən əvvəlki altqrupa /məs: H 08 B 3/16/ tabedir və s. patent axtarış zamanı məntiqi tabelik əlaqələri mütləq nəzərə alınmalıdır, yəni hər hansı rubrika sorğuya, axtarılan mövzuya bilavasitə uyğundursa, mütləq ona tabe olan və onun tabe olduğu rubrikaları da kompleks halda patent axtarışında istifadə etmək lazımdır;

2) düz isnadlar, yəni hər hansı «a» rubrikasından «b» rubrikasına isnad verilir. Burada «bax» (см) vasitəsilə əvvəl gələn hər hansı rubrikadan sonralar gələn rubrikaya isnad verilir. Patent axtarışında bu isnadı mütləq nəzərə almaq lazımdır;

3) əks isnadlar, yəni hər hansı «b» rubrikasından «a» rubrikasına isnad verilir. Bu isnad da «bax» /см/ qısaltması ilə göstərilir. Hansı rubrikada «a»-dan «b»-yə isnad varsa, bu vəziyyət eyni ilə «b»-dən «a»-ya verilir. Əks isnad patent axtarışında əlverişli şərait yaradır, onun dolğunluğunu təmin edir.

Ümumiyyətlə, təsnifatda düz və əks isnadların tipləri patent informasiyasının, daha dəqiq desək, texnikanın sahələrarası xarakterə malik olması ilə izah edilir. Belə ki, obyekt etibarilə bağlılıq, yəni «obyekt-obyekt» əlaqələri /məsələn, metal-maşınqayırma sənayesində, metal-xammal istehsalı sənayesində/, «predmet-funksiya» əlaqələri /məs: qrafit – istehsalı, alınma üsulu – tətbiqi və s./ «funksiya-

obyekt» /məs: kəsmə üsulu – bıçaqla, qaynaqla, lazerlə və s./ və digər əlaqələr vardır;

4) qarşılıqlı isnadlar, yəni eyni səviyyəli rubrikalar bir-birini üzvi surətdə tamamlayır. Belə isnadlar «bax: həmçinin» /см. также/ sözləri ilə ifadə edilir.

Patent axtarışında təsnifatdakı isnadlardan və rubrikadaxili əlaqələrdən asılı olaraq həmşə dörd mərhələli /eşalonlu/ axtarış metodu tətbiq edilir.

I mərhələ /eşalon/ - əsas rubrika /axtarışın əsası/;

II mərhələ – qarşılıqlı isnad vasitəsilə əsas rubrika ilə bağlı olan digər rubrikalar;

III mərhələ – əsas rubrika ilə düz isnadlar vasitəsilə əlaqələnen rubrikalar;

IV mərhələ – əsas rubrika ilə əks isnad vasitəsilə əlaqələnen rubrikalar.

Geniş məzmunlu patent axtarışında, yəni kompleks mövzulu patent-informasiya sorğularında əsas cəhət göstərilən 4 mərhələ çərçivəsində yalnız Beynəlxalq İxtira Təsnifatının 9 cildlik IV redaksiyası deyil, əvvəlki /I-III/ redaksiyaları, əlavə axtarış vasitələri¹ də istifadə edilməlidir. Bu cəhətdən 1-ci mərhələdə təsnifatın əlifba-predmet göstəricisinin istifadəsi xüsusilə vacibdir. 2-ci mərhələdə digər rubrikaların indeksləri tapılır və qeyd edilir, onların düz və əks isnadları olan rubrikalar aşkar edilir. Beləliklə, 4 mərhələ əhatə olunur və axtarılan mövzunun məzmun dairəsi müəyyənləşdirilir.

Aparılış tədqiqatlar göstərmişdir ki, axtarılan mövzu baxımından əsas rubrika ilə patent sənədlərinin $60 \pm 10\%$ -i, ikinci mərhələdə 10% -i /dəqiqlik 25% azalmaqla/, üçüncü mərhələdə 8% -i /dəqiqlik 13% azalmaqla/, dördüncü mərhələdə 5% -i /dəqiqlik 8% azalmaqla/ aşkara çıxarılır. Burada dəqiqliyin azalması onu ifadə edir ki, informasiya verilişin-

¹ Məsələn, Указатель обратных отсылок к МКИ.-М.: ЦНИИПИ, 1972.-120с.; Алфавитно-предметный указатель к МКИ.-М., 1985.-385с.; Указатель индексов четырех редакций МКИ.-М., 1988.-250с.

də mövzuya tam uyğun olan sənədlər içərisində uyğun olmayanlara rast gəlinir. Məsələn, hesablamalara görə ikinci mərhələdə tapılan müəyyən miqdar sənədin təqribən dördüdə bir hissəsi /25%-i/ sorğuya uyğun olmaya bilər.

Bütün axtarış mərhələlərində aşkara çıxarılan rubrikaları xüsusi cədvəl vasitəsilə qeyd etmək lazımdır.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatı axtarış, təhlil, elmi-tədqiqat işləri, fondların, kataloq və kartotekaların təşkili və digər proseslərdə istifadə edilir. Patent sənədlərinin axtarışı baxımından təsnifat aşağıdakı istiqamətlərdə istifadə olunur:

1. Patent sənədlərinin yeniliyinin yoxlanması.

Axtarışın məqsədi – müəyyən iddia sənədinin obyektinə, məzmununa, predmetinə və yenilik xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq dünya patent sənədləri içərisində əlaqədar ixtira təsvirinin olub-olmamasının, əgər varsa, onun nə vaxt və hansı ölkədə verilməsinin müəyyən edilməsi.

Axtarışın texnologiyası - əlifba-predmet göstəricisindən ixtira təsvirinin sərlovhəsi /adı/ əsasında predmet rubrikasının formalaşdırılması* axtarılması və tapılması. Tapılan indekslər əsasında təsnifatın əsas cədvəllərinə /H bölməsi/ müraciət edilməsi və əsas rubrikanın tapılması, düz və əks isnadların meydana çıxarılması. Beləliklə, indekslər əsasında rəsmi dövlət patent bülletenlərində axtarış və əlaqədar ixtiraların indekslərinin, nömrələrinin qeydi, patent fonduna müraciət.

* Məsələn, tutaq ki, iddia sənədi «Maqnit həddlərinin ölçülməsi üsulu» adlanır. Bu zaman predmet rubrikası «maqnit həddləri» və «ölçü vasitələri» olacaqdır. Hər iki rubrika geniş mövzulu obyektlərdir. Buna görə də təsnifatın əsas cədvəllərində /H sinfi/ maqnit həddlərinin və ölçü vasitələrinin iddia sənədinin obyektinə baxımından konkret tətbiq dairəsi nəzərdə tutulmalıdır.

2. Obyektin patent qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi və əsaslandırılması.

Axtarışın məqsədi - müəyyən texniki həllin patent qabiliyyətinin aşkar edilməsi, onun tətbiqolunma imkanının yoxlanması, ixtira düsturunun tərtib edilməsi.

Axtarışın texnologiyası - Beynəlxalq İxtira Təsnifatının əsas cədvəllərindən ixtiranın baş indeksinin tapılması, rəsmi patent bülletenində axtarış və prototipin*) müəyyən edilməsi və təhlili.

3. Texniki obyektin patent təmizliyinin, saflığının yoxlanması.

Axtarışın məqsədi – Beynəlxalq İxtira Təsnifatından və ya «Указатель классов изобретений» /4-cü redaksiyası/ nəşrindən texniki həllinin məzmununu əks etdirən indeksin, yaxud rubrikanın tapılması. Patent təmizliyi yoxlanan ölkənin rəsmi patent bülleteninin əlaqədar illər üzrə /keçmiş ittifaq üçün son 50 il, inkişaf etmiş kapitalist ölkələri üçün – son 25 il, digər ölkələr üçün – son 15 il/ yoxlanması ilə əlaqədar ixtiranın aşkara çıxarılması, həmin ixtiranın orijinalının tapılması və təhlili.

Axtarışın texnologiyası – əlaqədar indeks və ölkə müəyyən edildikdən sonra rəsmi dövlət patent bülleteninə baxılır, konkret ixtiranın nömrəsi müəyyən edilir, həmin bülletəndə ixtira düsturuna baxılır, sonra patent fondunun nömrə kataloqunda axtarış aparılır. Bu kataloqda müəyyən patent fondunda mühafizə edilən ixtiralar ölkələr üzrə nömrə ardıcılığı ilə düzülür. Əgər axtarılan ixtira patent fondunda olmazsa, o zaman kitabxanalararası abonoment vasitəsilə Rusiya Dövlət Patent Kitabxanasına sifariş verilir.

*) Prototip ixtira səviyyəsində olan müəyyən texniki həllin obyektinə və məzmununa uyğun olan, lakin müəyyən yenilik elementləri ilə ondan fərqlənən ən yaxın analoqdur (ixtiradır).

4. Yeni texniki həllin dünyəvi səviyyəsinin müəyyən edilməsi. Buna əksər hallarda patent-informasiya axtarışı da deyirlər.

Axtarışın məqsədi – dünya patent sənədləri əsasında müəyyən texnika sahəsinin mövcud vəziyyətinin və inkişaf perspektivlərinin müəyyən edilməsi.

Axtarışın texnologiyası – əlaqədar texniki mövzu, yaxud sahə üzrə Beynəlxalq İxtira Təsnifatının əsas cədvəllərindən, yardımçı axtarış vasitələrindən /məsələn, əlifba-predmet göstəricisi, «Таблицы соответствия 4-х редакций МКИ» və s./ axtarılan mövzunun əsas və yaxın indekslərinin müəyyən edilməsi, rəsmi dövlət patent bülletenlərində axtarış və ixtiraların referatları ilə ilkin tanışlıq, öyrənilən sahə üzrə biblioqrafik siyahının tərtibi /ixtiranın təsnifat indeksi, nömrəsi və ölkənin adı/ və müəyyən patent fondunda axtarış. Bu məqsədlə ayrı-ayrı ölkələrin retrospektiv patent sənədlərini tam halda əks etdirən soraq-axtarış aparatı buraxılır.*) Bu nəşrlər biblioqrafik göstəricilər formasındadır. Retrospektiv patent axtarışı məqsədilə əsasən onlardan istifadə etmək olar. Bu tipli patent axtarışında istifadəçi əvvəlcə təbii olaraq bilməlidir ki, patent axtardığı sahə hansı ölkədə daha qədim tarixə malikdir və hansı ölkədə sahə ha-zırda daha sürətli inkişafdadır.

İxtiraçılıq fəaliyyətinin elə bir sahəsi yoxdur ki, orada Beynəlxalq İxtira Təsnifatından bu və ya digər dərəcədə istifadə edilməsin. Patent fondlarının komplektləşdirmə planları eynilə təsnifatın indeksləri və rubrikaları əsasında tərtib olunur. Müxtəlif ölkələrin patent idarələrinin adətən ayda dörd dəfə buraxdıqları rəsmi dövlət patent bülletenlərində***) ixtiraların biblioqrafik və referativ informasiyaları

*) Məsələn, Патентные фонды Турции за 1967-1988 гг. – М., 1989.-342с.; Фонды изобретения Японии /1946-1990/.-М., 1991.-462с. və s.

**) Bu barədə geniş məlumat almaq üçün bax: Патентные бюллетени стран мира.-М., 1989.-462с.

Beynəlxalq İxtira Təsnifatının rubrikalarına (siniflərə) əsasən qruplaşdırılır. Bütün növ patent-bibliografik göstəricilər, kataloq və kartotekalar bu təsnifat əsasında tərtib edilir.

Təsnifatda dəyişiklik və əlavələr barəsində bütün ölkələrin rəsmi dövlət patent bülletenlərində vaxtaşırı məlumat verilir. Dəyişiklik və əlavələr xüsusi cədvəl formasında verilir. Bunu aşağıdakı nümunədən aydın görmək olar:

Rubrikalar	Dəyişikliyin növü	Rubrika çıxarılmışdır	Çıxarılmış rubrika daxil edilmişdir
A 01 B 59/00	B, C	A 01 D 67/00	A 01 B 63/00
A 01 D 45/18	A-	-	A 01 D 46/08
A 23 C 19/02	B	A 23 C 19/12	-
A 24 D 3/02	A+	A 24 C 5/50	-
A 24 F 13/06	D	-	A 24 D 3/00
A 26 D 1/20	E	B 26 D 1/20	B 26 D 1/18

Buradan aydın görünür ki, bəzi rubrikalar bir altqrupdan digərinə keçirilmişdir və bəziləri ümumiyyətlə ləğv edilmişdir /məsələn, A 01 D 45/18/. Dəyişikliyin növü qəbul edilmiş beynəlxalq əlifba kodları ilə verilir. Bunlar, cədvəldən göründüyü kimi, aşağıdakıları ifadə edir:

- A+ - yeni daxil edilmiş rubrika;
- A- - ləğv edilmiş rubrika;
- B - rubrikanın adı dəyişdirilmişdir;
- C - isnad dəyişdirilmişdir;

D - rubrikanın indeksi və ya xətti-tabeli sırada durduğu yer dəyişdirilmişdir;

E - rubrikanın əhatə dairəsi dəyişdirilmişdir.

Bir qədər də **əlifba-predmet göstəricisinin** patent axtarışında tətbiqi məsələlərindən danışaq. Yuxarıda qeyd etdik ki, əlifba-predmet göstəricisi təsnifatın əsas cədvəllərində olan terminlərin müəyyən qaydada formalaşdırılaraq əlifba sırasında düzülüşünü

əks etdirən göstəricidir. Burada hər bir rubrika əlaqədar təsnifat indeksi ilə birlikdə verilir.¹

Əlifba-predmet göstəricisində geniş mövzulu rubrikalar /məsələn, Yuyucu maddələr – C 01 D, Musiqi alətləri H 04 P/ və həmin rubrikalar daxilində onlarla, yüzlərlə konkret /darmövzulu/ rubrikalar verilmişdir. Geniş mövzulu, əhatəli rubrikalarla patent axtarışının ancaq 15% dolğunluğu təmin edilir. Buna görə də konkret predmet rubrikalarından istifadə edilir. Axtarış aşağıdakı metodiki qaydalar əsasında aparılır:

-sorgunun əsas rubrikasının /genişmövzulu/ müəyyən edilməsi;

-genişmövzulu rubrikanın konkret /dar mövzulu/ rubrikalar parçalanması;

-konkret rubrikaların əlifba-predmet göstəricisindən tapılması və təsnifat indekslərinin oradan qeyd edilməsi;

-əlifba-predmet göstəricisindən tapılmış və sorguya uyğun olan bütün rubrikaların qaydaya salınması /mövzuya uyğun qruplaşdırılması/;

-əlifba-predmet göstəricisindən tapılmış rubrikalar əsasında təsnifatın əsas cədvəllərində axtarış aparılması;

-dəqiqləşdirilmiş təsnifat indeksləri əsasında rəsmi patent bülletenlərində, patentlərin sistemli kataloqunda axtarış aparılması və lazımı patentlərin seçilib istifadə edilməsi.

Məsələn, tutaq ki, tələbatçı «Antenna qurğuları» mövzusunda ixtira təsvirləri axtarır. Belə halda geniş mövzulu rubrika «Antennalar» olacaqdır. Əlifba-predmet göstəricisində Antennaları ifadə edən rubrikalar təsnifatın bir sıra müxtəlif indeksləri ilə ifadə edilir: H 01 J, H 03 C, H 04B, C 01 R, B 64 C. Buradan görünür ki, antennalara aid siniflər təsnifatın Elektrik /H/, kimya və metallurgiya /C/, müxtəlif texnoloji proseslər və nəqliyyat /B/ bölmələrində verilmişdir, yəni təsnifatın müxtəlif bölmələrində səpələnmişdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, Beynəlxalq İxtira Tsnifa-

¹Алфавитно-предметный указатель к международной классификации изобретений: В 2-х частях: Ч.1.-М., 1986.-361с.; Ч. 2.-М., 1987.-265с.

tında rubrikalar predmetlərin, obyektlərin adına, tərkibinə /maddələr, üsullar və s./ və həm də funksiyalarına /hansı konkret işi ifadə etməsinə/ görə bölünür. Təbii ki, bizim miseda antennalar öz adına, predmetinə və tərkibinə görə elektrik, metallurgiya və nəqliyyat bölmələrinə düşür. Lakin «Antennalar»ın müxtəlif növləri, texniki və texnoloji xüsusiyyətləri, funksiyaları ilə bağlı olan müxtəlif rubrikalar /termin və anlayışlar/ vardır. Bunlara əlaqəli rubrikalar deyilir. Buna görə də yuxarıda göstərilən metodiki qaydaya əsasən geniş mövzulu rubrika /antennalar/ konkret rubrikalara parçalanmalıdır və bunları yuxarıda deyilən siniflər daxilində etməliyik. Biz ancaq bir sinif /Elektrik/ daxilində belə axtarışın nəticəsini əyani olaraq göstərək. Əlifba-predmet göstəricisindən görürük ki, «antennalar» bir sıra dar mövzulu rubrikalara bölünmüşdür: şüalandırıcılar, dalğa ötürücüləri, rezonatorlar və s. Bu rubrikalar tapıldıqdan sonra onlar müəyyən məntiqi ardıcılıqla qaydaya salınır və hər biri üçün indeks qeyd edilir. Sonra təsnifatın əsas cədvəllərindən konkret indekslər axtarılır, düz və əks isnadlar aşkara çıxarılır, nəticədə axtarılan rubrikaların siyahısı və indeks sırası xüsusi cədvəl formasında qeyd edilir. «Elektrik» /H/ sinfinin təmsalında bu cədvəl aşağıdakı kimidir:

Rubrikalar /terminlər/	Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indeksləri
1. Antennalar /geniş mövzulu rubrika/ Dar mövzulu /konkret/ rubrikalar:	H 01J, H03 C, H 04 B
2. Şüalandırıcılar	H 01 J, H 61 N
3. Şüalanma diaqramları	H 01B
4. Dalğa ötürücüləri	H 01 J, II 03 C, H 04B
5. Kvazioptik qurğular	H 01 J, H 01 R
6. Radiodalğaların ötürülməsi	H 01 J,
7. İldırım ötürücüləri	H 01B, H 01 C,

8. Antennaların sınağı	H 01P
9. Rezonatorlar və s.	H 03 H, H 03 D, H04 R

Buradan görürük ki, patent axtarışı kifayət qədər mürəkkəbdir və adi ədəbiyyat axtarışı deyildir. Belə ki, hər hansı sorğu onlarla, yüzlərlə rubrikaların aşkara çıxarılmasına və təhlilinə əsaslanır. Bütün bu işlərdə yalnız Beynəlxalq İxtira Təsnifatına və onun yardımçı axtarış vasitələrinə müraciət edilməlidir. Hətta mövzunu, onun konkret təsnifat indeksini əvvəlcədən bildikdə də, təsnifata müraciət etmədən dəqiq və dolğun patent axtarışı aparmaq olmaz. Verilmiş nümunədən aydın görünür ki, axtarılan müəyyən bir rubrika onlarla digər rubrikalarla bağlıdır. Təbii ki, təsnifat olmadan onları bilmək çətindir.

İndi tutaq ki, axtarışı davam etdiririk və verilmiş cədvəl əsasında sorğumuza uyğun /Antenna qurğuları/ ixtiraları meydana çıxarmaq istəyirik. İlk növbədə milli ixtiralar axtarılmalıdır. Çünki 1991-ci ilə qədər ölkə daxilində həmin ixtiraların istehsalata tətbiqi, yaxud digər elmi-tədqiqat və istehsalat /məsələn, konstruktor işləri üçün/ məqsədləri üçün istifadəsi rəsmi icazə alınmasını, müəyyən lisenziya müqavilə bağlanmasını və hüquqi şəxsin pul ödənişini tələb etmirdi. Bütün bunları dövlət tənzim edirdi. İndiki şəraitdə isə vəziyyət dəyişmişdir və bu barədə də yuxarıda ətraflı danışıldı. 1991-ci ilə qədər verilən ölkə ixtiralarını dolğun və dəqiq şəkildə meydana çıxarmaq üçün «Открытие. Изобретения» rəsmi patent bülleteninə son 50 ildə çıxan illik sistemli biblioqrafik göstəricisinin əlaqədar /yuxarıda deyilən/ siniflərinə baxılır. Burada ixtiraların biblioqrafik və referativ informasiyaları Beynəlxalq İxtira Təsnifatının sinifləri və sinif daxilində nömrə /dövlət qeyd nömrəsi/ ardıcılığına görə düzülür. Sorğuya uyğun olan ixtiraların biblioqrafik informasiyaları xüsusi oxucu tələbnaməsinə yazılır /ixtiranın müəllifi, patentin nömrəsi, ölkənin adı, ixtiranın adı və təsnifat indeksi/. Bundan sonra iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş

kapitalist ölkələrinin /ABŞ, İngiltərə, Yaponiya, Almaniya, Fransa, İsveçrə və İtaliya/ rəsmi dövlət patent bülletenlərinin son 25 ildəki nömrələrinin illik komplektlərinə baxılır. Ona görə son 25 il deyirik ki, deyilən kapitalist ölkələrində patentlərin rəsmi qüvvədə olması müddəti 25 ildən çox deyildir. Adətən, respublikamızda patent axtarışı inkişaf etmiş kapitalist ölkələri baxımından aparılır. Əgər digər ölkələr üzrə patent axtarışı aparmaq vacibdirsə, yəni müəyyən sahə hər hansı digər ölkədə daha çox inkişaf etmişdirsə, həmin ölkə üzrə patent axtarışı aparmaq lazımdır. SSRİ dövründən başlayaraq indi də Rusiyada «Изобретения стран мира» adlı referativ məcmuə nəşr olunur. Bu məcmuədə Beynəlxalq İxtira Təsnifatının, yuxarıda deyilən 8 bölməsi /A-H/ üzrə ixtiraların ayrı-ayrı ölkələr üzrə bibliografik və referativ informasiyaları verilir. Lakin əsasən patent axtarışı deyilən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrinin patent sənədləri əsasında aparılır. Beləliklə, «Antenna qurğuları» mövzusunda axtarışın birinci-üçüncü mərhələsində aşağıdakı ixtiraları aşkara çıxara bilərik.

Mərhələnin nömrəsi, adı və tərkibi	Aşkar edilmiş ixtira təsvirlərinin xarakteristikası
I	II
Birinci mərhələ Geniş mövzulu rubrika üzrə / «Antennalar»/ axtarış H 01J	1. Патент США № 3521284 H 01 J 1/24 «Антенна с управляемой диаграммой направленности» 2. Патент США № 3518693 H 01 J 9/16 «Телевизионная антенна дециметрового диапазона»
İkinci mərhələ Əlaqəli rubriklar üzrə axtarış H 04 B, H 01 R, H 04 R	1. Патент США № 3496493 H 04 B №/04 «Логическая система, приспособленная к настройке антенны»

I	II
	2. Патент США № 3518671 H 01 R 1/32 «Антенной коммутатор с двумя невзаимными фазовращателями» 3. Авторское свидетельство СССР № 278805, H 01 R 1/16. «Устройство частотного уплотнения антенно-фидерных трактов».
Üçüncü mərhələ Konkret rubriklar üz-rə axtarış H 01J, H 03 K, H 02 B, H 01 C, H 10 D	1. Патент США № 3535583 H 01 J 7/46. «Высоковольтный газоразрядный антенный переключатель» 2. С 01 J 9/02. Пат. США № 3484784 «Антенная решетка» 3. Пат. США № 3500414 «Разреженная антенная решетка» 4. Пат. США № 3255787, H 03 K 3/54 «Быстродействующий коммутатор»

Burada axtarışı daha çox mərhələlərlə /ümumidən konkretə, xüsusiyyə doğru/ bölüb davam etdirmək olar. Biz ancaq üç mərhələ çərçivəsində iki ölkə baxımından patent axtarışında «Əlifba-predmet göstəricisi»nin tətbiqi metodikasını təcrübi olaraq izah etdik. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, xeyli digər mərhələlər /yaxın rubrikalar üzrə patent axtarışı, antenna qurğularının funksiyaları üzrə patent axtarışı, patent-analoqların, yəni müxtəlif ölkələrdə patent almış eyni ixtiraların axtarışı və s./ və ölkələr üzrə də patent axtarışı (deyilən mövzu baxımından) aparıla bilər.

Dünya patent axtarışında nəinki cari ildə patent verilən, həm də son 45-50 ildə mövcud olan ixtiralara müraciət olunur. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, bu müddət ərzində

Benəyxaq İxtira Təsnifatı müntəzəm olaraq təkmilləşdirilmişdir; yeni rubrikalara əlavə edilmiş, köhnəlmiş rubrikalar, çıxarılmış rubrikalar bir sinifdən digərinə keçirilmişdir və s. Müəyyən dövrdə nəşr edilən ixtiralar isə təsnifatın əlaqədar redaksiyası ilə indeksləşdirilmişdir. Bu cəhət patent axtarışını çətinləşdirir. Belə ki, istifadəçi IV redaksiya əsasında axtarış aparır və bilmir ki, axtardığı müəyyən mövzuya dair rubrikalar və onların indeksləri dəyişdirilmişdirmi, ləğv edilmişdirmi, əvvəlki üç redaksiyada hansı qrup və altqrup hansı indekslə istifadə edilmişdir. Digər tərəfdən, patent fondlarını, kataloq və kartotekaları təsnifatın yeni redaksiyasının quruluşuna, indekslərinə uyğun olaraq yenidən təsnifləşdirmək lazım gəlir. Ağır və mürəkkəb zəhmət tələb edən bu işləri düzgün, operativ və dolğun şəkildə görmək üçün Beynəlxalq İxtira Təsnifatının iki vacib yardımçı axtarış vasitələri hazırlanmış və nəşr edilmişdir.¹ Bu istiqamətdə metodiki vəsait də² hazırlanıb nəşr edilmişdir. Bu vəsaitdə göstərilir ki, təsnifatın birinci redaksiyasına nisbətən üçüncü redaksiyasında 4 min yeni rubrika daxil edilmiş, 2000 rubrika dəyişdirilmiş, 3000 rubrika ləğv edilmişdir.³ 4-cü redaksiyada isə dəyişiklik və əlavələrin miqdarı 4 minə yaxındır və əvvəlki redaksiyalarda olan 2 min rubrika ləğv edilmişdir.

Təsnifatda dəyişiklik və əlavələrin xarakterinə dair xüsusi /rəsmi/ nəşr buraxılmır. Bunlar, deyildiyi kimi, rəsmi dövlət patent bülletenlərində verilir və təsnifatın əlaqədar redaksiyasında qeyd olunur. Məsələn:

¹ Указатель индексов четырех редакции МКИ.-М., 1988.-250с.; Указатель соответствия содержания рубрик 3-й и 4-й редакций МКИ.-М., 1987.-72с.

² Использование различных редакций МКИ при патентном поиске: методическое пособие.-М., 1989.-58с.

³ Yenə orada.-S.18-19.

Təsnifatın redaksiyası	İndeks	Rubrika
MKI ²	H 05 J3/00	Фильтры для защиты рентгеновского излучения
MKI ³	H 05 J 3/00	/рубрика аннулирована. Содержание перенесена в H 21 K 1/3
MKI ⁴	H 05 J 3/00	/рубрика аннулирована. Содержание перенесена в H21 K 3/2

Göründüyü kimi, təsnifatın son üç redaksiyasında hər bir rubrika indeksinin dəyişdirilməsi, yenisi ilə əvəz edilməsi göstərilir. Retrospektiv patent axtarışında, patent fondlarının yenidən təsnifləşdirilməsində Beynəlxalq İxtira Təsnifatının dörd redaksiyasının uyğunluq cədvəlləri işlənmişdir. Bu cədvəllərdən bir nümunə verək:

Təsnifatın 3 və 4-cü redaksiyasında olan indeks	Dəyişikliyin xarakteri	Təsnifatın 3-cü redaksiyası	Təsnifatın 4-cü redaksiyası
1.A 01 D 34/48	A ⁺	A 01 D 55/18	–
2.A 01 B 73/00	B, C	A 01 B 23/04	A-1B63/00, 73/02 – 73/06
3.B 24 B 15/00	E	B 24B 1/00, 23/00	B 24 B 15/06

Cədvəldən göründüyü kimi, birinci indeks təsnifata yeni daxil edilmiş, ikinci indeksin isnadı və rubrikasının adı, üçüncü indeksi isə əhatə dairəsi /məzmun həcmi/ dəyişdirilmişdir. Cədvələ uyğun olaraq patent axtarışı təşkil edilir. Məsələn, tutaq ki, B 24 B 15/00 indeksi üzrə patent axtarılır. O zaman təsnifatın üçüncü redaksiyasına əsasən B 24 B 1/00, B 24 B 23/00 və 4-cü redaksiyasına əsasən B 24 B15/06 indeksləri olan ixtiraları aşkara çıxarmalıdır. Paten fondlarının kataloq və kartotekaların yenidən təsnifləşdirilməsi zamanı B 24 B 15/00 indeksi olan ixtiralara və kartoçkalara B 24 B15/06 indeksi verilməlidir.

Paraqrafa yekun vurarkən göstərməliyik ki, Beynəlxalq İxtira Təsnifatı 4-cü redaksiyasının 9 cildliyi, əlavə axtarış vasitələri kompleks halda tətbiq edilməlidir. Elmin və iqtisadiyyatın bütün sahələrində patent axtarışı və ümumiyyətlə, bütün istehsal prosesləri patent informasiyası ilə sıx bağlıdır. Buna görə də dilimizdə ixtira təsnifatına dair dolğun metodiki, tədris və təcrübi xarakterli vəsaitlər yazılmamışdır, təsnifatın milli dilimizə tərcüməsi yoxdur. Təəssüf ki, hələlik bu sahədə vəziyyət o qədər də ürəkaçan deyildir.

§ 3. Xarici ölkələrin milli ixtira təsnifatlarının ümumi xarakteristikası

İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində ixtiraları təsnifləşdirmək, informasiya axtarış vasitələrində (rəsmi bülletenlər, soraq-axtarış aparatları,*) kataloq və kartotekalar) patent fondlarında sənədləri əlverişli qaydada düzmək, iddia sənədlərini təsnifləşdirmək və digər məqsədlərlə milli ixtira təsnifatlarından istifadə edilir. Elə buradaca qeyd etmək lazımdır ki, millil ixtira təsnifatını tətbiq edən

*) Soraq-axtarış aparatı hər bir ölkənin keçmiş illər üzrə (retrospektiv) patent sənədlərinin sistemli qaydada /təsnifat rubrikalarına görə/ əks etdirən bibliografik nəşrlər sistemidir.

əlaqədar ölkənin ixtiralarında həmin təsnifatla yanaşı, Beynəlxalq İxtira Təsnifatının da indeksləri verilir. Beynəlxalq İxtira Təsnifatı olduğu halda milli ixtira təsnifatlarından nə üçün istifadə edilir? Bunun bir sıra səbəbləri vardır:

1/ inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində tarixən toplanmış milyonlarla adda ixtira vardır. Vaxtilə Beynəlxalq İxtira Təsnifatı olmadığından həmin ölkələr patent fəaliyyəti ilə bağlı olan bütün işləri vahid qaydada təşkil etmək üçün milli ixtira təsnifatını tətbiq etmiş və bu sahədə bitkin və dinamik patent-informasiya sistemi yaratmışlar. Ölkə daxilində mürəkkəb iqtisadi münasibətləri, ixtiraçılıq fəaliyyətini və informasiya sistemini tənzim etmək üçün milli ixtira təsnifatından istifadə etmək lazım gəlir. Tarixən mövcud olan milli patent-informasiya sistemini tamamilə dəyişmək, yeni təsnifat sxemi /Beynəlxalq İxtira Təsnifatı nəzərdə tutulur/ əsasında qurmaq xeyli miqdarda vəsait və vaxt tələb edir. Buna görə də tarixən mövcud olan milli patent-informasiya sistemini saxlamağa zərurət yaranır;

2/ məlum olduğu kimi, patentə aid iddia sənədlərini yoxlayıb onlara patent vermək üçün dünyada iki sistem mövcuddur: onlardan biri yoxlama, digəri isə elanetmə sistemidir. Yoxlama sistemində iddia sənədlərinin xüsusi orqanlar tərəfindən mahiyyətə yoxlanılır və bu əsasda müəllifə patent verilməsi barədə qərar qəbul olunur. Əgər qərar müsbət olarsa, müəllifə patent verilir. Patent sənaye mülkiyyəti obyektində müəllifliyi və ilkinliyi təsdiq edir, onun istifadəsi üçün müstəsna hüquq verir. Buna görə də yoxlama sistemi tətbiq edən ölkələrdə ekspertizani dəqiq aparmaq üçün daha detallaşdırılmış təsnifat indekslərindən istifadə edilir. Beynəlxalq İxtira Təsnifatı da son dərəcədə detallaşdırılmış, xırdalanmış təsnifat sxemi olduğuna görə yoxlama sistemi tətbiq edən ölkələrdə əsas təsnifat kimi istifadə olunur.

Elanetmə sistemi əsasən Azərbaycan, ABŞ, Yaponiya, İr. giltərə, Almaniya və bir neçə digər ölkələrdə tətbiq edilir.

Bu sistemdə ixtiranın məzmunu xüsusi dövlət orqanı tərəfindən yoxlanmır, lakin sənədlərin düzgün tərtibatına baxılır. İddia sənədinin qısa məzmunu patent bülletenində dərc edilir. Dərc edildiyi tarixdən altı ay müddətində ikinci şəxs tərəfindən müəyyən ixtiranın dünyəvi yeniliyinə, təkrarçılığına etiraz olmazsa, həmin iddia sənədinə patent verilir. Elanetmə sistemində ixtiraya təfsilatı ilə təsnifat indeksi verilmir, ancaq ixtiranın texnikanın hansı sahəsinə aid olmasına və ümumi mövzusunə indeks verilir. Belə ümumiləşdirilmiş indeks milli ixtira təsnifatlarında daha dəqiq işləndiyindən onlardan istifadə olunur. İxtiraya patent verildikdən sonra, beynəlxalq aləmə çıxmaq üçün Beynəlxalq İxtira Təsnifatı ilə təsnifləşdirilir (bunu ixtiraçı edir); 3/ bir neçə ölkədə /ABŞ, Yaponiya/ patent sənədləri ilə birlikdə, texniki məqalələr də sənaye mülkiyyəti kimi qorunur, yəni onlar ixtira hüququndadır. Həmin məqalələri Beynəlxalq İxtira Təsnifatı ilə təsnifləşdirmək çətindir. Milli ixtira təsnifatları buna uyğunlaşdırılmışdır. Texniki məqalələrdə əlaqədar milli ixtira təsnifatının və Universal Onluq Təsnifatın indeksləri verilir. Sonuncu göstərilən təsnifat texniki məqalələrin beynəlxalq informasiya sistemində istifadəsini təmin edir. Hər iki təsnifat indeksinin verilməsi texniki məqalələrin patent-bibliografik göstəricilərdə, kataloq və kartotekalarda, fondlarda patent sənədləri ilə birlikdə əks etdirilməsinə əlverişli şərait yaradır;

4/ milli ixtira təsnifatları əlaqədar ölkədə texnikanın daxili inkişaf xüsusiyyətlərini nəzərə almağa, buraxılan məhsulların növlərinə uyğun olaraq təsnifat rubrikaları formalaşdırmağa, operativ və asan informasiya axtarışına imkan verir. Məsələn, ABŞ patent təsnifatında ixtiraların ştatlar və firmalar üzrə xüsusi təsnifat rubrikaları vardır. Bununla bilmək olur ki, hansı ştatda, firmada texniki inkişaf hansı istiqamətdədir, patenvermə hansı sürətlə gedir, kim yeni texnika və texnologiyanı daha sürətlə, daha məhsuldar işləyir və tətbiq edir və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, milli ixtira təsnifatlarının əsas cədvəlləri rus dilinə tərcümə edilməmişdir. Azərbaycan dilində isə bu sahədə heç nə yoxdur. Bu barədə heç olmasa dolğun metodiki nəşr də hazırlanmamışdır. Yalnız bəzi dərslərdə¹ və elmi məqalələrdə² milli ixtira təsnifatları barədə qısa məlumatlar verilir. Ümumiyyətlə, milli ixtira təsnifatlarının ənənəvi və avtomatlaşdırılmış patent informasiya sistemlərində tətbiqi həll edilməmiş problemdir və bu barədə rus dilində yalnız bir neçə məqalə vardır. Hazırda bir sıra ölkələrin /məs: Avstraliya, avstriya, Braziliya, Hindistan və s./ milli ixtira təsnifatları vardır.³

Milli ixtira təsnifatları içərisində nisbətən qədim təsnifat **ABŞ milli ixtira təsnifatıdır**. 1825-ci ildən təsnifat işlənməyə başlamış və 1830-cu ildə tam cədvəllər formasında dərc edilmişdir. Hazırda təsnifatın ərəb rəqəmləri ilə ifadə edilmiş 300 sinfi vardır. Bu siniflərdə 100 min rubrika öz əksini tapmışdır. Müqayisə üçün qeyd edək ki, Beynəlxalq İxtira Təsnifatında 70 minə yaxın rubrika vardır.

ABŞ patent və Əmtəə nişanları Agentliyi patent sənədlərində Beynəlxalq İxtira Təsnifatı ilə yanaşı, milli ixtira təsnifatı indekslərini də qeyd edir. Milli ixtira təsnifatı əsasında ABŞ patent fondlarında patent sənədləri sistemləşdirilir. Milli ixtira təsnifatı əsasında həm də ABŞ patent fondları komplektləşdirilir və informasiya axtarışı aparılır. Belə fondlar əsasən kütləvi və firma kitabxanalarında yaradılır.

¹ Патентоведение. 3-е изд: Учебник.-М., 1989.-С.283-286.

² Некрасов И.Н. Патентно-информационная деятельность в ФРГ // Вопросы изобретательства.-1980.-№6.-С.32-38; Мухамедшин И.С. Изменение в патентной классификации США // Вопросы изобретательства.-1982.-№7.-С.17-23; Белов В.В., Попов Н.Т. Поиск в патентном фонде Японии // Вопросы изобретательства.-1986.-№8.-С.52-57.

³Bu təsnifatlar barəsində bax: Классификации изобретений, СПА к патентным фондам стран мира и его использование при патентном по. ске.-М., 1989.-241с.

Amerika patent təsnifatının əsasında funksional-sahəvi bölgü prinsipi durur. Predmetlərin, obyektlərin funksiyaları əsas götürülür. Təsnifatın belə qurulması texniki məsələnin yeniliyi, texnikanın inkişaf perspektivlərinin öyrənilməsi və sahələrarası informasiyaların aşkar edilməsi və s. patent axtarışında əlverişli rol oynayır. Texniki məqalələr də bu təsnifatla təsnifləşdirilir.

İxtira təsnifatı çoxpilləli xətti-tabeli bölgü prinsipi əsasında qurulur, yəni aşağı təsnifat rubrikaları özündən yuxarı duran rubrikalara tabedir; ümumi rubrikalardan xüsusi rubrikalara məntiqi keçid vardır. Bölgü vahidləri siniflər və altsiniflərdir. Siniflərin ardıcılığının məntiqi əsasları yoxdur və buna görə də məzmun cəhətdən yaxın olan siniflər təsnifatın müxtəlif hissələrində yerləşə bilər.

Bütün siniflər üç tematik qrupda birləşdirilmişdir:

- kimya və onunla bağlı sahələr;
- rabitə texnikası, şüa enerjisi, silahlar, elektrotexnika;
- insanın həyati tələblərini ödəyən predmetlər; qızdırma və soyutma; mexanika; materialların nəql edilməsi /daşınması və emalı/.

ABŞ rəsmi patent bülletenində (Official gazette) bütün patentlər nömrə artımına görə göstərilən üç tematik qrup daxilində verilir.

Hər sinif tabelik əlaqələrinə altsiniflərə bölünür. Təsnifat indeksi tire işarəsi ilə ayrılan ərəb rəqəmlərindən ibarətdir. Birinci rəqəmlər sinfi, tiredən sonrakı rəqəmlər isə alt-sinfi göstərir. Məsələn, 2-17, 145-5, 136-205 və s.

Təsnifat aşağıdakı tərkib hissələrindən ibarətdir:

- indeksləri göstərməklə əlifba düzülüşünə əsaslanan siniflər siyahısı;
- mövzuca yaxın olan siniflərin xətti-tabeli /iyerarxik/ cədvəlləri;
- sinif göstəricisi. Burada altsiniflərin adları və onların tabelik əlaqələri verilir;

-axtarılan obyektin məzmununu dəqiq açmaq üçün sinif təyinediciləri;

-əlifba-predmet göstəricisi.

Siniflərin siyahısı onlar arasında məntiqi əlaqəni əks etdirmir. Bu məntiqi /məzmun/ əlaqələri təsnifatın xətti-tabeli cədvəlində verilir. bunlar da yuxarıda göstərilən üç mövzu qrupu çərçivəsində birləşdirilir. Qrup məzmunca uyğun olan bir və ya bir neçə sinifdən ibarət ola bilər. Məsələn:

Qrup: Motorlar, mühərriklər, nasoslar

60 – Gücləndirici qurğular

123 – Daxili yanma mühərrikləri

417 – Nasoslar

91 – Dəyişən tutumlu mühərriklər

415 – Turbomaşınlar, turbinlər, kompressorlar, su təkərləri, dartıcı vintlər və s.

185 – Əzələ qüvvəsi ilə hərəkətə gətirilən mühərriklər

418 – Rotor mühərrikləri

92 – Maşın qovşaqları, dəyişən həcmli kameralar

Əslində xəttli-tabeli /iyerarxik/ cədvəllər təsnifatın bir növ «bələdçisidir», onun quruluşunun izahıdır, həmçinin siniflər arasında isnad və əks isnad funksiyasını yerinə yetirir. Onlar müəyyən siniflərin qarşılıqlı məntiqi əlaqəsini əks etdirir, təsnifatın əlaqədar siniflərini aşkar etməyə, informasiya axtarışında sorğuya uyğun sinfi asanlıqla tapmağa imkan yaradır.

· Yuxarıda qeyd etdik ki, təsnifatın tərkib elementlərindən biri də sinif göstəricisidir. Hər sinfin öz göstəriciləri vardır və onlar ayrılıqda nəşr olunur. Burada əlaqədar sinfin bütün altsiniflərinin rubrikalar siyahısı verilir. Siniflərin və altsiniflərin miqdarı bir və ya bir neçə ola bilər. Müəyyən sinifdə altsinifin mövqeyi ancaq göstəriciyə müraciət etdikdən sonra müəyyən edilə bilər. Çünki təsnifatın indeksləri rubrikalar arasındakı xətti-tabeli əlaqələri əks etdirmir. Gö-

stərəcidə altsinif tabe olduğu altsinifə nisbətən bir neçə işarə sağa doğru çəkilməmişdir. Məsələn:

136 Qalvanik elementlər, akkumulyatorlar, termoelektrogeneratorlar.

136 – 1 Müxtəlif məsələlər.

-3 ilkin və ikinci

-200 Termoelektrik

-201 Proseslər

-202 Nüvə enerjisinə əsaslananlar

-203 Peltje effektinə əsaslananlar

-204 İzafi istilik mübadiləsi olanlar

-205 Termoelektrik güc generatorları

-206 Günəş tipli

Gətirilən nümunədə rubrikalar arasında tabelik əlaqələri aşağıdakı sxem şəklində ifadə edilə bilər.

Sınıf 136

Altsiniflər 136-1

136-3

136-200

Altsiniflər 136-201

136-202

136-203

136-205

135-204

135-205

135-206

Müəyyən rubrikanın məzmununu təyin etmək üçün özündən yuxarıda duran, tabe olduğu rubrikanın da məzmunu nəzərə alınmalıdır. Məsələn, 136-206 altsinifinin mənası belədir: günəş tipli termoelektrik güc generatorları. Göründüyü kimi, burada 136-205-in məzmunu da vardır, çünki 136-206 bilavasitə ona tabedir.

1971-ci ildə ABŞ milli ixtira təsnifatına iki tip yeni rubrika əlavə edilmişdir: qeyri-rəsmi altsiniflər; əlavə rubrikalar. Qeyri-rəsmi altsiniflər mövcud rubrikaları məzmunca ümumiləşdirmək, iriləşdirmək məqsədilə daxil edilmişdir. Onları ifadə etmək üçün rəsmi altsinifdə indeks rəqəmindən

sonra bir və ya bir neçə baş latin hərfi qeyd edilir, əsas alt-sinfin indeksinə isə «R» hərfi / Residual -«kifayət qədər» sözünün baş hərfi/ əlavə edilir. Məsələn, «23-3 – İstilik və işıqlandırıcı qazların ayrılması» altsinifinə aşağıdakı qeyri-rəsmi altsiniflər daxildir.

23 – 3 R İstilik və işıqlandırıcı qazların ayrılması

-3 R İşıqlandırıcı qazların ayrılması

-31 R-AC amin məhlullarından istifadə etməklə

Əlavə rubrikalar adətən, əlaqədar sinfin tematikasına uyğun olur, onun tabelik əlaqələrindən kənara çıxmır və indeksləşdirmədə əlavə /yardımcı/ vasitə kimi istifadə olunur. Bu tip rubrikaları ifadə etmək üçün sinfin indeksindən sonra «Digests» /əlavə/ sözünün üç hərfi və əlavənin sıra nömrəsi qeyd edilir.

Məsələn:

222 – Dig 1; 222 – Dig 2; 222 – Dig 3; və s.

ABS ixtiralarını təsnifləşdirmək üçün sinif təyinedicilərindən də istifadə edilir. onlar hər sinif üçün ayrıca nəşr olunur, təsnifat əlamətlərini müəyyənləşdirir və geniş açır, hər rubrikanın əhatə dairəsini təyin edir. Sinif təyinedicilərində göstərilir ki, müəyyən sinfin məzmununa nələr daxil edilir, nələr edilmir; müəyyən predmet və funksiya sinifdə necə baxılmalıdır; sinfin xüsusiyyətləri hansılardır; hansı sinif və altsiniflərlə bağlıdır /isnadlar verilir/, yəni daxil edilmiş sinif və altsiniflər üçün rubrikaların adları tövsiyə olunur /müzakirə məqsədilə/. Bu cəhət əlifba-predmet göstəricisinin düzgün istifadəsində, Amerika elmi-texniki ədəbiyyatında işlədilən terminlərin düzgün seçilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Beləliklə, sinif təyinediciləri patent axtarışının müəyyən sinif baxımından sərhəddini dəqiq təyin edir və bu mənada ona xüsusi tezaurus*) kimi baxmaq olar.

*) Tezaurus barədə bax: Rüstəmov Ə.M. İnformatika: Dərs vəsaiti.-Bakı, 1991.-S.147-160.

ABŞ ixtira təsnifatının əlifba-predmet göstəricisində təsnifatdakı elmi-texniki terminlərin əlifba sırasında siyahısı və indeksləri verilir.

ABŞ ixtiralarının təsnifləşdirilməsində yalnız ixtira düsturu deyil, ixtiranın bütün məzmunu əsas götürülür. Buna görə də ixtirada bir neçə təsnifat indeksi verilir. İlk əsas indeks patent düsturunun birinci bəndinin məzmunu, digər indekslər isə ixtiranın digər məzmun cəhətlərini və yaxın siniflərə isnadları göstərir. Buna görə də müəyyən patentin hüquqi mühafizə dairəsini bilmək üçün verilmiş birinci ixtirada təsnifat indeksinə baxmalı və nəyi ifadə etdiyini bilməliyik.

ABŞ ixtira təsnifatı siniflərinin siyahısı, xətti-tabeli /iyerarxik/ rubrikalar siyahısı, təsnifləşdirmə qaydaları və digər soraq xarakterli nəşrlər 70-ci illərdə rus dilinə tərcümə və nəşr edilmişdir.¹ Sonrakı illərdə belə nəşrlər buraxılmamışdır.

Nəhayət, qeyd etmək lazımdır ki, təsnifatın birincinəşəri 1831-ci ildə buraxılmışdır. O zaman təsnifatın 16 sinfi /bölməsi/ vardı. 1837-ci ildə təsnifat yenidən təkmilləşdirilmiş və siniflərin /bölmələrin/ sayı 22-yə çatdırılmışdır. 1868-ci ildə təsnifatın 36, 1872-ci ildə 145, 1980-ci ildə isə 300 sinfi olmuşdur. Sonrakı illərdə əsaslı dəyişiklik olmamışdır.

Milli ixtira təsnifatlarından biri də **Böyük Britaniya ixtira təsnifatıdır**. Bu təsnifat qədim ixtira təsnifatlarından biridir və 1888-ci ildə yaradılmışdır. Təsnifat 1908, 1927, 1932, 1938, 1948 və 1963-cü illərdə qismən dəyişdirilmiş və təkmilləşdirilmişdir. 1963-cü ildə təsnifat köklü surətdə dəyişdirilmiş və Beynəlxalq İxtira Təsnifatına uyğunlaşdırılmışdır. Hindistan, Avstraliya milli ixtira təsnifatları quruluşca bu təsnifata əsaslanır. 940001№-li ingilis patentindən başlayaraq bütün ingilis ixtiraları yeni təsnifatda təsnifləşdi-

¹ Указатель классов изобретений США /перечень рубрик./-Т.1.-М., 1984.- 210с.; Справочные материалы к системе классификации США.-М., 1976.-128с.

rilir. 1963-cü ildə işlənmiş yeni təsnifat Beynəlxalq İxtira Təsnifatı kimi 8 bölmədən ibarətdir. Bölmələr böyük latın hərfləri /A-dan H-a kimi/ ilə işarə edilir. hər bir bölmə 2-dən 8-ə qədər sinifə bölünür. Təsnifatda siniflərin miqdarı 40-dır. Siniflər təklik ərəb rəqəmləri ilə işarə edilir. məsələn: A 1 – Kənd təsərrüfatı; heyvandarlıq. Burada «A» bölmənin «1» isə «Kənd təsərrüfatı; heyvandarlıq» sinfini göstərir. Sinif bölməyə tabedir və ondan ayrı işlənə bilməz. Deməli, «1» rəqəmi ancaq bölməni göstərən «A» hərfi ilə birlikdə işlənir və müəyyən mənə verir.

Təsnifatda sinif öz növbəsində altsiniflərə bölünür. Hər bir altsinif yenə də böyük latın hərfləri ilə işarə edilir. Məsələn, A 3 – «Paltar, ayaqqabı» sinfində «A 3 B - Ayaqqabı» altsinifi vardır. Ümumiyyətlə, təsnifatda 40 minə qədər altsinif verilmişdir.

Təsnifatda rubrikaların /siniflərin, altsiniflərin/ qarşılıqlı əlaqələri, tabeliyi nöqtələrlə göstərilir, yaxud qrupların iki-üç işarə sağa doğru çəkilməsi vasitəsilə təmin edilir.

Yeni təsnifat 25 tematik qrupa bölünür ki, onların hər biri 1-dən 3-ə qədər sinfi özündə birləşdirir. Məsələn, 1-ci tematik qrup 3 sinifdən ibarətdir: A1, A2, A3 / A 1- Kənd təsərrüfatı, heyvandarlıq; A 2 – Yeyinti məhsulları; A3- Geyim predmetləri/. 2-ci tematik qrupa bir sinif daxil olur ki, bu da «A4-Mebel, məişət vasitələri» adlanır.

Təsnifat öz dinamikliyi, əhatəliyi etibarilə nəinki milli təsnifatlara, həm də Beynəlxalq İxtira Təsnifatına nisbətən xüsusi yer tutur. Belə ki, təsnifatın ümumi quruluşunu pozmadan istənilən rubrikanı dəyişdirmək, genişləndirmək, yeni rubrikalar əlavə etmək mümkündür. Təsnifat həm də əlverişli informasiya axtarış dili kimi avtomatlaşdırılmış informasiya sistemlərində tətbiq edilir.

35 sinifdən və 864 altsinifdən ibarət olan **Yapon milli ixtira təsnifatı** 1893-cü ildə işlənmiş və nəşr edilmişdir. 1945-ci ildə təsnifatın 207 sinfi və 2206 altsinifi olmuşdur. 1948-ci ildə siniflərin sayı ixtisar edilərək 135-ə endirilmiş, lakin

qrupların sayı artırılaraq 14993-ə çatdırılmışdır. 1980-ci ildə təsnifatın müasir variantı işlənmişdir ki, bu da 155 sinifdən ibarətdir. İndi də bu variant istifadə edilməkdədir.

Müasir Yapon milli ixtira təsnifatı quruluşu etibarilə siniflərdən, altsiniflərdən və qruplardan ibarətdir. Siniflər ərəb rəqəmləri, altsiniflər baş latin hərfləri, qruplar isə yenə də ərəb rəqəmləri ilə ifadə edilir. Texnikanın daha sürətlə inkişaf edən sahələri üçün bəzən yeni siniflər yaratmaq zərurəti meydana çıxır. Bu halda mövcud siniflərə mötərizələr daxilində ərəb rəqəmləri artırmaqla yeni siniflər yaradılır. Məsələn, 96 /1/, 96 /2/, 96 /3/ və s. Təsnifatda dördpilləli tabeli əlaqələndirmə sistemi tətbiq edilir. Hər bir sinfin əvvəlində, yəni sinfin sərlövhəsindən, rubrikasından sonra həmin sinfə daxil olan qrupların ümumi, ixtisarlaşdırılmış siyahısı verilir.

İxtiraların təsnifləşdirilməsi onların sahəvi və funksional istiqaməti əsasında aparılır. Məmulatlar və onların alınması üsulları eyni bir sinifdə qruplaşdırılır. Siniflərin qruplaşdırılmasında onların hər birinin müəyyən sahəni əhatə etməsinə xüsusi diqqət verilir.

Əgər ingilis milli ixtira təsnifatında siniflər xüsusi mövzu cədvəllərinə bölünürsə, yapon milli ixtira təsnifatında siniflər seriyalara bölünür. Təsnifatda yeddi seriya vardır. Onların hər birində yaxın olan, məzmunca əlaqələnən siniflər qruplaşdırılmışdır. 1982-ci ildə təsnifat seriyalarla bura-xılmış və rus dilinə qismən tərcümə edilmişdir. Təsnifatda seriya rum rəqəmləri, bölmələr isə mötərizə içərisində ərəb rəqəmləri ilə göstərilir. Bunu aşağıdakı nümunədən görmək olar:

Seriyalar	Bölmələr	Tematik qrupların Adları	Siniflər
I	—	Kənd təsərrüfatı	1-8
II	(1)	Dağ-mədən işi; metallurgiya; fiziki kimya;	

		kimya avadanlıqları; qeyri-üzvi maddələr	9-15
	(2)	Üzvi birləşmələr	16
<...>	<...>	<...>	<...>
III	-	Toxuculuq sənayesi	39-48
IV	(1)	Mühərriklər; maşın hissələri; atom enerjisi	49-54
	(2)	Elektrik işi	55-62
	(3)	Emaledən maşınlar və qurğular və s.	63-76

Təsnifatda hər bir altsınıf sifrla /0/ işarə edilmiş qrupla başlanır. Sıfır qrupuna elə ixtiralar aid edilir ki, müəyyən səbəbdən asılı olaraq onları hər hansı qrupa aid etmək mümkün deyildir. Sifrlə ifadə edilən qrup həmişə əvvəldə duran altsınıfın adını təkrar edir. Məsələn:

Sınıf	121	Paltar
Altsınıf	121 B	Bədənin yuxarı hissələri üçün paltarlar
Qrup	0	-----
Qrup	1	Xüsusi fasonlu, tikişli geyimlər (ümumilikdə)
Qrup	11	Paltolar, plaşlar və s.

Verilmiş nümunədən görmək olar ki, yapon milli ixtira təsnifatında ümumi qruplar /1-lə ifadə edilir/ daha kiçik qruplara /məsələn, 11, 12-17/ bölünür. Qrupların ikinci həddi onluq rəqəmlərlə verilir və yüzlik rəqəmlərlə ifadə edilən daha kiçik qruplara bölünür. Məsələn, yuxarıda göstərilən misalda «11» rəqəmi ilə işarə edilmiş qrup öz növbəsində 110-dan 999-a qədər kiçik qruplara bölünə bilər. Yüzlüklə

ifadə edilən hər bir qrup da öz növbəsində minliklə ifadə edilən qruplara bölünə bilir və s. Beləliklə, təsnifatda istənilən qədər qrup artırmaq mümkündür.

Qeyd etmək lazımdır ki, 1970-ci ilə qədər bir sıra ölkələrdə, o cümlədən Sovet İttifaqında Alman Milli İxtira təsnifatı tətbiq edilmişdir.¹ Beynəlxalq İxtira Təsnifatında keçməklə əlaqədar olaraq Alman İxtira Təsnifatının tətbiqi əsasən məhdudlaşmışdır. Lakin keçmiş sovet ixtiralarının retrospektiv axtarışı məqsədi ilə bu təsnifatı müəyyən qədər öyrənmək lazımdır. 1990-cı ildə hər iki təsnifat indeksləri və rubrikaları əsasında uyğunluq cədvəlləri işlənmişdir ki, bunlar da retrospektiv patent fondlarının yenidən təsnifləşdirilməsinə və düzgün informasiya axtarışına imkan verir.

Alman ixtira təsnifatı 1906-cı ildə nəşr edilmişdir. 70-ci illərə qədər milli ixtira təsnifatı kimi ondan nəinki Almaniya, həm də SSRİ, Bolqarıstan, Macarıstan, Çexoslovakiya, Avstriya, Danimarka, Norveç, İsveçrə və İsveç istifadə edirdi. Lakin 70-ci illərin ortalarında bu ölkələr də Alman Milli İxtira Təsnifatının əvəzinə Beynəlxalq İxtira Təsnifatından istifadə edirlər.

Təsnifat öz quruluşu etibarilə anlayışların /rubrikaların/ predmet-mövzu bölgüsü prinsipinə görə qruplaşdırılmışdır. Bu prinsip onu ifadə edir ki, təsnifat rubrikaları ya məmulatı /predmeti/, ya da texnoloji prosesləri əks etdirir. Təsnifatda 89 sinif vardır ki, onlar ümumilikdə 20 minə qədər rubrikamı əhatə edir. Rubrikalar dörd pilləyə bölünür: sinif, altsinif, qrup, altqrup.

Siniflər ərəb rəqəmləri ilə işarə edilir, altsiniflər isə kiçik latın hərfləri ilə göstərilir. Bundan sonra vergül qoyulur, qrup və altqrup indeksi gəlir. Onlar bir-birindən maili xətlə (/) ayrılır (Beynəlxalq İxtira Təsnifatında olduğu kimi). Məsələn, 21 h, 30/02 Elektrik qövsü ilə kəsmə burada 21 –

¹ Bu təsnifat quruluşu barədə bax: Баршукова Р.И. Классификационные системы патентной и нормативно-технической документации /метод. пособие/.-М., 1980.-С.24-27.

Elektrotexnika sinfinin, h – altsinfi /21h/ - qövsü qaynağı, 21h, 30 – elektrik qövsünü, 21h, 30/02 isə yuxarıda dediyimiz rubrikanı ifadə edir.

Milli ixtira təsnifatlarının bəziləri üçün indekslərin uyğunluq cədvəlləri /Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indeksləri baxımından/ işlənmiş və nəşr edilmişdir.¹ Belə uyğunluq cədvəli Beynəlxalq İxtira Təsnifatının 3-cü və 4-cü redaksiyasına uyğun olaraq tərtib edilmişdir.

Bu cədvəllərdən 4-cü redaksiyaya əsasən bir nümunə* verək.²

<i>Us class</i>	<i>IPC A 47 C</i>
1	A 41 C 11/00
2	A 47 B 83/00 A 47 D 11/00
3-7	A 47 B 19/00
8-9	A 41 C 19/00
və s.	A 41 B 7/00

Verilmiş nümunədən görünür ki, cədvəlin birinci sütununda ABŞ Milli İxtira Təsnifatının 1-9-cu sinifləri Beynəlxalq İxtira Təsnifatının «A» bölməsindəki («İnsanın həyati tələbatının ödənilməsi vasitələri») əlaqədar qruplara uyğun gəlir. Sonuncu göstərilən təsnifatda rubrikalar daha detallaşdırılmışdır. Məsələn, ABŞ Milli İxtira Təsnifatının 2-ci sinfi Beynəlxalq İxtira Təsnifatında iki qrup indeksinə (A 47

¹Таблицы соответствия указателя классов изобретений Японии и международной классификации изобретений /3-я редакция/. М., 1980.-130с., Таблицы соответствия классификации изобретений США и МКИ – 3-я ред. /: 5-е изд.-М., 1980.-257с.

* Bu nümunədə tiredən əvvəlki rəqəm sinfi, sonrakı rəqəm isə altsinfi göstərir. /məs. 3-7 ifadə edir 3 – sinif, 7 – altsinif yəni 3-cü sinfin 7-ci altsinfi/.

² Таблицы соответствия содержания рубрик МКИ и национально: классификации изобретений США. /4-я ред./: 2-е изд. – М., 1988.-С.4.

B 83/00, A 47D 11/00) uyğun gəlir. Uyğunluq cədvəllərindən əlaqədar ölkənin retrospektiv patent sənədlərinin yenedən təsnifləşdirilməsində, patent axtarışında, əlaqədar ölkənin patent sənədlərinin tematik təhlilində və bir sıra digər məqsədlərlə istifadə edilir. Xüsusilə, avtomatlaşdırılmış patent informasiya sistemlərində uyğunluq cədvəlləri tam formalaşdırılmış, yəni elektron maşın tələblərinə uyğunlaşdırılmış axtarış dilləri kimi istifadə oluna bilər.

ABŞ İxtira Təsnifatında dəyişiklik və əlavələr rübdə bir dəfə bülleten kimi nəşr olunur və rus dilinə tərcümə edilir.¹ Bu bülleten IV hissədən ibarətdir:

I – Təsnifatda müəyyən rübdə edilmiş dəyişikliklərin siyahısı;

II – Patent təsnifat indekslərinin dəyişdirilməsi;

III – Digər dəyişikliklər;

IV – Uyğunluq cədvəllərində dəyişiklik və əlavələr.

Uyğunluq cədvəlləri dedikdə əvvəlki isnad verilmiş göstərici / «Таблицы соответствия...» / nəzərdə tutulur ki, onun da quruluşu barədə qısaca bəhs etdik.

Bülletenin göstərilən I hissəsinin quruluşu belədir:²

Sinfin indeksi	Ləğv edilmiş indeks	Daxil edilmiş yeni indeks
6	Bütün sinif	
15	176 340	176-1 – 176-6 340-1 – 340-4
24 və s.	150-12 703-704 və s.	703-1 – 703-6 704-1 – 704-2 və s.

¹ Məs: Информация об изменениях классификации изобретений США: с 6 сентября по 6 декабря 1989 гг. – М., 1990.–60с.

² Yenə orada.-S.20.

Buradan görünür ki, «6» sinfinin bütün altsinifləri təsnifatdan çıxarılmışdır, 15-ci sinifdə «176» və «340»-cı altsinif çıxarılmış və onların yerinə bir sıra altsiniflər əlavə edilmişdir.

II hissə quruluşu etibarilə aşağıdakı kimidir:

Əmrin tarixi və nömrəsi	Patentlər keçirilən rubrikalar	
	sinif	Altsinif
4 сентября 1989г., №1224	2	171. 2
1 ноября 1989, №1234	2	53. 1
1 ноября 1989, №1236 və s.	14 və s.	71. 1; 71. 3; 71. 7 və s.

Buradan aydın olur ki, təsnifatın II hissəsi patent fondlarında sənədlərin yenidən təsnifləşdirilməsi üçündür. Məsələn, «2» sinfində 2 indeksi almış patentə 171.2 indeksi, «14» indeksi almış patentə 71.1; 71.3; 71.7 indeksləri verilməlidir. Əlavə vaxt və vəsait sərf etməyə lüzum yoxdur. Çünki bülletenin bu hissəsi axtarış aparən şəxsə hazır indeks sırasını təqdim edir və o, fondda sürətlə dəyişiklik apara bilər.

Bülletenin III hissəsində rubrikaların adlarında olan dəyişikliklər göstərilir. Məsələn;

«Класс 423. С 1ноября 1989г. /пр. №1239/ подкласс 423-219 имеет следующие название «Компонента, содержащего молекулярный кислород или озон».

Bülletenin IV hissəsini yuxarıda izah etdik.

İngilis Milli İxtira Təsnifatının sinif göstəricilərinin 5-ci nəşri /son nəşri/ 15 cilddən ibarətdir və rus dilinə tərcümə

edilmişdir.¹ Burada əsasən təsnifatın sinif və altsinif indeksləri və onları ifadə edən rubrikaların adları verilir.

Yapon İxtira Təsnifatının da sinif və altsinif indeksləri və onları ifadə edən rubrikaların adları II hissədə rus dilinə tərcümə edilmiş və son 3-cü nəşri 1978-80-ci illərdə nəşr olunmuşdur.¹ Burada sinif və altsiniflər artan rəqəm ardıcılığı ilə düzülür. Məsələn:²

Д – способы печати

О – способы печати /общие вопросы/

1 – высокая печать

2 – плоская печать

3 – глубокая печать

33 – печатные станки

34 – печатные шрифты^{*)}

Təsnifatlara dair milli dilimizdə heç nə yoxdur.

§ 4. Sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatı

Azərbaycan respublikasının sənaye nümunələrinə dair qanunu və rəsmi əsasnaməsi hələlik yoxdur. SSRİ-nin mövcudluğu dövrünün son illərində, yəni 1991-ci ildə belə bir qanun işlənmişdi. Lakin məlum səbəblərə görə bu qanun tətbiq edilmədi. Həmin dövrə qədər sənaye nümunələrinə dair əsasnamə hələ 1961-ci və 1981-ci illərdə SSRİ Nazirlər Soveti tərəfindən təsdiq edilmiş və icra üçün rəsmi dövlət aktı hesab olunurdu.

¹ Məsələn, «Указатель классов изобретении Великобритании», том 13, раздел Е: классы Е 1.-Е 2.-М., 1989.-132с.

¹ Указатель классов изобретений Японии: в 2-х частях: Ч.1 /классы 1-82/.-М., 1978.-402с.; Ч.2 /классы – 83-136/.-М., 1980.-463с.

² Yenə orada.-Ç.2. – S.383.

^{*)} İsnada uyğun olaraq nümunə tərcümə edilmədən verilir.

Sənaye nümunəsinin obyektı bütöv bir məmulat, onun hissələri, məmulat kompleksi, onun müxtəlif variantları ola bilər. Bütün bu çoxlu, mürəkkəb və sürətlə artan obyektlərə dair sənaye nümunələrini forma və məzmunca sistemləşdirmək, onlara dair sənədləri axtarmaq, təhlil və mühafizə etmək və digər vacib informasiya proseslərini həyata keçirmək üçün Sənaye Nümunələrinin Beynəlxalq Təsnifatı işlənmişdir. Təsnifat 1968-ci ildə Lokarnski beynəlxalq müqaviləsinə əsasən tətbiq edilməyə başlamışdır. Müqavilə 27 aprel 1971-ci ildə qüvvəyə minmişdir. Bu təsnifat istər SSRİ dövründə, istərsə də müasir dövrdə sənaye nümunələrini təsnifləşdirmək və axtarmaq üçün yeganə beynəlxalq təsnifatdır. Onun milli variantları heç bir ölkədə yoxdur. Təsnifatın yeni redaksiyası beynəlxalq miqyasda istifadə üçün 1971-ci ildə İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı /WIPO/ tərəfindən təsdiq edilmiş və 1972-ci ildə ingilis və fransız dillərində nəşr edilmişdir. Təsnifatın 1972-ci il redaksiyası 1981-ci ildə rus dilinə tərcümə edilərək buraxılmışdır.¹ O, üç hissədən və əlifba-predmet göstəricisindən ibarətdir:

1. Siniflərin siyahısı. 31 sinifdən ibarətdir, yəni sinif 1-30. 31-ci sinif 99 indeks ilə işarə edilmişdir. Deməli, təsnifatda 60 indeks sırası ehtiyatda saxlanmışdır.

2. Əlaqədar qeydlərlə birlikdə sinif və altsiniflərin siyahısı. Bu hissədə sinif və altsiniflərin indeks və rubrikaları və əlaqədar qeydlər /kommentarilər/ verilir. Məsələn: Sinif: 27 – Tütün məhsulları və papirus (siqaret, siqar) çəkmək üçün ləvazimatlar.

27.01 – Tütün, siqar və siqaretlər

27.02 – Siqar və siqaretlər üçün qəlyanlar, muştuklar

27.03 – Külqabılar

27.04 – Kibritlər

¹Международная классификация промышленных образцов /МКПО/.-М.: ВНИИПИ, 1981.-137с.; 1990-cı ildə dəyişiklik və əlavələrlə təkrar nəşr edilmişdir.

27.05 – Alışqanlar

27.06 – Siqaret qutuları, tütün bankaları

Qeyd: qablaşdırma istisna olmaqla /bax: sinif 9/

27.99 – Müxtəlif tütün məhsulları.

3. Sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatının siniflərinin məzmun təyinediciləri. Bu hissə hər bir altsinfə aid olan məmulatların əlifba düzülüşü ilə siyahısını əks etdirir.*) Burada təsnifatın orijinalından fərqli olaraq sinonim terminlər /rubrikalar/ verilməmişdir.

Əlifba-predmet göstəricisi məmulatların adlarının əlifba siyahısından və əlaqədar sinfin indeksindən ibarətdir. Əlifba-predmet göstəricisinə ümumtexniki terminlər /məsələn, qurğular, aparatlar, maşınlar və s./ daxil edilmişdir. 1984 və 1991-ci illərdə Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu tərəfindən təsnifatın birinci redaksiyasına edilmiş dəyişiklik və əlavələr tərcümə edilmiş və «Международная классификация промышленных образцов. Изменения и дополнения» adı altında nəşr edilmişdir. Burada aşağıdakı məlumatlar verilir:

- siniflərin siyahısı;
- sinif və altsiniflərdə dəyişiklik və əlavələr;
- altsiniflərin məzmun təyinedicilərində dəyişikliklər;
- ləğv edilmiş rubrikaların siyahısı;
- yeni daxil edilmiş rubrikaların siyahısı;
- digər altsiniflərə keçirilmiş rubrikaların siyahısı;
- dəyişdirilmiş rubrikaların siyahısı.

Sənaye Nümunələrinin Beynəlxalq Təsnifatının sonuncu redaksiyasında (1990) yeni sinif «31.00 – Digər sinif-

*) Təsnifatın ingilis dilində olan nəşrində /orijinalında/ altsiniflərə aid olan məmulatların adları və rəqəm kodları permutasion göstərici formasında verilmişdir. Rəqəm kodları avtomatik təsnifləşdirmə məqsədilə işlənilib tətbiq edilmişdir. Permutasion göstərici barədə bax: Mehdiyev C.M., Rüstəmov Ə.M. Elmi-texniki məlumatın təşkili və axtarışı sistemləri.-B.: Maarif, 1976.-S.74-80.

lərə daxil olmayan və xörəklərin, içkilərin hazırlanması üçün maşın və ləvazimatlar» verilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq 7-ci sinfin 7 –04 altsinfinin /»Digər siniflərə daxil olmayan məişət predmetləri»/ məzmunu əsaslı şəkildə dəyişdirilmişdir.

Təsnifatın sonuncu redaksiyası orijinalının /ingilis dilində/ əlifba-predmet göstəricisində dəyişiklik və əlavələr rus dilinə tərcümədə nəzərə alınmamışdır. Dəyişiklikdə rubrikaların kod işarələri təsnifatın orijinalının mətnilə işləmək üçün vacibdir. Lakin sənaye nümunələrinə dair iddia sənədlərinin hazırlanması zamanı bu kodlardan istifadə edilmir.

§ 5. Əmtəə nişanlarının və xidmətin beynəlxalq təsnifatı

«Əmtəə Nişanlarının və Xidmətin Beynəlxalq Təsnifatı» 1957-ci ildə Nitski müqaviləsində qəbul edilmiş, 8 aprel 1961-ci ildə qüvvəyə minmişdir. SSRİ bu müqaviləyə 26 iyun 1971-ci ildə qoşulmuşdu. Müqavilənin şərtlərinə 1967-ci ildə Stoholmda və 1977-ci ildə Cenevrədə təkrarən baxılmışdır. Təsnifatda dəyişikliyə və əlavələrlə İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının (WIPO) Ekspert Komitəsi məşğul olur. Dəyişiklik və əlavələr müqavilənin iştirakçısı olan ölkələr tərəfindən formalaşdırılır, Ekspert Komitəsinə göndərilir və burada baxıldıqdan sonra altı ay müddətində rəsi qəbul edilir. Dəyişiklik və əlavələr ingilis və fransız dillərində nəşr edilən və SSRİ dövründə rus dilinə də tərcümə edilən «Промышленная собственность» və «Международные знаки» adlı dövrü nəşrlərdə öz əksini tapırdı. 1978-ci ildən başlayaraq üç il müddətində təsnifata yenidən baxıldı, sistemləşdirildi və bundan sonra hər beş ildən on ilə qədər müddətdə təsnifata yenidən baxmaq qərara alındı. 1981-ci ildən başlayaraq təsnifat beynəlxalq miqyasda əmtəə nişanlarının və xidmətin vacib təsnifat elementi kimi qə-

bul edilmişdir. 1991-ci ildə təsnifat dəyişiklik və əlavələrlə yenidən nəşr edilmişdir.

Təsnifatın 2001-ci il nəşrində isə bəzi siniflərdə dəyişiklik və əlavələr edilmiş və ölkələr üzrə coğrafi göstəricilərin yeni indeks (kod) sistemi öz əksini tapmışdır. Bu nəşr ingilis və fransız dilində buraxılmış və hələlik rus dilinə tərcümə edilməmişdir. Azərbaycan dilində tarixən və indi də heç bir patent təsnifat sistemi yoxdur. Digər təsnifat sistemləri də belədir.

Əmtəə Nişanlarının və Xidmətin Beynəlxalq Təsnifatının son (2001) redaksiyası quruluşca üç hissədən ibarətdir: əmtəələrin və xidmətin siniflər göstəricisi, əlifba-predmet göstəricisi və coğrafi təyinedici indeksləri.

Təsnifatın əsas cədvəlləri ərəb rəqəmləri ilə işarə olunan 42 sinifdən /1-42/ ibarətdir. 1-dən 34-ə qədər siniflər «Əmtəə», 35-dən 42-yə qədər siniflər isə «Xidmət» anlayışlarını sistemləşdirir. Təsnifatda 25 minə qədər əmtəə və xidmət adı, ölkə və inzibati-ərazi bölgüləri üzrə isə coğrafi göstərici indeksləri verilmişdir. Coğrafi göstəricilər Universal Onluq Təsnifatın coğrafi təyinediciləri kimi iyerarxik bölgü əsasında, kaçıq mötərizələr içərisində ərəb rəqəmləri ilə ifadə edilmişdir.

Təsnifatda məmulatın təsnifləşdirilməsinin üç prinsipi tətbiq edilir: sahəvi (sinif: 25 – Paltar, baş geyimləri, ayaq-qabı), funksional (sinif: 8 – əl alətləri və ləvazimatları; kəsici alətlər, çəngəllər, qaşıqlar, soyuq silahlar), əmtəənin hazırlandığı materiallara görə (sinif 18 – Dəri və dəri əvəzediciləri, onlardan hazırlanan məmulatlar). Buna görə də təsnifatda eyni bir məmulat bir halda təyinatına, digər halda materialına görə (sinif 22 – Torbalar, sinif 16 – Kağız torbalar) təsnif edilir. Coğrafi mənşəyinə görə əmtəəyə coğrafi təyinedici indeksi verilir. Müəyyən sinif daxilində əmtəələr «açar» sözlərin əlifba sırasında düzülür. Məsələn, sinif 12 – «Nəqliyyat vasitələri; suda, quruda və havada hərəkət edən qurğular» belə sistemləşdirilir:

- avtobuslar;
- avtokarlar;
- avtomobillər, onların konstruktiv elementləri və ləvazimatları;
- amortizatorlar;
- boltlar;
- buferlər və s.

Buradan görünür ki, «açar» sözlər, yəni cümlənin əsas məna daşıyan sözü birinci yerdə verilmişdir. Bizim misalda «Avtobuslar», «Avtomobillər», «Avtokarlar» əsas «amortizatorlar», «buferlər» tabeli «açar» sözlərdir. Əsas rubrikalar böyük hərflərlə, tabeli rubrikalar isə sağa doğru çəkilərək (iki-üç işarə) tire (-) işarəsilə göstərilir və kiçik hərflərlə yazılır.

Müəyyən maddələrin və predmetlərin adlarını ifadə edən təsnifat rubrikaları «açar» sözlər kimi seçilə bilər. Belə «açar» sözlər «istiqamətverici məna terminləri» adlanır və əsasən dar /məhdud/ mövzular üzrə informasiya axtarışına imkan verir. Məsələn, 16-cı sinifdə («Kağız və kağız məmulatı, karton və karton məmulatları») «buterbrodlar» (buterbrodları bükmək üçün kağızlar), «butilkalar» (butilkaları qablaşdırmaq üçün karton və kağızlar) kimi «açar» sözlər verilmişdir.

«Əmtəə Nişanlarının və Xidmətin Beynəlxalq Təsnifatı»nda aşağıdakı hissələr vardır: siniflərin siyahısı; əmtəənin və xidmətin sinifləri üzrə izahlar; əlifba-predmet göstəricisi; əmtəələr: əlifba-predmet göstəricisi; xidmətlər; siniflər göstəricisi; əmtəənin mənsəbini ifadə etmək üçün coğrafi təyinedici.

Beynəlxalq təsnifatın siniflər üzrə izahı hissəsində əmtəələrin və xidmətlərin bu və ya digər siniflər üzrə adları sadalanır, digər əlaqədar siniflərə isnadlar verilir, həmçinin ayrı-ayrı siniflərin məzmununu açılır, onlarda olan bəzi terminlərin izahı verilir. Məsələn:

Sinif 30. Çay, tibbi çay istisna olmaqla /sinif 5/.

Dənli bitkilər: dənlərin işlənməsindən /emalından/ alınan məhsullar /məsələn, yulaf, yarma/, yemlər və emal edilməmiş dənli bitkilər istisna olmaqla /sınıf 31 – Kənd təsərrüfatı məhsulları, toxumlar/.

30-cu sinfə daxildir: kofedən, kakaodan və şokoladdan hazırlanmış içkilər.

38-ci sinifdə («rabitə və məlumat vasitələri») aşağıdakı qeydlər vardır:

1. Bu sinfə radio və televiziya proqramları vasitəsilə verilən /yayılan/ xidmətlər daxildir.

2. Radioreklam bu sinfə aid deyildir (bu barədə bax: sınıf 35 – «Reklam və yazışmalar»).

İşgüzar əməliyyatlarda yardımçı rol oynayan arayış-telefon xidməti də 35-ci sinfə daxildir.

«Əmtəə Nişanlarının və Xidmətin Beynəlxalq Təsnifatı» iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində daha geniş şəkildə tətbiq edilir.

* * *

Beynəlxalq və milli ixtira, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları təsnifatları sahəsində respublikanın əlaqədar mütəxəssisləri qarşısında bir sıra problemlər durur:

1) iqtisadi cəhətdən respublikanın sıx əməkdaşlıq etdiyi ölkələrin milli ixtira təsnifatlarının son nəşrlərinin, eləcə də beynəlxalq ixtira, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları təsnifatlarının Azərbaycan dilinə tərcüməsi dövlət və sahibkar qurumların patent bölmələrində yayılması;

2) təsnifatların mövcud elektron məlumat bazalarının əlaqədar xarici informasiya xidməti qurumlarından alınması və ruspublika Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyində şəbəkə və onlayn rejimində istifadə oluna biləcək saytının yaradılması;

3) retrospektiv patent fondlarında sənədlərin təsnifatların yeni redaksiyası əsasında reklasifikasiyası;

4) patent sənədlərinin avtomatlaşdırılmış indeksləşdirmə, elektron kataloqlaşdırma və məsafədən axtarış problemlərinin işlənməsi;

5) beynəlxalq və milli ixtira təsnifatlarının ixtiraçılara, əlaqədar müəssisə və idarə işçilərinə, ali məktəb tələbələrinə tədrisinin təşkili.

IV FƏSİL

Patent-informasiya axtarışı vasitələrinin quruluşu və istifadə qaydaları

§1. Patent-informasiya axtarışı vasitələrinin qısa tarixi inkişafı

Patent axtarışı ixtiraçılıq fəaliyyətinin bütün sahələrinə həlledici əhəmiyyətə malikdir. Belə ki, ixtiranın patent qabiliyyətinin müəyyən edilməsi, analoq və prototipin seçilməsi, ixtiranın hüquqi mühafizəsi, lisenziya satışı, müəlliflik hüququ patent-informasiya axtarışı ilə birbaşa bağlıdır.

İxtiraçı patent-informasiya axtarışının müasir üsul və vasitələrini bilmədən səmərəli texniki yaradıcılıqla məşğul ola bilməz. Ümumi məlumat almaq baxımından patent-informasiya axtarış vasitələrinin qısa tarixi inkişaf xəttini də bilmək müəyyən maraq kəsb edir.

İnqilabdan əvvəl Azərbaycanda ixtiraçılıq işinin təşkili və patent-informasiya axtarış vasitələri barədə əlimizdə və tariximizdə məlumatlar azdır. Yalnız bu məlumdur ki, XIX əsrin ortalarından başlayaraq neft işi sahəsində ixtiralar haqqında qısa informasiyalar «Нефтяное дело», «Нефтяное и сланцовое хозяйство» jurnallarında ara-sıra dərc edilmişdir. 1875-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda olan yerli və əcnəbi sahibkarlar patent almaq üçün iddia sənədlərini Rus İmperator Texniki Cəmiyyətinə göndərmişlər. O zaman ixtiralar hüquqi sənəd olan privilegiya (imtiyaz) verilir. Privilegiya ixtiranın hüquqi sahiblik və qorunma forması idi. İnqilaba qədər Rusiya imperiyası və onun əyalətlərində, o cümlədən Azərbaycanda patentlərə dair ayrıca rəsmi dövlət informasiya bülleteni nəşr edilməmişdir. 1825-1917-ci illərdə Rusiya imperiyasında ixtiralar dair qısa biblioqrafik informasiyalar «Мануфактура и торговля» (1825-1917). «Мыло-

варенное дело», «Ремесленная газета», «Современная техника» və bir sıra digər jurnallarda veriliridi.

İxtira təsvirinin, yaxud ixtiranın referatının dərc edilməsi məcburi xarakter daşıyırdı, sistemli qaydada, dolğun deyildi, xarici patentlərə dair məlumatlar verilmirdi, ixtira işlərini əlaqələndirən vahid dövlət orqanı mövcud deyildi. 1896-cı ilə qədər, yəni indiki Rusiya Dövlət Patent Kitabxanası (o dövrdə Rus Texniki Cəmiyyətinin Patent Kitabxanası adlanırdı) yaradılan dövrə qədər Rusiyada ümumiyyətlə, patentləri toplayan, mühafizə və təbliğ edən xüsusi patent fondu da olmamışdır.

Oktyabr inqilabından indiki dövrə qədər sovet və xarici patentlərə dair informasiya axtarış vasitələrinin inkişafındakı keyfiyyət fərqlərini nəzərə alaraq dörd tarixi mərhələ ayırmaq olar: 1/ Sovet hakimiyyətinin qurulmasından Böyük Vətən müharibəsinə qədər olan dövr; 2) Böyük Vətən müharibəsi dövrü; 3) 60-cı illərin əvvəllərindən 80-ci illərin sonlarına qədər olan dövr;

4) müasir dövr.

Oktyabr inqilabının qələbəsi sahibkarların və mütəxəssis qüvvəsini itirmiş müəssisələrin bərpasını qarşıya qoyurdu. Bu mürəkkəb vəzifəni həll etmək ölkənin (Rusiyanın) iqtisadiyyatını yüksəltmək, onu sənaye relsi üzərində milliləşdirmək, əhalini achiqdan xilas etmək, ölkəni xarici müdaxilədən və daxili təxribatdan qorumaq demək idi. Bunları elmi-texniki informasiya və xüsusilə patent informasiyası olmadan həll etmək çətin idi. Buna görə də Xalq Komissarları Soveti 1919-cu ildə «İxtiralara dair əsasnamə» qəbul etdi. Bununla əlaqədar olaraq ixtiraların tərtibi, dövlət qeydi və tətbiqi məsələləri 1920-1923-cü illərdə qaydaya salındı. 1923-cü ildə İxtira İşləri Komitəsi yaradıldı və ölkədə ixtiraçılıq və patent işlərinə mərkəzləşdirilmiş rəhbərlik işi ona tapşırıldı. Komitə ölkədə bütün iddia sənədlərinin dövlət qeydindən keçirməyə, yoxlamağa, xarici ölkələrdə ixtiraları patentləməyə başladı. Ölkədə dövlət qeydindən

keçmiş ixtiraları patentləməyə başladı. Ölkədə dövlət qeydindən keçmiş ixtiralara dair biblioqrafik və referativ informasiyaları müntəzəm olaraq əks etdirən rəsmi patent bülleteni 1924-cü ildə «İxtira İşləri Komitəsinin Xəbərləri» («Вестник Комитета по делам изобретения») adı altında nəşr edildi. Həmin ildən başlayaraq ixtiraların əsli də çap olunub yayılmağa başladı. İxtiraların çapı, bütün ölkədə yayılması və xalq təsərrüfatında tətbiqi məsələləri ilə Ali Xalq Təsərrüfat Şurası məşğul olurdu. Şura sovet ixtiralarını aşağıdakı yollarla yayırdı:

- ixtira təsvirlərinin çap edilməsi;
- «İxtira İşləri Komitəsinin Xəbərləri» bülleteninə nəşri və yayılması;
- elmi-texniki jurnallarda ixtiraların biblioqrafik informasiyalarının dərc edilməsi;
- elmi-texniki, xüsusi və respublika dövlət kitabxana fondlarına patent sənədlərinin komplektləşdirilməsi.

Göstərilən tədbirlər ixtiralar üzrə informasiya axtarışı sisteminin yaradılması üçün əsas verirdi.

1925-ci ildə «Faydalı ixtiraların istifadəsinə və geniş yayılmasına dair tədbirlər» adlı təlimat¹ buraxıldı. Bu təlimatda (sirkulyarda) ixtiraların istifadəsində və çap edilməsində mövcud olan nöqsanlar qeyd edilirdi. Burada ilk dəfə mətbuatda ixtiralar dair informasiyanın çap edilməsi məsələsi qoyulurdu, sosialist sənayeləşdirməsinin tələblərinə uyğun olaraq informasiya axtarışını və sistemini qaydaya salmağın vacibliyi irəli sürülürdü. Bu təlimatın əsas tələblərinə uyğun olaraq 1925-ci ildə «SSRİ-də patent verilmiş ixtiraların toplusu» adlı bülleten dövrü olaraq (1950-ci ilə qədər) nəşr edilməyə başladı.

¹ Циркуляры ВСНХ ССР № 76. По вопросу о мерах использования и самого, широкого распространения полезных изобретений (от 14/VIII-1925 г) // Вестн. Комитета и делам изобретений, 1925.-№9.-С,11-13.

Ali Xalq Təsərrüfatı Şurasının 1930-cu ildə «İxtiraçı-
lığa dair işlərin planlılığı haqqında» qərarında¹ sovet və xa-
rici ölkələrin tətbiqi-texniki məqalələri, patentləri, layihələri
və s. barədə geniş informasiya vermək üçün sənaye biliklə-
rində patent-informasiya fəaliyyətinin təşkili məsələləri irəli
sürüldü, qabaqcıl təcrübələrin mübadiləsi sahəsində fəaliyyə-
tin genişləndirilməsi vacibliyi qeyd edildi. Şuranın səmərə-
ləşdirmə şöbəsi tərəfindən «Sosialist təcrübə mübadiləsi»
seriyası adı altında ixtiralar, elmi yeniliklərə və səmərələş-
dirmə təkliflərinə dair biblioqrafik kartoçkalar hazırlanıb
nəşr edildi.

Bu tədbirlərə baxmayaraq elmi idarələr və sənaye
müəssisələri ixtiralara dair informasiyalarla pis təmin edilir-
di. Bununla əlaqədar olaraq ÜİK (b) PMK-sı «İstehsalat-
texniki təbliğatın qoyuluşu haqqında» (1931) qərar verdi.
Qərara əsasən Mərkəzi Texniki-İqtisadi İnformasiya İnsti-
tutu (ЦИТЭИ) təşkil edildi. İnstitut tərəfindən sovet və xa-
rici ölkələrin (Böyük Britaniya, Almaniya, Kanada, ABŞ)
ixtira təsvirləri haqqında cari və retrospektiv (son 10-15 il)
informasiya nəşrləri buraxmağa başladı. 1932-1933-cü illər-
də institut «Konstruktor və ixtiraçının kartotekası» seriyası
altında son iki-üç il əhatə edən sovet və xarici ölkə ixtirala-
rının tematik toplusunu buraxdı. Burada ixtiraların biblio-
qrafik məlumatları ilə yanaşı, patent düsturu, sxem və
çertyojlar verilirdi. İxtiralar Komitəsinin Patent Kitabxana-
sı bu dövrdə elmi idarələrlə və sənaye müəssisələri ilə rəsmi
müqavilə əsasında tətbiqi xarakterli informasiya materialla-
rına və cari ixtiralara dair qısa informasiyalar verirdi.

1935-ci ildə Mərkəzi Texniki-İqtisadi İnformasiya İn-
stitutu metalların termik emalı və metal məmulatına dair
amerika, ingilis və alman patentlərinin biblioqrafik infor-

¹ О внесении плановости в работу по изобретательству. Пост.
ВСНХ СССР 1930г. // Сб. постановлений и приказов по промышлен-
ности, 1930, №56.-С.751.

masiya göstəricisini nəşr etməyə başladı. Bu dövrdə həm də xarici ixtiraların təhlili və seçilməsi əsasında informasiya axtarışı üçün seriyalarla məcmuələr nəşr edilirdi. Məsələn, V.V. Povolodskinin son 30 ildə sovet və xarici ölkə ixtiralarının referat və çertyojlarını əks etdirən biblioqrafik məcmuəsi,¹ poladın və metalların paslanması ilə mübarizə məsələlərinə dair soraq kitabı² nəşr edilmişdi.

1936-cı ildə İxtira işləri Komitəsinin patent informasiyası sahəsində funksiyaları SSRİ Dövlət Plan Komitəsi Nəşriyyatının informasiya bölməsinə verildi (Böyük Vətən müharibəsinə qədər). Bölmə sənaye müəssisələrinin və idarələrin sifarişləri əsasında (pul ödəməklə) ixtiralara dair biblioqrafik informasiya anlayışları tərtib edir, tərcümə işlərini icra edir və ixtiraların surətlərini onlara göndərirdi.

1938-ci ildə sənaye sahələrinə (metalların soyuq və isti emalı, əritmə işi, metallurgiya, tikinti və s.) dair xarici ölkə ixtiralarının referatları, 1939-cu ildə isə annotasiyalı informasiya məcmuələri nəşr edilməyə başladı.

Beləliklə, birinci mərhələ görülmüş siyasi, iqtisadi və təşkilati tədbirlər nəticəsində patent-informasiya fəaliyyəti təşkil edildi. Lakin patent-informasiya sistemi xalq təsərrüfatının tələbatını tam ödəmirdi, patent sənədləri ilə işin elmi əsasları işlənməmişdi.

İkinci mərhələnin qısa tarixi xarakteristikasını verərkən ilk növbədə qeyd etməliyik ki, 30-cu illərdə patent informasiyası sahəsində təşkil edilmiş beynəlxalq əlaqələr müharibə illərində tamamilə pozuldu. Xalq təsərrüfat müəxəssisləri xarici ölkələrin patent sənədlərindən istifadə edə bilmirdilər. Müharibənin ilk ilində Leninqradda yerləşən İxtira İşləri Komitəsinin Patent Kitabxanası ölkənin müdafiəsi ilə məşğul olan bütün müəssisə və idarələri fərdi və

¹ Поволецкий В.В. Защита стальных изделий от поверхностного окисления при горячей обработке.-М., 1937.-105с.

² Розенвейг А.А., Мозель В.А. Систематическое собрание патентов по защите окислений и металлов.-М.: Л., 1937.-444с.

məxvi informasiya xidməti formasında sovet və xarici ixtiralarla təmin edirdi. Lakin Leningrad blokadaya alındı və ölkənin iqtisadiyyatının qan-damar sistemi olan Patent Kitabxanasını orada saxlamaq xüsusilə hərbi sənaye müəssisələrinin məxvi demək idi. Odur ki, 1941-ci ilin sentyabr ayında bütün idarələrdən və sənaye müəssisələrindən əvvəl Patent Kitabxanası 5 gün ərzində Leningraddan Çkalov şəhərinə köçürüldü. İxtiraların tərtibi, çapı, onlar haqqında biblioqrafik informasiyalar gizli yolla aparılırdı. Hətta Çkalov şəhərində olmasına baxmayaraq, Patent Kitabxanası hərbi qüvvələr tərəfindən qorunurdu, kitabxananın işçiləri evlərinə getmirdilər, kitabxana ilə bütün rabitə əlaqələri kəsilmişdi, yalnız direktorun Hərbi Müdafiə Şarası ilə birbaşa telefon əlaqəsi vardı. Kitabxanaya gələn ixtiraçılar və digər mütəxəssislər Çkalov şəhər təhlükəsizlik şöbəsindən verilmiş xüsusi buraxılış olduqda kitabxanaya buraxılırdı. Buraxılış hər həftə dəyişdirilirdi. Patent kitabxanası «İxtira İşləri Komitəsinin xəbərləri» adlı bülleten buraxırdı. Bülleten məxvi nəşr idi, nömrələnirdi (müəssisə və idarələrin gizli nömrələrinə görə) və hərbi poçt vasitəsilə yerlərə göndərilirdi. Artıq 1943-cü ildə «Xarici patentlərin referatları» adlı açıq referativ informasiya nəşri (aşağıdakı sahələri əhatə edirdi: metallurgiya, yanacaq, sürtgü yağları, kimya, elektrotexnika) buraxılırdı. Patent Kitabxanası açıq xidmət üsuluna keçmişdi. Həmin ildə Kitabxana Çkalov şəhərindən Moskvaya köçürüldü. Müharibə dövründə sovet hərbi ixtiralarının miqdarı əvvəlki illərə nisbətən xeyli artmışdı.

Təqribən 50-ci illərin əvvəllərindən ölkədə patent informasiyası sisteminin tarixi inkişafının **üçüncü dövrü** başlanır və 60-cı illərin əvvəllərinə qədər davam edir. Bu dövrdə xarici ölkələrin patent idarələri ilə əlaqələr bərpa olundu. Biblioqrafik patent informasiyasının inkişafında SSRİ Nazirlər Sovetinin «Elmi və texniki ədəbiyyatın, xarici ölkə patentlərinin və sənaye məmulatı kataloqlarının istifadəsini yaşılaşdırmaq tədbirləri haqqında» qərarı mühüm rol oy-

nadı. Qərarda ölkədə patent-informasiya fəaliyyətinin inkişaf proqramı verilirdi və bu proqram ilk növbədə o dövrdə təşkil edilmiş Nazirlər Sovetinin Standart, Ölçü və Ölçü Cihazları Komitəsinin fəaliyyətinə aid idi. Moskvaya köçürülmüş və Ümumittifaq Patent-Texniki Kitabxanası adı verilmiş Kitabxana və həmin Komitəyə tabe idi. Qərara əsasən aşağıdakı işlər təşkil edildi: sovet və xarici ixtiralarla dair geniş miqyaslı informasiya sistemi təşkil edildi; nazirlik və idarələrin sifarişlərinə əsasən ixtiraların fotosurətləri müntəzəm olaraq çıxarılıb verildi; ixtiralar dair referativ jurnallar sistemi nəşrə başladı və ölkənin bütün müəssisə və idarələrində yayıldı; ölkənin bütün iri kitabxanaları, o cümlədən M.F.Axundov adına Azərbaycan Respublika Kitabxanası sovet və xarici ixtiralarla, biblioqrafik informasiyalarla komplektləşdirildi.

Dördüncü mərhələ 60-cı illərin əvvəllərindən sonrakı dövrü əhatə edir. Dövlət patent informasiyası bir sistem kimi ölkədə mahiyyəti etibarilə 60-cı illərin əvvəllərində formalaşmağa başlamışdı. Bu dövrə qədər informasiya axtarış vasitələrinin hazırlanması və yayılması epizodik xarakter daşıyırdı, onun formaları tez-tez dəyişirdi, dolğunluğu aşağı səviyyədə idi. Biblioqrafik informasiya vasitələri az tirajla buraxılırdı, ixtiraçıların və mühəndis-texnik işçilərinin ancaq məhdud bir qrupuna kifayət edirdi. 60-cı illərin əvvəllərindən ölkədə vahid dövlət informasiya sisteminin formalaşması ilə əlaqədar olaraq patent informasiyası sistemi onun bir hissəsi, altsistemi kimi təşkil edilməyə başladı. Yeni mərhələnin formalaşması bir neçə səbəblə bağlı idi:

1) buraxılan sənaye məhsullarının həcmi sürətlə artırdı, xarici ölkələrə məhsul ixracı genişlənirdi və bunlar da patent saflığının yoxlanmasına patent lisenziyası problemlərinin həllinə zərurət yaradırdı;

2) Sovet İttifaqı 1965-ci ildə Paris konvensiyasına daxil oldu. Bununla əlaqədar olaraq patent saflığına və qabi-

liyyətinə cavab verən məhsullar buraxmaq üçün ölkənin nazirlik və idarələrinin məsuliyyətini artırmaq lazım gəlirdi;

3) ölkənin daxili və xarici iqtisadi əlaqələri və vəziyyəti tələb edirdi ki, bütün nazirlik, müəssisə və idarələr patent sənədlərini dərinədən öyrənsin və dolğun patent fondları yaratsın.

Bütün bu obyektiv səbəblərlə əlaqədar olaraq patent informasiya sistemini keyfiyyətcə yeni istiqamətdə, yeni təşkilati formada qurmaq tələb olunurdu.

1962-ci ildə Mərkəzi Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası İnstitutu (ЦНИИПИ) yaradıldı. 1966-cı ildə bu institut Ümumittifaq səviyyəli quruma çevrildi və Ümumittifaq Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu (ВНИИПИ) adlandırıldı. İnstitutun yaranması müəssisə və idarələrin patent informasiyaları ilə təmin edilməsində mühüm addım idi. Belə ki, istər ixtiralar, istərsə də onlara dair biblioqrafik informasiyalar müxtəlif formalarda, dolğun, operativ və ardıcıl verilməyə başladı; yeni, dolğun patent fondları təşkil edildi; patent informasiya sisteminin ölkənin elmi-texniki informasiya sistemində rolu və yeri dəqiq müəyyənləşdirildi; biblioqrafik patent informasiyasının axın parametrləri, ona tələbatın xarakteri, intensivliyi və məzmun aşkar edildi; informasiya verilişinin formaları, avtomatlaşdırılmış patent informasiya axtarışı*) sahəsində nəzəri və təcrübi tədqiqatlar aparıldı; və s.

ВНИИПИ və Ümumittifaq Patent-Texniki Kitabxanası (ВІПТБ) qarşılıqlı əlaqədə biblioqrafik patent informasiyasının yeni-yeni formalarını işləyib tətbiq etməyə başladılar. Məsələn, 1961-1964-cü illərdə elmin və texnikanın ən aktual məsələlərinə dair patent sənədlərinin geniş referatlarını əks

*) Kitabda avtomatlaşdırılmış patent-informasiya axtarışı məsələlərinə baxılmır. Dünya miqyasında bu iş çox mürəkkəb problemdir. Azərbaycan respublikasında bu sahədə əsas nəticələr barədə bax: R.İ. Cəfərov Ə.M. Respublika soruq-informasiya fondlarının avtomatlaşdırılması.-B.: Azərbaycan, 1990.-S.101-124.

etdirən «Экспресс-информация об изобретениях» adlı nəşr buraxılırdı. Lakin bu nəşrin tirajı az idi və sonrakı dövrdə onun çapı dayandırıldı; 1962-ci ildə texnika sahələri üzrə biblioqrafik xarakterli informasiya cədvəlləri buraxılmağa başladı ki, bu da tabulyaqramlar adlanırdı və hesablayıcı perforasiya maşınları vasitəsilə hazırlanırdı. Tabulyaqramlarda iddia sənədinin nömrəsi, patentin nömrəsi, patent sahibinin soyadı, patent verən ölkə, ilkinlik məlumatları və milli ixtira təsnifatı indeksləri verilirdi. Ümumiyyətlə, texnikanın müxtəlif sahələri üzrə xarici ölkə patentlərini əks etdirən 200 tabulyaqram buraxılmışdı. 1963-cü ildə ЦНИИПИ mühəndis-texnik kadrları üçün xarici ölkələrin ixtiralarının 200-ə qədər icmalını hazırlayıb nəşr etdi.

1963-cü ildə patent informasiyası məsələlərini müzakirə etmək üçün üç ümumittifaq konfransı çağırıldı. Konfranslarda uzun elmi diskussiyalar nəticəsində müəyyən edildi ki, patent informasiyası üç formada yayılmalıdır: mərkəzləşdirilmiş biblioqrafik çap kartoçkalari, rəsmi biblioqrafik informasiya nəşrləri və referativ informasiya vasitələri.

Referativ informasiya nəşrləri tarixən əvvəlcə buraxıldığından onlar barədə danışaq. 1962-ci ildən ЦНИИПИ К-5 markalı əl perfokartlarında АБŞ, АFR və İngiltərə ixtiralarının rus dilində tərcüməsini əks etdirən referativ informasiyalar buraxmağa başladı. Perfokartlar*) həmin ölkələrin rəsmi patent bülletenləri əsasında hazırlanırdı və onun üz tərəfində rus dilində ixtiranın biblioqrafik təsviri, patent düsturu, arxa tərəfində ixtiranın patent bülletenində olan bütün məlumatları orijinalda olduğu kimi (tərcümə edilmədən) verilirdi. Lakin patent informasiyasının tematik dolğunluğunun vacib olmasını nəzərə alaraq sonralar perfokartların nəşri dayandırıldı, əvəzində xarici ölkələrin rəsmi pa-

*) Əl perfokartlarının quruluşu və informasiya axtarışı sistemlərində tətbiqi barədə bax: Mehdiyev C.M., Rüstəmov Ə.M. Elmi-texniki məlumatın təşkili və axtarışı sistemləri.-B.: Maarif, 1978.-S.210-232.

tent bülletenləri rus dilinə tərcümə edilərək yayıldı. Bu iş Rusiyada indi də davam edir.

1972-ci ildən Böyük Britaniya, ABŞ, AFR, Fransa və Yaponiya ixtiralarına dair referativ informasiyalar rus dilinə tərcümə edilərək «Изобретения за рубежом» referativ məcmuədə buraxılırdı. 1975-ci ildən bu məcmuəyə sovet ixtiraları da əlavə olundu. Bu referativ nəşr «Изобретения в СССР и за рубежом» adlanırdı və 116 tematik seriyada nəşr olunurdu. 1985-ci ildən nəşrin adı yenə də dəyişdirildi və «Изобретения стран мира» adlandırıldı. Onun quruluşu barədə sonralar danışılacaqdır. Burada qeyd etmək vacibdir ki, indi də bu referativ məcmuə ildə 124 tematik buraxılışdan ibarətdir və Rusiyada ayda iki nömrə dövriliklə nəşr edilir.

İndi bir qədər də yalnız biblioqrafik təsvirlərdən ibarət olan patent nəşrləri barədə danışaq. 1963-cü ildən ЦНИИ-ПИ və ВПТБ o zamankı sosialist ölkələrinin qüvvədə olan patentlərinə dair biblioqrafik məcmuələr nəşr edirdi. 1966-cı ildən iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrinin patent sənədlərinin biblioqrafik informasiyaları da bu məcmuələrə daxil edilirdi. Məcmuələr 1988-ci ildən sosialist ölkələri baxımından bir qədər dəyişdirildi.

1975-ci ildən başlayaraq «Ən çox məhsul ixrac edilən ölkələrin patent idarələrinin rəsmi materiallarının biblioqrafik bülleteni» («Библиографический бюллетень по официальным материалам патентных ведомств стран преимущественного экспорта») buraxılırdı. Bu nəşr Hindistan, İrak, Suriya, Misir, Seylon, Pakistan və Tunis patentlərinin biblioqrafik informasiyalarını əks etdirirdi. 1978-ci ildən bu nəşr ləğv edildi və deyilən ölkələrin patent informasiyaları «Изобретения за рубежом» məcmuəsinə daxil edildi.

1992-ci ildən başlayaraq SSRİ-nin süqutu ilə əlaqədar olaraq mərkəzləşdirilmiş biblioqrafik patent informasiya sistemi ləğv edildi. Müstəqil respublikalarda biblioqrafik patent informasiyasının yeni şəraitə uyğun olaraq qurmaq

üçün baza yox idi. Buna görə də 90-cı illərin ortalarına qədər Azərbaycanda bu sahədə boşluq yarandı. Yalnız 90-cı illərin ikinci yarısından milli patentlərə və xarici ölkə hüquqi və fiziki şəxslərinə verilən patentlərə dair rüblük «Sənaye mülkiyyəti» bülleteni nəşr edilməyə başladı. Bu dövlət bülleteni sırf biblioqrafik xarakter daşımır. Rusiya biblioqrafik patent-informasiya sistemi əvvəllər baza olduğundan öz işlərini davam etdirdi. Rusiyada 30-a qədər xarici dildən rus dilinə tərcümə edilən referativ və biblioqrafik vasitələrin respublikada yayılması maliyyə qıtlığına görə təşkil edilməmişdir. Buna görə də biblioqrafik patent-informasiyası sahəsində boşluq davam edir.

§ 2. Beynəlxalq miqyasda dövlət patent bülletenlərinin*) ümumi xarakteristikası və quruluş elementləri

Bütün ölkələrdə ixtiraçılıq və patent işi üzrə rəsmi orqan-patent idarəsi vardır. Bunların rəsmi adları müxtəlif olsa da, məqsədləri, funksiyaları demək olar ki, eynidir: əlaqədar ölkədə ixtiraçılıq işlərinə rəsmi rəhbərlik etmək; müxtəlif patentlərə aid iddia sənədlərini tərtibat (formal) və ya mahiyyətə yoxlamadan keçirmək; onlar haqqında operativ informasiyalar vermək; tətbiq üçün ixtiraları seçmək; patentləmə və lisenziya işlərini həyata keçirmək və s.

Patent idarələri təsdiq edilmiş, dövlət qeydindən keçmiş patent sənədlərinə dair operativ (adətən həftəlik) rəsmi

*) Bəzən «patent bülletenləri», «dövlət biblioqrafik göstəriciləri», «referativ patent nəşrləri» adlandırılır. Lakin «patent bülletenləri» termini nəşrlərin təyinatını daha dəqiq ifadə edir və ədəbiyyatda daha çox işlənir. Məsələn bax: Патентные бидлетени стран мира как источник библиографической информации.-М., 1985.-275с.; Патентная документация СССР.-М.: ВНИИПИ, 1988.-С.31-38.

informasiyaları patent bülletenlərində dərc edirlər.*) Bülletenlər rəsmi dövlət sənədi hesab edilir. Onlar əsasında sənaye mülkiyyəti qorunur, patentə dair iddia sənədi və saflığı yoxlanılır, patent fondları komplektləşdirilir, müxtəlif patent axtarışı aparılır və s. Patent-informasiya fəaliyyətində bülletenlər əsas vasitələrdir və onları əvəz edən digər dolğun informasiya mənbələri heç bir ölkədə yoxdur. Patent bülletenlərində əsasən aşağıdakı məlumatlar verilir:

-patentə dair iddia sənədlərinin dövlət qeydinə dair məlumatlar;

-ixtiraların ümumi xülasəsi (əksər hallarda patent düsturu);

-patent almış ixtiralara dair biblioqrafik və referativ məlumatlar;

-verilmiş patentlərdə bütün dəyişikliklər haqqında məlumat (rüsüm vaxtında verilmədiyinə görə qüvvədən düşmüş patentlər və patenti dənt imtina etmə, patentin bərpası, qüvvədəolma vaxtının uzadılması və s.)

-patentvermənin bütün mərhələlərində patentin bir şəxsdən digər şəxsə (subyektə) verilməsi barədə məlumat;

-patent üzrə məhkəmə işləri və qərarları;

-sənaye nümunələrinin və əmtəə nişanlarının qeydi haqqında məlumatlar.

Bunlardan başqa, bülletenlərdə müxtəlif patent-informasiya axtarışı aparmaq məqsədilə sistemli, nömrəli və adlar göstəriciləri verilir.**)*)

*) Azərbaycan respublikasında dövlət patent bülleteni 1997-ci ilin əvvəllərindən Dövlət Elm və Texnika Komitəsinin Patent-Lisenzia idarəsi tərəfindən rüblük nəşr kimi buraxılır və «Sənaye mülkiyyəti» adlanırdı. 2002-ci ilin əvvəllərindən deyilən fəaliyyət Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən davam etdirilir.

**) Bəzi ölkələrin patent bülletenlərində yuxarıda deyilənlərdən başqa, faydalı modellərə /İspaniya, Portuqaliya, AFR, Yaponiya/ bitki patentlərinə /ABŞ, İsveçrə və s./ dair məlumatlar verilir.

Dünyanın 23 ölkəsinin patent bülletenlərində ixtiralarla birlikdə sənaye nümunələri və əmtəə nişanları, 5 ölkədə sənaye nümunələri; 12 ölkədə isə əmtəə nişanlar haqqında ayrıca bülletenlərdə məlumat verilir. Azərbaycanda isə onlar vahid bir bülletəndə əhatə olunur.

Xarici ölkələrin patent bülletenləri bir qayda olaraq bir ölkədən digərinə ixtiralar dərc edilməmişdən 2-9 ay əvvəl daxil olur. Lakin keçmiş ittifaqın patent fondlarına bir sıra ölkələrin patent sənədləri daxil olmurdu. Belə ki, bəzi ölkələrdə patent sənədlərinin əsli dərc olunmur /məs: Argentina, İrak, Meksika, Portuqaliya, Türkiyə/ bəzi ölkələrin patent sənədləri isə ümumiyyətlə, respublikalara daxil olmurdu. (Əlcəzair, İran, İspaniya, Livan, Sudan, Uruqvay və s.). Hazırda isə vəziyyət daha pisdır.

18 xarici ölkənin rəsmi patent bülleteni hazırda da Azərbaycan ixtiraçıları və digər qrup mütəxəssislər üçün yeganə informasiya mənbəyidir. Çünki həmin ölkələrin ixtiralarının təsviri ümumiyyətlə, nə keçmiş ittifaq, nə də indiki müstəqil respublika patent fondlarına alınmamışdır.

Bütün deyilən səbəblərə görə patent bülletenləri müxtəlif və mürəkkəb patent axtarışında ən operativ, dəqiq və dolğun informasiya mənbələridir.

Müxtəlif ölkələrin patent bülletenlərində verilən məlumatların tərkibi və həcmi patent qanunçuluğunun xüsusiyyətlərindən, patent işinin norma və qaydalarından, həmçinin informasiya nəşrlərindən asılıdır. Bir qrup ölkələrdə patent bülletenlərində qorunma sənədləri verilmiş ixtiralar qeyd olunur. Digər qrup ölkələrin bülletenlərində isə ixtiralara aid iddia sənədləri verildiyi vaxtdan qorunma sənədi alınana qədər məlumatlar, patentin ləğvi, qüvvədəolma müddətinin uzadılması və s. informasiyalar verilir.

Patent qanunçuluğunun ayrı-ayrı maddələri üzrə patent istehsalının vəziyyəti barədə məlumatlar Böyük Britaniya patent bülletenində öz əksini tapır; bəzi ölkələrin patent idarələri patentə aid iddia sənədlərinin baxılması səviyyə-

sində lazımi məlumatları dərc edirlər; Argentina, Kanada, MDB, Türkiyə və bir sıra ölkələrin patent bülletenində patentlərə dair iddia sənədləri barədə informasiyalar qeyd olunmur; bir sıra ölkələrdə patent sənədlərinə dair informasiyalar ancaq bir növdə (iddia sənədi ya da patent) verilir.

Bir sıra ölkələrin patent bülletenlərində isə ixtiraların texniki məzmunu (mahiyəti) müxtəlif dolğunluqla açılır (referat və ya patent düsturunun mətni; annotasiya, biblioqrafik təsvir, patent bülletenin əlaqədar bölməsində nömrəsi və s.).

MDB ölkələri üçün iqtisadi cəhətdən maraqlı kəşf edilən 57 ölkənin və beynəlxalq təşkilatın 27-sinin /məs: İtaliya, İran, Hindistan, Kanada, Norveç, Finlandiya və s./ patent bülletenlərində patent sənədlərinin ancaq biblioqrafik təsvirləri, digər 30 ölkənin /məs: Argentina, Belçika, Böyük Britaniya, Pakistan, Türkiyə, ABŞ, Almaniya, Fransa və s./ patent bülletenlərində isə ixtiraların biblioqrafik təsvirləri ilə yanaşı, patent düsturunun bir neçə bəndi, referatı, annotasiyası, hətta ixtira təsvirlərinin tam mətni verilir /Yaponiya/.

İxtira təsvirlərinin müəyyən informasiya elementləri (patent düsturunun bir neçə bəndi, referatları) verilən patent bülletenləri xüsusilə qiymətlidir. Belə bülletenləri bilavasitə informasiya axtarışı ilə yanaşı, aşağıdakı məqsədlər üçün də mənbə kimi istifadə etmək olar: informasiya axtarış sistemlərində sənəd massivini formalaşdırmaq üçün məzmunca indeksləşdirilməsi; linqvostatistik təhlil; deskriptor lüğətlərinin /tezuruların/ tərtibi; «açar sözlər» göstəricilərinin tərtibi məqsədilə sərlovhənin məzmun cəhətdən zənginləşdirilməsi; xarici ixtiralar üzrə referativ signal informasiyalarının hazırlanması; referat mətni əsasında tematik axtarış.

İxtira təsvirlərinin müəyyən elementləri əsasında qruplaşdırılan hissələrin patent bülletenlərinin operativ göstəricilərində vacib yer tutur. Bu əlamətlərə görə göstəricilər nömrəsi

rəli (iddia sənədinin və patentin nömrəsi), sistemli (ixtira təsnifatlarının indeksləri), adlar (ixtiraçıların, patent sahiblərinin adları və ya soyadları) göstəricilərinə bölünür. Bülletenlərdə operativ göstəricilərin tam kompleksinin olması informasiyanın çoxcəhətli /sənədin nömrəsi, təsnifat indeksi, patent sahibinin familiyası və s./ axtarışına imkan verir.

Operativ göstəricilər rəsmi bülletenlərin tərkib hissəsi kimi onunla bir yerdə verilir və ixtiraların axtarılmasına xidmət edir. Operativ göstəricilərin dövriliyi (həftəlik, iki həftəlik, aylıq, rüblük) rəsmi patent bülletenlərinin buraxılış dövriliyi kimidir.

Dünyanın 24 ölkəsinin patent bülletenində operativ göstəricilər verilir. Belə ki, 19 ölkənin patent bülletenlərində nömrəli, 11 ölkənin patent bülletenində sistemli, 16 ölkənin patent bülletenində isə adlar göstəricisi vardır. Bəzi ölkələrin patent bülletenlərində digər növ operativ göstəricilər də verilir. Məsələn: Meksika patent bülletenində predmet göstəricisi, Argentina patent bülletenində isə tematik rubrikalar üzrə əlaqədar patentlərin nömrələri əks olunur. Patent bülletenlərində sistemli operativ göstəricilərin nisbətən az olması onunla izah olunur ki, əksər bülletenlərdə ixtiraların bibliografik və referativ informasiyaları Beynəlxalq İxtira Təsnifatının indekslərinə əsasən qruplaşdırılır.

Operativ göstəricilərin tam komplekti (nömrəli, sistemli, adlar) 5 ölkənin (Böyük Britaniya, İsrail, İtaliya, Hollandiya və Fransa), ikisi (nömrəli, sistemli) 12 ölkənin (Avstraliya, Belçika, Lüksemburq, Meksika, Polşa, MDB, ABŞ, İsveç, İsveçrə, Yuqoslaviya, Avroasiya Patent İdarəsi, İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı), biri (sistemli), 7 ölkənin (Avstraliya, Braziliya, Kanada, Mərakeş, Rumıniya, Çexiya, Yaponiya) rəsmi patent bülletenlərində verilir. Patent sənədlərinin informasiyaları digər növ elmi-texniki sənədlərin nisbətən daha geniş əhatəyə malikdir. Belə ki, burada patent sənədlərinin əsas məzmununu əks etdirən məlumatlarla birlikdə, ixtiranın hüquqi müdafiəsinə dair

məsələlər də verilir. Patent sənədlərinin biblioqrafik təsvirlərində verilən məlumatlar məzmun baxımından sərlövhələr, beynəlxalq və milli ixtira təsnifatının indeksləri, bu və ya digər sənədlərə /ixtiralar, texniki məqalələr, monoqrafiyalar və s./ isnadlar və s. məlumatlardır. Patent-hüquqi məsələlərə dair məlumatlar bunlardır: patent sənədinin növü, ixtiraçı, patent sahibi, ixtiranın baxılma, qeyddən keçmə və müxtəlif ölkələrdə patentlənmə tarixi haqqında məlumatlar və s. Biblioqrafik təsvirdə iddia sənədinin qeyd nömrəsi, patentin nömrəsi də verilir. Bu məlumatlar çoxmilyonlu patent fondlarının uçotunu və sistemləşdirilməsini asanlaşdırır. Bütünlükdə biblioqrafik təsvirlər ixtiraların patent-hüquqi axtarışı üçün əsas mənbədir.

Müxtəlif ölkələrin patent bülletenlərində verilən biblioqrafik informasiyaların müqayisəli təhlili göstərir ki, onlar həm biblioqrafik elementlərin miqdarına, həm də tərkibinə görə fərqlənir. Operativ göstəricilərdə verilən biblioqrafik elementləri də belədir. Rəsmi patent bülletenlərində əsasən aşağıdakı biblioqrafik elementlər verilir:

- patentin nömrəsi;
- iddia sənədinin dövlət qeyd nömrəsi;
- qəbul edilmiş iddia sənədinin nömrəsi;
- milli ixtira təsnifatının indeksi;
- beynəlxalq ixtira təsnifatının indeksi;
- iddia sənədinin verilmə tarixi;
- ixtiranın dərc edilmə tarixi;
- patentin verilmə tarixi /möhürlə qeydetmə/;
- konvensiya iddia sənədinin nömrəsi;
- konvensiya birinciliyinin tarixi;
- konvensiya ilkinliyini alan ölkə;
- iddiaçı (patent müvəkkili);
- ixtiraçı;
- patent sahibi;
- ixtiranın adı;
- ixtiranın qısa məzmunu (patent düsturu);

-şəkil və çertyojların miqdarı;

-patent bülleteni haqqında məlumatlar /nömrəsi, buraxılış tarixi, səhifəsi/.

Bəzi patent bülletenlərində verilən bir neçə bibliografik informasiyalar tipik xarakter daşıyır, yəni əksər patent bülletenlərində yoxdur. Məsələn: bəzi ölkələrin patent bülletenlərində patentin qüvvəyə minməsi, onun tam mətninin dərc olunma vaxtı, iddia sənədlərinin dərc edilməsi tarixi və s. bibliografik təsvir elementləri verilir; bir sıra ölkələrdə patentin qüvvəyə minməsi iddia sənədinin verilməsi tarixindən, 18 ölkədə (Avstraliya, İrlandiya, Yeni Zenlandiya, Zambiya və s.) tam patent təsvirinin verilməsi günündən, Avstraliyada isə iddia sənədinin dərc edilməsi tarixindən başlanır.

Aşağıda nümunə olaraq iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrinin və bəzi yaxın şərq ölkələrinin patent bülletenlərində verilən əsas bibliografik informasiyaların xarakteristikası əks olunur. Burada «+», «x» işarəsi isə həmin element üzrə patent sənədlərinin bülletəndə sistemləşdirilməsini göstərir. Sistemləşdirmə patent və iddia sənədinin dövlət qeydiyyat nömrəsi, ixtiraçı, patent sahibi və patent müvəkkilinin adlarına görə əlifba düzülüşü, Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indekslərinə və patentin nömrəsinə görə düzülüş və s. deməkdir. Sistemləşdirmə əksər hallarda patent bülletenlərində yardımçı (köməkçi) bibliografik axtarış aparatının tərtibində istifadə olunur. Belə yardımçı aparata əlifba, sistemli nömrə, firma və s. göstəriciləri misal göstərmək olar.

Bibliografik təsvir elementləri

Ölkə	Patent bülletenin adı	Patent bülletenin əsas bölmələri	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1			Sanədin nömrəsi	Milli ixtira təsn. İndeksi	Beynəlxalq İxtira Təsn. İndeksi	İxtiranın adı	İddia sanədin qeyd nömrəsi	İddia sanədin dərcədlmə tarixi	Patentin verilmə tarixi	Konvensiya ilkinliyi alan ölkə	Konvensiya ilkinliyi tarixi	Konvensiya iddia sanədinin №-si	İddiacı (patent müvəkkili)	İxtiracı	Patent sahibi	İxtiranın referatı	Çertyoj və rəsmlər	Bülletenin illi, №-si və sahifəsi
Böyük Britaniya	Rəsmi patent bülleteni (Abriement of Patent Spicification)	-Verilmiş iddia sözlərinin adları göstəricisi	3											X				

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
		-Dərc edilmiş iddia sənədləri:																
		1)Nömrəli göstərici	+			X	X											
		2)Adlar göstəricisi	+	+		X	X											
		3)Verilmiş patentlərin nömrəli göstəricisi	X	X	+	+	+	+			+	+	+	+				
		-Böyük Britaniyada hüquqi mühafizəsi olan Avropa patentləri	X				+											
		-Verilmiş patentlər	X	+	+	+	+	+				+	+	+	+	+		
		-Baxılmış iddia sənədlərinin nömrələri	+															
		-Baxılmış patentlərin sistemli göstəricisi	X	+														
		-Qəbul və dərc edilmiş iddia sənədlərinin adlar göstəricisi	+															

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19		
	İddia sənədlərinin referatları (Abstract of Patent Application)	-1949-cu il patent qanunu əsasında baxılmış iddia sənədlərinin referatları	X	+			+	+										+	+	
		-1977-ci il patent qanunu əsasında baxılmış iddia sənədlərinin annotasiyaları	X		+		+	+	+			+	+	+	+				+	+
		-Baxılmış iddia sənədləri	X				+		+			+	+	+						
		-Verilmiş patentlər	X				+		+			+	+						+	
İran	Patent bülleteni (fars dilində)	-Verilmiş patentlər	X			+		+		+								+		
İtaliya	İxtira, sənaye nümunələri və əmtəə nişanları bülleteni	-Adlar göstəricisi	+		X	+	+			+	+	+		+	+				+	
		-Nömrəli göstərici										+			+	+				+
		-Sistemli göstərici	+	X							+									

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19		
Pakis-tan	Pakistan bülleteni (The gazette of Pakistan)	-Verilmiş iddia sənədləri				+	X	X						+						
		-Baxılmış iddia sənədləri	X	+		+	+					+	+	+				+		
ABŞ	Rəsmi qəzet (Official gazette)	-Təkrar yoxlamalar keçirilərək verilən iddia sənədləri	X	+	+	+	+	+			+	+	+	+			+			
		-Mühafizə xarakterli məqalələr	X	+	+	+	+	+							+					
		-Təkrar nəşr edilmiş patentlər	X	+	+	+	+	+							+	+				
		-Verilmiş patentlər	X	+	+	+	+	+					+	+	+			+	+	+
		-Patent sahiblərinin adlar göstəricisi	+	+	+															
		-Sistemli göstərici	+	X												X	X			
Türkiyə	Sənaye mülkiyyəti qəzeti (Sinai Mulkiyet gazetesi)	Verilmiş patentlər	X		+	+		+					+	+	+			+	+	+

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
Fransa	Sənaye mülkiyyətinin rəsmi bülleteni. İxtiralar dair patentlər (Bulletin officiel de la propriete industrielle. Brevets D'invention)	-Əsas və aşılı patentlərin annotasiyası	X		+	+	+	+								+	+	+	
		-İddia sənədlərinin və faydalı modellərin texniki annotasiyası	X		X	+	+	+				+	+	+		+	+		
		-Dərc edilmiş iddia sənədləri	+		+											X			
		-Sistemli göstərici	+		X		+	+				+	+		+	+			
		-İddiaçıların adlar göstəricisi	X	+		+	+				+	X		+					
		-İlkinlik tarixinə görə iddia sənədləri göstəricisi	+		+		+	+			+	X		+					
		-İddia sənədlərinin dərc edilməsindən sonra verilmiş iddia sənədləri (2-ci dərcetmə)	X					+	+										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
		-İddia sənədinin və dövlət qeyd nömrəsinin uyğunluq cədvəli	+				X											
Rusiya Federasiyası	Kəşflər, ixtiralar (Открытия, изобретения) (1993-cü ildən «Изобретения» adlanır).	-İxtiralar	X		X	+	+	+			+	+	+	+	+		+	+
		-Əvvəllər dərc edilmiş patentlər	X		X	+	+	+			+	+	+	+	+			+
		-Patentlərin sistemli göstəricisi (nömrələr üzrə)	+		X													
		-Sifarişlərin nömrəli göstəricisi	+			X												
		-Verilmiş patentlər	X			+					+	+	+				+	
		-Ləğv edilmiş patentlər	X															
		-Rəsmi xəbərlər				+					+	+	+				+	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
Almaniya	Patent bülleteni (Auszuge Aus den Auslegeschrift)	-Yoxlanmış iddia sənədləri	+		X	+	+	+	+		+	+	+	+	+				
		-Beynəlxalq iddia sənədləri (Almaniyaya dair)	+		X	+	+	+	+		+	+	+		+	+			
		-Verilmiş patentlər	+		X	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
		-Almaniyada qüvvədə olan Avropa patentləri	+		+		X												
Yaponiya	Tokke-Koxo Kokay-Tokkyo-Koxo	-Ekspertizadan sonra dərc edilmiş iddia sənədləri	X		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+				
		-Ekspertizaya qədər verilən iddia sənədləri	X		+	+	+	+	+						+	+		+	+

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
İntel- lektual Mülkiy- yət üzrə Ümum- dünya təşkilatı (WIPO)	Beynəlxalq patentlərin iddia sənəd- ləri (Gazette of Internati- onal Patent Application)	-Beynəlxalq iddia sənədləri	X		+	+	+	+	+		+	+	+	+	+		+	+
		-İddia sənədinin qeyd nömrəsi ilə onun dərc edilmiş nömrəsi arasında uyğunluq cədvəli	+				X								X			
		-Adlar göstəricisi	+													X		

Patent bülletenlərində bibliqrafik informasiyaları vahid qaydada vermək, beynəlxalq miqyasda kağız və maqnit diskələrində mübadilə etmək məqsədilə həm patent sənədlərində, həm də bülletenlərdə bibliqrafik təsvir elementləri İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının (WIPO) işlədiyi kod sistemi ilə qeyd olunur. Bu təşkilat patent sənədlərinin hüquqi, texniki, informativ və s. cəhətlərinə dair standartlar işləyib təsdiq etmişdir.¹ Bunlar patent sənədlərinin formatı /st. 1/, dövlətlərin ikihərflı kodu /st. 2/, mikroformalar /st. 7/ və s. standartlardır. Bunlardan biri də dediyimiz kimi, patent sənədlərinin bibliqrafik və digər informasiyalarının vahid kod sistemi /st. 9/ adlanır. Həmin kodların dərc edilən ixtira təsvirinin birinci səhifəsində və rəsmi patent bülletenlərində verilməsi, avtomatlaşdırılmış patent informasiya sistemində informasiya mübadiləsi və digər axtarış məqsədləri güdür. Standart qısaca olaraq «İNİD kodları» /İnformasiyanın indektifikasiyası üçün rəqəm kodları/ adlanır. İNİD kodları patent sənədlərində verilməsi vacib olan və konkret sənədlərdən asılı olaraq verilən kodlara bölünür. Aşağıda bu kodlar və onların mənalari verilir. Ulduz /*/ işarəsilə ixtira təsvirində və bülletenlərdə verilməsi vacib olan kodlar göstərilmişdir.

(10) Sənədin identifikasiyası /müqayisəsi/.

(11)* Patentın nömrəsi

(12)* Sənəd növünün sözlə ifadəsi /məs: patent/.

(19)* İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının kodu və ya dərc edilən ölkənin identifikasiyası üçün digər vasitələr.

Patent sənədlərinin bibliqrafik elementlərinin minimumu

(20) Milli dövlət qeyd nömrəsi

(21)* İddia sənədinin qeyd nömrəsi

(22)* İddia sənədinin verilmə tarixi

¹Стандарты Всемирной организации интеллектуальной собственности (ВОИС). -М., 1989.-170с.

(23)* İddia sənədinin verilməsinin digər tarixləri /sərgi ilkinliyi tarixi, tam ixtira təsvirinin verilmə tarixi/.

(24) Sənaye mülkiyyəti obyektinə dair patentin qüvvəyə minməsi tarixi.

(25) İlk dəfə dərc edilmiş sifarişin dili

(26) İddia sənədinin dili

(30) İlkinlik məlumatları

(31)* İddia sənədinin ilkinlik nömrəsi

(32)* Birinci iddia sənədinin verilməsi tarixi.

(33)* Birinci iddia sənədini verən ölkənin adı.

/Əgər ilkinlik məlumatları bir sətrdə ardıcıl olaraq verilirsə «/30/» qeyd edilməlidir/.

(40) Sənədin geniş tanışlıq məqsədilə verilməsi tarixi.

(41) İddia sənədinin yoxlamadan keçməzdən əvvəl ümumi tanışlıq üçün verilməsi tarixi.

(42) Yoxlamadan keçmiş iddia sənədinin ümumi tanışlıq üçün verilməsi tarixi.

(43) Yoxlamadan keçməmiş iddia sənədinin mətbəə və digər üsullarla dərc edilməsi tarixi.

(44) Yoxlamadan keçmiş iddia sənədinin mətbəə və digər üsullarla dərc edilməsi tarixi.

(45) Əvəllər patent verilən iddia sənədinin mətbəə və digər üsullarla dərc edilməsi tarixi.

(46) Patent düsturunun mətbəə və digər üsullarla dərc edilməsi tarixi.

(47) İddia sənədinin oxumaq və ya sifarişlə surətini almaq məqsədilə ümumi tanışlıq üçün dərc edilməsi tarixi.

(50) Texniki informasiya

(51)* Beynəlxalq İxtira Təsnifatı.

(52) Milli təsnifat.

(53) Universal Onluq Təsnifat.

(54)* İxtiranın adı.

(55) Açar sözlər.

(56) Prototipin siyahısı /əgər patent sənədinin mətnində prototip olan sənədlər verilməmişdirsə/.

(57) İxtiranın referatı və ya düsturu.

(58) Axtarış sahəsi.

(60) Məxvi milli patentlərə və onların dərc edilməmiş iddia sənədlərinə isnadlar.

(61)* Əsas patent.

(62)* Ayrıca iddia sənədi (birdəfəlik iddia sənədi).

(63)* Davam edən iddia sənədi

(64)* Təkrar nəşr edilmiş patent

(65) Müəyyən iddia sənədinə aid olan əvəllər dərc edilmiş patent sənədinin nömrəsi.

(70) Patent sənədinə aid olan şəxslərin identifikasiyası

(71)* İddiaçının adı.

(72)* Məlumdursa, ixtiraçının adı.

(73)* Patent sahibinin adı.

(74) Nümayəndənin (patent müvəkkilinin) adı və soyadı.

(75)* Eyni zamanda iddiaçı olan ixtiraçının adı.

(76)* Eyni zamanda iddiaçı və patent sahibi olan ixtiraçının adı.

(80) Beynəlxalq konvensiyalarla /Paris konvensiyasından başqa, bağlı olan məlumatların identifikasiyası.

(81) Beynəlxalq Patent Kooperasiyası /PCT/ qaydalarına uyğun olaraq göstərilən ölkə.

(82) PCT qaydalarına əsasən seçilən ölkə.

(84) Avropa Patent Konvensiyası qaydalarına əsasən göstərilən ölkə.

(85) PCT-nin 22-ci və 39-cu maddələrinin tələblərinin yerinə yetirilməsi tarixi.

(86) Məhəlli və ya PCT iddia sənədinin qeyd məlumatları.

(87) Məhəlli və ya PCT iddia sənədinin dərc edilməsi tarixi.

(88) Sənəd axtarışının tarixi.

(89) İlkin patentin nömrəsi və aid olduğu ölkə.

§ 3. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində və beynəlxalq miqyasda ixtiralara dair dövlət patent bülletenlərinin quruluşu

Bu mövzuda iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş bəzi kapitalist ölkələrinin timsalında axtiralara dair rəsmi dövlət bülletenləri, referativ informasiyalar və patent informasiyası sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq məsələlərindən bəhs edilir. Patent bülletenləri olmadan dolğun patent axtarışı aparmaq olmaz. Digər tərəfdən, patent bülletenləri və referativ informasiyalar əlaqədar patent qanunçuluğunun spesifik təzahür formalarıdır.

Bütün bunlar patent bülletenlərində ixtiraların referatları və ya patent düsturlarının qruplaşdırılması Beynəlxalq İxtira Təsnifatının altsınıf, onların daxilində ümumi qrup və altqrup bölgüsünə görə aparılır. Hər bir bölgü daxilində patentlər patentlər nömrə ardıcılığına görə qruplaşdırılır.

Məsələn: C (Kimya, Metallurgiya) bölməsinə aid patentlərin qruplaşdırılması hər hansı rəsmi dövlət patent bülletenində belə olacaqdır.

C 01 – Qeyri üzvi kimya (sınıf) və sinif daxilində altsiniflərin bölgüsü. Məsələn:

C 01 B – Qeyri metalik elementlər və onun birləşmələri

C 01C – Ammiak, sian və onun birləşmələri.

C 01 D – Qələvi metal birləşmələri, yəni litium, natrium, kalium, rubidia, seziya yaxud fransiya və s.

Ümumiyyətlə, hər bir bölmədə 99-a qədər sinif ola bilər.

Siniflər daxilində patentlərin biblioqrafik elementləri və düsturları ümumi qruplara və altqruplara görə qruplaşdırılır. Məsələn:

C – Kimya və metallurgiya

C 01 – Qeyri-üzvi kimya (sınıf)

1) (11) 1541187 (51) C 01 B 3/08

(21) 4398784/31-26 (22) 06.04.88

(71) Y.Məmmədaliyev adına Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu

(72) Ə.X. Məmmədov, V.S.Əliyev, İ.A.Quliyeva

(54) Metanın konversiya üsulu

(57) Patentin düsturu və ya referatı

<...>

1)(11) 1541188 (51) C 01 B 17/90

(21) 3741076/23-26 (22) 11.09.84

(71) Bakı Dövlət Universiteti (72) Ə.S.Məmmədov, Q.Ə. Vəliyev, S.D. Hüseynov, U.M.Əsgərov

(54) Suyun təmizlənməsi qurğusu

(57) Patentin düsturu və ya referatı.

<...>

Verilmiş nümunələrdən görünür ki, patentlər Beynəlxalq İxtira Təsnifatı İndekslərinin (C 01 B 3/08; C 01 17/90) artım qaydasına görə verilmişdir. Burada hər bir informasiya elementi beynəlxalq kodla (bax: IV fəsil, § 2) ifadə edilmişdir. Müəyyən dili bilmədən bu kodlarla istənilən rəsmi patent bülletenində axtarılan mövzunu və konkret patentin bir sıra informasiya elementlərini (məs: (11) – patentin nömrəsi)) asanlıqla başa düşmək olar.

Hər hansı ölkənin rəsmi patent bülletenində axtarış aparmaq üçün ixtiraçı əvvəlcədən aşağıdakıları bilməlidir:

1) iddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi, yaxud patentin nömrəsi (Bu elementlər sistemləşdirilmiş qaydada hər bir rəsmi patent bülleteninin yardımçı (əlavə) axtarış aparatında verilir)).

2) axtarılan ixtiranın Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indeksinin heç olmasa altsınıf indeksi (məs: C 01 B, C 01 D və s.).

Adətən, bülletenlərdə sinfi ifadə edən indekslər hər səhifənin yuxarı hissəsində (kolontitul formasında) verilir. Bununla sinfi və onun daxilindəki altsinifləri asanlıqla tapmaq olar.

İndi bir neçə aparıcı xarici ölkənin rəsmi patent bülletenlərinin timsalında bülletenlərin bölmələr üzrə quruluşunu qısaca izah edək. Qeyd edək ki, ixtiranın analoqlarının və ən yaxın analoqun (prototipin) axtarılması üçün ilk növbədə həmin ölkələrin patent bülletenlərinin son 10-15 illik nömrələri istifadə edilməlidir.

Yuxarıda deyildiyi kimi, inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində ixtiraçılıq işinin və patent informasiyasının təşkili tarixən XIX əsrin sonlarından başlanır və hazırda sürətlə inkişaf edən fəaliyyət sahəsidir. Hazırda əksər kapitalist ölkələrinin rəsmi patent idarələri və iri firmaları təsdiq edilmiş patentlərə dair referativ və biblioqrafik nəşrlər hazırlayıb buraxırlar. Bunlar içərisində patent idarələrinin nəşr etdikləri rəsmi patent bülletenləri əsas yer tutur. İlk növbədə müstəqil respublikaların WIPO tərəfindən beynəlxalq ekspertiza orqanı kimi təyin edilən Rusiya Patent və Əmtə Nişanları Agentliyinin (Rospatent) nəşr etdiyi «Изобретения» bülleteni barədə qısaca danışaq. Bülleten 1992-ci ilə qədər «Открытия. Изобретения» adlanırdı. Hazırda bülleten ayda iki nömrədə buraxılır. Bülletendə aşağıdakı bölmələr verilir: 1) Beynəlxalq İxtira Təsnifatının sinifləri üzrə Rusiya vətəndaşlarına verilən potentlər; 2) MDB üzvü olan respublikaların və xarici ölkələrin hüquqi və fiziki şəxslərinə Rusiyadan verilmiş potentlər; 3) bülletenin əlaqədar nömrəsində verilmiş patentlərin sistemli və nömrəli göstəricisi; 4) patent işinə dair rəsmi məlumatlar; 5) ləğv edilmiş patentlər.

ABŞ-da 1872-ci ildən «Official gazette of the united States patent gazette» adlı bülletent nəşr edilir. Bu bülleten qısaca olaraq («Official gazette») /«Официальная газета»/ adlanır və rus dilinə tərcümə edilərək buraxılır. Bülleten həftəlikdir, yəni ayda 4 dəfə ABŞ İxtira İşləri İdarəsi tərəfindən buraxılır. Bülletendə hər bir ixtiranın biblioqrafik təsviri, patent düsturunun müəyyən bir bəndi və çertyoju verilir. 1968-ci ildən patent düsturu əvəzinə ixtiranın qısa annotasiyası əks etdirilir ki, bu da iddiaçı tərəfindən hazırlanır.

Yeni ixtiralarla dair bütün informasiyalar «Qəbul edilmiş patentlər» («patent granted») adlanan bölmədə verilir. Bölmə özü də üç altbölməyə ayrılır: «Ümumtexniki sahələr və maşınqayırma» (General and Mechanical) «Kimya» / «Chemical»/ вя «Elektrotexnika» («Electrical»).

Bülletenin hər bir nömrəsində bir neçə yardımçı bibliografik göstərici də verilir: 1/ patent sahibi olan firmaların və ixtiraçıların əlifba-adlar göstəricisi; 2/ sistemli-coğrafi göstərici. Burada müəlliflərin yaşadıkları ayrı-ayrı ştatlar üzrə patentlərin nömrələri verilir.

1980-ci ildə ABŞ-da yeni patent qanunu işlənilib tətbiq edilmişdir. Bu qanuna görə ixtira ikinci dəfə, təkrar yoxlana bilər, yəni patent almış müəyyən bir ixtira təkrar ekspertizadan keçirilə bilər. Belə hal o vaxt baş verir ki, ixtiranın yeniliyi şübhə altına alınır və onun haqqında bülletendə informasiyalar verilir.

(«Official gazette») bülletenində həmçinin patent kargüzarlığına dair bir sıra məlumatlar da (məs.: patent qanunçuluğunda dəyişikliklər, qüvvədən düşmüş patentlər və s.) verilir. 1971-ci ildən «Trademarks» («Ticarət nişanları») bülleteni «Official gazette»nin tərkibindən ayrılaraq müstəqil bülleten kimi buraxılır. Beləliklə qısaca ifadə etsək 2001-ci ilə qədərki dövrdə «Official gazette» bülleteni aşağıdakı bölmələrdən ibarət olmuşdur:

1. Patent idarəsinin məlumatları («Patent and Trademark office notices»)

2. Patentə dair məlumatlar (Patent notices)

3. Patent hüququndan imtina etmə.

4. Müdafiə xarakterli məqalələr (Defensive publication).

5. 14 iyun 1983-cü ilə qədər verilmiş patentlərdə səhvlər (patents granted yun 14. 1983 Frrota).

6. Patent sahibləri göstəricisi.

7. Yenidən baxılmış patentlər göstəricisi.

8. Sistemli göstərici.

«Official gazette» bülleteni «Rospatent» tərəfindən indi də rus dilinə tərcümə edilir. İllik nömrəli, sistemli, əlifba-adlar göstəricisi də rus dilinə tərcümə edilərək, ayrıca buraxılışlarla nəşr edilir.

Böyük Britaniya Patent idarəsi 1984-cü ildən «Official founup» (patents) (Rəsmi jurnal (Patentlər)) adlı referativ jurnal nəşr edir. Bu jurnala əlavə olaraq “Abridgement of patent spesifications” («İxtira təsvirlərinin referatı») adlı referativ əlavə də buraxılır.

«Official journal (patents)» aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

- patent işlərində qanunvericilik aktları;
- verilmiş iddia sənədləri (biblioqrafik siyahı);
- baxılmış iddia sənədləri (biblioqrafik siyahı). Jurnalın hər bir nömrəsində adlar və əlifba-predmet göstəricisi də verilir.

“Abridgement...” əlavəsi ayrı-ayrı komplektlər formasında nəşr edilir və 15 tematik buraxılışdan ibarətdir. Hər bir tematik buraxılışda ixtiralar predmet, əlifba və sistemli qaydada qruplaşdırılır. 1965-ci ildən jurnal rus dilinə tərcümə edilir, reproduksiya olunur və çoxaldılaraq yayılır.

Almaniya Patent İdarəsinin rəsmi patent bülleteni “Patentblatt” adlanır. Bu bülletəndə Almaniyada patentə dair bütün iddia sənədləri haqqında tam məlumat verilir. Quruluşu etibarilə bülleten dörd bölmədən ibarətdir:

1) yeniliyi yoxlamadan keçirilən müddətə qədər verilmiş iddia sənədləri (hissələri: yoxlanmamış iddia sənədləri, beynəlxalq iddia sənədləri, axtarış nəticələrinə dair məlumatlar və s.);

2) yoxlamadan keçəndən sonra verilmiş iddia sənədləri (hissələri: lisenziya verilmiş dəyişikliklər, müxtəlif məsələlər);

3) verilmiş, təsdiq edilmiş patentlər (hissələri: ekspertizadan sonra verilmiş patentlər, dəyişdirilmiş ixtira təsvirləri;

verilmiş Avropa patentləri, lisenziyalar və s.); faydalı modellər.

Hər dörd bölmədə ixtiraların yalnız bibliografik informasiyaları verilir. Annotasiya və patent düsturu burada verilmir. Bülletendə ixtiraların nömrələri, patent sahiblərinin adları və müəllif göstəricisi verilir. Patent idarəsi rüblük və illik patent göstəriciləri də nəşr edir. Məsələn, yoxlamadan keçməmiş və keçmiş ixtiraların bülletenləri «Patentblatt» bülleteninə əlavə göstəricilər kimi, hər həftə nəşr edilir. Hər iki göstəricidə ixtiraların bibliografik təsvirləri və patent düsturları verilir. 1964-cü ildən jurnal reproduksiya edilir və rus dilinə tərcümə edilərək patent fondlarında yayılır. 1981-ci ildən Almaniyada iki növ ixtira təsviri nəşr edilir:

1) yoxlama keçirilən müddətə qədər tanış olmaq üçün ixtiralar;

2) patent almış ixtira təsvirləri.

Fransa Patent İdarəsi fransız dilində «Sənaye mülkiyyətinin rəsmi bülleteni» («Bulletin officiel de la propriété Industriale») adlı patent bülleteni nəşr edir. Bülletenin ayda dörd nömrəsi buraxılır və iki hissədən ibarətdir: 1) ixtira təsvirlərinin bibliografik məlumatları və annotasiyaları; 2) ixtira təsvirlərinin bibliografik informasiyalarının nömrəli, əlifba və sistemli göstəriciləri. 1969-cu ildən həmin bülleten reproduksiya edilir və rus dilinə tərcümə edilərək yayılır.

Yaponiya patent idarəsi ixtiraların tam təsvirlərini əks etdirən, «Kokay Tokkyo-Koxo» adlanan həftəlik patent bülleteni nəşr edir. Bülletendə ixtira təsvirləri Yapon Milli İxtira Təsnifatının bölmələrinə uyğun olaraq 7 seriyada buraxılır. Bülletenə əlavə kimi hər ay təsdiq edilmiş patentlərin göstəricisi də hazırlanıb nəşr edilir. «Tokkyo-Koxo» bülletenində ixtiranın tam bibliografik təsviri və patent düsturu verilir. 1969-cu ildən «Tokkyo-Koxo» bülletenində bülletenində verilən patentlərin sərlovhələri və ən vacib patentlərin patent düsturları rus dilinə tərcümə və nəşr edilir. «Tokkyo-Koxo» aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

1. Yoxlanmamış iddia sənədləri göstəricisi (iddia sənədinin adı, nömrəsi, milli təsnifat indeksi və s.).

2. Yoxlanmış iddia sənədləri.

1977-ci ildən Yapon Patent İdarəsi ingilis dilində «Yapon patentlərinə aid iddia sənədlərinin referatı» adlı bülleten buraxır və burada hələlik yoxlamadan keçməmiş iddia sənədlərinə dair informasiyalar verilir. Bülletenin hər nömrəsi orta hesabla 500 ixtiranın referatını əks etdirir. Burada hər bir ixtiranın bibliografik təsviri, referatı və əsas çertyojlar verilir.

Yaxın qonşumuz, bizə dost və qardaş ölkə olan Türkiyənin Sənaye Bakanlığı tərəfindən 1933-cü ildən ayda bir dəfə türk dilində «**Sənaye mülkiyyəti qəzetəsi**» buraxılır. Bülletenin əsas bölmələri aşağıdakılardır:

1. Verilmiş patentlər (patentin nömrəsi, iddia sənədinin verilmə tarixi, patentin qüvvədəolma müddəti -15 il), Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indeksi, ixtiranın adı, şəhər və ölkənin adı, patent sahibi, patentin referatı, çertyoju, ilkinliyi olan ölkə).

2. Patentlərin nömrələri.

Xarici ölkələrdə ayrı-ayrı firmalar dünya patent informasiya axınına tematik istiqamətlər üzrə işləyir və pullu patent xidməti göstərir. Belə firmalara misal olaraq İngiltərənin «Derwent» (Derwent publication LTD) firmasını göstərmək olar. Firma 1951-ci ildən Belçikanın, Böyük Britaniyanın, Hindistanın, Niderlandın, MDB ölkələrinin, ABŞ-in, Fransanın, AFR-in, Yaponiyanın ixtiralarına dair məlumatları əks etdirən referativ jurnal buraxır. «Derwent» firması kimya və ona yaxın olan elmlər (məs: kimya texnologiyası, kimya maşınqayırması, metallurgiya və s.) üzrə ixtisaslaşdığından referativ jurnalları da tematika üzrə hazırlayıb nəşr edir. Firmanın referativ jurnallarını dörd tematik qrupa bölmək olar:

1) bütün verilmiş patentlərə dair informasiyalar nəşr edən ölkələr – Böyük Britaniya, AFR;

2) Kimya və kimya texnologiyası sahəsində ixtiraların biblioqrafik və referativ nəşrlərini hazırlayan ölkələr – Belçika, Niderland, Yaponiya, Fransa, ABŞ, MDB;

3) ixtiralar üzrə sahəvi referativ nəşrlər. Məsələn: firma “Neft-kimya üzrə patent jurnalı”, “Plastik kütlələr üzrə patent jurnalı”, “Metallurgiya üzrə patent jurnalı” və s. nəşr edir. Bu nəşrlərə Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa, Hindistan, Belçika və göstərilən birinci iki qrupa daxil olan ölkələrin əlaqədar sahələr üzrə patentləri daxil edilir;

4) kimya elminin ayrı-ayrı tematik istiqamətləri üzrə patent bülletenləri. Məsələn, “Üzvi kimyaya dair patent bülleteni”, “Ümumi kimya üzrə patent bülleteni” və s. Bu bülletenlərdə Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa, Hindistan, Belçika və göstərilən birinci iki qrup ölkələrin ixtiralarına dair məlumatlar verilir.

“Derwent” firmasının nəşr etdiyi referativ jurnallarda hər bir ixtiranın biblioqrafik təsviri və mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmış referatı verilir. Hər buraxılış əlifba, nömrəli və sistemli göstərici ilə təmin edilir.

Firmanın ayrı-ayrı mütəxəssislərə, idarələrə və müəssisələrə informasiya xidməti göstərən xüsusi ixtisaslaşdırılmış bölmələri təşkil edilmişdir. Məsələn, ərzaçılıq üzrə patent xidməti, kənd təsərrüfatı üzrə patent xidməti, polimerlər üzrə patent xidməti və s.

Bəzi kapitalist ölkələrində patent xidməti ilə məşğul olan dövlət təşkilatları da vardır. Məsələn, ABŞ-ın Müdafiə Nazirliyinin Sənədsünaslıq Mərkəzi, Atom Enerjisi Komissiyasının Patent Xidməti Mərkəzi və s. Yaponiya Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzi ABŞ-ın, Böyük Britaniyanın və Almaniyanın yeni ixtiralarına dair informasiyaları əks etdirən bülletenlər buraxır. 1984-cü ildən Yapon Patent Sənədləri Mərkəzi yaradılmışdır ki, bu da sahibkar patent firması hesab edilir.

Müəyyən elmi və texnika sahələri üzrə patent sənədlərinin cari informasiyalarını da nəşr edən və yayan kapitalist

firmaları vardır. Bunlardan “Simens”, “Filips”, “Standart Oyl” və digər firmaları göstərmək olar. Ümumiyyətlə, patent sənədlərinin axtarılması, nəşri və yayılması bütün kapitalist firmalarının fəaliyyətində vacib yer tutur.

Referativ informasiya nəşrləri dedikdə patent sənədlərinin məzmununu, yəni əsasən ixtira düsturu əsasında patentlərin mahiyyətini, yeniliyini əks etdirən nəşrlər sistemi nəzərdə tutulur. İxtiralara dair referativ informasiyalar dünyanın 38 ölkəsi, İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı və Avrasiya Patent İdarəsi tərəfindən dərc edilir. İldə orta hesabla 540 min adda ixtiranın referatı verilir; 16 ölkədə baxılmamış iddia sənədlərinin referatı (340 min adda), 8 ölkədə açıq iddia sənədlərinin (akseptasiya) referatı (20 min adda), 16 ölkədə isə verilmiş patentlərin referatları (170 min adda) dərc edilir. Yuxarıda deyilən beynəlxalq təşkilatlar baxılmamış iddia sənədlərinin referatlarını dərc edir.

Aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, ixtiranın referatı onun məzmununu əks etdirən “açar” sözlərin 76%-ni əhatə edir, patent düsturunda isə bunların miqdarı 46%-ə qədərdir. Göstərilir ki, referatı ekspertlər tərtib etdikdə onun informativliyi xeyli yüksək olur. Lakin referat tərtibi xeyli vaxt aparır, nəşrlərin yayılması operativliyini xeyli aşağı salır. Buna görə də bəzi ölkələrdə iddia sənədindəki ixtira sərlovhələri və ya baxılmış ixtiraların titul səhifəsi reproduksiya olunur və referativ nəşrlərdə verilir. 1989-cu ildən İngiltərədə bu üsuldən istifadə edilir.

İxtira referatlarının informativliyini yüksəltmək, onun dəqiq və dolğun tərtib edilməsi və quruluşunun vahidləşdirilməsi üçün beynəlxalq və milli patent idarələri tərəfindən standartlar işlənmişdir. Məsələn, 1976-cı ildə WIPO st.12 – «Patent sənədlərinin referatlaşdırılmasına dair metodiki göstərişlər» adlı standart işləyib təsdiq etmişdir. İndi də qüvvədə olan bu standart iki hissədən ibarətdir: 1) st.12.A – «Patent sənədlərinin referatlaşdırılmasına dair ümumi me-

todiki göstərişlər», 2) st.12.B – «Patent sənədlərinin kateqoriyalar üzrə referatlaşdırılmasının metodiki qaydaları».

St. 12. A – ixtiranın texniki mahiyyətini, obyektini, konkret məzmununu bircəhətli necə izah etmək, texniki həllin yeniliyini, fərqləndirici əlamətlərini referatda necə əks etdirmə qaydalarını normalaşdırır. Standarta görə referat 250 sözə qədər ola bilər, lakin 50-150 söz optimal sayılır.

St. 12. B. – referatın forma və məzmunca quruluşunu əsaslandırır. Standarta görə ixtira təsvirinin referatı müəyyən bölmələrdən (kateqoriyalardan) ibarət olmalıdır. Bunlar ixtiranın obyektini, əlamətləri, tətbiq sahəsi və texniki həllin variantlarıdır. Lazımi həllərdə çertyojlar da verilə bilər. Hər kateqoriyanı, bölməni dəqiq başlıqlarla başlanan sözlərlə ifadə etmək və ardıcıl nömrələmək tövsiyə edilir.

Yuxarıda deyilən standartlarla yanaşı, referata verilən əsas tələblər Avropa Patent Konvensiyasının sənədlərində də (maddə 85) öz əksini tapmışdır. Son dövrlərdən başlayaraq bir sıra ölkələrin (Azərbaycan, Braziliya, Belçika, Kanada, Fransa, Almaniya, ABŞ, Rusiya) milli patent idarələri digər iddia sənədləri ilə birlikdə, ixtiranın referatını da təqdim etməyi iddiaçılardan rəsmi tələb edirlər. Lakin hazırda (2003) bir sıra ölkələrin (məs.: ABŞ, Almaniya, rusiya, İsveçrə, Portuqaliya və s.) rəsmi patent bülletenlərində referat kimi ancaq patent düsturu verilir, yəni ixtiranın digər hissələri referatda əhatə olunmur.

Bəzi ölkələrdə (Böyük Britaniya, Yaponiya, İspaniya, Avrasiya Patent İdarəsi və s.) referativ informasiyalar rəsmi patent bülletenlərinin xüsusi əlavəsi kimi dərc olunur. İxtiralara dair referativ informasiyalar xarici ölkələrin informasiya mərkəzləri (firmaları) tərəfindən nəşr edilir. Bunlardan "Axtarış" elmi-istehsalat birliyini (Rusiya), yuxarıda dediyimiz "Dervent" firmasını (İngiltərə), "Capio" firmasını (İtaliya) və digərlərini misal göstərmək olar. Onlar ancaq patent informasiyası sahəsində ixtisaslaşmışlar. Bu referativ nəşrlər rəsmi patent bülletenlərindən operativlik etibarilə geri qalır,

çünkü həmin bülletenlər əsasında tərtib olunur. Lakin informasiya mərkəzlərinin referativ nəşrləri bülletenlərə nisbətən bir sıra üstünlüyə malikdir: bir neçə geniş yayılmış dillərdə (ingilis, rus) nəşr edilir; ilk ixtiralarından istifadə edilir, yəni patent-analoqlar nəzərə alınmır.

Bəzi kapitalist ölkələri rəsmi patent bülletenlərinə verilən referativ əlavələrlə yanaşı, ayrıca referativ nəşrlər də buraxır. Bunlardan ilk növbədə Yaponiyada ingilis dilində nəşr edilən "Yoxlanmış patent ixtiralarının referatı" ("Patent Abstracts of Unbaramined Applications») adlı bülleteni qeyd etmək lazımdır. Məcmuə "JAPIO"*) informasiya firmasının (təşkilatının) fəal iştirakı ilə buraxılır. Bu məcmuə dörd tematik seriyada nəşr edilir:

M – Mexanikanın ümumi məsələləri (Jeneral and Mechanical).

C – Kimya (Chemical).

E – Elektrik (Electrical).

Q – Fizika (Physical).

Məcmuənin hər bir nömrəsində orta hesabla 500 adda Yapon ixtirasının referatı dərc edilir. Məcmuədə heç də yapon ixtiralarının deyil, ən vacib və aktual ixtiraların referatı verilir.

Patent axtarışı (tədqiqatı) apararkən referativ nəşrlərdən istifadə edilməsi ilkin sənədlərə (ixtiralara) müraciəti təqribən 80% azaldır, biblioqrafik nəşrlər üzrə patent axtarışı isə sorğuya uyğun olan sənədlərin yalnız 50%-ə qədərini aşkar etməyə imkan verir.

Patent-informasiya fəaliyyəti sahəsində **beynəlxalq əməkdaşlıq** müntəzəm olaraq genişlənir. Bu cəhət onunla izah edilir ki, patent sənədləri beynəlxalq xarakter daşıyır, müntəzəm olaraq artır, onların emalı getdikcə mürəkkəbləşir və bu işə xeyli vəsait sərf edilir. Buna görə də patent informasiyalarının emalı və axtarılması sahəsində müxtəlif ölkələrin patent-informasiya idarələrinin əməkdaşlığının və

*) JAPIO – Patent İnformasiyası üzrə Yapon Təşkilatı.

əlaqələrinin genişləndirilməsi elmi və iqtisadi cəhətdən faydalıdır.

Əsas beynəlxalq müqavilələr İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı (WIPO) çərçivəsində bağlanır ki, buraya da hazırda 173 ölkə daxildir.

1978-ci ildən bütün ölkələrdə Patent İnformasiyası üzrə Müqavilə (Patent Cooperation Treaty) (PCT) qüvvəyə minmişdir. Azərbaycan 1998-ci ildə müstəqil dövlət kimi bu müqaviləyə qoşulmuşdur. Həmin dövrə qədər müqavilədə ancaq SSRİ təmsil olunurdu. PCT əlaqədar ölkədə ixtiranın yeniliyinin ekspertizasını keçirməyi, digər tərəfdən, müxtəlif ölkələrdə ixtiraların patentlənməsi üçün vahid beynəlxalq iddia sənədi hazırlamağı təmin edir. Beləliklə, PCT patent axtarışı sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa və ekspertiza işlərinə əlverişli şərait yaradır. bunlardan başqa, PCT patentlərin hüquqi mühafizəsinə, milli patent idarələrinin patent sənədlərinin ekspertizası zamanı təhlilinə sərf etdikləri vəsaitlərin azaldılmasına və beynəlxalq iddia sənədlərinin vahid qaydada hazırlanmasına və verilməsinə imkan yaradır.

Beynəlxalq iddia sənədlərinin MDB ölkələri üçün beynəlxalq ekspertiza orqanı funksiyasını Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi yerinə yetirir. Beynəlxalq iddia sənədi bu agentlikdə ekspertizadan keçib müsbət rəy aldıqdan sonra PCT-nin patent bülletenində dərc edilir və beynəlxalq hüquqi qüvvə kəsb edir.

İxtiraya dair beynəlxalq iddia sənədi rus, ingilis, fransız, alman və yapon dillərində hazırlana bilər. Patent bülleteni olan «PCT gazette» yalnız ingilis və fransız dillərində nəşr edilir. İlk beynəlxalq iddia sənədi 1978-ci ilin 19 oktyabrında bülletenin 5-ci №-də dərc edilmişdir. Bülletenə aşağıdakı illik yardımçı göstəricilər də nəşr edilib yayılır:

- 1) Bülletendə verilmiş informasiya materiallarının əlifba-predmet göstəricisi;
- 2) Beynəlxalq patent qeydiyyat göstəricisi;

3) Beynəlxalq iddia sənədlərinin Beynəlxalq İxtira Təsnifatı üzrə sistemli göstəricisi.

PCT-dən başqa, «Avropa patentinin verilməsi üzrə Konvensiya» adlı beynəlxalq təşkilat da yaradılmışdır. Konvensiya 7 oktyabr 1977-ci ildə Avropa dövləti tərəfindən imzalanmışdır. Konvensiyanın baş icraedici orqanı Haqqadakı Beynəlxalq Patent İnstitutudur. 1977-ci ildən Konvensiya Avstriya, Böyük Britaniya, İtaliya, Lüksemburq, AFR, Fransa, İsveçrə və bir neçə digər ölkələrdə qüvvədədir. Avropa patentləri üzrə iddia sənədləri 1978-ci ildən Avropa Patent İdarəsi tərəfindən xüsusi bülletendə nəşr edilir. Avropa patentinə dair iddia sənədi alman, ingilis və fransız dillərindən birində yazılmalıdır. «Avropa patent bülleteni» «Evropischen patentmeldung» isə alman dilində nəşr edilir. Bülleten iki hissədən ibarətdir: 1/ verilmiş Avropa patentləri; 2/ Avropa və beynəlxalq iddia sənədləri. 1979-cu ildən bülletenə əlavə kimi alman dilində «Beynəlxalq İxtira Təsnifatı (BİT) üzrə sistemləşdirilmiş Avropa patentləri iddia sənədlərinin annotasiyaları»*) adlı illik referativ bülleten buraxılır. Bu referativ bülletendə ixtiralar 21 tematik qrup üzrə verilir və BİT-in rubrikaları üzrə sistemləşdirilir.

Avropa Patent İdarəsi həm də «Avropa patent idarəsinin rəsmi bülleteni» «Amicblatt des Evropischen bulletin» adlı aylıq jurnal nəşr edir. Burada üç dildə /alman, ingilis, fransız/ patent hüququna dair materiallar /hüquqi aktlar, təlimatlar, qaydalar və s./ verilir. 1995-ci ildən deyilən idarə Avrasiya Patent İdarəsi adlanır.

*)1995-ci ildən «Avrasiya patentləri iddia sənədlərinin annotasiyaları» adlanır.

§ 4. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində sənaye nümunələrinin informasiya axtarışı vasitələri

Keçmiş ittifaqda sənaye nümunələrinə dair bibliografik informasiyalar ixtira bülleteninə 1925-ci il 8-ci nömrəsindən 1936-cı il 5-ci nömrəsinə qədər olan dövrdə «Sənaye nümunələrinin reesterinə daxil olan sənədlər» bölməsində verilmişdir. 1967-ci ildən bülletendə sənaye nümunələrinin dərc edilməsi yenidən bərpa olundu. Bülletendə «Sənaye nümunələri» bölməsi açıldı və burada sənaye nümunələrinə verilən şəhadətnamələrin və patentlərin nömrələri, sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifat indeksi, nümunənin adı və rəsmi /şekli/, sahibkarın adı və olduğu yer, müəllifin soyadı və ilkinlik haqqında məlumat verilirdi.

1983-cü ildən başlayaraq sənaye nümunələrinə dair operativ məlumatlar «Промышленные образцы. Товарные знаки» adlı rüblük bülleteninə «Промышленные образцы» bölməsində verilməyə başladı. 1985-ci ilə qədər materiallar şəhadətnamənin və patentin nömrəsinə, sonrakı illərdə isə izahı yuxarıda verilmiş BİT-in siniflərinə görə, yəni sistemli qaydada qruplaşdırılmışdır. İndi də bülletendə sənaye nümunələrinin 1967-ci ildən sonrakı dövrdə verilən məlumatları kimi məlumatlar, yəni şəhadətnamənin və patentin nömrəsi, təsnifat indeksi, nümunənin adı və rəsmi /şekli/ və s. dərc olunur. 1991-ci ildən şəhadətnamə ixtiranın müdafiə forması kimi ləğv edilmişdir (patentlə əvəz edilmişdir). Hazırda «Sənaye mülkiyyəti» bülletenində milli sənaye nümunələrinə dair bibliografik məlumatlar verilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dünyanın bir çox ölkələrində sənaye nümunələri dövlət qeydiyyatından keçir, dərc edilir və beynəlxalq miqyasda sənaye mülkiyyəti kimi qorunur. Hazırda (2002) sənaye nümunələri dünyanın 80 ölkəsində və dörd beynəlxalq təşkilatda /İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı – WIPO, Venilyuks, İntellektual

Mülkiyyət üzrə Afrika təşkilatı – OAPI, İntellektual Mülkiyyət üzrə Məhəlli Afrika təşkilatı - ARIPO/ qeyddən keçir və hüquqi cəhətdən qorunur. Hər il dünyada sənaye nümunələri üzrə orta hesabla 210 min iddia sənədi verilir və bunlardan 160 mini dövlət qeydindən keçərək patent alır, əlaqədar milli patent idarələrinin rəsmi nəşrlərində dərc edilir və ölkənin sənaye mülkiyyəti obyektləri kimi qorunur. Milli patent idarələri beynəlxalq miqyasda hüquqi qüvvəyə malik olması vacib sayılan sənaye nümunələrinə dair iddia sənədlərini əlaqədar beynəlxalq təşkilata da göndərir. Onlar həmin təşkilatların buraxdıqları rəsmi nəşrlərdə dərc olunur və beynəlxalq hüquqi qüvvə kəsb edir. Hər il orta hesabla 18 min belə sənaye nümunəsi meydana gəlir.

Hazırda dövlət qeydindən keçmiş sənaye nümunələrinə dair informasiyaları 46 ölkə dərc edir. Bu nəşrlər dünyada verilən sənaye nümunələrinin 90%-ni əhatə edir. Nəşrlərin bir qismi ancaq biblioqrafik təsvirləri əks etdirir /nümunənin nömrəsi, təsnifat indeksi, adı və s./. Məsələn, İsveçrə və Avstriya öz bülletenlərində sənaye nümunələrinin biblioqrafik informasiyalarını dərc edir; digər qrup rəsmi nəşrlər sənaye nümunələrinin biblioqrafik təsvirlərini və referatlarını verir. Çexiya, Suriya, İspaniya belə ölkələrdəndir; əksər ölkələr öz bülletenlərində sənaye nümunələrinin biblioqrafik təsvirini və şəklini /rəsmi/ dərc edirlər. Azərbaycan, ABŞ, Almaniya, Rusiya, Fransa belə ölkələrə misal ola bilər. Ancaq Yaponiyada «İsyo-Koxo» bülletenində sənaye nümunələrinin biblioqrafik təsviri, tam mətni və şekli verilir. Deməli, Yapon sənaye nümunələrinə dair tam məlumat almaq üçün həmin bülleteni əldə etmək kifayətdir.

Bəzi ölkələrdə sənaye nümunələrinə dair məlumatlar ixtira təsvirləri /patent/ bülletenin bir bölməsi kimi verilir. Məsələn, ABŞ Patent İdarəsinin «Rəsmi qəzet» bülletenində sənaye nümunələrinin biblioqrafik təsvirləri və şəkilləri «Sənaye nümunələri» /Designs/ adlanan bölmədə verilir. Rusiya, Çexiya, Almaniya və bir neçə digər ölkədə sənaye

nümunələrinə dair məlumatlar əmtəə nişanları ilə birlikdə bir bülletendə dərc edilir. Azərbaycan Respublikasının «Sənaye mülkiyyətin» bülletenində isə həm ixtira, həm sənaye nümunələri həm də əmtəə nişanlarına dair məlumatlar verilir.

Dünya ölkələrinin sənaye nümunələrinin, onların bülletenlərinin 90%-i beynəlxalq təşkilatların sənaye nümunələrinə dair informasiyalarının tam komplekti Azərbaycan Respublika patent fonduna 1991-ci ilə qədər fototeka /mikrofilmlər, mikrofişlər/ formasında alınmış və yayılmışdır. Bu işlə «Axtarış» elmi-istehsalat birliyi /НПО «Поиск»/ məşğul olurdu. Birlik sənaye nümunələrinin iki növ massivini formalaşdırır, onları sifarişlər əsasında müstəqil respublikaların müxtəlif patent fondlarına, nazirlik, müəssisə və idarələrinə göndərdirdi. İki növ massiv bunlar idi: 1) ayrı-ayrı ölkələrin və beynəlxalq təşkilatların sənaye nümunələri; 2) sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatının ayrı-ayrı sinifləri üzrə tematik fototekaları. Tematik fototekalar 99 təsnifat sinfi üzrə formalaşdırılırdı. 1991-ci ilə qədər respublika patent fondlarına, xüsusilə iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrinin sənaye nümunələrinin fototekası daha dolğun alınmışdır.

Fototekanın mikrofilm və mikrofiş kadrlarında aşağıdakı məlumatlar verilir: sənaye nümunəsinin şəkli /təsviri/, adının rus dilində tərcüməsi, beynəlxalq təsnifat indeksi.

Sənaye nümunələrinə dair rus dilində patent-hüquqi, təlimat-metodiki və təsnifat materialları dərc olunmuşdur.¹

«Вопросы изобретательства» jurnalında, «Изобретательство. Патентное дело. Патентная информация» məcmuəsində, «Техническая эстетика» bülletenində sənaye

¹ Məsələn: Положение о промышленных образцах. М.: ВНИИ-ПИ, 1985.-43с; Правовая охрана промышленных образцов в СССР.-М.: ВІ ИИПИ, 1985.-68с.; Указания по составлению и подачи заявки о промышленных образцах// Вопр. изобретат., 1991.-№ 11-12.-С.2-10.

nümunələrinə, onların hüquqi, texniki məsələlərinə, lisenziya satışına və digər məsələlərə dair məqalələr verilirdi.

İndi iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş bəzi kapitalist ölkələrində sənaye nümunələrinin qısa hüquqi-texniki xarakteristikasını verək və bibliografik informasiya mənbələrinin ümumi quruluşunu izah edək.

Inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində sənaye nümunələrinin sənəd növü kimi yaranması XIX əsrin ortalarından başlanır. Məsələn, İngiltərədə 1854-cü ildən, Fransada 1860-cı ildən, ABŞ-da 1862-ci ildən sənaye nümunələrinin nəşr olunduğu və yayıldığı məlumdur.¹ Həmin dövrlərdən başlayaraq patent sənədlərinə, o cümlədən sənaye nümunələrinə dair rəsmi informasiya nəşrləri də yaranmışdır. Sonralar, yəni XIX əsrin sonlarından başlayaraq sənaye nümunələrinin hazırlanması, tərtibi, dövlət qeydi və sənaye mülkiyyəti obyektini kimi qorunması məsələlərinə dair hüquqi normalar, aktlar işlənmiş və bütöv qanunlar paketi yaradılmışdır. İndi elə bir kapitalist ölkəsi yoxdur ki, onun patent sənədlərinin, o cümlədən sənaye nümunələrinin dövlət qeydinə, beynəlxalq miqyasda qorunmasına, istifadəsinə, satışına, informasiya sistemində dair qanunları, rəsmi dövlət nəşrləri, patent idarələri və təşkilatları olmasın. İqtisadi rəqabətdə qalib gəlmək, formaca optimal, estetik istehlakçı zövqünə və tələbatına uyğun olan məhsul istehsalı, dünya bazarlarında daha çox uğur qazanmaq və digər amillər kapitalist iqtisadiyyatını məcbur edir ki, sənaye nümunələrini və onun informasiya sistemini durmadan inkişaf etdirdirsin.

Böyük Britaniyada sənaye nümunələri intellektual mülkiyyət kimi 1891-ci ildən qorunur.² 1949 və 1994-cü illərdə sənaye nümunələrinə dair dövlət qanunlarına yenidən

¹Гаврилов Э.П. Правовая охрана промышленных образцов в капиталистических странах.-М., 1989.-С.18-19.

²Гаврилов Э.П. Правовая охрана промышленных образцов в Великобритании // Вопр. Изобретательства, 1985.-№1.-С.33-37.

baxılmış və təkmilləşdirilmişdir. 1994-cü il qanununa görə məhsulun forması, xarici cizgiləri, bəzəyi və digər xarici elementləri sənaye üsulları ilə icra edilmişsə bu, sənaye nümunəsidir. Burada ancaq istehsal edilən, hazırlanan məhsul əsas götürülür, yəni sənaye nümunəsi müəyyən məhsulda maddiləşdikdə, reallaşdıqda hüquqi qüvvə kəsb edir və beynəlxalq miqyasda qorunur. Sənaye nümunəsi müəyyən məhsulda texniki funksiya yerinə yetirməməlidir, ancaq onun optimal estetik görüşünə və əlverişli istehlakına şərait yaratmalıdır. Sənaye nümunəsinin daxili elementləri nəzərə alınmır. Məsələn, avtomaşının xarici forması sənaye nümunəsidir, onun hissələri (motoru, elektrik hissələri və s.) isə sənaye nümunəsinə aid deyil. Bunların hər biri ayrıca sənaye nümunəsidir, işlənməsi, hazırlanması, maddəsi və digər elementləri isə ixtiradır. Lakin sənaye nümunəsi elə optimal formaya malik olmalıdır ki, sənaye üsulları ilə hazırlana bilsin, əlaqədar daxili elementlər orada əlverişli şəkildə yerləşdirilə bilsin.

Sənaye nümunəsi ya məhsulun xüsusi formasında, xarici görünüşündə, ya da onun rəngində, şəkillərində təcəssüm etməlidir. Birinci halda üçölçülü obyektlər (maşın, qurğu, avadanlıq, hissələr, qovşaqlar və s.), ikinci halda isə müstəvi xarakterli elementlər (məs: divar kağızı, mikrofirmalar, slaydlar, parçalar və s.) nəzərdə tutulur. Böyük Britaniyada məhsulun rəngi sənaye nümunəsinin əsas əlamətlərindən hesab edilir. Nümunə estetik cəhətdən yüksək səviyyədə olmalıdır.

Sənaye nümunəsi ölkə miqyasında yerli yeniliyə malik ola bilər, yəni hər hansı nümunə beynəlxalq baxımdan yeni olmaya bilər. Lakin belə nümunələr xarici ölkələrə ixrac edilən, dünya bazarlarına çıxarılan məhsullara aid edilə bilməz, ancaq yerli istehsalə və bazara aiddir. Sənaye nümunəsinin sahibi ya iddiaçı – müəllif, ya da onun varisləri (oğul, qız, nəvə, qardaş, bacı, ata, ana) ola bilər. Əgər hər hansı fermer, firma sahibinin və icarəçinin vəfat etmiş işçilərindən biri

vaxtilə sənaye nümunəsinə patent almışsa və onun varisi yoxdursa, varislik sahibkara verilə bilər. Lakin həmin nümunə sahibkar tərəfindən başqalarına satıla bilməz, ancaq əlaqədar müəssisədə, (fermer təsərrüfatında, firmada) istifadə oluna bilər və alınan gəlirin ölmüş ixtiraçıya düşən faizi (20-25%) xeyriyyə işlərinə sərf edilməlidir.

Böyük Britaniyada əsasnaməyə görə bəzi sənaye nümunələri müəyyən müddət məxvi saxlanılır. Məsələn, parçalara dair sənaye nümunələri patent aldığı tarixdən üç il müddətində elan olunmur və onlara yenidən baxılmaz; divar kağızları və pəncərə pərdələri üçün bu müddət iki ildir. Bu vəziyyət onunla izah edilir ki, həmin məhsulların istehsalında və satışında bir müddət sabitlik yaransın, xəlvəti iqtisadiyyatın əl-qolu açılmasın. Çünki eyni parçanı, kağızı gizli yolla başqaları da buraxa bilər.

Sənaye nümunəsinin sahibi və ya müəllifi mövcud sənaye nümunəsinə əlavə patent ala bilər. Belə ki, konkret bir məhsul üçün vaxtilə verilmiş patent digər məhsulda da istifadə edilə bilər və ya mövcud sənaye nümunəsi təkmilləşdirilə bilər. Hər iki halda Patent İdarəsinə iddia sənədi verilir və əlavə patent alınır. Buna görə də Böyük Britaniya sənaye nümunələri fondu vaxtaşırı yoxlanmalı və əvəz edilmiş sənədlər fondan çıxarılmalıdır.

Böyük Britaniyada sənaye nümunəsinin ilkinliyi (prioriteti) əlaqədar iddia sənədinin patent idarəsinə daxil olduğu tarixdən hesablanır. Konvensiya və sərgi ilkinliyi fərqləndirilir. Konvensiya ilkinliyi onu ifadə edir ki, Paris Konvensiyasına qoşulmuş dövlətlərin hamısında müəyyən ölkənin sənaye nümunəsi ilkin hesab edilir. Hər bir ölkənin milli patent idarəsi patent verildiyi tarixdən başlayaraq 6 ay sonra müəyyən adda sənaye nümunəsini Paris təşkilatına təqdim edir. Orada həmin sənaye nümunəsi bütün üzv olan ölkələrin əlaqədar sənaye nümunələri baxımından yoxlanılır, yeni olduqda ona konvensiya birinciliyi verilir. Konvensiya birinciliyi almış sənaye nümunəsi əsasında istehsal edi-

lən məhsul üzv ölkələrə maneəsiz, əlavə icazə və saziş olmadan ixrac edilə bilər. Sərgi ilkinliyi isə sənaye nümunəsi əsasında kütləvi məhsul istehsal etməmişdən əvvəl həmin məhsulun təcrübi nümunəsini xarici və beynəlxalq sərgilərdə nümayişetdirilmə tarixinə görə verilir. Konvensiya ilkinliyində bu tarix xüsusilə nəzərə alınır. İngiltərədə sənaye nümunəsi yerli yeniliyə malikdirsə, ixtiraçıya vəsiqə, dünyəvi yeniliyə malikdirsə patent verilir. Nümunənin müəllifi, yaxud sahibi onu tam və geniş tətbiq etmək, digər müəssisələrdə isə onun tətbiqini qadağan etmək hüququna malikdir. Lakin patent sahibi öz nümunəsini istənilən şəxsə, müəssisəyə saziş (lisenziya) əsasında sata bilər. Sənaye nümunəsi dövlət qeydindən keçdikdən, vəsiqə və ya patent aldıqdan sonra mütləq tətbiq edilməlidir. Əgər alındığı tarixdən 6 ay müddətində patent tətbiq edilməzsə, ləğv edilir. Bu barədə patent idarəsinin rəsmi dövlət bülletenində xüsusi bölmə («Ləğv edilmiş sənaye nümunələri») vardır.

Dövlət patent qanunçuluğuna görə sənaye nümunəsi patent aldığı vaxtdan başlayaraq 5 il qüvvədədir, sonrakı 5 il üçün də artırılabilir. Həm patent almaq, həm də sənaye nümunəsinin qüvvədə olması vaxtını artırmaq üçün müvafiq olaraq 50 və 25 funt sterlinq rüsum alınır. Əgər rüsum vaxtında ödənilməzsə, o zaman patent ləğv edilir. Sonralar patent məhkəməsi qanuni səbəblər olduqda onu bərpa edə bilər. Lakin bu işin rüsumu və xərci dəfələrlə çoxdur. Əksər patent sahibləri bu yoldan istifadə etmir. Əgər sənaye nümunəsi ixtiraçı və ya sahibkar tərəfindən qəsdən məxvi saxlanmışdırsa və onun əsasında müəyyən məhsul kütləvi şəkildə (100 ədəddən çox) istehsal edilmişdirsə, həmin şəxsin müəssisəsi, məhsul müsadirə edilir, özü isə cinayət məsuliyyətinə alınır. Göründüyü kimi, bu tədbir gizli iqtisadiyyata, iqtisadi pozuntulara zərbə vurmaq üçün əsas vasitələrdən biridir.

Böyük Britaniyada 1950-ci ilə qədər Sənaye nümunələrini təsnifləşdirmək və informasiya axtarışı aparmaq üçün

milli təsnifat sistemindən istifadə edilirdi. Təsnifat rum rəqəmlərlə ifadə edilmiş 12 sinifdən ibarət idi. Lakin beynəlxalq əlaqələrin və əməkdaşlığın genişlənməsi ilə əlaqədar olaraq 1970-ci ildə milli təsnifat sistemi ləğv edildi və sənaye nümunələrinin yuxarıda izah edilən beynəlxalq təsnifatına keçildi. Hazırda da ölkənin patent idarələri, patent sənədlərini dolğun şəkildə komplektləşdirən və mühafizə edən kütləvi kitabxanalar, firma kitabxanaları, informasiya və bibliografiya idarələri beynəlxalq təsnifatdan istifadə edir.

Böyük Britaniyada sənaye nümunələrinə dair bibliografik və referativ nəşrlər buraxılır. Biblioqrafik nəşrlər içərisində Böyük Britaniya Patent İdarəsinin nəşr etdiyi (ingilis dilində) «Rəsmi patent bülleteni» ən dolğun və operativ dövrü nəşr hesab edilir. Bülleten 4 iri bölmədən ibarətdir: 1) patentlər; 2) sənaye nümunələri; 3) əmtəə nişanları; 4) dövlət patent qanunçuluğunda dəyişikliklər və məhkəmə prosesləri. Bülletenin həftədə bir nömrəsi buraxılır. Sənaye nümunələrinə dair bibliografik informasiyalar «Designs» («Sənaye nümunələri») bölməsində verilir. Burada həftə ərzində dövlət qeydindən keçmiş, ləğv edilmiş, qüvvədəolma müddəti uzadılmış, başqalarına satılmış sənaye nümunələrinə dair yarım bölmələr vardır. Hər bir yarım bölmədə materiallar cari həftədə qeyd edilmiş, ləğv edilmiş və vaxtı uzadılmış sənaye nümunələrinin tarixinə görə və tarixlər (günlər) daxilində nümunə sahiblərinin adlarının əlifba sırasında düzülür. Ad kimi əlaqədar müəssisə, idarə, firma və digər obyektlər götürülür və sahibkarın фамилиясы da göstərilir. Hər bir sənaye nümunəsi üçün aşağıdakı məlumatlar verilir.

- sənaye nümunəsinin dövlət qeydindən keçmə tarixi;
- sənaye nümunəsi sahibinin adı;
- nümunənin verilmiş patentə tam uyğun olan adı;
- sənaye nümunəsinə patent almaq üçün iddia sənədinin poçta daxil olduğu tarix;
- nümunənin, patentin dövlət qeyd nömrəsi.

Bülletendə yardımçı müəllif göstəricisi də verilir. Burada ixtiraçının, yaxud patent sahibinin soyadı əlifba sırasında düzülür və əlaqədar yarım bölməyə isnad verilir. Bülleten 1992-ci ildən buraxılır. 1960-cı ilə qədər o, ayda 2 dəfə, həmin ildən indiyə kimi ayda 4 dəfə buraxılır.

Biblioqrafik nəşrlər içərisində siqnal informasiyaları da vardır. Onlar hər üç gündən bir (ayda 10 nömrə) patent idarəsi tərəfindən seriyalarla (texnika, kənd təsərrüfatı, səhiyyə, tikinti, ticarət, nəqliyyat və s.) buraxılır. Siqnal informasiyaları ancaq dövlət qeydindən keçmiş və qüvvədə olma vaxtı uzadılmış sənaye nümunələrinin nömrələrini və adlarını, onların sahiblərinin (müəssisələrin) adlarını və ünvanlarını əks etdirir.

Rəsmi patent bülleteni 1991-ci ilə qədər dövrdə rus dilinə tərcümə edilirdi və kağız formasında (kitab kimi) respublika və müəssisə patent fondlarında yayılırdı. Tərcümə işi Moskvadakı Dövlət Patent Tərcümə Mərkəzi tərəfindən edilirdi və Patent-Poliqrafiya Müəssisəsi tərəfindən abunə yolu ilə yerlərə göndərilirdi. Onlar kitab mağazalarında satılmırdı. İndi bülleteni Azərbaycan Respublika Patent Fonduna daxil olmur.

Referativ nəşrlərdə sənaye nümunələrinin biblioqrafik məlumatları üç-dörd cümlədən ibarət referatı verilir. Onlar əlaqədar sahələr üzrə informasiya mərkəzləri, informasiya firmaları*) tərəfindən hazırlanır və yayılır. Referativ nəşrlər rəsmi xarakter daşmır və əsasən elmi işçilərə və mütəxəssislərə informasiya xidməti məqsədilə hazırlanır.

İnkişaf etmiş kapitalist ölkələri içərisində **Amerika Birləşmiş Ştatları (ABŞ)** patent sənədlərinin, o cümlədən sənaye nümunələrinin ən şaxəli və inkişaf etmiş informasiya sisteminə malikdir. Bu ölkədə sənaye nümunələrinin sənaye mülkiyyəti kimi qorunması 1862-ci ildən başlayır. Həmin

*) Məsələn, «Dervent» informasiya firması kimya sənayesi sahəsində referativ nəşrlər buraxır (digər sənəd növləri ilə birlikdə)

ildən rəsmi biblioqrafik informasiya bülleteni də buraxılır.¹ Müqayisə üçün qeyd edək ki, Rusiyada patent sənədlərinin, o cümlədən sənaye nümunələrinin rəsmi dövlət qeydi və qorunması 1910-cu ildə başlamışdır.²

19 iyul 1949, 1974 və 1984-cü ildə ABŞ-da patent qanunçuluğuna yenidən baxılmış və təkmilləşdirilmişdir. Böyük Britaniyada olduğu kimi, ABŞ-da da sənaye nümunələri «Design» adlanır. ABŞ patent qanununda deyilir (1984-cü il redaksiyası): «Hər kəs sənaye məmulatının orijinal və yaxşılaşdırılmış nümunəsini yaradarsa o, patent alır». Sənaye nümunəsi kimi hazır məhsulun xarici (görünən) forması, xassələri qorunur. Məhsulun daxili elementləri və konstruksiyası sənaye nümunələri baxımından mülkiyyət kimi qorunmur. Bunlar ixtira obyektləridir. Böyük Britaniyada olduğu kimi, ABŞ-da da sənaye nümunəsi ya üçölçülü formada (nümunə-model), ya da məhsulun üzərində rəsm formasında (parçalarda, xalçalarda, qutularda və s.) verilə bilər. Böyük Britaniyada məmulatın rəngi sənaye nümunəsi kimi qəbul edildisə, ABŞ-da rəng nəzərə alınmır. Belə hesab edilir ki, eyni formalı məmulatın rəngi alıcılıq qabiliyyətinə təsir edə bilər, lakin onun patent qabiliyyətini, təyinatını dəyişə bilməz. Sənaye nümunəsi ancaq sənaye məhsullarında istifadə edilə bilər. Böyük Britaniyada isə nümunələr bütün fəaliyyət sahələri üçün hesablanır.

Sənaye nümunəsi müəyyən bədii-rəsm üstünlüklərinə və əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən yeniliyə malik olmalıdır. Əgər patentə aid iddia sənədi verilən dövrə qədər sənaye nümunəsi ABŞ-ın və xarici ölkələrin açıq mətbuatında dərc edilmişdirsə və ya ABŞ-da açıq tətbiq edilmişdirsə ona patent verilə bilməz. ABŞ-da Dövlət Departamentinin tərkibində Sənaye Nümunələri və Əmtəə Nişanları üzrə İdarə fəaliyyət göstərir. Onun vəzifəsi əmtəə nişanlarına və sənaye

¹Розенберг П. Основы патентного права США.-М., 1989.-С.16.

²Немировский Е.Л. Русская дореволюционная патентная литература.-М., 1968.-С.21-22.

nümunələrinə verilmiş iddia sənədlərini yoxlamaq, yeni olduqda onlara patent vermək və informasiya nəşrləri hazırlayıb nəşr etməkdən ibarətdir. ABŞ-da sənaye nümunəsinin iddiaçının yalnız həmin nümunəni yaratmış şəxs (ixtiraçı) ola bilər. Hər hansı sahibkar və digər şəxs müəyyən müəllifdən (ixtiraçıdan) sənaye nümunəsini satın alıb öz adından iddia sənədi verə bilməz. Bu məsələ patent qanunu ilə iqtisadi təxribat və intellektual oğurluq hesab edilir və belə iddiaçı cinayət məsuliyyətinə cəlb edilir. lakin patent verildikdən sonra sənaye nümunəsi alına-satıla, sərbəst istifadə edilə və hətta sağlığında da ixtiraçının vərəsəsinə bağışlana bilər. İngiltərədə isə patent almamışdan əvvəl sənaye nümunəsi sahibkar müəssisəyə satıla bilər, bir şərtlə ki, ixtiraçının müəllifliyi əlaqədar rəsmi dairələrdən (patent idarəsindən) gizlədilməsin.

Əgər İngiltərədə bir neçə yaxın məzmunlu (əlaqəli) və təyinatlı sənaye nümunəsinə vahid bir iddia sənədi verilə bilsə, ABŞ-da hər bir sənaye nümunəsinə ayrıca iddia sənədi tərtib edilməli və patent almaq üçün rüsum ödənilməlidir.

ABŞ-da sənaye nümunələrinə dair iddia sənədlərinin yoxlama sistemi tətbiq edilir. Bu sistem onu ifadə edir ki, iddia sənədi sənaye nümunələrinin faktiki, real məzmunu əsasında, yalnız Sənaye Nümunələri və Əmtəə Nişanları İdarəsi tərəfindən təfsilatı ilə yoxlanır, onun yeni və səmərəli olması sübut edilərsə, patent verilir. Buna görə də idarənin tərkibində zəngin patent sənədləri və bibliografik informasiya-nəşrləri fondu vardır. İngiltərədə olduğu kimi, ABŞ-da da konvensiya və sərği ilkinliyi fərqləndirilir. Bu anlayışların məzmunu hər iki ölkədə eynidir və bu barədə yuxarıda deyildi.

İngiltərədən fərqli olaraq ABŞ-da sənaye nümunələrinə həm vəsiqə, həm patent deyil, ancaq patent verilir. Sifarişçinin arzusundan asılı olaraq sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti ya 3, 5 il, ya 7 il, ya da 14 il ola bilər. Patentin qüvvədəolma müddəti uzadılır. İngiltərədə isə

müddət əlavə olaraq 5 il də artırıla bilər. ABŞ-da sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti patent verildiyi gündən etibarən hesablanır. Patenti qüvvədə saxlamaq üçün ixtiraçı hər il orta hesabla 35-40 dollar rüsum verməlidir. Əgər müəyyən ildə rüsum ödənilməzsə, patent ləğv edilir, onu yenidən bərpa etmək olmaz. Əgər ixtiraçı Sənaye Nümunələri və Əmtəə Nişanları İdarəsinə rəsmi ərizə verib öz nümunəsinin qüvvədən düşməsinə vaxtından əvvəl bildirərsə patent ləğv olunur. Hər iki halda bu barədə rəsmi biblioqrafik nəşrlərdə bir həftə ərzində məlumat verilir. ABŞ patent idarələri bütün əlaqədar beynəlxalq təşkilatların (məs.: Paris Konvensiyası, Müəlliflik Hüququ üzrə Ümumdünya Təşkilatı, Madrid İttifaqı və s.) üzvləridir. Hər bir idarə müstəqil, ayrıca üzv kimi təmsil olunur.

ABŞ-da sənaye nümunələrini təsnifləşdirmək, axtarmaq, informasiya axtarış vasitələri yaratmaq və digər məqsədlər üçün həm milli, həm də beynəlxalq təsnifatdan istifadə edilir. Milli təsnifat 90 sinifdən ibarətdir. Sinif ərəb rəqəmlərilə işarə edilir. hər sinfin nömrəsinin qarşısında «D» hərfi (Designclass) verilir. məsələn, D1, D2, D3 və s. Bu ona görə belə edilir ki, milli təsnifat indeksini beynəlxalq təsnifatdakından fərqləndirmək mümkün olsun. Sinif öz növbəsində altsiniflərə bölünür və ərəb rəqəmlərilə işarə edilir. Məsələn, D1-25, D1-26, D2-40 və s. Burada 25, 26, 40 altsinifləri göstərir. Siniflərə daxil edilə bilməyən sənaye nümunələri «Müxtəlif sənaye nümunələri» altsinifinə daxil edilir və «1» rəqəmi ilə işarə edilir. Məsələn, D22-0b üçün silahlar və ləvazimatlar; D22-1-Müxtəlif; D22-23-Qarmaqlar; D22-24-Qarmaq ağacları və s. Təsnifat 1961-ci ildə işlənmiş və qüvvəyə minmişdir. Rus dilinə 1984-cü ildə tərcümə edilmişdir.

ABŞ-da sənaye nümunələrinin biblioqrafik informasiya nəşrlərindən danışarkən ilk növbədə qeyd edilməlidir ki, ölkədə patent sənədləri üzrə üç müstəqil dövlət orqanı fəaliyyət göstərir: 1) Patent qanunçuluğu üzrə Mərkəz; 2) İxtira

İşləri İdarəsi; 3) Sənaye nümunələri və Əmtəə Nişanları İdarəsi. Hər üç idarə birlikdə «Rəsmi qəzet» (ingilis dilində) adlanan rəsmi dövrü biblioqrafik bülleten buraxır. Bülleten 7 bölmədən və bir neçə yardımçı soraq-axtarış aparatından ibarətdir, ayda 4 dəfə (həftəlik) buraxılır və hər həftəlik nəşr orta hesabla 450-500 səhifədir. Bülletenin 3-cü bölməsi «Sənaye nümunələri» («Designs») adlanır. Burada hər bir sənaye nümunəsi üçün aşağıdakı məlumatlar verilir:

- patentin nömrəsi;
- sənaye nümunəsinin adı;
- sənaye nümunəsinin müəllifi və onun yaşadığı yer (ölkə, ştat, şəhər, küçə və s.);
- sənaye nümunəsinin sahibi və onun yerləşdiyi yer;
- iddia sənədinin verilmə tarixi;
- sənaye nümunəsinin dövlət qeyd nömrəsi;
- sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti;
- sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatının indeksi;
- sənaye nümunələrinin milli təsnifatının indeksi;
- sənaye nümunəsinin rəsmi (şəkli).

Göründüyü kimi, «Rəsmi qəzet» bülleteni sırf biblioqrafik nəşrdir. Çünki burada sənaye nümunəsinin referatı və ya qısa məzmunu verilmir.

Bülletenin 3-cü bölməsinin («Sənaye nümunələri») sonunda bir neçə yardımçı soraq-axtarış aparatı verilir:

1) sənaye nümunələri müəlliflərinin adlar göstəricisi.. Burada göstərilir: sənaye nümunəsinin müəllifi (müəllifləri) (əlifba sırasında); 2) sənaye nümunəsinin patent sahibi (müəssisə, yaxud şəxs) (əlifba sırasında); 3) sənaye nümunəsinin adı; 4) patentin nömrəsi; 5) patentin verilmə tarixi (gün, il, ay, bəzən də saat); 6) sənaye nümunələrinin milli təsnifat indeksi;

2) sistemli göstərici – 28 mart 1944-cü ildən bülletenə əlavə kimi nəşr edilir. Burada sənaye nümunələrinin milli təsnifatının indeksi və onun daxilində əlaqədar patentlərin nömrələri qeyd olunur;

3) müəlliflərin yaşayış yerlərinə görə coğrafi göstərici. ABŞ-in bütün ştatları əlifba sırasında düzülür və hər bir ştat daxilində sənaye nümunələrinin adları, nömrələri və təsnifat indeksləri verilir. Bununla hər həftə, ay bilmək olur ki, hansı ştat əlaqədar sahədə daha fəal, səmərəli işləyir;

4) ştatlar üzrə müəlliflər göstəricisi. Burada ABŞ-ın bütün ştatları nömrə ardıcılığına (şərti nömrələr) düzülür və hər ştatda sənaye nümunələri müəlliflərinin soyadları, iş yerləri, patentlərin nömrələri göstərilir. «Rəsmi qəzet» bülleteni 1880-ci il nəşrindən indiyə qədər Rusiya Dövlət Patent Kitabxanasına (Moskvadadır) alınır, rus dilinə tərcümə edilir və çoxaldılaraq yayılır. Bizim Respublika Patent Fondunda 1952-ci il nəşrindən başlayaraq 1991-ci ilə qədər bu bülletenlər alınmışdır.

Həftəlik bülletenlərin əlaqədar bölmələri əsasında illik göstəricilər buraxılır. Bunlara illik soruq-axtarış aparatı deyilir. İllik (kumulyativ) soruq-axtarış aparatı iki hissədən ibarətdir və ayrıca kitab formasında nəşr olunur. I-ci hissə əlifba göstəricisi adlanır. Burada sənaye nümunələri müəlliflərinin soyadları, patent sahibinin adı, sənaye nümunəsinin adı, patentin nömrəsi, verilmə tarixi, milli təsnifat indeksi göstərilir. 2-ci hissə sistemli göstəricidir və bir neçə bölmədən ibarətdir: a) sənaye nümunələrinin milli təsnifat indekslərinə görə siyahısı; b) sənaye nümunələrinin ştatlar üzrə siyahısı; c) il ərzində ləğv edilmiş və qüvvədən düşmüş sənaye nümunələrinin milli təsnifat üzrə siyahısı (nümunənin müəllifi, sahibi, ləğvin səbəbləri, ləğvedilmə tarixi, nümunənin adı, patentin verilmə tarixi və nömrəsi).

ABŞ-da xüsusi (sahibkar) firmalar patent sənədləri, o cümlədən sənaye nümunələri üzrə referativ, icmal, signal informasiyaları hazırlayıb nəşr etməklə məşğuldur. Bu firmalar sifarişlər əsasında patent axtarışı ilə də məşğul olurlar.

Almaniyada sənaye nümunələri qanunla 1876-cı ildən dövlət mülkiyyəti kimi qorunur. Qanunla sənaye nümunələ-

ri «Qeschmarckmuster» adlanır. Yeni patent qanunçuluğunun sənaye nümunələrinə aid hissəsi əsasən ABŞ patent qanunçuluğu ilə xeyli dərəcədə eyni olduğundan təkrara ehtiyac duymuruq. Lakin bəzi fərqlər də vardır: 1) iddia sənədini verərkən iddiaçı göstərməlidir ki, sənaye nümunəsi hansı məhsula aiddir və nə vaxt sınaqdan keçmişdir; 2) bir iddia sənədi 50 adda sənaye nümunəsini əhatə edə bilər; 3) iddia sənədi elan etmə sisteminə əsaslanır, yəni iddia sənədinin əsas məzmunu əvvəlcə patent idarəsinin xüsusi bülletenində dərc edilir, 6 ay müddətində əlaqədar şəxslər, firmalar, müəssisələr tərəfindən onun yeniliyini şübhə altına alan əsaslı yazılı etirazlar patent idarəsinə daxil olmazsa, o zaman sənaye nümunəsi qəbul edilir; 4) sənaye nümunəsi üçün ancaq şəhadətnamə verilir ki, bu da patent hüququndadır; 5) sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti iddia sənədinin verildiyi tarixdən başlayaraq 3 ildir, lakin 15 ilə qədər uzadıla bilər; 6) əgər sənaye nümunəsi qəsdən məxvi saxlanmış, şəhadətnamə almamış, lakin tətbiq edilmişsə, məhsul da, müssisə də ləğv edilir.

Almaniyada Patent İdarəsi Ədliyyə Nazirliyinin tərkibində fəaliyyət göstərir. Bu nazirlik «Baş göstərici» adlı rəsmi qəzet nəşr edir. Qəzet jurnal formasındadır və ayda 5 dəfə buraxılır. Hər nömrə orta hesabla 300-350 səhifədir. Qəzetin «Kommersiya registri» adlanan bölməsində dövlət qeydindən keçmiş, qüvvədəolma vaxtı uzadılmış və ləğv edilmiş sənaye nümunələrinin biblioqrafik siyahısı verilir. Hər bir sənaye nümunəsi haqqında aşağıdakı məlumatlar verilir.

-dövlət qeydindən keçmiş sənaye nümunəsinin nömrəsi;

-dərcedilmə tarixi (əgər göstərilibsə);

-iddiaçının adı və olduğu yer;

-sənaye nümunəsinin adı;

-deponizə növü (açıq və ya məxvi);

-sənaye nümunəsinin hansı növ məhsula (üçölçülü, müstəvi) aid olması;

-sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti və ya onun dəyişdirilməsi haqqında məlumat;

-iddia sənədinin verilməsi tarixi;

-ilkinlik haqqında məlumat;

-sənaye nümunəsinin qeyd edildiyi yer.

«Baş göstərici» əlavələrlə birlikdə 1948-ci ildən nəşr olunur, 1986-cı ilə qədər Lenin adına Dövlət Kitabxanasına alınır. 1986-cı ildən isə Rusiya Dövlət Patent Kitabxanası tərəfindən alınır, rus dilinə tərcümə edilir, çoxaldılır və yayılır. Azərbaycan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında «Baş göstərici»nin 1966-cı ildən sonrakı komplektləri (1991-ci ilə qədər) mühafizə edilir.

Fransada sənaye nümunələri qanunla 14 iyul 1909-cu ildən dövlət mülkiyyəti kimi qorunur. Qanun 1925, 1952 və 1979-cu illərdə qismən dəyişilmişdir. Hazırda 1979-cu il qanunu qüvvədədir. Böyük Britaniya, ABŞ və Almaniya sənaye nümunələri qanununun fərqləri qısaca olaraq aşağıdakılardır:

1) sənaye nümunələri sənaye məmulatının fərdi və yeni xarici əlamətlərini müəyyən edən rəsmlər (şəkillər) və modellərdir;

2) sənaye nümunələri yalnız fransada deyil, bütün dünya miqyasında ilkin və yeni olmalıdır;

3) bir iddia sənədi 100-ə qədər yeni sənaye nümunəsini əhatə edə bilər, lakin onlar yaxın təyinatlı və növlü məhsullar olmalıdır;

4) iddiaçının tələbi ilə sənaye nümunəsinin mahiyyəti və şəkli (rəsmi) birinci mərhələdə 5 il+20 il=cəmi 25 il məxvi saxlana bilər, lakin iddiaçının tələbi ilə istənilən vaxt dərc edilə bilər;

5) sənaye nümunəsinin qüvvədəolma müddəti şəhadətnamə verildiyi tarixdən başlayaraq 5 il+20 il, deməli cəmi 25 il, sonra yenə də 25 il, cəmi 50 ildir.

6) ixtiraçının və ya onun hüquqi varisinin ixtiyarı vardır ki, üçüncü bir şəxs onların sənaye nümunəsinin yeniliyini şübhə altına alarsa, onun tələblərini və materiallarını Patent İdarəsindən tələb etsin.

Fransada təsdiq və ləğv edilmiş sənaye nümunələrinin səmərəli biblioqrafik nəşrlərini işləmək, fondları qaydaya salmaq və informasiya axtarışı aparmaq üçün milli təsnifat 1964-cü ildə işlənib nəşr edilmişdir. 1968-ci ildə rus dilinə tərcümə və nəşr edilmişdir. Sonrakı hər 10 ildə təsnifatın təkmilləşdirilmiş variantı buraxılmışdır.

Sənaye nümunələrinin milli təsnifatı sahəvi bölgü prinsipi əsasında qurulmuş 20 sinifdən ibarətdir; siniflər ərəb rəqəmləri ilə işarə edilir. Məsələn: 1-Kənd təsərrüfatı; 2-Yeyinti sənayesi; 3-Dəmir yolları və tramvay xətləri və s.

Təsnifatda 4 sinif (9, 16-17, 20) bir neçə altsinfə bölünür və kiçik latın hərfləri ilə işarə edilir. Məsələn, 9-cu sinif («Ev təsərrüfatı avadanlıqları») aşağıdakı altsiniflərdən ibarətdir:

9a – çilingər məmulatları;

9b – mətbəx ləvazimatları, bıçaqlar;

9s – mebel və digər əşyalar

Fransada milli təsnifatla yanaşı, 1974-cü ildən sənaye nümunələrinin Beynəlxalq Təsnifatından da istifadə edilir.

Yuxarıda deyilən kapitalist ölkələrindən fərqli olaraq Fransada sənaye nümunələri üzrə rəsmi dövlət biblioqrafik bülleteni rüblükdür, yəni hər üç ayda bir dəfə nəşr olunur. Bülleten «Sənaye mülkiyyəti bülleteni, rəsmlər (şəkillər) və modellər» adlanır. Sənaye nümunələrinə fransız dilində «Dessins» deyirlər.

Sənaye nümunələrinin yoxlama sistemi tətbiq edilir. İddia sənədlərinin yoxlanması, dövlət qeydi, patent verilməsi, istifadə müddətinin uzadılması və ləğvi ilə Kommersiya Məhkəməsi məşğul olur. İddiaçının tələbi ilə iddia sənədi ya verildiyi vaxtdan etibarən 6 ay müddətində rəsmi bülletəndə çap edilə bilər, ya da 5 il müddətində 3 nüsxədə kompüter

çapı formasında kommersiya məhkəməsinin mərkəzi dəftərxanasında məxvi saxlanıla bilər. Hər iki halda sənaye nümunəsi dövlət qeydinə alınır. Belə qeyd olmadan sənaye nümunəsi tətbiq edilə, alına və satıla bilməz.

«Rəsmlər və modellər» bülletenində materiallar sistemli qaydada, yəni Sənaye Nümunələrinin Beynəlxalq Təsnifatının sinif və altsinif indekslərinə əsasən qruplaşdırılır. 1 yanvar 1974-cü ilə qədər bu məqsədlə milli təsnifatdan istifadə edilmişdir. Hər bir rəsm və model üçün aşağıdakı bibliografik məlumatlar verilir:

- rəsm və modelin dövlət qeyd nömrəsi;
- iddiəçinin (şəxsin və müəssisənin) adı və yeri (şəhər, inzibati-ərazi bölgüsü və s.);
- rəsm və modelin adı;
- iddiə sənədinin verilmə tarixi;
- dərçedilmə barəsində iddiə sənədinin daxil olduğu tarix.

Deyilən digər kapitalist ölkələrinin bülletenlərindən fərqli olaraq bülletəndə sənaye nümunələrinin şəkilləri verilmir, ancaq bibliografik məlumatlar dərc edilir. Burada nə məqsəd güdüldüyü əlaqədar milli qanunçuluqda göstərilməmişdir və bizə də məlum deyil.

Bülletenin illik komplektinə (4 nömrəsinə) «Rəsm və model iddiaçılarının əlifba göstəricisi» adlanan yardımçı soraq-axtarış aparatı ayrıca kitab formasında nəşr edilir. Burada hər bir iddiaçının (müəllif və müəssisə) adı və soyadı əlifba sırasında verilir, şəhadətnamənin nömrəsi və əlaqədar ilin hansı nömrəli bülleteninə hansı səhifəsində dərc edildiyi göstərilir. Rusiya Dövlət Patent Kitabxanasına və Respublika Patent Fonduna (1991-ci ilə qədər) həm də əlifba göstəricisi 1962-ci ildən etibarən alınır və mühafizə edilir.

Yaponiyada sənaye nümunələrinə dair qanun 13 aprel 1959-cu ildə (№ 125) qəbul edilmişdir.¹ Bu vaxtdan etibarən

¹ Гаврилов Э.П. Правовая охрана промышленных образцов капиталистических стран: изд. 2-е, доп.-М., 1989.-С.8-42.

sənaye nümunələri sənaye mülkiyyəti kimi qorunur. 1976 və 1986-cı illərdə bütün patent qanunları, o cümlədən sənaye nümunələrinə dair 1959-cu il qanunu qismən dəyişdirilmiş, sürətlə inkişaf edən Yapon iqtisadiyyatının milli və beynəlxalq tələblərinə, əlaqələrinə uyğunlaşdırılmışdır.

Yaponiyada sənaye nümunələri «İsyo» adlandırılır. Yapon patent qanununa görə sənaye nümunəsi məmulatın forması ilə rəsmi (şəkli) və ya rəngini, onların istənilən predmetdə qarşılıqlı əlaqəsini (forma-rəng, rəsm-rəng) ifadə edən, baxdıqda estetik təsəvvür yaradan obyektlərdir. Yuxarıda deyilən bütün kapitalist ölkələrində olduğu kimi, məhsulun forması, görünən (xarici) əlamətləri sənaye nümunəsidir, daxili elementləri və konstruksiyaları isə ixtiradır. Həm üçölçülü (predmet-model), həm də müstəvi (şəkil-model) üçün qanun eyni tələblər verir. Məhsulun xarici (görünən) tərtibatı rəngində və ya müxtəlif rənglərin qarşılıqlı əlaqəsində ifadə edilə bilər. Məsələn, eyni tərkibli, növlü parçanın rəngi müxtəlif olduqda, yaxud iki-üç rəng çalarlarından istifadə edildikdə müxtəlif sənaye nümunəsi hesab edilə bilər. Lakin onların hamısı yüksək estetik tələblərə cavab verməlidir.

Əgər dövlət qeydindən keçən tarixə qədər sənaye nümunəsinin mahiyyəti, məzmunu tətbiqedilmə dərəcəsində Yaponiyada və istənilən xarici ölkədə əlaqədar marağı olan şəxslərə məlum olarsa, yaxud açıq mətbuatda çap edilərsə, yeni hesab olunmur və dövlət qeydinə qəbul edilmir.

İddia sənədləri Yaponiya Baş Nazirinin tabeliyində olan Dövlət Patent İdarəsinə verilir. Nümunəyə iddia sənədi fiziki şəxs və ya onun hüquqi varisi tərəfindən verilə bilər. Qanuna görə patent sahibi iddia sənədi verə bilməz. Çünki onun müəyyən sənaye nümunəsinin işlənməsində yaradıcılıq əməyi, texniki iştirakı yoxdur.

Bir iddia sənədi bir sənaye nümunəsinə aid ola bilər. Almanyanın və Fransanın əksinə olaraq bir neçə sənaye nümunəsinə bir iddia sənədi verilə bilməz. Ehtiyac olduqda

və ixtiraçı lazım bildikdə əvvəllər müəllifi olduğu ixtiranı və ya faydalı modeli müəyyən qədər təkmilləşdirib sənaye nümunəsinə çevirə bilər və bu barədə yeni iddia sənədi verə bilər. İxtiraçının təklifi ilə iddia sənədi sənaye nümunəsinin əlyazması formasında Patent İdarəsində 3 il məxvi saxlanıla bilər.

Sənaye nümunəsinin yoxlama sistemi tətbiq edilir, yalnız konvensiya ilkinliyi vardır, sərği ilkinliyi nəzərə alınmır.

Sənaye nümunəsinə görə müəllifə şəhadətnamə verilir ki, bu da patent hüququndadır. Şəhadətnamə sərbəst şəkildə alına, satıla və tətbiq edilə bilər. Onun qüvvədəolma müddəti 15 ildir və sonralar artırıla bilməz. Lakin mövcud sənaye nümunəsi təkmilləşdirilə bilər, yenidən iddia sənədi formasında Patent İdarəsinə göndərilə bilər. Yeni nümunəyə şəhadətnamə alındıqda əvvəlki əlaqədar şəhadətnamə ləğv edilir. Bu barədə rəsmi biblioqrafik nəşrlərdə müntəzəm məlumat verilir. İddia sənədinin dövlət qeydi üçün rüsumun miqdarı 50 dollar, yaxud 400 iendir. Şəhadətnaməni qüvvədə saxlamaq üçün hər il 100 ien rüsum verilir. Rüsum ödənilmədikdə və ya müəllifin ərizəsi ilə nümunə ləğv edilə bilər.

Yaponayada sənaye nümunələrinin təsnifləşdirilməsində, informasiya və biblioqrafik nəşrlərin hazırlanmasında, patent fondlarının təşkilində və kitabxana-informasiya xidmətində sənaye nümunələrinin Beynəlxalq Təsnifatı ilə yanaşı, milli təsnifatdan da istifadə edilir. Milli təsnifat iki cədvəldən ibarətdir. Birinci cədvəl sənaye nümunələrini, ikinci cədvəl isə əmtəə kompleksini təsnifləşdirmək üçündür. Sənaye nümunələrinin təsnifat cədvəlləri 50 sinifdən ibarətdir və ərəb rəqəmləri ilə işarə edilir. Məsələn:

Sınıf 1 – Tikiş-toxuculuq istehsalatının əsas məhsulları.

2 – Paltar.

3 – Şəxsi geyim predmetləri və s.

Təsnifat sinifləri öz növbəsində hərf və rəqəmlərlə ifadə edilən kiçik rubriklara bölünür. Rubrika daxilində yaxın məzmunlu rubrikalara (cins anlayışları) bir yerdə qruplaşdırılır. Məsələn, «2 - Paltar» sinfində üst paltarları, yapon paltarları, corablar, əlcəklər və digər cins anlayışları vardır. Hər bir cins anlayışı daxilində də yaxın məzmunlu rubrikalara verilir. Məsələn, üst paltarları (geyimləri) rubrikası daxilində sviterlər, poliverlər, jaketlər, gödəkçələr (kurtka), köynəklər və s. rubriklara göstərilmişdir.¹

Yapon Patent İdarəsi «Sənaye nümunələri xəbərləri» adlı rəsmi biblioqrafik məcmuə buraxır ki, bu da yapon dilində «İsyo-Koxo» adlanır. Məcmuənin hər nömrəsi dövlət qeydindən keçmiş 100 sənaye nümunəsini əhatə edir və hər 2-4 gün müddətində nəşr edilir. Deməli, məgmuə ayda 10-15 nömrə çap olunur. Əksər kapitalist ölkələrində rəsmi biblioqrafik nəşrlərin belə qısa dövriliyi yoxdur. Bülletendə biblioqrafik informasiyalar Yaponiya sənaye nümunələri milli təsnifatının indeks bölgüsünə əsasən (sistemli qaydada) qruplaşdırılır, hər bir bölgü daxilində nümunələrin artan dövlət qeyd nömrələrinə əsasən düzülür. Məcmuənin titul səhifəsində və cildində (üz qabığında) aşağıdakı məlumatlar verilir:

- məcmuənin nəşr olunma tarixi (məs: 14-VI-2001);
- məcmuənin adı (İsyo-Koxo);
- cari ildə məcmuənin sıra nömrəsi (məs.: №108);
- məcmuə nəşr edilən tarixdən cari nömrəyə qədər aldığı ardıcıl sıra nömrəsi (məs.: №1234);
- müəyyən məcmuədə dərc olunmuş sənaye nümunəsinin son nömrəsi (məsələn, tutaq ki, məcmuənin 2001-ci il 6-cı nömrəsində 191828-191927 nömrələrdə sənaye nümunələri verilib. Bu halda 191927 nömrəsi göstərilir);
- «Yapon Patent İdarəsi» (idarənin adı göstərilir). Məcmuənin hər təsnifat indeksinin sərlövhəsi (adı) göstərilir

¹ Указатель классов промышленных образцов Японии // Сборн. Указателей классов промышленных образцов.-М., 1988.-С.51-102.

və sonra cədvəl formasında sənaye nümunələri barədə aşağıdakı məlumat verilir:

-müəyyən tarixdən müəyyən tarixə qədər (məs.: 12.01.2001-ci ildən 14.01.2001-ci ilə qədər) dövlət qeydindən keçmiş sənaye nümunələrinin nömrələr üzrə siyahısı;

-nəşr olunduğu tarixdən «İsyo-Koxo» məcmuəsinin ardıcıl sıra nömrəsi;

-dövlət qeydindən keçmiş sənaye nümunəsinin nömrəsi;

-sənaye nümunəsinin aid olduğu məhsulların adları;

-sənaye nümunəsinin dövlət qeydindən keçdiyi tarix;

-iddia sənədi verilən il və onun nömrəsi;

-sənaye nümunəsinin sahibi;

-sənaye nümunəsi sahibinin yaşadığı ölkə və ya prefektura;

-sənaye nümunəsi sahibinin adı, yaxud фамиliyası;

Dövlət qeydindən keçmiş hər bir sənaye nümunəsinin təsviri (rəsmi) ayrıca səhifədə, altı proeksiyada verilir. Burada həm də nümunənin daxili quruluşu və bibliografik informasiyaları verilir. Bibliografik hissə aşağıdakılardır:

-«Yapon Patent İdarəsi»;

-«İsyo-Koxo» məcmuəsinin nəşr tarixi;

-məcmuənin adı («İsyo-Koxo», yəni «Sənaye nümunələri xəbərləri»);

-sənaye nümunələrinin milli təsnifatının indeksi;

-dövlət qeydindən keçmiş sənaye nümunəsinin nömrəsi;

-iddia sənədinin verilmə tarixi;

-iddia sənədinin verildiyi il və qeyd nömrəsi;

-sənaye nümunəsinin dövlət qeydindən keçdiyi tarix;

-sənaye nümunəsinin nömrəsi;

-sənaye nümunəsi müəllifinin yaşadığı yer;

-sənaye nümunəsinin sahibi;

-sənaye nümunəsi sahibinin yerləşdiyi yer;

-patent müvəkkili;

- sənaye nümunəsinin aid olduğu məhsullar;
- sənaye nümunəsinin təsviri (şəkli);
- rəsm (təsvirin) müxtəlif proyeksiyaları.

«İsyo-Koxo» məcmuəsi 1954-cü ildən Rusiya Dövlət Patent-Texniki Kitabxanasına alınır, Moskvadakı Patent Tərcümə Mərkəzi tərəfindən rus dilinə tərcümə edilir, çoxaldılır (çap edilir) və milli patent fondlarına göndərilir. 1966-cı ildən 1991-ci ilə qədər «İsyo-Koxo» məcmuəsi Azərbaycan Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının Patent Fonduna alınır.

«İsyo-Koxo» məcmuəsindən başqa, Yaponiyada sənaye nümunələrinə dair digər biblioqrafik informasiya nəşrləri hazırlanmışdır. Çünki bu məcmuə sənaye nümunələrinə dair hərtərəfli məlumat verir, kifayət qədər operativ şəkildə buraxılır və çox zaman sənaye nümunələrinin əslilə tanış olmaq ehtiyacını aradan qaldırır.

Sənaye nümunələrinə dair beynəlxalq əməkdaşlıq dünyada geniş şəkildə aparılır. Bu sahədə onlarla beynəlxalq təşkilat fəaliyyət göstərir (məsələn, Paris Konvensiyası, Haaqa təşkilatı, İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatı, Madrid Müqaviləsi Təşkilatı və s.). Bu təşkilatlardan bəziləri digər funksiyalarla yanaşı, biblioqrafik informasiya nəşrləri buraxır. Məsələn, İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının Beynəlxalq Bürosu fransız və ingilis dillərində «Beynəlxalq sənaye nümunələri və modelləri bülleteni» adlı aylıq biblioqrafik nəşr buraxır. Burada beynəlxalq patent verilmiş sənaye nümunələrinin biblioqrafik informasiyaları iddia sənədinin verilmə tarixi, ilkinlik məlumatları-ölkənin adı, iddia sənədinin verilməsi tarixi, qeyd nömrəsi; iddiaçının soyadı, milliyəti, yaşayış yeri; firmanın adı və ölkəsi; nümunənin adı, nömrəsi, fərqləndirici əlamətləri və s. verilir. Əlbəttə, sənaye nümunələri sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq geniş, mürəkkəb və ayrıca mövzudur. Bunları biz ötəri, qısa izah etməklə nəzərə çatdırmaq

istəyirik ki, sənaye nümunələri sahəsində milli münasibətlər beynəlxalq əməkdaşlıqla sıx bağlıdır.

§5. Bəzi kapitalist ölkələrində əmtəə nişanlarının informasiya axtarış vasitələri.

Məlum olduğu kimi, sənaye və satış təşkilatları istehsal və satış məqsədilə məhsula müəyyən nişanlar verirlər. Bu cəhət eyni tipli məhsulları istehsalçıya görə fərqləndirir, alıcıya isə imkan verir ki, müxtəlif müəssisələr tərəfindən buraxılan eyni adlı və təyinatlı məhsulları digərindən ayırsın. Beləliklə, məhsulun tipi fərqləndirilir və istehlakçıda onun barəsində dəqiq təsəvvür yaranır.

Əmtəə nişanları aşağıdakı növlərə bölünür: sözlə ifadə olunan, təsviri, üçölçülü, xüsusi növlü (məs. İşıqverən, musiqili) əmtəə nişanları.

Sözlə ifadə olunan əmtəə nişanları müxtəlif mənə daşıyan sözlərdən, hərf, rəqəm, yaxud onların birliyindən ibarət olan nişanlardır. Məsələn, soyadlar, coğrafi adlar, müxtəlif şüarlar, anlayış və terminlər və s. Bu növ əmtəə nişanları standart və orijinal şriftlərlə ifadə edilə bilər. Məsələn, «Raketa», «Volqa», «Zil», «IBM» əmtəə nişanlarıdır.

Təsviri xarakterli əmtəə nişanları müxtəlif rəsmlər vasitəsilə ifadə edilən və görmə vasitəsilə başa düşülən nişanlardır. Məsələn, məhsulun üzərində heyvanların, quşların təsviri (rəsmləri), həndəsi fiqurlar, möhürlər və s.

Üçölçülü (həcmli) əmtəə nişanları əmtəənin və ya onun qablaşdırıldığı əşyanın üçölçülü formasıdır. Lakin belə nişanlar əmtəəyə verildikdə texniki funksiyalara uyğun olmamalıdır, yəni əmtəənin texniki təbiətindən və təyinatından fərqlənməlidir.

Əmtəə nişanları öz kompozisiyasına görə iki növə bölünə bilər: hər hansı bir elementdən (söz və ya təsviri) ibarət olan sadə və bir neçə söz və təsvir elementindən, yaxud

onların qarşılıqlı əlaqəsindən ibarət olan mürəkkəb əmtəə nişanları.

Müxtəlif sahələrdə xidmət işi ilə məşğul olan müəssisələr və firmalar öz istehsal əməliyyatlarını, adlarını fərqləndirmək üçün xidmət nişanlarından istifadə edirlər. Xidmət nişanları əmtəə nişanlarından onunla fərqlənir ki, o konkret məhsula aid olmur, müəyyən obyektin (məhsulun) ayrılmaz hüquqi-texniki elementi deyil. İstehsal təcrübələrində bir fiziki və hüquqi vahidə (müəssisəyə, sexə və s.) aid olan fərdi, bir neçə müəssisəyə, birliyə aid olan kollektiv, hüquqi cəhətdən müstəqil, lakin iqtisadi cəhətdən bir-biri ilə bağlı olan müəssisələr üçün ümumi xidmət nişanları fərqləndirilir.

Əmtəə nişanlarını firma adlarından (məs.: «Kseroks», «Adidas») fərqləndirmək lazımdır. Həmçinin məhsulun mənşəini ifadə edən sözlər (məs.: «Made in USA», «Pure Wool» - təmiz yun, «Hand worked»-əl işi və s.) əmtəə nişanları deyildir.

Keçmiş ittifaqda «Əmtəə nişanlarına dair əsasnamə» Kəşf və İxtiralar üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən 8 yanvar 1974-cü ildə təsdiq edilmişdi. Bu əsasnamədə sonralar bir neçə dəfə dəyişiklik və əlavələr edilmişdir. 1991-ci ildə əmtəə və xidmət nişanları haqqında qanun verilmişdir. Yuxarıda deyildiyi kimi, hazırda Azərbaycan Respublikasının əmtəə nişanlarına və coğrafi göstəricilərə dair qanunu qəbul edilmişdir (Bax: Əlavə 2.).

Keçmiş ittifaqda əmtəə nişanları 1926-cı ilin avqustundan dərc edilməyə başlamışdı. 1959-cu ildə «Бюллетень товарных знаков» bülleteni buraxılmış və 1962-ci ilə qədər ayda iki dəfə nəşr edilmişdir. 1963-cü ildən etibarən patent sənədlərinin «Открытия, изобретения, промышленные образцы и товарные знаки» nəşrə başlanmış və bununla əlaqədar olaraq əmtəə nişanların bülleteni ləğv edilmişdir. Sonuncu adı çəkilən rəsmi bülleten 1967-ci ilə qədər ayda iki dəfə, 1968-1972-ci illərdə ayda üç dəfə, 1973-1983-cü illərdə ayda dörd dəfə buraxılmışdır. Bülletəndə «Товарные знаки

и знаки обслуживания» 1963-cü ildən müstəqil bölmə kimi verilmişdir. Materiallar şəhadətnamələrin nömrə ardıcılığına görə düzülürdü. Hər bir əmtəə nişanı barədə aşağıdakı məlumatlar verilirdi:

- şəhadətnamənin nömrəsi;
- əmtəə nişanlarının və xitmətin beynəlxalq təsnifatının indeksi;

- əmtəə nişanının təsviri (sözlə, söz-şəkillə, şəkillə);

- əmtəə nişanının sahibinin adı və ünvanı;

- iddia sənədinin verilmə tarixi;

- əmtəə nişanının qüvvədəolma vaxtı (müddəti);

- əmtəə nişanı ilə qorunan məmulatın xarakteristikası.

Rəsmi patent bülletenin ikinci bölməsində əmtəə nişanının qüvvədə olması vaxtının uzadılmasına, nişan sahibinin, ünvanların və təsnifat indeksinin dəyişməsinə dair məlumatlar verilirdi.

1983-cü ildən etibarən yuxarıda deyilən patent bülleteni iki müstəqil hissəyə ayrıldı və ayrıca nəşr edildi. Bunlardan biri «Открытия. Изобретения» digəri «Промышленные образцы. Товарных знаки» adlanırdı və ayda 4 dəfə buraxılırdı. Sonuncu göstərilən bülletəndə əmtəə nişanları haqqında məlumatlar «Товарные знаки и знаки обслуживания» bölməsində verilirdi. Hər bir əmtəə nişanı üçün aşağıdakı məlumatlar vardı: əmtəə nişanına verilmiş patentin və nişanın nömrəsi, nişanın təsnifat indeksi və tərtibatı /adı, şəkli/, nişan sahibinin adı və ünvanı, nişanın istifadə edildiyi məmulatın /məhsulların/ adları. Bülletəndə həmçinin əmtəə nişanına verilmiş patentin qüvvədəolma müddəti, nişanın istifadə hüququnun digər subyektlərlə verilməsi, sahibin dəyişməsi və lisenziya haqqında məlumat verilirdi. Dediymiz kimi, Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi /ROSPATENT/ 1993-cü ildən sənaye nümunələri barədə informasiyaları əmtəə nişanlarından ayraraq müstəqil bülleten formasında verir. İndi də bülleten «Товарные знаки. Знаки обслуживания. Наименование мест происхожде-

ния товаров» adlanır. Bülleten aylıqdır və bir neçə hissədən ibarətdir: 1/ Rospatentin rəsmi məlumatları; 2/ əmtəə və xidmət nişanlarına verilən şəhadətnamələr (bibliografik məlumatlar, nişanın rəsmi (şəkli)); 3/ əmtəənin yeri, mənşəi haqqında məlumat; 4/ hüquqi statusun dəyişməsi.

Bülletenin hər nömrəsində əmtəə nişanlarına verilmiş patentlərin sistemli və nömrəli göstəricisi də verilir. Sistemli göstəricidə əmtəə nişanının təsnifat indeksi /sinif/, iddia sənədinin və patentin nömrəsi, nömrəli göstəricidə isə iddia sənədinin və patentin artan nömrə ardıcılığı öz əksini tapır. Hər iki göstəricidə əlaqədar əmtəə nişanının bülletenin hansı nömrəsində dərc olunduğu da göstərilir.

Əmtəə nişanlarının soraq-axtarış aparatı da buraxılır. 1983-cü ildən əmtəə nişanlarının illik sistemli və nömrəli göstəricisi nəşr edilir. Sistemli göstəricidə patentin sistemli düzülüş qaydasında /təsnifat sinifləri əsasında/, nömrəli göstəricidə isə əmtəə nişanları iddia sənədinin və patentin artan nömrə sırasında verilir.

Böyük Britaniyada əmtəə nişanlarına dair ilk qanun 13 aprel 1938-ci ildə qəbul edilmişdir, 70-ci və 80-ci illərin sonlarında qismən dəyişdirilmişdir. Əmtəə nişanları sözlərlə və təsviri xarakterdə, sadə və mürəkkəb ola bilər. Fərdi xüsusiyyətlərə malik olan, fərqləndirici əlamətləri olan soyad da əmtəə nişanı kimi istifadə edilə bilər. Soyadın fərqləndirici əlaməti onun fonetik səslənməsi və orijinal bədii formada tərtibatı ilə əsaslandırılır. Təsviri nişan kimi digər elementlərlə əlaqələndirilən müəyyən rəng əmtəə nişanı ola bilər. Coğrafi adlar və üçölçülü obyektlər əmtəə nişanları kimi qəbul olunmur. Lakin az məlum olan tarixi abidələrin şəkilləri və adları əmtəə nişanlarında istifadə edilə bilər. Üçölçülü obyektlərin əmtəə nişanları kimi qəbul edilməməsi onunla əsaslandırılır ki, belə obyektlərin fərqləndirici xassələri yoxdur.

Əmtəə nişanına sahiblik hüququ həm fiziki, həm də hüquqi şəxslərə verilə bilər. Çünki belə hüquq şəxsin kon-

kret fəaliyyəti ilə əlaqələndirilir. Qanunda kollektiv əmtəə nişanına dair bəndlər vardır. Kollektiv nişana malik olmaq hüququ o vaxt verilir ki, həmin nişan dövlət qeydindən keçmiş olsun.

Əmtəə nişanına patent almaq üçün iddia sənədi Patent İdarəsinə verilir. İddia sənədinin yoxlanması ikipilləli sistemə əsaslanır. Nişan ekspertlər tərəfindən baxılır və təcrübi ekspertizadan keçdikdə dövlət patent bülletenində dərc edilir. Əgər bir ay müddətində üçüncü şəxs tərəfindən həmin nişana qarşı əsaslandırılmış etiraz olmazsa, nişan dövlət reyestrində rəsmi qeyd edilir və hüquqi qüvvəyə minir.

Xarici ölkə vətəndaşları əmtəə nişanına iddia sənədi verdikdə əlaqədar ölkədən təqdimat tələb olunmur, iddiaçı yalnız ünvanını göstərməlidir. Bu, lazımı yazışmalar üçündür, həmçinin xarici ölkə vətəndaşının əlaqədar əmtəə nişanına ölkəsində əvvəllər şəhadətnamə və ya patent alması vacib deyildir.

Əmtəə nişanının sahibi həmin nişanı məmullatda, onun qablaşdırıldığı obyektin üzərində, satış məqsədilə buraxılan kütləvi məhsullarda, reklam işlərində istifadə edə bilər, üçüncü bir şəxsə verə bilər, müəssisəni, müəyyən əmtəə nişanı ilə qorunan əmlakını həmin əmtəə nişanı ilə birlikdə sata bilər.

Əmtəə nişanının sahibi həmin nişanı təcrübədə istifadə etməlidir. Əgər nişan təsdiq edildiyi vaxtdan başlayaraq beş il müddətində istifadə edilməzsə, marağı olan şəxslərin tələbi əsasında məhkəmənin qərarı ilə ləğv edilir.

Böyük Britaniyada qanunla qorunma nişanları tətbiq olunur. Qorunma nişanları buraxılan məhsula və onun əmtəə nişanına təyinatca yaxın olur və rəqiblərlə iqtisadi rəqabət aparmaq üçün ehtiyat məhsullara verilir. Ehtiyat məhsullar hələlik istehsal edilməyən, lakin təyinatına görə istehsal edilən mövcud məhsula yaxın olan məhsullardır. Beləliklə, əmtəə nişanları istehsal edilən məhsulların adını və çeşidi

dini sərbəst surətdə artırmağa imkan verir, onu rəqabətdən qoruyur.

Böyük Britaniyada əmtəə nişanının qüvvədəolma müddəti iddia sənədinin verildiyi tarixdən başlayaraq yeddi ilə qədərdir. Qüvvədəolma müddəti 14 ilə qədər artırıla bilər. Əmtəə nişanının qüvvədəolma vaxtı o zaman ləğv edilə bilər ki, onun dövlət qeydi səhvən aparılsın, sahibi öz əmtəə nişanından imtina etsin, illik rüsum ödənilməsin, müəyyən müəssisə ləğv edilsin və nişanın qüvvədəolma müddəti qurtarmış olsun.

Böyük Britaniyada əmtəə nişanlarını təsnifləşdirmək üçün Madrid Müqaviləsinin iştirakçısı olan dövlətlərin 1934-cü ildə Londonda keçirilən konfransında qəbul edilmiş «Əmtəələrin beynəlxalq təsnifatı»ndan istifadə edilir. Təsnifat 50 sinifdən ibarətdir. 1964-cü ildə təsnifatın bir neçə sinfi (1, 2, 7, 17, 20) dəyişdirilmişdir. 1984-cü il redaksiyasında da bəzi altsiniflərdə dəyişiklik edilmişdir. 1991-ci ildə təsnifatın yeni, təkmilləşdirilmiş nəşri buraxılmışdır.

Böyük Britaniyada əmtəə nişanları həftəlik buraxılan «Əmtəə nişanları bülleteni»ndə (The Trade Marks journal) əks olunur. Bülleten 13 bölmədən ibarətdir.

1) «Rəsmi məlumatlar» (Official Notiges) adlanan birinci bölmədə informasiya xarakterli yazılar verilir: əmtəə nişanlarına dair mövcud informasiya nəşrləri, Patent İdarəsinin istirahət günləri, Milli Patent Kitabxanasının iş saatları, əmtəə nişanlarına ay müddətində verilən etirazlar.

2) Yoxlamadan keçməmiş iddia sənədləri (Applications Advertised before Registration). Burada yoxlamadan keçməmiş, lakin qeyd edilmiş (akseptasiya) iddia sənədləri təsnifat indeksinə görə (sistemli qaydada) və onların daxilində nömrə artımına görə verilir. Hər bir əmtəə nişanının aşağıdakı elementləri qeyd olunur:

-əmtəə nişanı;

-dərc edilməni əsaslandırان qanununun maddəsi;

-əmtəə nişanı ilə markalanacaq məhsulun adı;

-iddiaçının adı və ünvanı;

-iddiaçının fəaliyyətinin xarakteri (istehsalat, satış və s.);

-kollektiv əmtəə nişanına isnad (əgər varsa), mötərizələrdə bülletenin nömrəsi, səhifəsi, ili;

-əmtəə nişanının sahibi haqqında məlumatlar.

3) Yoxlama mərhələlərindən tam keçməmiş iddia sənədləri («Applications Advertised but not proceeding») – dərc edilmiş, lakin bir neçə yoxlama mərhələsindən keçmiş əmtəə nişanlarının siyahısı verilir.

4) «Düzəlişlər» («Errata») – əvvəllər səhvlər olmuş əmtəə nişanlarına düzəlişlərin mətni verilir.

5) «Dərc edilmiş iddia sənədlərində dəyişikliklər» («Applications Amended after Advertisement») – burada əmtəə nişanında və hüquqi mühafizəsində olan cari dəyişikliklər verilir.

6) «Reyestrədə edilən dəyişikliklər» («Rectification of the Register upon a Decision of the Register») – əmtəə nişanları haqqında milli qanunun 32-ci maddəsinə əsasən dövlət reyestrində edilən düzəlişlərin mətni qeyd olunur.

7) «Əmtəələr və onların qeyd edilmiş istifadəçiləri» («Registered users of Registered Trade Marks») – bu bölmədə iddiaçıların adları və əmtəə nişanının tətbiq edildiyi məhsulların xarakteristikası verilir.

8) «İddiaçının qeyd edilməsinin ləğvinə dair məlumatlar» («Notice Under Rule...») – əvvəllər iddia sənədi vermiş və müəyyən əmtəə nişanından istifadə edən şəxslərin etirazlarına əsasən ləğv edilmiş cari iddia sənədləri haqqında məlumat verilir.

9) «Əmtəə nişanının varisləri» («Subsequent proprietars Registered») – bu bölmədə aşağıdakı məlumatlar verilir: əmtəə nişanlarının hüquqi varisləri haqqında məlumatlar, sahibkarların adları (istifadə hüququnu verənlər), əmtəə nişanlarının yeni sahibləri, iddia sənədlərinin nömrələri, bülletenlərin nömrələri, təsnifat indeksləri.

10) «Yeniləşdirilmiş əmtəə nişanları» (Registrations Renewed) – yeniləşdirilmiş, təkmilləşdirilmiş əmtəə nişanlarının siyahısı verilir. Burada göstərilir: əmtəə nişanının bülleteninə nömrəsi, təsnifat indeksi, sahibkarın adı.

11) «Yeniləşdirilmiş əmtəə nişanlarının reyestr yazısı» («Registrations Restored to the Register») – burada dövlət reyestrində əmtəə nişanının yazılması barədə məlumat verilir.

12) «Qüvvədən düşmüş əmtəə nişanları» («Unpaid Renewal Fees») – vaxtında rüsum ödənilmədiyindən qüvvədən düşmüş əmtəə nişanlarının və onların dərc edildikləri bülletenlərin nömrələri, təsnifat indeksləri və sahibkarların adları göstərilir.

13) «Qeyddən keçmiş əmtəə nişanları» («Trade Marks Registered») – bu bölmədə verilir: əmtəə nişanının nömrəsi, onun ilk dəfə dərc edildiyi bülletenin ili və nömrəsi, iddiaçının adı.

Böyük Britaniyada əmtəə nişanlarına dair soraq-axtarış aparatı da buraxılır. Göstərici formasında buraxılan bu nəşr «Əmtəə nişanları bülleteninə illik adlar göstəricisi» («The Trade Marks Journal Name Index») adlanır. Göstərici Respublika Patent Fonduna alınır.

ABS-da əmtəə nişanlarına dair qanun 5 iyul 1946-cı ildə verilmiş və sonralar qismən dəyişdirilmişdir. ABS əmtəə nişanları qanununa görə nişan sözlə ifadə edilə bilər, təsviri və səsli xarakterdə, sadə və mürəkkəb (rəqəm-söz, təsvir-söz və s.) ola bilər. Hərflər və rəqəmlərin sisteminin qarşılıqlı əlaqəsindən yaradılan əmtəə nişanları geniş yayılmışdır. Səs nişanları (radiofonik nişanlar) (məs.: musiqi, müxtəlif səslər, küylər və s.) musiqi plastinkalarında istifadə edildiyindən əmtəə nişanı kimi qorunur. Dövri nəşrlərin (qəzet, jurnal və s.) adları da əmtəə nişanı kimi qorunur.

Əgər soyad, coğrafi ad əvvəlki beş ildə əmtəə simvolu kimi istifadə olunmuşsa, onlara əmtəə nişanı kimi istifadə hüququ verilir. Digər hallarda onlar qeyd edilmir.

Əmtəə nişanının ilkinliyi onu ilk tətbiq edənə verilir, yəni müəyyən növlü, adlı və təyinatlı məhsula bir neçə şəxs əmtəə nişanı üçün iddia sənədi verərsə, ilkinlik onu birinci tətbiq edən şəxsə verilir. Kollektiv əmtəə nişanları yalnız dövlət qeydindən keçdikdən sonra tətbiq edilə bilər.

Hər bir adlı əmtəəyə ancaq bir əmtəə nişanı verilə bilər. İddia sənədi verərkən rəsmi sənədlər əsasında onun ilk tətbiq olunması vaxtı (tarixi) göstərməlidir. İddia sənədi Patent İdarəsi tərəfindən hərtərəfli ekspertizadan keçirilir. Nişan dövlət bülletendə dərc edildikdən sonra qeyd edilməmiş, lakin təcrübi tətbiq edilən müəyyən nişanın sahibi əsaslı etiraz edib dövlət qeydindən keçmiş nişanı ləğv etdirə bilməz. Beləliklə, İngiltərədə olduğu kimi, ABŞ-da da əmtəə nişanlarının qeydi ikipilləli sistemə əsaslanır: birinci pillədə iddia sənədi dərc edilir, ikinci pillədə isə bir ay müddətində üçüncü şəxs tərəfindən etiraz olmazsa nişan dövlət qeydindən keçir və ona patent verilir, dövlət reyestrində qeyd edilir. İki növ reyestr vardır: əsas və köməkçi. Köməkçi reyestrə elə nişanlar dərc edilir ki, onlar əsas reyestrə dərc edilə bilməz (məs.: coğrafi adlar, mətni-təsviri nişanlar). Əsas reyestrə dərc edilən nişanlar daha güclü hüquqi mühafizə qüvvəsinə malikdir. Kollektiv əmtəə nişanları xüsusi reyestrə dərc edilir.

Paris konvensiyasının üzvü olmayan ölkələrin vətəndaşları ABŞ Patent İdarəsinə əmtəə nişanına dair iddia sənədi verə bilər, bir şərtlə ki, həmin nişan əvvəlcə şəxsin öz ölkəsində qeyd edilmiş olsun. Bu barədə rəsmi sənəd təqdim olunmalıdır.

ABŞ-da əmtəə nişanları bütün ərazidə, istehsal və ticarət məqsədilə tətbiq edilə bilər. Nişan sahibi onun istifadə hüququnu başqasına verə bilər, nişanın digər dövlətlərdə istifadəsinə dair lisenziya sazişi bağlaya bilər. Nişan bilavasitə istehsalla bağlanır. Əgər nişan satılırsa, onunla bağlı olan istehsal sahəsi də satılmalıdır və əksinə, əgər lisenziya sazişi bağlanırsa, lisenziar müəyyən müddət nişan ilə qoru-

nan məhsulun keyfiyyətinin optimal səviyyədə saxlanması-
na nəzarət edir. Lisenziya ABŞ İxtira İşləri İdarəsi tərəfin-
dən qeyd edilir.

Əmtəə nişanı təsdiq edildiyi vaxtdan beş il müddətində
istifadə edilməzsə, ləğv edilir. Altıncı ildə sahibkar əmtəə
nişanının istifadə edilməməsinin səbəbi barədə əsaslı sənəd
təqdim etməlidir. Əgər nişan hər hansı xarici ölkədə istifadə
edilirsə o, ləğv edilə bilməz.

ABŞ-da əmtəə nişanının qüvvədə olması vaxtı qeyd
edildiyi tarixdən başlayaraq başlayaraq 20 il də uzadıla bi-
lər. Birinci qüvvədəolma tarixinə altı ay qalmış sahibkar
əmtəə nişanının qüvvədəolma müddətinin uzadılması barə-
də ərizə verməli və üç ay müddətində rüsum ödəməlidir. Əv-
vəlki müddət qurtardığından sonra əlavə müddət rəsmi qeyd
edilir.

Əmtəə nişanı o vaxt ləğv edilir ki, onun qüvvədəolma
müddəti qurtarır, qeydi səhv hesab edilir, sahibkar öz nişan-
ından imtina edir və nişan sahibinin müəssisəsi ləğv edilir.

1967-ci ilə qədər ABŞ-da əmtəə nişanları və xidmətin
milli təsnifatı (52 sinif) tətbiq olunmuşdur. 5 mart 1968-ci
ildən əmtəə nişanları və xidmətin beynəlxalq təsnifatına ke-
çilmişdir. Paralel olaraq milli təsnifat da istifadə olunur.

2 fevral 1971-ci ildən ABŞ-da həftəlik «Patent və Əm-
təə Nişanları üzrə İdarənin rəsmi bülleteni. Əmtəə nişanları»
(Official gazette of the United Patent and Trademark. Office
Trademarks) adlı dövlət bülleteni nəşr olunur. 2000-ci ilə gö-
rə bülleten aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

1) «Patent və əmtəə nişanlarına dair rəsmi məlumat-
lar» (Patent and Trademark office Notices) –patent işinə dair
qərarlar, hüquqi xarakterli materiallar, iddia sənədlərinin
miqdarı və s.

2) «Məhkəmədə baxılmaqda olan əmtəə nişanları»
(Trademark Suits) –burada buraxılan əmtəə nişanlarının
müəllifi, təsdiqedilmə tarixi, nömrəsi və baxılmağa daxil ol-
duğu vaxt göstərilir.

3) «Əmtəə nişanlarına dair iddia sənədləri» (Markes published for opposition) – bu bölmədə əmtəə nişanlarına dair iddia sənədlərinin nömrələri, verilmiş etirazlar, iddianın adı, iddianın verilmə tarixi, təsnifat indeksi, nişanın istifadə ediləcəyi məhsulların adları və istifadə edildiyi ilk tarix göstərilir.

4) «Kollektiv əmtəə nişanları» (Corporation Trademark) – kollektiv əmtəə nişanları haqqında bu məlumatlar verilir: əmtəə nişanına dair iddia sənədinin qeyd nömrəsi, iddiaçının adı və olduğu yer, iddia sənədinin verilmə tarixi, əmtəə nişanının şəkli, ilkinlik məlumatları (ölkə, qeyd nömrəsi, tarix), milli təsnifat indeksi, nişanın aid edildiyi məhsullar, mötərizələrdə əmtəə nişanının beynəlxalq təsnifat indeksi.

5) «Dövlət qeydindən keçmiş əmtəə nişanları» (Trademark registration issued) – reyestrdən ibarətdir: əsas və köməkçi. Əsas reyestr (Prinipul register) iki hissəyə bölünür: beynəlxalq təsnifat indeksləri əsasında qruplaşdırılan sistemli göstərici və dövlət qeyd nömrəsinin artım sırasına görə düzülən nömrəli göstərici. Hər iki göstəricidə əmtəə nişanlarına dair aşağıdakı məlumatlar verilir: qeyd edilmiş əmtəə nişanının nömrəsi, nişanın şəkli, sahibkarın adı, təsnifatın əlavə indeksi, mötərizələrdə milli təsnifatın indeksləri, iddia sənədinin nömrəsi, iddianın daxil olduğu vaxt. Əgər əmtəə nişanı bir neçə sinfə aiddirsə, onların hamısında təkrar qeyd edilir. Köməkçi reyestr dörd hissədən ibarətdir: 1) yuxarıda deyilən idarəyə daxil olan və qeyddən keçən əmtəə nişanları; 2) beynəlxalq təsnifatın müəyyən bir sinfinə düşən əmtəə nişanları; 3) milli təsnifatın bir neçə sinfinə düşən əmtəə nişanları; 4) milli təsnifatın ancaq müəyyən bir sinfinə düşən əmtəə nişanları. Hər dörd hissədə əmtəə nişanlarına dair verilən məlumatlar eynidir və bunlardan ibarətdir: nişanın nömrəsi, nişan sahibinin adı və olduğu yer, iddia sənədinin nömrəsi və verilmə tarixi, köməkçi reyestrdə yazılma tarixi, nişanın şəkli, beynəlxalq təsnifat indeksi, nişanla qo-

runun məhsulların adları, mötərizələr daxilində milli təsnifatın indeksi.

6) «Qüvvədəolma müddəti uzadılmış, yeniləşdirilmiş əmtəə nişanları» (Trademark registration renewend) – əmtəə nişanları nömrə artımına görə düzülür və aşağıdakı məlumatlar verilir: qeyddən keçmiş əmtəə nişanının nömrəsi, iddia sənədinin verilmə tarixi.

7) «Ləğv edilmiş əmtəə nişanları» (Trademark registration canceled) –burada göstərilir: əmtəə nişanının nömrəsi, adı, beynəlxalq təsnifat indeksi.

Bülletəndə həmçinin müəyyən əmtəə nişanı işləyib tətbiq edən sahibkarlar haqqında məlumatlar və əlifba göstəricisi (sahibkarlara dair), iddia sənədlərinə rədd cavabları, əmtəə nişanında edilən dəyişikliklərə dair məlumatlar verilir.

Dediyimiz həftəlik bülletənə əlavə olaraq hər il üçün soruq-axtarış aparatı da buraxılır. Soruq-axtarış aparatı göstərici formasındadır və «ABŞ Patent İdarəsinin Patent və Əmtəə Nişanları rəsmi bülletəninə göstəricisi» (Index of Trademarks issued from the United States Patent and Trademark office) adlanır. Bu göstərici quruluşu etibarilə belədir:

a) əmtəə nişanlarına dair statistik informasiyalar (il üçün);

b) əmtəə nişanı sahiblərinin əlifba göstəricisi (List of Trademark registrants). Burada verilir: sahibkarın adı, (əlifba sırasında), nişanın nömrəsi, dərcə edilmə tarixi, beynəlxalq və milli təsnifat indeksi, il ərzində dəyişiklik və əlavələr, ləğv etmələr, rədd cavabları və s.

c) «Məhkəmə qərarları» (Decisions published in the official gazette) -burada məhkəmə qərarları sahibkarın adına görə qruplaşdırılır və həftəlik bülletənə isnad (nömrəsi, ili, səhifəsi) verilir.

Almaniyada əmtəə nişanlarına dair qanun 9 may 1961-ci ildə qüvvəyə minmiş, 4 sentyabr 1967 və 1987-ci ildə qismən dəyişdirilmişdir. Bu qanuna görə söz (mətni), təsviri

(rəsm), sadə və müəkkəb əmtəə nişanları ola bilər. Əgər şəxs sayadlarda fərqləndirici əlamətlər olarsa əmtəə nişanı kimi qəbul edilə bilər. Soyadda fərqləndirici əlamətlər orijinal fonetik səslənməsi, bədii-təsviri formaya malik olmasıdır. Rənglər o halda nişanı kimi qəbul edilir ki, onların bir neçəsi qarşılıqlı əlaqədə verilsin, yaxud digər kompozisiya elementləri ilə əlaqələndirilsin. Coğrafi adlar, fərqləndirici əlamətləri olmayan rəqəm və hərflər əmtəə nişanı kimi qəbul edilmir. Üçölçülü obyektlər, məmulat və onun qabı da əmtəə nişanı kimi qəbul edilmir; bunlar ancaq sənaye nümunəsi ola bilər.

Almaniyada nişanı müstəsna istifadə hüququ o şəxslərə verilir ki, onlar İxtira İşləri İdarəsində həmin nümunəni birinci qeyd etdirmiş olsun. Müəyyən nişan məhsul istehsalında istifadə olunursa, lakin rəsmi qeyd edilməmişdirsə, məhkəmə qərarı ilə onlara rəsmi icazə verilə bilər. Əmtəə nişanının sahibi sənayeçi, iş adamı və sahibkar, yəni istehsal və ticarətlə məşğul olan şəxslər ola bilər. Kollektiv əmtəə nişanları ancaq dövlət qeydindən keçdikdən sonra istifadə edilə bilər.

Əmtəə nişanına dair iddia sənədi İxtira İşləri İdarəsinə verilir. Beynəlxalq təsnifatın müxtəlif siniflərinə düşən müxtəlif növ məhsullara iddia sənədi tərtib oluna bilər, lakin onların hər birinə rüsum ödənilir. Nişanı qeyd etmək üçün tam yoxlama (ekspertiza) keçirilir. Yoxlama iki mərhələdə aparılır: birinci mərhələdə ekspertlər nişanın yeniliyini təqribi yoxlayır və sonra nişan rəsmi bülletəndə dərc edilir; üç ay müddətində üçüncü şəxs nişana əsaslı etiraz edə bilər. İkinci mərhələdə üçüncü şəxsin etirazına baxılır. Əgər üç ay müddətinə etiraz olmazsa və üçüncü şəxsin etirazı qəbul edilməzsə, nişan dövlət reyestrində qeyd edilir. Xarici vətəndaşların əmtəə nişanlarına iddia ərizəsi iki halda qəbul edilir: 1) Almaniya vətəndaşının verdiyi iddia sənədi əsasında qəbul edilmiş əmtəə nişanı əlaqədar ölkədə Almaniyada-

kı kimi qüvvəyə malik olduqda; 2) xarici vətəndaşın öz ölkəsində əmtəə nişanı əvvəlcə qeyd edildikdə.

Almaniyada əmtəə nişanının sahibi müəyyən şərtlərlə onu dəgər şəxsə verə bilər. Dövlət qeydindən keçmiş əmtəə nişanları beş il müddətində istifadə edilməzsə, ləğv edilir. Nişanın qüvvədəolma müddəti iddia sənədi verildiyi tarixdən başlayaraq on ilə qədərdir, əlavə olaraq on il də artırıla bilər (lakin rüsum ödənilməlidir).

Əmtəə nişanı aşağıdakı hallarda qüvvədən düşə bilər: qeyd müddəti qurtardıqda; qeyri-həqiqiliyi sübut olunduqda; sahibkar öz nişanından imtina etdikdə; nişan sahibinin müəssisəsi öz fəaliyyətini dayandırdıqda.

1968-ci ilə qədər Almaniyada əmtəə nişanlarının və xidmətlərin milli təsnifatı tətbiq edilmişdir. Sonrakı dövrdə beynəlxalq təsnifat istifadə olunur.

Almaniyada «Əmtəə nişanları bülleteni» 1894-cü ildən nəşr olunur. Bu bülleten alman dilində «Warenzeichenblatt» adlanır və hazırda ayda iki dəfə buraxılır. Bülleten üç hissədən ibarətdir; 1) iddia sənədləri; 2) qeyddən keçmiş əmtəə nişanları; 3) müddəti uzadılmış və ləğv edilmiş əmtəə nişanları.

Bülletenin ikinci hissəsi («Qeyddən keçmiş əmtəə nişanları») bir neçə bölmədən ibarətdir:

1) «Qeyddən keçmiş əmtəə nişanları» («Eintragungen») bölməsində dövlət qeydindən keçmiş Əmtəə Nişanlarının Beynəlxalq Təsnifat indekslərinə görə sayı verilir. Burada hər bir əmtəə nişanı haqqında aşağıdakı məlumatlar verilir: təsnifatın əsas indeksi; qeyd edilmiş nişanın nömrəsi; iddia sənədinin nömrəsi (nömrənin əvvəlində iddiaçının adının birinci baş hərfi verilir); əmtəə nişanının rəsmi (şekli); iddia sənədinin verilmə tarixi; konvensiya və ya sərgi birinciliyi haqqında məlumat (ölkə, tarix və iddianın nömrəsi); nişan sahibinin adı və yeri; nümayəndənin (patent müvəkkilinin) adı və ünvanı; nişanın tətbiq sahəsi və dairəsi; əmtəələrin açları; rəng işarələri, onların yazıları; rüsum verilməsi lazım

gələn siniflərin adları; iddia sənədinin dərc edilməsi (I hissə) barədə məlumat; əmtəə nişanının qeyd olunduğu tarix; əmtəə nişanı bülletenin 2-ci hissəsində dərc edilməsi haqqında məlumat (bülletenin nəşr ilinin son iki rəqəmi və nömrəsi). Əgər əmtəə nişanı bir neçə sinfə düşürsə, onun nömrəsi hər sinifdə təkrar olunur.

2) “Qüvvədəolma vaxtı uzadılmış əmtəə nişanları” (“Verlangerungen”) – bu bölmədə həmin nişanların nömrə ardıcılığına görə siyahısı verilir. siyahıda qüvvədəolma vaxtı uzadılmış nişanın nömrəsi, beynəlxalq təsnifat indeksi, uzadılma müddətinin başlanğıc tarixi göstərilir.

3) “Qismən ödənişlər” (“Teillaschungen”) – rüsumu vaxtında ödənilmiş əmtəə nişanlarının nömrəsi, təsnifat indeksi, bülletenin ikinci hissəsində səhifəsi və nömrəsi, ödəniş tarixi, nişanın aid olduğu məhsulların adları göstərilir.

4) “Sahibkarlar haqqında məlumat” (“Anderungen in der person und Namen”) – sahibkarlığın dəyişməsi, onların adları və yaşayış yerləri haqqında məlumat verilir.

5) “Qeyddən keçmiş beynəlxalq əmtəə nişanları” (“International registrierte marken”) – alman əmtəə nişanlarının beynəlxalq patent təşkilatlarında qeydini göstərir. Bu bölmə iki hissəyə ayrılır: birinci hissədə qeyddən keçmiş, ikinci hissədə rədd cavabı verilmiş əmtəə nişanları haqqında məlumatlar verilir.

6) “Köhnə əmtəə nişanları” (“All-warenzeichen”) – köhnə (xeyli vaxt istifadə edilən) əmtəə nişanlarının tam və qismən ödənişləri, sahibkarın dəyişməsi, nişanın qüvvədəolma müddəti göstərilir.

Bülletenin sonunda əlifba göstəricisi verilir.

Əlifba (adlar) göstəricisində (“Namen register”) sahibkarların adları və bülletenin səhifəsi, nömrəli göstəricidə (“Zeichen register”) isə əmtəə nişanlarının ardıcılıqla artan nömrəsi və bülletenin hansı səhifəsində yerləşdiyi göstərilir.

Hər il bülletenin ikinci hissəsində əlavə olaraq soraqaxtarış aparatı (göstərici formasında) buraxılır. Bu nəşr

“Əmtə nişanlarına dair göstərici II hissə. Qeyd edilmiş nişanlar” (“Inhaltsverzeichnis des warenteichen blattes. Teil 2. Eingetragene Zeichen”) adlanır. Onun adlar və nömrəli göstəricisi vardır. Adlar göstəricisində əmtə nişanları sahiblərin adları (firmalar və ya fiziki şəxslər), bülletenin hansı nömrəsində və səhifəsində yerləşməsi, nömrəli göstəricidə isə qeyddən keçmiş əmtə nişanlarının nömrələri və bülletenin səhifəsi göstərilir.

Fransada sənaye və ticarət nişanlarına dair qanun 31 dekabr 1964-cü ildən qüvvəyə minmiş və 23 iyun 1985-ci ildə qismən təkmilləşdirilmişdir. Bu qanuna görə əmtə nişanları mətni (sözlər), təsviri (rəsm), üçölçülü, sadə və kombinasiyalı ola bilər. Əgər coğrafi adlar qanuna zidd olmazsa, əmtənin istehsal və satış qaydalarında aldatmaya, səhv nəticələrə gətirib çıxarmazsa, düzgün və vicdanlı şəkildə tətbiq edilərsə, onlara da əmtə nişanları verilir. Familiya ayrıca nişan əlaməti kimi istifadə edilə bilər, lakin o, fonetik səslənmə baxımından fərqlənməli və orijinal bədii tərtibata malik olmalıdır. Yalnız hərfdən, yaxud rəqəmdən ibarət olan elementlər əmtə nişanı ola bilər. Qanun əsasında xidmət nişanlarına dair xüsusi əsasnamə işlənmişdir.

Əmtə nişanının sahibliyi hər hansı fəaliyyətlə əlaqələndirilmir, yəni sahibkarın istehsal və ticarətlə məşğul olması vacib deyildir. Kollektiv nişanların təsdiq edildikdən sonra digər şəxslərə verilməsi (satılması) qadağandır.

Əmtə nişanının iddia sənədi lazımı qaydada tərtib edildikdən sonra qeyddən keçirmək üçün Kommermiya Məhkəməsinə təqdim edilir. Müxtəlif təsnifat siniflərinə düşən əmtə növləri üçün bir iddia sənədi tərtib oluna bilər, lakin onların hər birinə dövlət rüsumu ödənilməlidir. İddia sənədi Milli Sənaye Mülkiyyəti İnstitutu tərəfindən ekspertizadan keçirilir, hüquqi, əxlaqi və texniki tələblərə uyğun olduqda, təsdiq edilir və rəsmi bülletəndə dərc olunur. Xarici vətəndaşlar qarşılıqlı dövlət imtiyazları şəraitində və öz

ölkələrində müəyyən nişanı qeyd etdirmədən Fransada əmtəə nişanı almaq üçün iddia ərizəsi verə bilər.

Əmtəə nişanının sahibi onu sərbəst istifadə etmək hüququna malikdir. Sahibkar öz nişanını istehsalatda, ticarətdə, reklam işində istifadə edə bilər, onu üçüncü şəxsə sata bilər, lisenziya sazişi bağlaya bilər və s. Lakin sahibkar öz nişanını mütləq istifadə etməlidir. İstifadə müddəti iddia sənədinin verildiyi vaxtdan on ilə qədərdir. Bu müddət ərzində istənilən vaxt nişanın vaxtının uzadılmasına dair təqdimat verilə və rüsum ödənilə bilər. Əmtəə nişanının ləğvi səbəbləri ABŞ və Almaniyada olduğu kimidir.

Fransada “Sənaye Mülkiyyəti İnstitutunda qeyddən keçmiş fabrik, ticarət və xidmət nişanlarının rəsmi bülleteni” (“Bulletin official de la propriete Industrielle Margues de Fabrique de commerce on de service en registrees a LInstitut National de la propriete Industrielle”) – adlı həftəlik bülleteni nəşr edilir. Bülletenin quruluşu və məzmunu bir neçə dəfə dəyişdirilmişdir.

15 iyun 1977-ci ildən bülletenin nömrəsi 7701-dən başlamışdır (77-nəşr ili, 01-bülletenin birinci nömrəsi), dörd hissədən ibarətdir və hər hissə bir neçə bölməyə ayrılır.

I hissə “Qeyddən keçmiş əmtəə nişanları” (“Publication des margues”) adlanır. Burada hər bir əmtəə nişanı nömrə ardıcılığına görə düzülür və aşağıdakı məlumatlar verilir:

- əmtəə nişanının rəsmi (şəkli);
- əmtəə nişanının nömrəsi;
- iddia sənədinin verilmə tarixi;
- iddia sənədi verilən nişanın adı;
- iddiacının adı və olduğu yer;
- əmtəə nişanı ilə qorunan məhsulların adları;
- beynəlxalq təsnifat indeksini;
- nişanın yeniləşdirilməsinə dair qeyd.

II hissə “Əmtəə nişanlarının milli reyestri” (“Registre national des margues”) iki bölmədən ibarətdir:

“A” bölməsində əmtəə nişanının hüquqi statusunun dəyişməsinə dair məlumatlar dərc edilir. Burada dəyişiklik haqqında verilmiş iddia sənədinin nömrəsi, dəyişikliyin xarakteri və şərti işarəsi göstərilir. Bölmədə şərti işarə kimi qeyd edilir:

-FEI (France extension Italie)-İtaliyada qüvvədə olan Fransa əmtəə nişanları;

-IEF (Italie extension France)-Fransada qüvvədə olan İtaliya əmtəə nişanları;

-MIE (Margul internationale darigene etrangere)-xarici ölkə mənşəli beynəlxalq əmtəə nişanları.

“B” bölməsində əmtəə nişanından imtina hüququna dair aşağıdakı məlumatlar dərc edilir:

-imtinanın xarakteri (tam imtinə, qismən imtinə);

-əmtəə nişanının rəsmi (şəkli);

-qeyddən keçmiş əmtəə nişanının nömrəsi;

-iddia sənədinin nömrəsi;

-nişanın ilk dəfə dərc edildiyi bülletenin nömrəsi;

-sahibkərin adı və olduğu yer;

-imtinanın qeyd tarixi və nömrəsi;

-imtinanın aid olduğu məhsulların adları.

III hissədə Fransada qüvvədə olmuş və müdafiəsindən imtina edilən beynəlxalq əmtəə nişanlarının siyahısı verilir. Burada iki bölmə vardır: tam imtinə edilmiş əmtəə nişanları və qismən imtinə edilmiş əmtəə nişanları. Hər iki bölmədə əmtəə nişanlarına dair məlumatlar “B” bölməsindəki kimidir.

IV hissədə əmtəə nişanlarının nömrələrindən beynəlxalq təsnifat indekslərinə isnad verilir.

Fransada hər il “Sənaye mülkiyyətinin rəsmi bülleteni”. Fabrik və xidmət nişanları göstiricisi (“Bulletin officiel de la propriété Industrielle Table des margues de fabrique de commerce in de service») adlı soraq-axtarış aparatı da nəşr edilir. Əsas bölmələri bunlardır:

1) kollektiv əmtəə nişanlarının toplu (ümumi) göstəricisi;

2) əmtəə nişanlarının və xidmətin beynəlxalq təsnifatı;

3) il ərzində dərc edilmiş əmtəə nişanları (əlifba sırasında indeksi göstərilməklə və bülletenə isnadla).

Burada əmtəə nişanı sahibinin və imtina edən sahibkarların adlarının əlifba göstəricisi də verilir.

Bir qədər də əmtəə nişanları sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq barədə danışaq.

1883-cü ildə sənaye mülkiyyətinin qorunmasına dair Paris Konvensiyası (müqaviləsi) imzalandı. Sonralar dəfələrlə konfrans və yığıncaqlar keçirildi və konvensiyanın şərtləri qismən dəyişdirildi. 1968-ci il Lissabon konfransında qərara alındı ki, xidmət nişanları beynəlxalq miqyasda qorunsun. Bu qaydaya görə konvensiyanın üzvü olan hər bir dövlətin firmaları, müəssisələri və vətəndaşları digər dövlətlərdə əmtəə nişanlarının qorunması üçün qeyd etdirmək məqsədilə iddia ərizəsi verməlidir. İddia sənədi əlaqədar ölkənin milli dövlət dilində və qanunçuluq tələblərinə əsasən tərtib olunmalıdır.

Konvensiyanın şərtlərinə görə öz ölkəsində iddia sənədi qeyd etdirdikdən sonra altı ay müddətində digər ölkələrə də iddia sənədi verən şəxs (subyekt) eyni məzmunlu iddia sənədlərinə nisbətən ilkinlik hüququ qazanır, lakin verilmiş iddia sənədlərinin hamısı qeyd edilir. Əgər əmtəə nişanı xeyli vaxt tətbiq edilməzsə, etibarsız sayılır. Bir neçə ölkədə eyni təyinatlı məhsulun yeni əmtəə nişanı istifadə edilə bilər. Belə nişanlar əlaqəli sahibkarlıq nişanları adlanır.

Paris Konvensiyasının prinsipləri əsasında 1892-ci ildə Madrid müqaviləsi bağlanmışdır. Hazırda bu müqavilədə 75 dövlət iştirak edir. Müqavilənin şərtləri bir neçə dəfə təkmilləşdirilmişdir. 1991-ci ildə qəbul edilmiş şərtlərə görə əmtəə nişanının beynəlxalq miqyasda qorunması üçün Sənaye Mülkiyyətinin Qorunması üzrə Beynəlxalq Büroya (Cenevrə) iddia sənədi təqdim etmək kifayətdir. İddia sənə-

di əlaqədar ölkənin patent idarəsi tərəfindən fransız dilində xüsusi blankda yazılır və verilir. Burada göstərilməlidir: əlaqədar ölkənin adı, nişanın qeyddənkeçmə tarixi, iddia sənədinin nömrəsi, nişanın rəsmi (şəkli), göndərmə tarixi, təsnifat indeksi. Beynəlxalq Büro nişanı Beynəlxalq Reyestrə dərc edir. Beynəlxalq əmtəə nişanının qüvvədəolma müddəti 20 ildir və əlavə olaraq 20 il də artırıla bilər. Beynəlxalq nişanın sahibi onu istifadə baxımından öz ölkəsindən hüquqi cəhətdən asılı deyildir.

1973-cü ildə Vyanada əmtəə nişanlarının beynəlxalq miqyasda qeydinə dair müqavilə imzalanmışdır. 7 avqust 1980-ci ildə bu müqavilə qüvvəyə minmişdir. Hazırda 28 dövlət (məs.: ABŞ, Almaniya, Böyük Britaniya və s.) bu müqavilənin iştirakçısıdır. Stokholm müqaviləsindən bu müqavilənin fərqi odur ki, beynəlxalq iddia sənədi əmtəə nişanını öz ölkəsində qeyd etdirmədən və əlaqədar milli patent idarəsinin iştirakı olmadan verilə bilər. İddia sənədində şəxs haqqında ünvan məlumatları, əmtəə nişanının şəkli, nişanın aid olduğu məhsulların adları, onun qorunması lazım gələn ölkənin adı göstərilməlidir. İddia materialları “Des margues internationales” adlı rəsmi bülletendə dərc edilir və üzv olan bütün ölkələrdə yayılır. Əlaqədar ölkə 15 ay müddətində qorunması iddia olunan əmtəə nişanını rədd edə bilər və bu məqsədlə mütləq Beynəlxalq Büroya məlumat verməlidir. Nişan qorunmaq üçün qəbul edildikdə, qüvvədəolma müddəti 10 ildir.

Cenevrədə İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya təşkilatı (WIPO) tərəfindən fransız dilində «Beynəlxalq əmtəə nişanları» («Des margues internationales») adlı aylıq bülleten nəşr olunur və bir neçə bölmədən ibarətdir.

1.«Qeyddən keçmiş əmtəə nişanları» («I Fnregis trement») – bölməsində beynəlxalq reyestrə dərc olunan əmtəə nişanları haqqında nömrə ardıcılığına əsasən aşağıdakı məlumatlar verilir:

–iddianın verilməsi tarixi;

-əmtəə nişanının qüvvədəolma müddəti (20 və əlavə olaraq 10 il);

-nişanın nömrəsi;

-nişan sahibinin adı və yeri;

-nişanın şəkli;

-təsnifat indeksi və məmulatın adı;

-ölkə, iddianın verilməsi tarixi və nişanın nömrəsi;

-əmtəə nişanının qüvvədə olduğu ölkələrin adları.

2).«Bərpa edilmiş əmtəə nişanları» («Renouvillimints»)

bölməsində hər əmtəə nişanı baridə aşağıdakı məlumat verilir:

-bərpa edilmiş naşana dair iddia sənədinin verilmə tarixi;

-bərpa müddəti;

-nömrə (nömrənin əvvəlində R hərfi yazılır);

-nişanın sahibi və ölkə;

-təsnifat indeksi və məhsullar;

-əmtəə nişanının qüvvədə olduğu ölkələr.

3)“Təsir sahəsi genişləndirilmiş əmtəə nişanları” («Extensions territoriales pasterieures a Renregis trementu») bərpa edilmiş və qeyddən keçmiş əmtəə nişanları nömrə ardıcılığına görə düzülür və aşağıdakı məlumatlar verilir:

-nişanın nömrəsi;

-nişanın rəsmi (şəkli);

-təsir dairəsi genişləndirilən ölkələr;

-nişanın verilmə tarixi;

-beynəlxalq reyestrədə yazılma tarixi.

Bu bölmədə həmçinin digər şəxsə verilmiş, beynəlxalq reyestrədən silinmiş, imtina edilmiş, məhdudlaşdırılmış, sahibkarın dəyişmiş əmtəə nişanları haqqında məlumat verilir.

4) “Qeyddən keçmiş bütün əmtəə nişanları” (“Marges, insertes an Registere international ...») bölməsində əmtəə nişanları nömrə artımına əsasən düzülür və birinci bölmədəki kimi məlumatlar verilir.

Bülletendə sahiblik hüququnun dəyişməsinə, rüsum verməsinə, ölkənin dəyişməsinə və s. dair bölmələr də vardır.

Bülleten əsasında “Statistik məlumatlar” («**Tables et statistiques**») adlı illik soraq-axtarış aparatı nəşr edilir. Bu göstərici bir neçə bölmədən ibarətdir. Burada əmtəə nişanı sahiblərinin adlar göstəricisi, beynəlxalq reyestrdən silinmiş nişanların nömrə göstəricisi, statistik cədvəllər (məs.: bərpa edilmiş əmtəə nişanlarının sayı, ölkələr üzrə əmtəə nişanlarının miqdarı və s.) verilir.

§6. Patent sənədlərinin digər axtarış vasitələri

Yuxarıda quruluşu qısaca izah edilən rəsmi patent bülletenləri ilə yanaşı, bir sıra dünya ölkələri cari ildə və əksər hallarda əvvəlki 5-10 ildə verilmiş patentlər üzrə müxtəlif quruluşlu (əlifba, sistemli, firmalar üzrə) informasiya axtarış vasitələri hazırlayır. Onlar əlaqədar ölkənin müəyyən dövrdə verilmiş patentlərini tam dolğunluğu ilə əks etdirir. Belə axtarış vasitələri dövrü olaraq adi kitab formasında və avtomatlaşdırılmış sistemlərdə istifadə edilmək üçün optik və lazer disklərində hazırlanıb yayılır. İxtiraçılıq işində hər iki formada hazırlanan və yayılan axtarış vasitəsi ümumi bir terminlə ifadə edilir, yəni **soraq-axtarış aparatı** (Справочно-поисковый аппарат) adlanır. Müxtəlif patent kitabxanalarında patent axtarışı məqsədilə yaradılan kataloq və kartotekalar da soraq-axtarış aparatına daxildir.

MDB-nin üzvü olan ölkələr üçün mərkəzləşdirilmiş şəkildə soraq-axtarış aparatı Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyinin (Rospatent) təşkilatları tərəfindən hazırlanır və abunə yolu ilə yayılır. Hazırda Rospatentin tərkibinə aşağıdakı təşkilatlar daxildir:

1) НПО “Поиск” (“Axtarış” Elmi-İstehsalat Birliyi) – Birliyini baş orqanı Ümumrusiya Elmi-Tədqiqat Patent İnformasiyası və Texniki-İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutudur (ВНИИПИ).

2. “Patent” müəssisəsi (предприятие “Патент”).

3. Elmi-Tədqiqat Dövlət Patent Ekspertizası İnstitutu (НИИГПЭ).

4. Rusiya Dövlət Patent Kitabxanası (РГПБ)

5. Sankt-Peterburq şəhərində “İnformapatent” müəssisəsi (предприятие “Информпатент”).

6. Patent Tərcümə Mərkəzi (Центр переводов патентов).

Qeyd etməliyik ki, Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi (Rospatent) MDB üzvü olan ölkələrindən verilən beynəlxalq və milli iddia sənədlərinin mahiyyətə (məzmunca) ekspertizası, onlara dair referativ informasiyaların beynəlxalq xarakterli patent bülletenlərində dərc edilməsi və MDB ölkələrini cari və keçmiş illər üzrə (retrospektiv) dünya patent informasiyaları ilə təmin etmək sahəsində WIPO tərəfindən rəsmi təyin edilmiş beynəlxalq orqan funksiyasını yerinə yetirir.

«Axtarış» Elmi-İstehsalat Birliyi aşağıdakı cari, referativ informasiya-axtarış vasitələri hazırlayıb nəşr edir:

1. **«Изобретения»** (заявки и патенты) – ayda 4 dəfə buraxılır.

2. **«Полезные модели. Промышленные образцы»**. Ayda iki buraxılışdan ibarətdir.

3. **«Внедренные изобретения»**. Rusiyada və MDB ölkələrində tətbiq edilmiş ixtiraların sistemli (Beynəlxalq İxtira Təsnifatının sinifləri üzrə) göstəricisidir. Ayda bir nömrəsi buraxılır.

4. «Рефераты изобретений стран-членов СНГ». 7 seriya üzrə (texnika sahələrinə görə) buraxılır. Aylıq dövri referativ nəşrdir. Məs.:

Выпуск 1. «Удовлетворение жизненных потребностей человека» (İxtira təsnifatının «A» bölməsi).

Выпуск 2. «Различные технологические процессы» (Тəsnifatın «B» sinfi).

Выпуск 3. «Химия, Металлургия» (Тəsnifatın «C» sinfi).

Выпуск 7. «Физика» (Тəsnifatın «G» sinfi).

5. «Изобретения стран мира». Bu referativ informasiya axtarış vasitəsinin 87 tematik seriyası ayda bir dəfə, 25 tematik seriyası isə 2 ayda bir nömrə buraxılır. Burada aparıcı xarici ölkələrin (ABŞ, Almaniya, Fransa və s.) və MDB ölkələri üçün iqtisadi cəhətdən (idxal və ixrac) daha maraqlı olan ölkələrin cari patentlərinin referatları rus dilində və orijinalda olduğu kimi verilir. Məsələn:

Вып.5. Предметы массового потребления (по классам МКИ-А44, А45, А46).

Вып.8. Лекарства и медикаменты (по классам МКИ А 61 К)

Вып.29. Транспортные средства (МКИ-класс-В80).

Вып.41. Органическая химия (МКИ-класс-С07) və s.

6.«Промышленные образцы зарубежных стран». Aylıq referativ bülletendir və aparıcı xarici ölkələrin (7 ölkə) sənaye nümunələri barədə məlumat dərc edilir.

7.«Тематическая фототека промышленных образцов». Mikrofişdə hazırlanan və sifarişlə yerlərə göndərilən mikroformalardır. (Hər mikrofişdə 70-80 səhifə).

Yuxarıda deyilənlərdən başqa, patent informasiyasının hüquqi, elmi və metodiki məsələlərini əks etdirən cari elmi jurnalların tərcümələri və geniş referatları əks etdirən

nəşrlər buraxılır (məs.: World Patent Information propiety-statbıı no npromышленной собственности).

«Axtarış» Elmi-istehsalat Birliyi müxtəlif avtomatlaşdırılmış sistemlərində və məlumat bazalarında istifadə edilmək üçün 12x12x1 sm ölçüdə CD-ROM markalı optik disklərə yazılmış məlumat bazaları hazırlayır və müqavilə yolu ilə yayır. Məlumat bazaları cari və retrospektiv patent sənədləri üzrə hazırlanır. Cari və retrospektiv məlumat bazalarına aşağıdakıları misal göstərmək olar:

1. **«Описания изобретений к патентам РФ и СНГ»** (optik disklərdə cari məlumat bazası, dövriliyi rüblük)

2. **«Рефераты описаний изобретений к заявкам на выдачу патентов РФ и СНГ»** (optik disklərdə ildə iki dəfə buraxılan cari məlumat bazası).

3. **Дискеты «Реферат».** («Изобретения стран мира» referativ məcmuəsinin materiallarını əhatə edir, fərdi kompüterlərdə istifadə üçün hesablanmış məlumat bazası).

4. **ИПС «Темп»** (55 ölkənin 1992-ci ildən sonra nəşr edilmiş ixtiraların biblioqrafik məlumatlarını əhatə edir, patent-analoqların axtarışına imkan verir).

5. **«Проблемно-ориентировочные базы данных»** (1976-1999-cu illərdə verilmiş beynəlxalq patentlərə dair informasiyaları əhatə edir. Abunəçinin tələbi ilə tematika üzrə seçilib verilə bilər).

6. **«Тематический поиск переводов описаний изобретений»** (rus dilinə tərcümə edilmiş ixtiraların adları və referatları verilir).

«Axtarış» Elmi-İstehsalat Birliyi xarici dillərdə olan istənilən ixtirarı rus dilinə tərcümə edir (Avropa dillərindən

və şərq dillərindən). İxtiraçının işlədiyi təşkilat hər hansı ixtiranın nömrəsini, təsnifat indeksini, adını və müəllifini yazıb, bank hesabını göstərməklə öhdəlik məktubu göndərir. Məktub təşkilatın rəhbəri və baş mühasibi tərəfindən imzalanır və bu ünvana göndərilir: 113035, г. Москва, ГСП, Раушская наб., 4. НПО «Поиск» (Ünvan 2002-ci ilə qədərki dövrə aiddir).

«Axtarış» Elmi-İstehsalat Birliyi «Информация о наилучших переводах описаний изобретений» (Beynəlxalq İxtira Təsnifatının sinifləri üzrə) aylıq dövrü bibliografik vəsait buraxır. Bu vəsait əsasında lazım olan ixtiranın rus dilinə tərcüməsinin surətini sifariş yolu ilə almaq olar.

Yuxarıda deyildiyi kimi, ROSPATENT-in əsas bölmələrindən biri də «Patent» müəssisəsidir (предприятие «Патент»). Müəssisə 2002-ci ilə qədərki dövrdə bu ünvanda yerləşmişdir: 121873, г. Москва, Г-59, Берешковская наб., дом №24а.

Müəssisə 92 ölkədə və beynəlxalq təşkilatlarda (Avrasiya Patent İdarəsi, WIPO, PCT və s.) verilmiş cari illik patentlərin A 6 (105X148 mm) ölçüdə olan mikrofişdə surətlərini hazırlayır və sifariş əsasında istənilən təşkilata göndərir. Bundan başqa, müəssisədə aşağıdakı xidmət növləri vardır:

1. **«Сплашное копирование ретроспективных массовых описаний изобретений»** - ayrı-ayrı ölkələr üzrə istənilən keçmiş illəri əhatə edən bütün patentlərin ixtira təsnifatı sinifləri üzrə tam komplektini əhatə edir. Mikrofiş və ya kserosurat (adi kağızda surət) formasında hazırlana bilər.

2. **«Копирование периодических изданий»** - rəsmi dövlət bülletenlərinin istənilən keçmiş illər üzrə mikrofişlərdə surətləri çıxarılır və sifarişlə müəssisə və idarələrə göndərilir.

3. **«Изготовление годовых комплектов (блоков) рефератов»** - xarici ölkələrin 1978-ci ildən cari dövrə qədər ixtira təsvirlərinin referatlarını əhatə edir.

Rusiya Dövlət Patent Kitabxanası (РГПБ) abunə yolu ilə yayılmaq üçün üç qrup nəşrlər hazırlayır və yayır (sifariş bu ünvanə göndərilir: 121857, г. Москва, Берниковская наб., дом №24):

1). **Soraq nəşrləri.** Məs.: **Фонды патентной документации РГПБ** (справочное пособие), «Издания фирмы «Дервент» по патентам-аналогам», «Прововая охрана промышленной собственности» (Dünya patent qanunlarına dair yenilikləri əhatə edir).

2). **Məlumat bazaları** – «Автоматизированный каталог отечественных изобретений», «Автоматизированные каталоги изобретений зарубежных стран», ИПС «ТЕМПО» (MDB üzvü olan ölkələrin, ABŞ və İspaniya ixtiralarını əhatə edir).

3). **Bibliografik-informasiya xidməti.** Məsələn «Поиск по фондам изобретений СНГ», «Поиск по фондам изобретений зарубежных стран», «Поиск патентно-правовой литературы».

Dövlət Elmi-Tədqiqat Patent Ekspertizası İnstitutu (НИИГПЭ) - MDB üzvü olan ölkələrin beynəlxalq iddia sənədlərinin ekspertizasını keçirməklə yanaşı, abunə yolu ilə yayılmaq üçün bir neçə növ nəşrlər hazırlayır və müxtəlif patent xidməti göstərir. İnstitutun poçt ünvanı belədir: **121858, г. Москва, Берниковская наб., дом №24. НИИГПЭ.**

Müəyyən qədər ixtiraçıları olan müəssisə və idarələrə aşağıdakı nəşrlər və xidmət növləri təklif edilir:

1). **Məlumat bazaları.** Məsələn: «Тематические баз данных об изобретениях на машиночитаемых носителях» (Тематика: «Оптика», «Микрохирургические инструменты». «Органическая химия», «Физика кристаллов» və s. Сəmi 83 seriya).

2). **İnformasiya axtarışı vasitələri.** Məsələn: «Патентный поиск перед подачей заявки на изобретение, полезную модель и промышленный образец», «Отбор изобретений для внедрения», «Тематический поиск» və s. Bu nəşrlər aılıq və rüblükdür.

3). **Patent-informasiya təhlili.** Məsələn: «Оценка состояния и прогноз развития техники и технологии», «Подготовка научно-технических обзоров» və s.

4). **Əmtəə nişanları üzrə xidmət.** Əmtəə nişanlarının beynəlxalq təsnifatına əsasən ayda, rübdə və ildə təsdiq edilmiş MDB əmtəə nişanları və beynəlxalq əmtəə nişanlarına dair informasiyalar hazırlanır və sifarişçiyə göndərilir.

Sankt-Peterburqda yerləşən «**Информпатент**» mərkəzi (ünvanı: 191010, г. Санкт-Петербург, Лиговский просп., 87) НИИГПЭ-yə göndərilən bütün iddia sənədlərini qeyddən keçirir, EHM proqramlarının, məlumat bazalarının, inteqral sxemlərin texnologiyasının hüquqi mühafizəsini və dövlət qeydini təşkil edir, iddia sənədlərini deponizə edir və onların düzgün tərtib edilməsinin yoxlayır. Bunlardan başqa, Mərkəz aşağıdakı xidmət üsulları ilə məşğul olur:

1). **Patent-informasiya xidməti.** Məsələn: «Информационное обслуживание на основе базы данных «Поиск», «Базы данных «Реферат», «Услуги на копирование патентной документации» (MDB üzvü olan ölkələrin və 55 xarici ölkələrin ixtira təsvirlərinin surətlərini çıxarılır (A 6 formatlı mikrofişlərə çıxarılır, son 25-30 ili əhatə edir).

2). **Patent-lisenziya xidməti.** Bütün müəssisə və idarələrə, fiziki şəxslərə sənaye mülkiyyətinin qorunması, biznes əməliyyatları barədə məlumatlar verilir, istənilən sahədə patent axtarışı aparılır, xarici ticarət əlaqələrinin patent-hüquqi məsələlərinə dair sənədlər tərtib edilir, dövlət və özəl müəssisələr üçün patent işinə dair layihələr hazırlanır.

3). **Ekspert-analitik işlər.** Patent, elmi-texniki və kommersiya informasiyalarının təhlili əsasında müəyyən regionun, dövlət və özəl müəssisələri elmi-texniki və iqtisadi inkişafına dair təkliflər hazırlayır, müxtəlif mövzularda elmi-tədqiqat işlərinin perspektiv inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirilir, proqnoz informasiyaları, marketinqə və biznesə dair planlar hazırlanır, tətbiqi səmərəli olan ixtiralar seçilir və onların texniki-iqtisadi göstəriciləri işlənir.

İxtiraçılar üçün informasiya axtarış vasitələri içərisində referativ jurnalları da qeyd etmək olar. Referativ jurnallar mütəxəssislərin tez-tez müraciət etdiyi cari informasiya nəşrləri olduğundan onlara yaxından tanışdır. Məlum olduğu kimi, təbiət və texnika elmləri sahəsində referativ jurnallar Ümumrusiya Elmi və Texniki İnformasiya İnstitutu (ВИНИТИ) tərəfindən 66 seriyada (elm və texnika sahəsi üzrə) buraxılır.

Referativ jurnallar toplu cildlərə və elmin, texnikanın yarım sahələri üzrə buraxılışlara ayrılır, yəni iki formada buraxılır. Onlar əsasən aylıq nəşrlərdir.

Referativ jurnallar patentlərin sırf axtarış vasitəsi deyil. Çünki onlarda əlaqədar elmi-texniki ədəbiyyatla yanaşı, seçilmiş az miqdar cari patentlərin referatları verilir. Həmçinin bu patentlərin referatları referativ jurnallarda dərc edildiyi tarixdən orta hesabla 3-4 ay əvvəl verilmiş patentlərdən ibarət olur. Az miqdar patentləri əhatə etməsi (əsasən Rusiya patentləri) və operativliyinin aşağı olması referativ jurnalların patent axtarışı üçün patent bülletenlərinə nisbətən əlverişli olmadığını göstərir. Belə ki, yuxarıda deyildiyi

Məsul şəxslər haqqında məlumatlar hissəsində iddiaçı-
lar və patent sahibləri haqqında məlumatlar verilir. Məlu-
matların təsviri ümumi qaydalara əsaslanır. məsul şəxslər
haqqında aşağıdakı məlumatlar verilir:

- 1) ixtiranın müəllifinin (müəlliflərinin) adı (adları),
atasının adı atalarının adları və soyadı (soyadları);
- 2) patent sahibinin (sahiblərinin) adı (adları).

Həmin məlumatlar patent sənədində göstərildiyi
qaydada, yəni dəyişdirilmədən biblioqrafik təsvirdə də veri-
lir. vacib hallarda müəlliflərin soyadlarından və patent sa-
hiblərinin (təşkilatların) adlarından sonra kiçik mötərizə
içərisində ölkənin adı da göstərilə bilər. Sonuncu göstərilən
elementin xüsusilə patent-analoqların biblioqrafik təsvirin-
də verilməsi vacibdir. İxtiranın müəllifinin (müəlliflərinin)
soyadı, patent sahibinin (sahiblərinin) adından (adlarından)
nöqtəli vergüllə ayrılır. Əgər ixtira müəllifi (müəllifləri) həm
də patent sahibidirsə (sahibləridirsə) «Müəllifl. Pat. sahiblə-
ridir», yaxud «Müəllifu - sahibidir» sözləri yazılır. Məsul
şəxslər haqqında məlumatlar biblioqrafik təsvirdə aşağıdakı
qaydada göstərilir:

// F.A.Əlizadə, M.F.Həsənov "Dənizneftqazlayihə
Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutu".

/E.Ş. Həsənov (Müəll. Pat. sahibidir) (Azərb.
Respubl.).

/F. Mariks «American Sianamid Company» (USA)/

İddiaçının (iddiaçıların), yəni ixtira müəllifinin (müəlliflərinin) və patent sahibinin (sahiblərinin) adından (adlarından) kiçik mötərizə içərisində onun (onların) rolunu dəqiqləşdirən məlumatlar da verilə bilər:

/ Ə.M.Əhmədov (iddiaçı); «Bakı Dövlət Universiteti»
(pat. sahibi).

Xüsusi (spesifik) məlumatlar sahəsində iddia sənədinin
dövlət qeydiyyat nömrəsi və tarixi, sənədin nəşri, ilkinlik
(prioritet) haqqında məlumat və Milli İxtira Təsnifatı in-
deksi verilir. Deyilən elementlərin biblioqrafik təsvirdə ve-

Pat. 2023536 A. Великобритания, МКИ С 01 Б 31/12

Burada BİT⁴ və МКІ⁴ –Beynəlxalq İxtira Təsnifatının dördüncü redaksiyası (nəşri) əsasında indeksin verildiyini ifadə edir.

Sənədin növünün, nömrəsinin və təsnifat indeksinin bibliografik təsvirin başlığında verilməsi məcburidir. Bibliografik təsvirdə başlıq verilmədikdə, sənədin növü və təsnifat indeksi sərlovhəyə dair məlumatlar hissəsində göstərilir.

Sərlovhə və məsul şəxslər haqqında məlumat sahəsində sənədin adı, nəşrində iştirak edən fərdi şəxslər, idarə və təşkilatlar haqqında məlumatlar verilir. Bibliografik məlumatlar üçün əsas mənbə titul vərəqi və ya nəşr edilmiş ixtiranın birinci səhifəsinin əvvəlindəki məlumatlardır.

Əsas sərlovhə ixtira təsvirində olduğu kimi, dəyişdirilmədən və tərcümə edilmədən verilməlidir. Vacib hallarda bərabərlik işarəsi (=) ilə ixtiranın sərlovhəsinin milli dildə tərcüməsi verilə bilər. Məsələn:

Neftin süsuzlaşdırılması üsulu

Zəlzələni əvvəlcədən xəbərverən qurğu

Radioprotektor

Modular memoru = Modul yaddaş qurğusu

Figure reading electronics device = Rəqəməoxuyan elektron qurğu.

Sərlovhəyə dair məlumatda sənədin mühafizə formasını ifadə edən söz və ya simvol (əgər bibliografik təsvirin başlığında göstərilməyibsə), ölkənin adı, beynəlxalq və ya xud milli ixtira təsnifatının indeksi göstərilir.

Sərlovhəyə dair məlumatlar əsas sərlovhədən sonra yazılır və qoşa nöqtə işarəsilə ayrılır. Qoşa nöqtə təsnifat indeksinin əvvəlində də təkrar olunur. Məsələn:

Sualtı neft kəmərlərinin zədələndiyi halda neft axmasının qarşısını almaq üçün qurğu: Pat. 970004: BİT⁴ F 16 Z 1/20

loqlar, kartotekalar), istərsə də avtomatlaşdırılmış məlumat bazalarında patent sənədlərinin tam biblioqrafik təsviri dörd sahəyə və sahə daxilində bir sıra elementlərə bölünür. Hər bir element (ünsür) müəyyən işarələrlə göstərilir. Sahələr və onların bəzi elementləri aşağıdakılardır:

1) **Təsvirin başlığı** (Ayrıca sahə kimi baxılır. Təsvirin başlığı üzrə biblioqrafik təsvir bir qayda olaraq, kitabxana kataloqlarında tərtib edilir. Digər növ biblioqrafik informasiya nəşrlərində onlara az rast gəlinir).

2) **Sərlövhə və məsul şəxslər haqqında məlumat sahəsi** (biblioqrafik elementləri: əsas sərlövhə; sərlövhəyə dair məlumatlar; / ixtiraçılar haqqında məlumatlar; iddiaçılar haqqında məlumatlar və s.)

3) **Xüsusi (spesifik) məlumat sahəsi** (iddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi; iddia sənədinin verilməsi tarixi; İlklik haqqında məlumatlar və s.)

4) **Miqdar xarakteristika sahəsi** (Həcm; illüstrasiyalar)

5) **Qeyd sahəsi.**

Deyilən sahələri əyani nümunələrlə daha geniş izah edək.

Biblioqrafik təsvirin başlığında aşağıdakı məlumatlar verilir:

1) Sənədin növü. Bu sahənin tərkibinə daxildir:

a) mühafizə sənədinin ixtisarlaşdırılmış adı (məs.: Pat., Əlavə pat., Дополн. пат., Заяв., İddia sənədi və s.);

b) mühafizə sənədinin nömrəsi;

c) iddia sənədini verən ölkənin və ya beynəlxalq təşkilatın adı;

ç) Beynəlxalq və milli ixtira təsnifatlarının indeksi /Beynəlxalq İxtira Təsnifatı-BİT; rus dilində МКИ; Milli İxtira Təsnifatı-MİT; rus dilində НКИ/.

Biblioqrafik təsvirin başlığına dair nümunələr:

Pat. 970002 Аз., БИТ⁴ Е 21 Б 33/138

Pat. 3855263 США, НКИ 260-455А

oritet haqqında məlumat; Milli ixtira təsnifatı indeksi.-
Həcm; İllüstrasiyalar. - Qeyd.

İxtiraçı bilməlidir ki, istər ixtiranın təsvirində, istərsə də informasiya axtarış sistemlərində biblioqrafik təsvir sənədin dilinə uyğun formada yazılır, yəni digər dilə tərcümə edilmədən verilir. Əgər sənəddə biblioqrafik elementlər xüsusi qrafikaya məxsus olan dildə (məs.: yapon əlifbası) verilsə, təsvirdə onlar Azərbaycan və yaxud rus əlifbası ilə yazılır. Biblioqrafik təsvirdə həmçinin «İddiaçı», «Заявл», «Dərc ed.», «Опубл.», «Приор», «İlkin.» və s. kimi sözlər də yazılır.

Biblioqrafik təsvirdə dövlətlərin adlarını göstərmək üçün WIPIO-nun təsdiq etdiyi əlifba kodlarından istifadə olunur (məs.: Azərbaycan – Az; İrak – İq, Türkiyə – TR, ABŞ-Us və s.). Hər bir biblioqrafik elementdən sonra əlaqədar məlumatları bir-birindən fərqləndirmək və müxtəlif dillərdə həmin elementləri asanlıqla başa düşmək üçün yuxarıda siyahısı verilmiş rəsmi rəqəm kodları kiçik mötərizə içərisində göstərilir. Məsələn:

Pat. 960039 (21) Az 1758214 A1 (11), E5 B 43/02 (54).
Tamponaj məhlulu (54).

Verilmiş qısa biblioqrafik təsvirdə 11-patentin nömrəsi; Az-Azərbaycan; 21-iddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi və kateqoriyası (A1); 51-Beynəlxalq İxtira Təsnifatı indeksi; 54-ixtiranın adını ifadə edən kodlardır. Kodlarla birlikdə verilən biblioqrafik təsvirlər əsasən rəsmi dövlət patent bülletenlərində və referativ nəşrlərdə öz əksini tapır. Belə hallarda yuxarıda deyilən ixtisarlaşdırılmış sözlər (məs.: «Dərc ed.», «İddiaçı», «Pat. sahibi və s.) biblioqrafik təsvirdə verilmir.

Bütün növ informasiyaların, o cümlədən patent informasiyasının avtomatlaşdırılmış emal və axtarış qaydalarına (texnologiyalarına) uyğun olaraq istər ənənəvi (məs.: kata-

və ölkələrin adlarının əlifba kodu əsasında yazılır. Rəsmi patent bülletenlərində də əlaqədar referatın əvvəlində ixtiranın kodlarla (bax: IV fəsil, §2) müəyyən edilən biblioqrafik təsvir elementləri verilir. MDB üzvü olan ölkələrdə xüsusi nəşrlər, kataloq və kartotekalar üçün patent sənədlərinin biblioqrafik təsviri hələlik qüvvədə olan 7.1-84 nömrəli dövlət standartına əsasən tərtib edilir. Elektron kataloqlar və məlumat bazaları üçün patent sənədlərinin biblioqrafik təsviri dünyada artıq qəbul edilmiş UNIMARC formatı əsasında hazırlanır.

Patent və texniki yaradıcılıq baxımından axtarılması vacib olan sənədlərin (kitab, məqalə, referativ nəşrlər) biblioqrafik təsvir qaydalarını bilmək nəinki kitabxana işçiləri, həm də ixtiraçılar üçün çox vacibdir. Əvvələn, ona görə ki, mütəxəssis öz ixtirasının yeniliyini və patent qabiliyyətini sübut etmək üçün əlaqədar sahədə mövcud biliklər məcmusunun səviyyəsini dəqiq öyrənməlidir; bunun üçün o, hansı növ informasiyaların, harada və neçə axtarılması qaydalarını yaxşı bilməlidir; informasiya axtarışının bütün qaydaları isə biblioqrafik təsvir elementlərinə əsaslanır və müxtəlif növ sənədlər üçün müxtəlifdir. İkincisi, iddia sənədində ixtiranın təsvirindən sonra analoqların və prototipin dəqiq və tam biblioqrafik təsviri verilməlidir. Bu təsvirlər əlaqədar dövlət orqanında ixtiranın ekspertizası üçün yeganə informasiya mənbələridir. Ümumiyyətlə, onlar olmadan iddia sənədi əlaqədar dövlət patent ekspertiza orqanına qəbul edilə və baxıla bilməz.

Patent sənədinin informasiya axtarışı üçün vacib olan tam biblioqrafik təsvirinin sxemi belədir:

Təsvirin başlığı. Əsas sərlovhə: Sərlovhəyə dair məlumatlar / İxtiraçılar haqqında məlumatlar; İddiaçılar haqqında məlumatlar; patent sahibləri haqqında məlumatlar (fiziki və hüquqi şəxslər). - İddia sənədinin qeydiyyat nömrəsi; İddia sənədinin verilmə tarixi; Patent sənədi haqqında məlumatın dərc olunduğu rəsmi nəşrin tarixi; İlkinlik (pri-

kimi, əksər həllərdə patent-informasifa axtarışında 100% dolğunluğun təmin edilməsi əsas şərtidir. Referativ jurnallar isə bu şərti ödəmir.

Nəhayət, bəzi ölkələrin və beynəlxalq təşkilatların patent informasiyalarını aperaturiv axtarmaq üçün İnternetdə xüsusi resurslar vardır. Onların saytları (ünvanları) aşağıdakılardır:

<http://patents.uspto.gov> – ABŞ patentləri.

<http://www.patents.ibm.com>. –İBM (ABŞ) firmasının patent serveri.

<http://ep.espacenet.com>.-Avrasiya patentləri.

<http://www.fips.ru>. -Rusiya Patent və Əmtəə Nişanları Agentliyi (ROSPATENT).

İxtiraçı bilməlidir ki, bütün informasiya axtarış vasitələrindən asan və səmərəli istifadə üçün ilk növbədə Beynəlxalq İxtira Təsnifatının quruluşunu və istifadə qaydalarını yaxşı öyrənmək lazımdır. Çünki bütün patent-axtarış vasitələrində sənədlərin sistemləşdirilməsi və baş axtarış əlaməti bu təsnifatın indeks bölgüsünə əsaslanır.

§ 7. Patent sənədlərinin bibliografik təsviri, kataloq və kartotekaları

Əvvəlki fəsillərdə deyilənlərdən aydın oldu ki, patent sənədləri ayrıca vərəqədə (vərəqlərdə), tematik məcmuə formasında (Beynəlxalq İxtira Təsnifatının bölmə və ya sinif bölgüsü əsasında), həmçinin rəsmi dövlət patent bülletenlərində referat, yaxud patent düsturu formasında (təsnifatın altsinif bölgüsü üzrə) çap edilir. Vərəq və məcmuə formasında nəşr edilən patent sənədlərinin əvvəlində (birinci səhifəsində) ixtiranın bibliografik təsvir elementləri verilir və hər bir element İntellektual Mülkiyyət üzrə Ümumdünya Təşkilatının (WIPO) rəsmi təsdiq etdiyi müvafiq rəqəm kodu və

rilməsi üçün əsas mənbə patent sənədinin özü hesab edilir. Onların digər mənbələrdən (məs.: biblioqrafik və referativ nəşrlər) götürülərək əlaqədar biblioqrafik təsvirə daxil edilməsi (xüsusilə iddia sənədi tərtib edərkən) məqsədəuyğun deyil.

İddia sənədi ekspertiza orqanında qeydiyyatata alınan zaman verildiyi nömrə əlaqədar patent sənədində olduğu kimi də yazılır. Məsələn: №98/001316; № 03/111318. Burada birinci iki rəqəm iddia sənədinin ekspertiza orqanına daxil olduğu ili, maili xətdən sonrakı rəqəmlər isə onun həmin il aldığı ardıcıl nömrə sırasını göstərir.

İddia sənədinin ekspertiza orqanında qeydiyyat tarixi aşağıdakı formada verilir:

Qeyd tarixi 20.05.99.

Qeyd tarixi 12.08.03.

Заявл. 19.-03.02.

Burada birinci iki rəqəm günü, sonrakı iki rəqəm ayı, sonuncu iki rəqəm isə ili göstərir. Biblioqrafik təsvirdə onların ardıcılığını dəyişmək olmaz.

İddia sənədinin verildiyi və qeyd olunduğu əlaqədar patent idarəsinin adı biblioqrafik təsvirdə göstərilmir.

Patent sənədi haqqında məlumatların dərc olunduğu rəsmi dövlət bülleteninin nəşr tarixi və nömrəsi aşağıdakı qaydada verilir:

22.05.98. dərc ed.

11.08.03 dərc ed., Bül. №3

. Опубл. 15.05.01, Бюл. №18.

Təsvirin başlığında verilmiş ölkənin adı əsasında biz asanlıqla başa düşə bilərik ki, patent sənədinin dərc olunduğu rəsmi dövlət bülleteni hansı ölkənin nəşridir.

İlkinlik (prioritet) haqqında məlumatlarda iddia sənədinin verilməsi tarixi, ilkin iddia sənədinin nömrəsi və Paris Konvensiyasına görə birincilik imtiyazı olan ölkənin adı kiçik mötərizə içərisində göstərilir. Məsələn:

İlkinlik 25.09.98, № 292151 (Az)

Приор. 17.11.89, № 7833354 (Герм.)

Xüsusi məlumatlar sahəsində Beynəlxalq İxtira Təsnifatının və həmçinin lazımi hallarda milli ixtira təsnifatının indeksləri göstərilir. Məsələn:

BİT⁴ A 21 S 37/06 // B 11 D 25/36

MİT 260/455 A

BİT⁴ F 15 E 5/00

Miqdar xarakteristikası sahəsində digər növ sənədlər üçün də rəsmi qəbul edilmiş elementlər – sənədin səhifəsinin miqdarı və illüstrativ materiallar haqqında məlumatlar verilir. Vərəqlərin az və ya çox olmasından asılı olmayaraq patent sənədinin səhifələrinin miqdarı göstərilməlidir. Məsələn:

2s.

3s.: çert.

10 s.: sxem

Qeyd sahəsində bibliografik elementlərin verilməsi bibliografik təsvirin ümumi qaydalarına əsaslanır. Sahə daxilində elementlər aşağıdakı qaydada göstərilə bilər:

1) əsas patətdən asılı olan, ona əlavə kimi baxılan patent sənədi (asılı patent və ya funksional patent) haqqında məlumat:

970019 №-li əsas pat. Əlavə

Зависим. От. осн. пат. №1354986.

2) sənədin hüquqi statusunun dəyişməsi haqqında məlumatlar:

28.01.03 ləğv ed., Bül. №4

Аннул 30.05.97., Бюл № 24

Əlavə məlumatlar sahəsinin verilməsi bibliografik təsvirin təyinatından asılı olaraq müəyyən edilir. Əgər bibliografik təsvir kitabxana kataloqları üçün hazırlanırsa, əlavə məlumatlar sahəsində UOT indeksi verilir. Digər hallarda bu indeksin verilməsi rəsmi xarakter daşımır, yəni vacib element deyil:

UOT 653. 1(088.8)

UOT 654. 1(088.8)

Burada kiçik mötərizələr içində verilmiş rəqəmlər UOT-un forma təyinedicisidir və «patent sənədi» anlayışını rəqəm indeksi ilə ifadə edir.

Dünyada patent sənədləri sürətlə artır. Dünya ölkələrinin bir qismi ixtira təsvirlərini və onlara dair tam bibliografik və referativ informasiyaları çap edib yayır. Digər qism ölkələr isə öz patent bülletenlərində ancaq patent sənədlərinin tam bibliografik təsvirlərini və referatlarını dərc edirlər. Deyilən hər iki halda iri patent fondları öz kataloq və kartotekalarında cari patent sənədlərini dolğun və operativ əks etdirməlidir. Buna görə də sürətlə artan patent sənədlərinin həmin kitabxanalarda müxtəlif tip kataloq və kartotekalar üçün tam bibliografik təsvirlərini hazırlamaq xeyli vəsait və vaxt itkisinə səbəb olur. İri patent fondlarında patent sənədlərinin yığcam (sadələşdirilmiş) bibliografik təsviri hazırlanır, kataloq və kartotekalara qoyulur. Bu təsvirlər ancaq axtarış məqsədlərini yerinə yetirir. Lakin müəssisə və idarə patent fondlarında, həmçinin iddiaçıların (ixtiraçıların) iddia sənədlərində analoq və prototiplərin tam bibliografik təsviri verilməlidir. Belə təsvirlərin sahə və elementləri barədə yuxarıda danışıldı. Onların bütöv nümunələri isə paraqrafın sonunda verilmişdir. İxtiraçılar bu nümunələr əsasında öz ixtira təsvirlərindəki informasiya mənbələrinin tam bibliografik təsvirlərini qura bilərlər.

Təcrübələr göstərir ki, mütəxəssislər patent informasiyalarını müxtəlif məqsədləri yerinə yetirmək üçün axtarırlar. Bu barədə əvvəlki fəsildə ətraflı danışıldı. Burada isə mütəxəssislər üçün ümumi olan bir cəhəti qeyd etmək lazımdır: tam dolğunluqda (100%) və sorguya dəqiq cavab verən müxtəlif tip patent sənədlərinin (patent-analoq, zayavka, asılı patent və s.) və elmi-texniki sənədlərin aşkarlanması. Bu vacib cəhət elmi-texniki yaradıcılığın bütün məlum mərhələləri üçün xarakterikdir. Buna görə də mütəxəssislərin iri və dolğun patent fondlarına müraciəti vacibdir və qa-

çılmaz prosesdir. Patent fondlarında səmərəli informasiya axtarışı isə kataloq və kartoqtekarlar vasitəsilə icra edilir. İri patent fondlarında daha geniş tətbiq və istifadə edilən nömrəli, sistemli və əlifba kataloqlarıdır. Bu kataloqlar üçün patent sənədlərinin yağıcam (sadələşdirilmiş) biblioqrafik təsviri verilir.

Nömrəli kataloq üçün patent sənədinin aşağıdakı məlumatlarının verilməsi kifayətdir:

-sənədin növü, nömrəsi və ölkənin rəsmi adı (WIPO kodu əsasında).

-Beynəlxalq və Milli təsnifat indeksləri.

Nömrəli kataloqun əvəzinə nömrəli kitabdan da istifadə edilə bilər. Lakin ixtiraçıların patent axtarışı üçün nömrəli kitab bir qədər əlverişli deyil.

Ayrıca vərəq(lər) kimi nəşr edilən ixtira təsvirinin nömrəli kataloq üçün kartoqkada yazılışı belədir:

Pat. 97004 (Az), BİT⁴ F 16 Z 1/12

Əksər xarici ölkələrin mikrofilm və ya mikrofiş formasında daxil olan patent sənədləri bir qayda olaraq, müəyyən sinif daxilində artan qeyd nömrəsinə əsasən qruplaşdırılmış formada olur. Belə halda kataloq kartoqkasının yuxarı sol tərəfində ölkənin adı, sağ tərəfində təsnifat indeksi yazılır. Bundan sonra artan sıra ilə patentlərin nömrələri ən azı iki sütun üzrə qeyd edilir.

Sistemli kataloq üçün də yuxarıda göstərilən biblioqrafik təsvir elementləri kifayət edir. Lakin onlar biblioqrafik təsvirdə başqa qaydada yazılır. İlk növbədə təsnifat indeksi, sonra patentin nömrəsi, daha sonra ölkənin rəsmi adı göstərilir. Təsnifat indeksi A –F hərflər ardıcılığı (bölmələr), onların daxilində siniflərin artım sırasında, sinif daxilində isə altsinif hərflərinin əlifba ardıcılığı ilə, sonra isə qrupun rəqəm artım sırasında qruplaşdırılır. Məsələn:

BİT⁴ E16 B 1/12, Pat. 960004 (Az)

BİT⁴ E 21 B 33/05, Pat. 960014 (Az)

BİT⁴ E 21 B 43/24, Pat. 960060 (Az)

Əlifba kataloqu üçün yığcam bibliografik təsvir elementləri bunlardır: daimi yaşadığı ölkənin adını, yəni milli mənsubiyyətini göstərməklə iddiaçı, yaxud patent sahibi və fərdi şəxslər (məs.: patent müvəkkili), sənədin növü, nömrəsi və patent verən ölkənin adı, Beynəlxalq və Milli ixtira təsnifatı indeksləri. Məsələn:

Ələsgərov V.Q., Ağalarov S.A. (Azərbay.). Pat. 970004 (Az), BİT⁴ E 16 B 1/12

Marius Loos (ABŞ). Pat. 970029, American ojl Compani (US), BİT⁴ A 17 D 401/04.

İndi patent sənədlərinin tam bibliografik təsvirinə aid bir neçə nümunə verək.

Ayrıca nəşr edilmiş patent sənədlərinin növü və təsnifat indeksi üzrə bibliografik təsviri.

Pat. 960039 Az., BİT⁴ E 21 B 43/02. Tamponant məhlulu / L.S. Məlik-Aslanov, İ.U.Əfəndiyev, Ş.R.Kazımov və başq.; Azərbaycan Dövlət Neft Sənayesi Elmi-Tədqiqat və Layihə İnstitutu.-№17582 A1; İddia sənəd. verilmə tarixi 24.05.97; Dərc ed. 12.06.98, Bül. №2.-2s.

UOT 665.512 (088.8)

Pat. 2103807 РФ, МКИ⁴ В 04 D 21/00. Сварка трубопроводов / Д.А.Калининский; Произв. об-ние «Промавто-матика» (РФ).- № 2603512; Заявл. 01.06.93; Оpubл. 25.04.94; Бюл. № 11.-2с.; Черт.-В сведениях перед текстом также: О.И.Иванов. Б.В.Коровин.

Pat.4219506 США, МКИ В 34 D 3/04. Automatic gain control in systemic data samples / Bonita F. Bawman (USA); Mobil Ojl Corp.(USA).- №659892; Заявл. 01.11.86; Оpubл. 17.05.86.-2с., 1 л.черт.

Patent sənədləri sərlövhələrinə görə də bibliografik təsvir obyektinə ola bilər. Sərlövhəyə görə bibliografik təsvirə təcrübədə az təsadüf olunur. Bu tip təsvirə bir nümunə verək.

Sürtgü kompozisiyası: Pat. 950017 Az.: BİT C 10 M 135/10, 137/10, 129/14, 11155/02, C 10 N 40/25 /

N.A.Ağayev, N.A. Cavadova, İ.D.Quliyev; Azərb. EA Aşkarlar Kimiyası İnstitutu. - İddia sənəd. verilmə tarixi 13.12.94; Dərc ed. 02.07.97, Bül. №1.-2s.: Çert.

Əgər hər hansı ixtiraçı iddia sənədində istifadə etdiyi mənbələrin biblioqrafik təsvirini rəsmi patent bülletenləri, məcmuələr, elmi jurnallar, referativ nəşrlər əsasında verirsə, belə təsvirlər **analitik təsvir** adlanır.

Analitik təsvir hər hansı sənədin (məs.: patent bülleteni, elmi jurnal, məcmuə və s.) tərkib hissəsinin, yəni orada verilmiş hər hansı patent sənədinin təsviridir. Sənədin tərkib hissəsi haqqında məlumatlar ayrıca nəşr edilmiş patent sənədlərinin təsvir qaydalarına əsaslanır. Tərkib hissənin yerləşdiyi sənəd haqqında məlumatlar ümumi qaydalar üzrə yazılır, kataloqda və digər biblioqrafik və referativ axtarış vasitələrində tərkib hissə yerləşdiyi sənədin biblioqrafik təsvir elementlərindən iki maili xətlə (//) ayrılır. Məsələn:

Pat.970019 Az., BİT⁴ F 02 B 17/02. Üzən platformanın dayaq kolonunun akvatoriya suxuruna batırılma və suxurdan çıxarılma üsulu və bunun həyata keçirilməsi üçün qurğu /Məmmədov N.H., Əlizadə Ə.L., Süleymanov Ə.B. və başq.; «Dənizqazlayihə» Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutu.-İddia sənədinin verilmə tarixi 11.04.97 // Sənaye mülkiyyəti: Rəsmi bülleten.-1997.-№2.-S.39.

Burada iki maili xəttə (//) qədər olan məlumatlar tərkib hissənin, onlardan sonrakı məlumatlar isə ümumi sənəd (mənbə) haqqında məlumatlardır.

Azərbaycanda və digər ölkələrin əksəriyyətində təsdiq edilmiş əmtəə və xidmət nişanları ayrıca nəşrlər kimi buraxılmır. Onlar barədə məlumatlar əlaqədar ölkənin, yəni patent vermiş ölkənin rəsmi dövlət bülletenində dərc edilir. Əmtəə nişanlarının kataloqlar üçün biblioqrafik təsvirinə nümunələr aşağıda verilir:

ƏN № 950148 Şərqi qapısı / «Şərqi qapısı» konserni.-05.04.95 // Sənaye mülkiyyəti: Rəsmi bül.-1997.-№2.-S.3.

T3 № 950121 Orbit / V.M. Regli Jr. Kompani Illoyis,
USA.- 28.03.95 // Sənaye mülkiyyəti: Rəsmi bül.-1997.-
№2.-S.59.

Ə L A V Ə L Ə R

Əlavə 1

PATENT HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU

Qəbul edilib: 25 iyul 1997-ci il

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası ərazisində ixtiraların, faydalı modellərin və sənaye nümunələrinin yaradılması, hüquqi mühafizəsi və istifadəsi ilə əlaqədar yaranan əmlak münasibətlərini və onlarla bağlı şəxsi qeyri-əmlak münasibətlərini tənzimləyir.

I FƏSİL

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Əsas anlayışlar

Bu qanunda istifadə edilən əsas anlayışlar aşağıdakılardır:

sənaye mülkiyyəti obyektı - insanın əqli fəaliyyətinin nəticəsi olan ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsi;

ixtira - sənayenin və təsərrüfatın digər fəaliyyət sahələrində konkret problemin praktik həllinə imkan verən, patent qabiliyyəti şərtlərini ödəyən yeni həll;

faydalı model - istehsal vasitələrinin və istehlak əşyalarının, yaxud onların tərkib hissələrinin konstruktiv həlli;

sənaye nümunəsi - məmulatın yeni zahiri görkəmini müəyyən edən bədii-konstruktiv həlli;

patent - ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsi üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilən mühafizə sənədi;

üsul - bir-biri ilə bağlı proseslərin müəyyən ardıcılıqla maddi obyekt üzərində yerinə yetirilməsi;

maddə - süni surətdə yaradılan maddi törəmə;

qurğu - funksional-konstruktiv vəhdətdə olan konstruktiv elementlərdən və onların məcmusundan hazırlanmış məmulat, mexanizm, tikili;

iddia sənədi - sənaye mülkiyyəti obyektinə patent almaq üçün tərtib edilmiş sənədlər toplusu.

Maddə 2. Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi

Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan və bu Qanuna müvafiq qəbul edilən digər qanunvericilik aktlarından və Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir.

Maddə 3. Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin hüquqi mühafizəsi

Sənaye mülkiyyəti obyektlərində hüquqlar dövlət tərəfindən qorunur və patentlə təsdiq edilir.

Patent, sənaye mülkiyyəti obyektində müəllifliyi və ilkinliyi təsdiq edir və onlardan istifadə etmək üçün müstəsna hüquq verir.

İctimai mənafeyə, humanizm və əxlaq prinsiplərinə zidd olan ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsi patentlə mühafizə edilmir.

Maddə 4. Sənaye mülkiyyəti sahəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı

1. Azərbaycan Respublikasının sənaye mülkiyyəti sahəsində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (bundan sonra - müvafiq icra hakimiyyəti orqanı) sənaye mülkiyyəti obyektlərinin mühafizəsi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirir, bu Qanuna uyğun olaraq sənaye mülkiyyəti obyektləri ba-

rəsində hüquqi və fiziki şəxslərdən iddia sənədlərini qəbul edir, onları ekspertizadan keçirir, sənaye mülkiyyəti obyektlərini dövlət reyestrində qeydə alır, patent verir, rəsmi məlumatları nəşr edir, patent müvəkkillərinin attestasiyasını və qeydiyyatını aparır, bu Qanuna müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş Əsasnaməyə uyğun olaraq digər funksiyaları həyata keçirir.

2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının vəzifəli şəxsləri öz vəzifələrini yerinə yetirərkən və həmin orqanla əmək münasibətlərinə xitam verildikdən sonra 1 il ərzində patent barəsində iddia sənədi verə bilməzlər.

3. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının fəaliyyətinin maliyyələşdirilmə mənbələri Azərbaycan Respublikası dövlət büdcəsindən ayrılan vəsait, patent rüsumları və göstərdiyi xidmətlərə görə ödənişlərdir.

Maddə 5. Apellyasiya komissiyası

1. Sənaye mülkiyyəti obyektinə barəsində iddia sənədinin verilməsi, onun ekspertizası, patentin verilməsi, həmçinin patent müvəkkillərinin attestasiyası, qeydiyyatı və fəaliyyəti ilə bağlı mübahisələrə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının apellyasiya komissiyasında baxılır.

Apellyasiya komissiyasının qərarından qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəməyə şikayət verilə bilər.

2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının apellyasiya komissiyası haqqında Əsasnamə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir.

Maddə 6. Patent müvəkkili

1. Azərbaycan Respublikası ərazisində daimi yaşayan, ali təhsili olan, Azərbaycan Respublikasının dövlət dilini bilən, patent müvəkkillərinin Dövlət reyestrində qeydiyyata alınan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı patent müvəkkili ola bilər.

Patent müvəkkili Azərbaycan Respublikasının ərazisində sənaye mülkiyyəti obyektlərinə patentin alınması və onun qüvvədə saxlanması işlərinin aparılmasında vəkalət verən şəxsə köməklik göstərir, sənaye mülkiyyəti obyektləri üzrə hüquqların reallaşdırılmasında, lisenziya müqavilələrinin bağlanması zamanı onu təmsil edir, müvafiq icra hakimiyyəti orqanında, məhkəmədə vəkalət verənin mənafeələrini müdafiə edir və səlahiyyətləri çərçivəsində işləri yerinə yetirir.

2. Patent müvəkillərinin fəaliyyəti bu Qanunla və müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş Əsasnamə ilə tənzimlənir.

3. Patent müvəkkili patent sahibi və sənaye mülkiyyəti obyektinin müəllifi ola bilməz.

II FƏSİL

SƏNAYE MÜLKİYYƏTİ OBYEKTlərİNİN PATENT QABİLİYYƏTİ ŞƏRTLƏRİ

Maddə 7. İxtiranın patent qabiliyyəti şərtləri

1. Aşağıdakı obyektlər ixtira sayıla bilər:
qurğu;
üsul;
maddə;
mikroorqanizm ştammi;
bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturaları;
əvvəllər məlum olan qurğunun, üsulun, maddənin, mikroorqanizm ştamminin yeni təyinatla tətbiqi.
2. Yeni, ixtira səviyyəli olan və sənayedə tətbiq edilə bilən ixtira obyektinə hüquqi mühafizə verilir.
3. Əgər ixtira mövcud bilgiler məcmusunda bir hissəni təkrarlamırsa, yeni sayılır. Mövcud bilgiler məcmusuna ixtira barəsində iddia sənədinin verildiyi günə kimi dünyada hamıya müəssər olan məlumatlar aid edilir. İxtira barəsində

müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olan, rəsmi bülletəndə dərc olunmuş iddia sənədləri də mövcud bilgiler məcmusuna daxil edilir.

4. Yeniliyi yalnız onların tətbiqində təzahür edən ixtiralara bu maddənin 3-cü bəndi tətbiq edilmir, ancaq bu şərtlə ki, tətbiq özü mövcud bilgilərdən irəli gəlməsin.

5. İxtira barəsində iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi günə kimi 12 ay ərzində onun mahiyyətinə dair məlumat müəllif, iddiaçı və onlardan həmin məlumatı birbaşa və ya dolayısı ilə almış hər hansı şəxs tərəfindən açıqlanarsa, bu hal iddia sənədində göstərilən obyektin yeniliyinə xələl gətirmir. Açıqlanma faktının sübut edilməsi vəzifəsi müəllif və ya iddiaçının üzərinə düşür.

6. İxtira, həmin sahədə çalışan mütəxəssis üçün mövcud bilgilərdən açıq-aşkar irəli gəlmirsə, ixtira səviyyəsinə malik hesab edilir.

7. İxtiranın obyektı sənayenin və təsərrüfatın hər hansı sahəsində hazırlana və istifadə edilə bilərsə, o halda ixtira sənayedə tətbiq oluna bilən sayılır.

8. Aşağıdakı obyektlər ixtira sayılmır:

elmi nəzəriyyələr;

riyazi metodlar;

bədii konstruktorluq işinin nəticəsi (dizayn);

təsərrüfatın və əqli fəaliyyətin təşkili, idarə edilməsi metodları;

oyunların qaydaları və metodları;

kompyüter alqoritmləri və proqramları;

informasiyanın təqdimi üsulları;

şərti işarələr, cədvəllər və qaydalar;

qurğu, bina, ərazi layihələri və planlaşdırma sxemləri;

bitki sortları və heyvan cinsləri (mikrobioloji üsullar

və üsulla alınan məhsullar istisna olmaq şərti ilə);

inteqral mikrosxemlərin topologiyası;

insan və heyvan orqanizmlərinin müalicəsinin cərrahi və terapevtik üsulları, xəstəliyin diaqnostikası metodları;

Maddə 8. Faydalı modelin patent qabiliyyəti şərtləri

1. İstehsal vasitələri, istehlak əşyaları və onların hissələri, konstruktiv həlli və funksional xüsusiyyətləri faydalıdırsa, üstünlük verirsə, vaxta qənaət edirsə, əl əməyini yüngülləşdirirsə və ya əməyin gigiyena, yaxud psixoloji-fiziki şəraitini yaxşılaşdırırsa, yeni təyinat üzrə istifadə olunursa, faydalı model sayıla bilər.

2. Yeni olan və sənayedə tətbiq edilə bilən faydalı modelə hüquqi mühafizə verilir.

3. Mühüm əlamətlərin məcmusu mövcud bilgilərdən məlum olmayan faydalı model yeni hesab edilir.

Mövcud bilgilər məcmusuna təklif olunan faydalı modelin ilkinliyi tarixinə qədər eyni təyinatlı obyektlər və onların Azərbaycan Respublikasında tətbiqi barədə hamı üçün müəssər olan məlumatlar aid edilir.

Digər hüquqi və fiziki şəxslərin Azərbaycan Respublikasında faydalı modellər barəsində verdikləri və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi bülletenində dərc olunmuş idii sənədləri də mövcud bilgilər məcmusuna aid edilir.

4. Faydalı model barəsində idii sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi günə kimi 12 ay ərzində onun mahiyyətinə dair məlumat müəllif, iddiaçı və onlardan həmin məlumatı birbaşa və ya dolayısı ilə almış hər hansı şəxs tərəfindən açıqlanarsa, bu hal iddia sənədində göstərilən obyektin yeniliyinə xələl gətirmir. Açıqlanma faktının sübut edilməsi vəzifəsi müəllif və ya iddiaçının üzərinə düşür.

5. Faydalı model sənayenin və təsərrüfatın hər hansı sahəsində hazırlana və istifadə edilə bilərsə, sənayedə tətbiq oluna bilən sayılır.

1. Aşağıdakı obyektlər faydalı model sayılmır:

üsul;

maddə;

mikroorqanizm ştamını;

bitki və heyvan hüceyrələrinin kulturaları, həmçinin onların yeni təyinatla tətbiqi;

bu Qanunun 7-ci maddəsinin 8-ci bəndindən göstərilən obyektlər.

Maddə 9. Sənaye nümunəsinin patent qabiliyyəti şərtləri

1. Sənaye nümunəsinə məmulatın zahiri görkəmini müəyyən edən bədii-konstruktiv həllər aiddir. Sənaye nümunəsi şəkil və ya model, yaxud onların birliyindən ibarət ola bilər.

2. Yeni və orijinal olan, sənayedə tətbiq edilə bilən sənaye nümunəsinə hüquqi mühafizə verilir.

3. Sənaye nümunəsinin estetik və erqonomik xüsusiyyətlərini doğuran mühüm əlamətlərinin məcmusu (forma, konfigurasiya, ornament və ya rənglərin quraşması) onun ilkinlik tarixinə qədər dünyada hamıya müəssər olmuş bilgilərdən məlum deyildirsə, sənaye nümunəsi yeni hesab edilir.

Digər hüquqi və fiziki şəxslərin Azərbaycan Respublikasında sənaye nümunələri barəsində verdikləri və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi bülletenində dərc olunmuş iddia sənədləri də mövcud bilgilər məcmusuna aid edilir.

4. Sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi günə kimi 6 ay ərzində onun mahiyyətinə dair məlumat müəllif, iddiaçı və onlardan həmin məlumatı birbaşa və ya dolayısı ilə almış hər hansı bir şəxs tərəfindən açıqlanarsa, bu hal iddia sənədində göstərilən obyektin yeniliyinə xələl gətirmir. Açıqlanma faktının sübut edilməsi vəzifəsi müəllif və ya iddiaçının üzərinə düşür.

5. Mühüm əlamətləri özünün estetik xüsusiyyətlərinə yaradıcı xarakter verən sənaye nümunəsi orijinal hesab edilir.

6. Dəfələrlə yenidən istehsal edilə bilən sənaye nümunəsi sənayedə tətbiq oluna bilən sayılır.

7. Aşağıdakı obyektlər sənaye nümunəsi sayılmır:
məmulatın yalnız texniki funksiyasını şərtləndirən hollər;
arxitektura obyektləri (kiçik arxitektura formalarından başqa);
sənaye, hidrotexniki və başqa stasionar qurğular;
çap məhsulları;
maye, qaz, toz və ya bu kimi maddələrdən hazırlanmış dayanıqsız formalı obyektlər.

Maddə 10. Patentlə verilən hüquqi mühafizənin həcmi və onun qüvvədə olma müddəti

1. Sənaye mülkiyyəti obyektinə patentlə verilən hüquqi mühafizənin həcmi aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

ixtira və faydalı model üçün - onların düsturu ilə;
sənaye nümunəsi üçün - məmulatın (maketin, rəsm) fotoşəklində göstərilən mühüm əlamətlərin məcmusu ilə.

2. Azərbaycan Respublikası ərazisində patentin qüvvədə olma müddəti iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi gündən etibarən aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

ixtira üçün - 20 il;

faydalı model üçün - 10 il;

sənaye nümunəsi üçün - 10 il.

3. Məhsulun (məmulatın) alınma üsuluna patentlə verilmiş hüquq bilavasitə bu üsulla alınan digər məhsula da şamil edilir və əksini sübut edən hal olmadıqda yeni məhsul patentləşdirilmiş üsulla alınmış hesab edilir.

III FƏSİL

MÜƏLLİF VƏ PATENT SAHİBİ

Maddə 11. İxtiranın, faydalı modelin və sənaye nümunəsinin müəllifi

1. İxtirarı, faydalı modeli və sənaye nümunəsini yaradıcı əməyi ilə yaradan şəxs müəllif sayılır.

Sənaye mülkiyyəti obyektinin yaradılmasında bir neçə fiziki şəxs iştirak etdikdə onların hamısı müəllif sayılır.

Müəlliflərə məxsus olan hüquqlardan istifadə qaydası onlar arasında bağlanmış müqavilə ilə tənzimlənir.

2. Sənaye mülkiyyəti obyektinin yaradılmasında şəxsən yaradıcı əməyi olmayan, müəllifə (müəlliflərə) yalnız texniki, təşkilati və ya maddi yardım etmiş, yaxud sənaye mülkiyyəti obyektini üzərində hüquqların rəsmiləşdirilməsinə və ondan istifadəyə kömək göstərmiş fiziki şəxslər müəllif sayılmır.

3. Müəlliflik hüququ özgəninkiləşdirilməyən şəxsi hüquqdur və müddətsiz qorunur.

4. Müəlliflə iddiaçı və yaxud patent sahibi (işəgötürən olmayan) arasında sənaye mülkiyyəti obyektinin istifadəsi ilə əlaqədar münasibətlər onların bağladıkları müqavilə ilə tənzimlənir.

Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin istifadəsi ilə bağlı onların arasındakı mübahisələrə məhkəmə qaydasında baxılır.

Maddə 12. Patent sahibi

Patent aşağıda göstərilən şəxslərə verilir:

sənaye mülkiyyəti obyektinin müəllifinə (müəlliflərinə) və ya onun (onların) varisinə;

patent verilməsi barədə iddia sənədində, yaxud sənaye mülkiyyəti obyektini qeydiyyatda alınana qədər müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verilmiş ərizədə müəllifin (müəlliflə-

rin) və ya onun (onların) hüquqi varislərinin göstərdikləri hüquqi və ya fiziki şəxslərə (onların razılığı ilə);

bu Qanunun 13-cü maddəsində nəzərdə tutulan hallarda işəgötürənə.

Maddə 13. İşəgötürən və müəllif

1. Müəllif olan işçinin (bundan sonra - işçi) əmək fəaliyyəti göstərdiyi təşkilatın hüquqi formasından asılı olmayaraq, müəssisələrin mülkiyyətçisi və ya onun müvəkkil etdiyi müəssisə rəhbəri, səlahiyyətli orqanı, eləcə də qanunvericiliklə qadağan olunmayan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər işəgötürən sayılır.

2. Xidməti vəzifələrinin həyata keçirilməsi və ya işəgötürənin yazılı şəkildə verdiyi (istehsal, elmi-tədqiqat, bədii-qrafik və başqa səpkili) tapşırığı ilə əlaqədar işçinin yaratdığı sənaye mülkiyyəti obyektini üçün patent almaq hüququ, işəgötürənlə işçi arasında müqavilədə başqa şərtlər nəzərdə tutulmayıbsa, işəgötürənə mənsubdur.

Yeni yaradılan sənaye mülkiyyəti obyektini barəsində işəgötürənlə işçinin münasibətləri müqavilə ilə tənzimlənir.

3. Bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun sənaye mülkiyyəti obyektini yaratmış işçi (işçilər) bu barədə işəgötürənə obyektini yaratdıqdan sonra 1 ay ərzində yazılı bildiriş göndərməlidir.

4. Əgər işəgötürən sənaye mülkiyyəti obyektini barədə iddia sənədi verməkdən imtina edərsə və ya bildirişi aldığı tarixdən sonra 3 ay müddətində bu hüquqdan istifadə etmək niyyətini işçiyə bildirməzsə, onda bu hüquq işçiyə keçir.

İddia sənədi verilənədək işəgötürən və işçi sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini açıqlamamalıdır.

5. Bu maddənin 4-cü bəndinə uyğun olaraq işçi patent aldığı tarixdən 6 ay müddətində işəgötürən lisenziya müqaviləsi üzrə patentdən istifadə olunmasında üstünlük hüququna malikdir.

6. Bu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla, bütün digər hallarda işçinin yaratdığı sənaye mülkiyyəti obyektinə patent almaq hüququ işçiyə mənsubdur.

7. İşəgötürən işçiyə sənaye mülkiyyəti obyektini yaratdığına görə aralarında bağlanmış müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq müvafiq məbləğdə haqq ödəyir. İşəgötürən sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə hüququnu başqasına verdikdə işəgötürənin götürdüyü gəlir işçiyə verilən haqqın məbləğinə uyğun gəlməzsə və ya əgər işəgötürən obyektin istifadəsində iştirakını davam etdirərsə və işçiyə ödənilən haqqa uyğun gəlməyən gəlir götürərsə, işçinin, haqq məbləğinin artırılmasını tələb etmək hüququ vardır.

Sənaye mülkiyyəti obyektinin istifadəsi zamanı işəgötürənlə işçi arasında bağlanan müqavilədə nəzərdə tutulandan çox iqtisadi səmərə əldə edilərsə, işçinin əlavə haqq almaq hüququ vardır.

İşəgötürən sənaye mülkiyyəti obyektinə dair patentlə bağlı hüquqlardan imtina etməyi qərara aldıqda həmin sənaye mülkiyyəti obyektini üzrə hüquqların işçiyə verilməsi barəsində müqavilə bağlamağı qabaqcadan ona təklif etməlidir.

8. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı dövlətin milli təhlükəsizliyi ilə bağlı olan xüsusi elmi - tədqiqat və ya layihə-konstruktor işlərinin sifarişçisi olduqda, icraçının bu işləri yerinə yetirməklə əlaqədar yaratdığı sənaye mülkiyyəti obyektlərinə dair münasibətlər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə tənzimlənir.

9. İşəgötürən və işçi arasında sənaye mülkiyyəti obyektinə dair yaranan mübahisələrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

IV FƏSİL

İXTİRADAN, FAYDALI MODEL DƏN VƏ SƏNAYE NÜMUNƏSİNDƏN İSTİFADƏ HÜQUQU

Maddə 14. Sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə üçün müstəsna hüquq

1. Sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə üçün müstəsna hüquq, digər patent sahiblərinin hüquqlarını və bu Qanunu pozmaq şərtilə, patent sahibinə məxsusdur.

2. Patent sahibinin razılığı olmadan heç kəs patentlə mühafizə olunan sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə edə bilməz.

3. Patent sahibi patentlə verilən hüquqlardan dövlətin və cəmiyyətin mənafeələrinə xələl gətirmədən istifadə etməlidir.

4. Sənaye mülkiyyəti obyektinin bir neçə patent sahibi olduqda patent üzrə hüquqlar onların hər biri tərəfindən öz aralarındakı müqaviləyə uyğun başqa hüquqi və fiziki şəxsə verilə bilər.

Onlar razılığa gələ bilmədikdə, mübahisələrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

Maddə 15. Sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə

1. Patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektinin tətbiqi ilə hazırlanan məhsulun təsərrüfat dövriyyəsinə daxil edilməsi, habelə patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektinin bütün mühüm əlamətlərini birləşdirən üsulun tətbiqi sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə sayılır.

2. Patenti bir neçə şəxsə məxsus olan sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə üzrə münasibətlər həmin şəxslər arasında bağlanmış müqavilə ilə müəyyənləşdirilir. Bu cür müqavilə olmadıqda onların hər biri, sənaye mülkiyyəti

obyekti üzrə lisenziyanın və ya patentlə bağlı hüquqların digər şəxsə verilməsindən başqa, sənaye mülkiyyəti obyektindən istədiyi kimi istifadə edə bilər. Sənaye mülkiyyəti obyektini barəsində patent sahibləri arasında yaranan mübahisələrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

3. Sənaye mülkiyyəti obyektinin iddiaçısı patenti alana qədər obyektə istifadə hüququnu, müqavilə əsasında istənilən hüquqi və ya fiziki şəxsə verə bilər. Sənaye mülkiyyəti obyektinin bir neçə iddiaçısı olduqda, iddia sənədi üzrə hüquqlar onların hər biri tərəfindən öz aralarındakı müqaviləyə uyğun başqa hüquqi və ya fiziki şəxsə verilə bilər. İstifadə hüququnun verilməsi barədə müqavilə iddiaçı vəsatət qaldırdıqdan sonra müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatda alınır.

Sənaye mülkiyyəti obyektinin müvəqqəti hüquqi mühafizəsi dövründə ondan istifadə etmiş hüquqi və ya fiziki şəxs iddiaçı tərəfindən patent aldıqdan sonra ondan istifadəni davam etdirmək üçün bu Qanunun 19-cu maddəsinə uyğun olaraq patent sahibi ilə lisenziya müqaviləsi bağlaya bilər.

Maddə 16. İlk istifadə hüququ

1. Patentlə mühafizə olunan sənaye mülkiyyəti obyektinin ilkinlik tarixinə qədər onun müəllifindən asılı olmayaraq, eyni sənaye mülkiyyəti obyektini yaradıb Azərbaycan Respublikası ərazisində vicdanla istifadə etmiş və ya ondan istifadə üçün zəruri hazırlıq işlərini görmüş hüquqi və ya fiziki şəxslərin ixtiyarı var ki, maneəsiz olaraq və patent sahibinə haqq ödəmədən, istifadə həcmi genişləndirməmək şərtlə bu obyektə müstəqil istifadəni davam etdirdirsin.

2. İlk istifadəçinin hüquqlarının tanınması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı onun vəsatəti əsasında iddiasına baxıb bu barədə patent sahibinə 1 ay ərzində bildiriş

göndərir. İlk istifadəçi vəsatət verdikdə müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödədiyini təsdiqləyən sənədi də təqdim edir.

Patent sahibindən ilkin istifadə barədə 2 ay ərzində etiraz gəlmədikdə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ilkin istifadəçinin hüquqlarının tanınmasına dair qərar çıxararaq müvafiq dövlət reyestrində qeydə alır və rəsmi bülletəndə dərc edir.

İlkin istifadəçi ilə patent sahibi arasında mübahisələrə məhkəmə qaydasında baxılır.

3. İlk istifadə hüquqi varisə, başqa hüquqi və ya fiziki şəxsə yalnız sənaye mülkiyyəti obyektinin istifadə edildiyi və ya onun istifadəsi üçün hazırlıq işləri görülmüş istehsalatla birlikdə verilə bilər. Varis, hüquqi və ya fiziki şəxs həmin hüquqdan bu maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq ilkin istifadəçiyə verilmiş həcmdə istifadə edə bilərlər.

Maddə 17. Sənaye mülkiyyəti obyektləri ilə bağlı hüquqların verilməsi

1. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində digər hallar nəzərdə tutulmayıbsa, istənilən iddia sənədi, patent və ya onlarla bağlı hüquqlar tamamilə və ya qismən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulan qaydada özgəninkiləşdirilə bilər.

2. Sənaye mülkiyyəti obyektinə patent almaq hüququ Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdirilmiş qaydada vərəsəlik üzrə keçir.

3. Sənaye mülkiyyəti obyektinə barəsində iddia sənədinin, patentin və ya onlarla bağlı hüquqların başqasına verilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatdan alınır.

Maddə 18. Sənaye mülkiyyəti obyektindən patent sahibinin razılığı olmadan istifadə

Milli təhlükəsizlik maraqlarını təmin etmək məqsədilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının patent sahibinin razılığı olmadan sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadəyə razılıq

vermək hüququ vardır. Bu hallarda patent sahibinə uyğun kompensasiya ödənilir. Patent sahibi kompensasiyanın məbləğindən razı olmadığı halda Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada məhkəməyə müraciət edə bilər.

Maddə 19. Sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə hüququnun verilməsinə dair müstəsna və qeyri-müstəsna lisenziya müqavilələri

1. Patent sahibi olmayan istənilən hüquqi və ya fiziki şəxs sənaye mülkiyyəti obyektindən yalnız patent sahibinin razılığı ilə, lisenziya müqaviləsi əsasında istifadə edə bilər.

Lisenziya müqaviləsinə görə patent sahibi (lisenziar) sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə hüququnu müqavilədə nəzərdə tutulmuş həcmdə başqa hüquqi və ya fiziki şəxsə (lisenziyata) verir. Lisenziya müqaviləsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatla alınır.

2. Lisenziya müstəsna və qeyri-müstəsna ola bilər.

Müstəsna lisenziya lisenziyata sənaye mülkiyyəti obyektindən lisenziya müqaviləsində nəzərdə tutulmuş həcmdə müstəsna istifadə hüququ verir.

Lisenziat lisenziarın yazılı razılığı ilə digər hüquqi və ya fiziki şəxslə sublisenziya müqaviləsi bağlaya bilər. Bu müqavilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatla alınmalıdır.

Sublisenziya qeyri-müstəsna xarakteri daşıyır və başqalarına verilə bilməz. Müstəsna lisenziyaya xitam verildikdə sublisenziya müqaviləsinə də xitam verilir.

3. Qeyri-müstəsna lisenziya zamanı lisenziar sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə hüququnu müqavilə əsasında lisenziyata verməklə patentlə təsdiq edilən bütün hüquqları, o cümlədən üçüncü şəxslərə lisenziya vermək hüququnu özündə saxlayır.

4. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatata alınmış lisenziya müqaviləsində tərəflərin qarşılıqlı razılığı ilə dəyişikliklər edildikdə bu cür dəyişikliklər həmin müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatata alınmalıdır.

5. Lisenziya müqaviləsi ilə bağlı mübahisələrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

Maddə 20. İstifadə hüququnun verilməsinə dair məcburi lisenziya

1. Patent sahibi və ya onun varisi patentin verildiyi tarixdən 3 il müddətində sənaye mülkiyyəti obyektindən üzürsüz səbəbə görə istifadə etmədikdə, istifadəyə ciddi hazırlıq görmədikdə, yaxud istifadəni 3 ildən artıq dayandırdıqda və bu müddət qurtardıqdan sonra lisenziya verməkdən imtina etdikdə, istənilən hüquqi və ya fiziki şəxs sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə üçün məcburi lisenziya verilməsi barədə məhkəməyə iddia ilə müraciət edə bilər. Məcburi lisenziya qeyri-müstəsna xarakter daşıyır.

Lisenziat məcburi lisenziyanın verildiyi tarixdən 2 il ərzində istifadə etmədikdə patent sahibi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada lisenziyanın ləğv edilməsi barədə məhkəməyə müraciət edə bilər.

Məcburi lisenziyanın verildiyi tarixdən patent sahibi ilə məcburi lisenziyanı almış şəxs arasında münasibətlər bu Qanunla müəyyən edilmiş lisenziatlarla arasındakı münasibətlərə bərabər tutulur.

2. Patent sahibi başqa patent sahibinin hüquqlarını pozmadan sənaye mülkiyyəti obyektindən istifadə edə bilmədikdə ondan lisenziya müqaviləsi bağlamağı tələb edə bilər. Bu barədə mübahisələrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

Maddə 21. Sənaye mülkiyyəti obyektlərindən istifadənin dövlət tərəfindən həvəsləndirilməsi

Dövlət sənaye mülkiyyəti obyektinin yaradılması və istifadəsini həvəsləndirir, müəlliflərə, patent sahiblərinə və təsərrüfat subyektlərinə güzəştlər, o cümlədən güzəştli kreditlər müəyyən edə bilər.

V FƏSİL

PATENT HÜQUQLARININ POZULMASI

Maddə 22. Patent sahibinin müstəsna hüquqlarının pozulması

Tərkibində patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektini olan məhsulun (məmulatın) icazəsiz hazırlanması, tətbiqi, idxalı, satış üçün təklif olunması, satışı, təsərrüfat dövriyyəsinə başqa şəkildə təklif edilməsi və ya bu məqsədlə saxlanması, həmçinin patentlə mühafizə olunan üsulun tətbiqi, bilavasitə həmin üsulla hazırlanmış məhsulun təsərrüfat dövriyyəsinə daxil edilməsi, yaxud bu məqsədlə saxlanması patent sahibinin müstəsna hüququnun pozulması sayılır.

Maddə 23. Patent sahibinin müstəsna hüquqlarının pozulması sayılmayan hallar

Aşağıdakı hallar patent sahibinin müstəsna hüquqlarının pozulması sayılmır:

tərkibində patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektini olan vasitələrdən qeyri-kommersiya məqsədləri üçün gəlirsiz istifadəsi;

tərkibində patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektini olan vasitələrin elmi eksperiment və ya tədqiqat məqsədləri, həmçinin patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektinin yoxlanılması üçün istifadəsi;

həkimin resepti üzrə birdəfəlik istifadə üçün dərman hazırlanması;

Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat vasitələri sahiblərinə eyni hüquqlar verən xarici ölkələrin hüquqi və ya fiziki şəxslərinə məxsus olan, müvəqqəti və ya təsadüfən Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilmiş nəqliyyat vasitələrinin ehtiyacları üçün patentləşdirilmiş sənaye mülkiyyəti obyektindən həmin nəqliyyat vasitələrinin konstruksiyasında və ya istismarı zamanı istifadə.

Maddə 24. Patentın pozulması

1. Patentlə mühafizə edilən sənaye mülkiyyəti obyektindən bu Qanunun müddələrinin pozulması ilə istifadə edən istənilən hüquqi və ya fiziki şəxs, patent hüquqlarını pozan şəxs qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyətə cəlb edilə bilər.

2. Patent sahibi patenti pozmuş hüquqi və ya fiziki şəxslə ona dəymiş zərərin ödənilməsi barədə barədə razılığa gəlmədiyi halda mübahisələrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır

VI FƏSİL

İDDİA SƏNƏDİNİN VERİLMƏSİ VƏ PATENT ALINMASI

Maddə 25. Milli təhlükəsizliklə bağlı sənaye mülkiyyəti obyektləri

Sənaye mülkiyyəti obyektini barəsində iddia sənədində göstərilən məlumatın açıqlanması Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinə xələl gətirə bilərsə, həmin iddia sənədinə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilən qaydada baxılır.

Maddə 26. Beynəlxalq iddia sənədi

1. Beynəlxalq iddia sənədi müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildikdə Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrə əsasən həmin iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu gündən 2 ay ərzində, iddiaçı onun düsturunun, referatının və təsvirinin Azərbaycan dilində tərcüməsini təqdim etməlidir.

2. Azərbaycan Respublikasının hüquqi və ya fiziki şəxsləri beynəlxalq iddia sənədini Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrə müvafiq qaydada verə bilərlər.

3. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı bu maddənin 2-ci bəndinə uyğun verilən beynəlxalq iddia sənədini alan orqan kimi çıxış edir.

Maddə 27. Patent almaq üçün iddia sənədinin verilməsi

1. Sənaye mülkiyyəti obyektı üçün patent almaq istəyən hüquqi və ya fiziki şəxs müvafiq icra hakimiyyəti orqanına iddia sənədi verməlidir.

2. İddiaçı müvafiq icra hakimiyyəti orqanına iddia sənədini aşağıdakı qaydada verə bilər;

bilavasitə özü;

müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatda alınmış patent müvəkkili vasitəsilə.

Xarici hüquqi və ya fiziki şəxslər iddia sənədini müvafiq icra hakimiyyəti orqanına, Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrdə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, yalnız Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydiyyatda alınmış patent müvəkkili vasitəsilə verirlər.

Patent müvəkillərinin səlahiyyətləri iddiaçı tərəfindən verilən etibarnamə ilə təsdiq edilir.

3. İxtira və ya faydalı model barəsində iddia sənədi bir ixtiraya və ya faydalı modelə, yaxud öz aralarında vəhdət təşkil edən bir qrup ixtiraya və ya faydalı modelə aid edilə bilər. İddia sənədinə aşağıdakılar daxil edilir:

- müəllif (müəlliflər) və adına patent verilməsi xahiş edilən hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər), həmçinin onların yerləşdiyi və yaşadığı yer göstərilməklə patent verilməsi barədə ərizə;

- ixtiranın və ya faydalı modelin mahiyyətini tam açıqlayan və həyata keçirilməsi üçün kifayət qədər aydınlıq yaradan təsviri;

- ixtiranın və ya faydalı modelin təsvirinə əsaslanan və mahiyyətini ifadə edən düsturu;

- iddia obyektinin mahiyyətinin başa düşülməsi üçün zəruri olan çertyojlar və başqa materiallar;

- referat.

4. Sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədi bir sənaye nümunəsinə aid edilir.

Bir neçə əşya birləşərək vahid bədii-konstruktiv forma yaradarsa, onlar bir sənaye nümunəsi kimi qəbul edilir.

Bir neçə sənaye nümunəsi təsnifatın eyni sinfinə aiddirsə onlar, bir sənaye nümunəsi sayılır.

Sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədinə aşağıdakılar daxil edilir:

Müəllif (müəlliflər) və adına patent verilməsi xahiş edilən hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər), həmçinin onların yerləşdiyi və yaşadığı yer göstərilməklə patent verilməsi barədə ərizə;

məmulatın zahiri görkəmi barədə müfəssəl təsvir yaradan fotosəkil dəsti, maket və ya rəsm;

sənaye nümunəsinin mahiyyətini açıqlamaq zəruri olduqda məmulatın ümumi görkəminin çertyojları, erqonomik sxemi, konfeksiya xəritəsi;

sənaye nümunəsinin mühüm əlamətlərini əks etdirən təsviri.

5. İddia sənədinə müəyyənləşdirilmiş məbləğdə patent rüsumunun ödənildiyini təsdiqləyən, yaxud zəruri olduqda rüsum məbləğinin azalmasına əsas verən sənəd qoşulur.

6. Patentin alınması barəsində iddia sənədinə aid tələblər müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

7. Patent verilməsi barədə ərizə Azərbaycan dilində tərtib olunur. İddia sənədinin digər materialları Azərbaycan dilində və ya başqa dildə verilə bilər. İddia sənədinin başqa dildə verilmiş materiallarının Azərbaycan dilindən tərcüməsi iddia sənədinin verildiyi gündən 2 ay ərzində təqdim olunmalıdır.

İddia sənədi ilə bağlı kargüzarlıq Azərbaycan dilində aparılır.

8. İddia sənədi verildiyi gündən 1 ay ərzində iddiaçının hüququ var ki, barəsində iddia sənədi verdiyi sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini dəyişmədən iddia sənədinin materiallarına düzəlişlər və əlavələr etsin.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı iddia sənədi materiallarının rəsmi bülletenində dərcinə dair qərar qəbul edənədək iddiaçı müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödəmək şərt ilə düzəlişləri və əlavələri 1 aylıq müddət keçəndən sonra da edə bilər.

Dəyişikliklər ekspertin təklifi ilə də edilə bilər. İddia sənədində göstərilmiş sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini dəyişən və iddia sənədinin əvvəlki materiallarında olmayan əlamətlərə malik əlavə materiallar iddia sənədinə baxılarkən nəzərə alınmır və iddiaçı tərəfindən müstəqil iddia sənədi kimi tərtib edilə bilər.

Maddə 28. Sənaye mülkiyyəti obyektinin ilkinliyi

1. Sənaye mülkiyyəti obyektinin ilkinliyi bu Qanunun 27-ci maddəsinə müvafiq rəsmiləşdirilmiş iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən müəyyənləşdirilir.

İlkinlik hüququ bu Qanunun 7-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə, faydalı model üzrə bu Qanunun 8-ci maddəsinin 3-cü bəndinə, sənaye nümunəsi üzrə bu Qanunun 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinə uyğun olaraq iddia sənədinin verildiyi tarixdən yaranır.

2. Sənaye mülkiyyəti obyektı üzrə ilkinlik ilk iddia sənədinin Sənaye mülkiyyətinin mühafizəsinə dair Paris konvensiyasının iştirakçısı olan dövlətdə verilməsi tarixindən müəyyənləşdirilə bilər (konvensiya ilkinliyi), bu şərtlə ki, ixtira və faydalı model barəsində iddia sənədi həmin tarixdən etibarən 12 ay ərzində, sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədi isə 6 ay ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verilmiş olsun.

Paris konvensiyasının iştirakçısı olan dövlətin ərazisində təşkil edilən beynəlxalq rəsmi sərgidə nümayiş etdirilmiş obyektin ilkinliyi həmin obyektin sərgidə açıq nümayiş etdirildiyi tarixdən xahiş edilə bilər, bu şərtlə ki, ərizə həmin tarixdən ən gec 6 ay keçənədək verilmiş olsun (sərgi ilkinliyi).

Bu müddət konvensiya ilkinliyi müddətini uzatmır.

3. Konvensiya ilkinliyi hüququndan istifadə etmək istəyən iddiaçı bu istəyini iddia sənədini verərkən və ya iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu gündən 2 ay ərzində bildirməli, bunun üçün əsaslandığı əvvəlki iddia sənədi və patent haqqında məlumatı həmin iddia sənədini qəbul etmiş orqan tərəfindən təsdiqlənmiş şəkildə təqdim etməlidir.

Məlumatda iddiaçı əvvəlki iddia sənədi obyektinə bibliografiya göstəricilərini təqdim edir. Zərurət olduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı təqdim edilmiş məlumat üzrə əlavə informasiyanı həmin iddia sənədini qəbul etmiş təşkilatdan istəyə bilər.

4. İlkinlik barəsində ərizə bu maddənin 2-ci bəndində göstərilən müddətdə verildikdə və bu maddənin 3-cü və 8-ci bəndlərində göstərilən şərtlər yerinə yetirilmədikdə ilkinlik

iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən müəyyən edilir.

5. İlkinlik Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi sənaye mülkiyyətinin mühafizəsinə dair beynəlxalq sazişlərə uyğun olaraq eyni iddia sənədinin verilməsi tarixindən də müəyyən edilə bilər, bu şərtlə ki, iddiaçı həmin iddia sənədini geri götürmüş olsun və onun ilkinliyi tarixi ilə indiki iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarix arasında ixtira və faydalı model üçün ən çoxu 12 ay, sənaye nümunəsi üçün ən çoxu 6 ay keçsin.

6. Əgər əlavə materiallar sənaye mülkiyyəti obyektinə barəsində iddia sənədinin mahiyyətini dəyişdirdiyinə görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı onların nəzərə alınmasının mümkün olmadığına dair iddiaçıya bildiriş göndərmişdirsə, ilkinlik iddiaçının həmin bildirişi aldığı gündən 3 ay ərzində müstəqil iddia sənədi kimi rəsmiləşdirildiyi əlavə materialların daxil olduğu tarixdən də müəyyən edilə bilər.

7. İlkinlik iddiaçının daha əvvəl verdiyi və bu sənaye mülkiyyəti obyektinin mahiyyətini açıqlayan iddia sənədini müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən də müəyyən edilə bilər, bu şərtlə ki, ilkinliyin istənilən ixtira və faydalı model barəsində iddia sənədi əvvəlki iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən ən gec 12 ay keçənədək, sənaye nümunəsi barəsində əvvəlki iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən isə ən gec 6 ay keçənədək daxil olsun. Bu zaman əvvəlki iddia sənədi geri götürülmüş sayılır.

8. Konvensiya ilkinliyi və ya daha əvvəl verilmiş iddia sənədi üzrə ilkinlik istəyən iddiaçı ilkinlik istədiyi tarixdən 2 ay müddətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödədiyi barədə sənəd təqdim etməlidir.

9. İlkinlik bundan əvvəl ilkinliyi istənilmiş iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən müəyyənləşdirilə bilməz.

10. Ekspertiza prosesində oxşar sənaye mülkiyyəti obyektlərinin ilkinlik tarixlərinin eyni olduğu müəyyənləşdi-

rildikdə ilkinlik daha əvvəl müvafiq icra hakimiyyəti orqanına göndərilmiş iddia sənədi üzrə müəyyən edilir. Bu tarixlər də eyni olarsa, müvafiq icra hakimiyyəti orqanında daha əvvəl qeydiyyat nömrəsi almış iddia sənədi (iddiaçılar arasında müqavilədə başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa) birinci sayılır.

11. İddiaçıların ilkinlik barəsində mübahisələrinə Apellyasiya komissiyasında baxılır. İddiaçı Apellyasiya komissiyasının qərarı ilə razı olmadığı halda məhkəməyə müraciət edə bilər.

Maddə 12. İddia sənədinin ekspertizası

1. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən etibarən bir ay ərzində onun bu Qanunun 27-ci maddəsinin 3-cü, 4-cü, 5-ci və 6-cı bəndlərinə uyğun tərtib edildiyini yoxlayır, iddia sənədinin qeydə alınması, ilkinliyin təsdiq edilməsi yaxud ekspertizası barədə qərar qəbul edir.

2. Bu Qanunun 27-ci maddəsinin 3-cü, 4-cü, 5-ci və 6-cı bəndlərinin tələblərinə uyğun tərtib olunmamış iddia sənədi barəsində iddiaçıya sorğu göndərilir. İddiaçı sorğunu aldığı gündən iki ay müddətində düzəliş aparılmış və ya qaytarılmayan sənədləri (materialları) təqdim etməlidir.

İddiaçı tələb olunan materialları və ya müddətin uzadılması barəsində vəsatəti (rüsüm ödəmək şərti ilə) müəyyənləşdirilmiş müddətdə təqdim etməzsə, iddia sənədi verilməmiş sayılır.

3. İddia sənədi vaxtında baxılmaq üçün qəbul olunduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı sənaye mülkiyyəti obyektinin aşağıda göstərilənlərə uyğunluğu baxımından iddia sənədinin ekspertizasını keçirir:

İxtiralar üçün - bu Qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının, 7-ci maddəsinin 1-ci, 6-cı, 7-ci, 8-ci bəndlərinin tələblərinə;

Faydalı model üçün - bu Qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının, 8-ci maddəsinin 1-ci, 5-ci, 6-cı bəndlərinin tələblərinə;

Sənaye nümunəsi üçün - bu Qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının, 9-cu maddəsinin 1-ci, 5-ci, 6-cı, 7-ci bəndlərinin tələblərinə.

Sənaye mülkiyyəti obyektinin yeniliyi baxımından iddia sənədinin ekspertizası bu Qanunun 7-ci maddəsinin 3-cü bəndinin 2-ci abzası və 4-cü bəndinə, 8-ci maddəsinin 3-cü bəndinin 3-cü abzasına, 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinin 2-ci abzasına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası ərazisində qüvvədə olan mühafizə sənədləri üzrə aparılır. İddia sənədində göstərilən obyektin bu maddənin tələblərinə uyğunluğu ekspertiza tərəfindən müəyyənləşdirildikdə iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi bülletenində dərc olunması barədə qərar qəbul edilir və iddiaçı müvafiq rüsumu ödədikdən sonra iddia sənədi üzrə materiallar dərc olunur.

4. İddia sənədində göstərilən obyektin bu maddənin tələblərinə uyğun olmadığı ekspertiza nəticəsində müəyyənləşdirildikdə patent verilməsindən imtina barəsində qərar qəbul edilir.

5. İxtira və faydalı model barəsində bir neçə iddia obyektindən ibarət olan və vəhdət tələblərini təmin etməyən iddia sənədi verildikdə iddiaçıya təklif edilir ki, müvafiq bildirişi aldığı gündən 2 ay müddətində iddia obyektlərindən hansı birinə baxılmalı olduğunu bildirsin.

İddiaçı göstərilən müddətdə bildirişə cavab vermədikdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ixtiranın və faydalı modelin düsturunun 1-ci bəndində göstərilən iddia obyektinə baxır.

İddia sənədində göstərilən ixtira və faydalı model üçün qalan iddia obyektləri müstəqil şəkildə ayrılmış iddia sənədi kimi verilə bilər. Ayrılmış iddia sənədi üzrə ixtira və faydalı model üçün iddia obyektinə əvvəl verilmiş iddia sənədinin

məzmunundan kənara çıxmamalı və onun tərkib hissəsi kimi iddiaçı tərəfindən dəqiq səciyyələndirilməlidir. Ayrılmış iddia sənədi müvafiq icra hakimiyyəti orqanına ixtira üçün əvvəlki iddia sənədinin verildiyi tarixdən 12 ay keçənədək, faydalı model üçün isə əvvəlki iddia sənədinin verildiyi tarixdən 6 ay keçənədək təqdim edilməlidir.

Hər bir ayrılmış iddia sənədinə görə, müstəqil iddia sənədinin verilməsi üçün müəyyənləşdirilmiş məbləğdə rüsum ödənilir. Bu tələb yerinə yetirildikdə əvvəlki iddia sənədinin ilkinliyi ayrılmış iddia sənədi üçün də saxlanılır.

Ayrılmış iddia sənədinin obyektinə əvvəlki iddia sənədinin məzmunundan kənara çıxdıqda iddia sənədinin son redaksiyasının verildiyi tarix ayrılmış iddia sənədinin verilməsi tarixi sayılır.

6. Patent verilməsindən imtina qərarı barəsində iddiaçı həmin qərarı aldığı gündən 2 ay ərzində müvafiq rüsumu ödəməklə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının Apellyasiya Komissiyasına etirazla müraciət edə bilər.

7. İddiaçı Apellyasiya Komissiyasının qərarına dair bütün materiallarla tanış ola bilər.

8. İddiaçının ixtiyarı var ki, patent qeydə alınana qədər iddia sənədini geri götürsün. Bu zaman ödənilmiş rüsumlar qaytarılmır.

9. İxtira üçün iddia sənədi barəsində məlumat dərc olunana qədər iddiaçı ərizə verməklə onu faydalı model üçün iddia sənədinə (və ya əksinə) çevirə bilər.

Göstərilən hallarda əvvəlki iddia sənədinin ilkinliyi saxlanılır.

10. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı iddia sənədinin verildiyi tarixdən 18 ay ərzində müvafiq rüsumun ödənilməsi şərti ilə iddiaçının və ya marağı olan başqa şəxsin vəsatəti əsasında obyektin patent qabiliyyətini müəyyənləşdirmək üçün məlumat axtarışı apara bilər.

İddia sənədinin mahiyyətə ekspertizası müvafiq rüsumun ödənilməsi şərti ilə iddiaçının və ya marağı olan

başqa şəxsin vəsatəti əsasında, iddia sənədinin müvafiq rüsumun ödənilməsi şərtilə iddiaçının və ya marağı olan başqa şəxsin vəsatəti əsasında, iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi tarixdən 18 ay ərzində aparıla bilər.

Mahiyətə ekspertizanın nəticəsi iddiaçıya və ya marağı olan şəxsə bildirilir.

İddia sənədi üzrə məlumat axtarışının və mahiyətə ekspertizanın aparılması qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyənləşdirir.

Maddə 30. İddia sənədi barəsində məlumatın dərci

1. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ixtira və faydalı model barəsində iddia sənədini aldığı tarixdən ən gec 12 ay keçənədək, sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədini aldığı tarixdən ən gec 6 ay keçənədək iddia sənədlərinə dair məlumatı özünün rəsmi bülletenində dərc edir. İddiaçının vəsatəti üzrə, müəyyən edilmiş rüsum ödənilməklə, iddia sənədinə dair məlumat yuxarıda göstərilən tarixdən tez də dərc edilə bilər.

2. Sənaye mülkiyyəti obyektini müəllifinin hüququ var ki, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi dərcində həmin obyektin müəllifi kimi göstərilməməsini tələb etsin.

3. İddia sənədinə dair məlumatda aşağıdakılar göstərməlidir:

müəllif (əgər müəllif kimi göstərilmək hüququndan imtina etməyibse) və iddiaçı haqqında məlumat;

obyektin adı;

beynəlxalq patent təsnifatı indeksi;

sənaye nümunəsinin beynəlxalq indeksi;

ilkinlik tarixi;

ixtiranın və faydalı modelin referatı;

sənaye nümunəsinin mühüm əlamətlərinin siyahısı və təsviri.

4. İddia sənədinə dair məlumat dərc olunduqdan sonra 7-ci maddənin 3-cü bəndinin 1-ci abzası, 8-ci maddənin 3-cü bəndinin 1-ci və 2-ci abzasları, 9-cu maddənin 3-cü bəndinin 1-ci abzası üzrə iddia obyektinin yeniliyi üçün məsuliyyət iddiaçının üzərinə düşür.

5. İddia sənədinə dair məlumat dərc olunduqdan sonra marağı olan hər bir hüquqi və ya fiziki şəxsin, rüsum ödəmək şərti ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında iddia sənədinin materialları ilə tanış olmaq, habelə müvafiq sənaye mülkiyyəti obyektinin təsvirini, çertyojlarını, rəsmlərini, və fotosəkillərini almaq hüququ vardır.

Dərc olunmuş iddia sənədinin materialları ilə tanışlıq qaydasını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyənləşdirir.

6. İddia sənədinə dair məlumat aşağıdakı hallarda dərc olunmur:

patent verilməsindən imtina qərarı qəbul edildikdə;

iddia sənədi geri götürüldükdə;

iddiaçı möhlət barədə vəsatət təqdim etdikdə;

iddiaçı dərcdən imtina barədə vəsatət təqdim etdikdə.

7. İxtira və faydalı model obyektini dövlətin milli təhlükəsizliyi mənafeələrinə aid olduqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanı öz təşəbbüsü ilə iddia sənədinə dair məlumatın dərcinə bu barədə qərarın çıxarıldığı tarixdən 4 aya qədər dayandırmaq hüququna malikdir. Bu müddət keçdikdən sonra həmin qərar müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiqlənmədikdə və müddəti uzadılmadıqda qüvvədən düşür.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı məlumatın dərcinə, ixtiranın (faydalı modelin) açıq istifadəsini, yaxud iddia sənədi və ya patent obyektinin istifadəsini qadağan etdikdə iddiaçı və ya patent sahibi həmin orqandan müvafiq kompensasiya ödənilməsini tələb edə bilər. Müvafiq kompensasiya məlumatın dərcini və ixtiranın (faydalı modelin) istifadəsinin qadağan olunduğu ilk 12 aylıq müddət uzadıldıqda

tələb edilə bilər. Bu halda yaranan mübahisələr məhkəmə qaydasında həll edilir.

8. İddia sənədi materialların dərc olunduğu tarixdən patentin verildiyi tarixə kimi hər bir sənaye mülkiyyəti obyektinə müvəqqəti hüquqi mühafizə verilir.

Patent verilməsindən rədd qərarı qəbul olunduqda müvəqqəti hüquqi mühafizə başlanmamış sayılır.

Maddə 31. İddia sənədinə etiraz

1. İddia sənədinin dərc olunduğu tarixdən etibarən 6 ay ərzində hər bir hüquqi və ya fiziki şəxs Apellyasiya Komissiyasına əsaslandırılmış etirazla müraciət edə bilər. Bu zaman istinad edilən materialların surəti də təqdim edilir.

2. Bu Qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasında, 7, 8, 9, 27 və 29-cu maddələrində göstərilən tələblər pozulduqda da iddia sənədinə etiraz verilə bilər.

3. Əsaslandırılmış etirazın surəti iddiaçıya göndərilir.

İddiaçı etirazın surətini aldığı tarixdən 2 ay müddətində ona cavab verməlidir.

İddiaçı cavabını müəyyən edilən müddət ərzində Apellyasiya Komissiyasına təqdim etmədikdə iddia sənədi rədd edilmiş sayılır.

4. Apellyasiya Komissiyası iddiaçının cavabına onu aldığı tarixdən 2 ay ərzində baxır. Hər iki tərəfin etiraza baxılması prosesində iştirak etmək, zəruri sənədləri təqdim etmək və şifahi izahat vermək hüququ vardır.

5. Apellyasiya Komissiyası etiraza baxılmasının nəticəsinə uyğun olaraq, etirazın tam və ya qismən təmin olunması, yaxud rədd edilməsi barədə qərar qəbul edir və iddiaçıya bildiriş göndərir.

Maddə 32. Sənaye mülkiyyəti obyektinin qeydiyyatı və patentin verilməsi

1. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı dərc olunmuş iddia sənədinə etirazın verilməsi müddəti qurtardıqdan və ya

Apellyasiya Komissiyasının patentin verilməsinə dair qərar qəbul etdiyi tarixdən etibarən 2 ay ərzində sənaye mülkiyyəti obyektinin qeydiyyatı, patentin verilməsi və dərc olunması üçün rüsum ödənilməsi şərti ilə, müvafiq Dövlət reyestrində sənaye mülkiyyəti obyektini qeydə alır və iddiaçı olan şəxsə patent verir.

Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin Dövlət reyestrinə daxil edilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyənləşdirilir.

2. Patent sahibi patentin qüvvədə saxlanması üçün illik rüsumu sənaye mülkiyyəti obyektinə dair iddia sənədinin verildiyi tarixdən etibarən onun qüvvədə olmasının 3-cü ilindən başlayaraq ödəyir.

3. Patenti xahiş edən şəxs bir neçə olarsa, onlardan birinə bir patent, qalanlarına isə patentin müvafiq icra hakimiyyəti orqanında təsdiq edilmiş surəti verilir.

4. Patent sahibinin əsaslandırılmış vəsatəti ilə ona müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödəməsi şərti ilə patentin dublikatı verilə bilər.

5. İddiaçı ilə müəllif müxtəlif şəxslər olduqda müəllif patentin surətini ala bilər.

6. Müəllif patentdə öz adının göstərilməsindən imtina edə bilər.

Maddə 33. Patent barəsində məlumatın dərci

1. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı sənaye mülkiyyəti obyektini qeydə aldıqdan və patent verdikdən sonra 3 ay ərzində patent barəsində məlumatı rəsmi bülletəndə dərc edir. Məlumatla aşağıdakılar daxil edilir:

patent sahibinin (sahiblərinin) adı, müəllif kimi göstərilməkdən imtina etməyibsə, müəllifin (müəlliflərin) adı;

iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarix;

ilkinlik tarixi;

ixtiranın və faydalı modelin düsturu;

sənaye nümunəsinin mühüm əlamətlərinin siyahısı və onun təsviri.

2. Sənaye mülkiyyəti obyektinə üçün verilmiş patentin bu Qanunun 7-ci maddəsinin 3-cü bəndində, 8-ci maddəsinin 3-cü bəndinin 1-ci və 2-ci abzaslarında, 9-cu maddəsinin 3-cü bəndinin 1-ci abzasında müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun olmamasına görə patent sahibi qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada məsuliyyət daşıyır.

Maddə 34. Verilmiş patentə etiraz

1. Bu Qanunun 3-cü maddəsinin 3-cü abzasının, 7-ci maddəsinin 1, 6, 7, 8-ci bəndlərinin, 8-ci maddəsinin 1, 5, 6-cı bəndlərinin, 9-cu maddəsinin 1, 5, 6-cı bəndlərinin, 27 və 29-cu maddələrinin tələbləri pozulduqda, yaxud ixtiranın, faydalı modelin düsturunda və sənaye nümunəsinin mühüm əlamətləri məcmusunda əvvəlki iddia sənədində göstərilmiş əlamətlər olmadıqda istənilən hüquqi və ya fiziki şəxs patent barəsində məlumatın dərc edildiyi tarixdən 6 ay ərzində patentə verilməsinə qarşı əsaslandırılmış etirazla Apellyasiya Komissiyasına müraciət edə bilər.

2. Etiraz etmiş hüquqi və ya fiziki şəxs, həmçinin patent sahibi Apellyasiya Komissiyasında ona baxılmasında iştirak edirlər.

3. Patent obyektinə barəsində məlumatın dərc olunduğu tarixdən 6 ay keçdikdən sonra Apellyasiya Komissiyası verilmiş patent barəsində etirazları qəbul etmir.

4. Apellyasiya Komissiyasının qərarından məhkəməyə şikayət edilə bilər.

Maddə 35. Patentə və sənaye mülkiyyəti obyektinə dair Dövlət reyestrində dəyişikliklər edilməsi

1. Patent sahibinin vəsatətinə əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı verilmiş patentdə aşkar və texniki səhvləri düzəltməlidir.

2. Patent sahibi patentdə hüquqi şəxsin adını, fiziki şəxsin soyadını, adını, atasının adını dəyişdirdiyi halda bu barədə məlumatı müvafiq icra hakimiyyəti orqanına bildir-məlidir.

Patent sahibi verilmiş patentdə dəyişikliklər barədə vəsatət qaldırıqda və müəyyənləşdirilmiş rüsumu ödədikdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı sənaye mülkiyyəti obyekt-lərinin Dövlət reyestrində dəyişikliklər edir.

Maddə 36. Patentin qüvvəsinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi

1. Aşağıdakı hallarda patentin qüvvəsinə vaxtından əvvəl xitam verilir:

patent sahibinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verdiyi ərizə əsasında;

patentin qüvvədə saxlanması üçün rüsum vaxtında ödənilmədikdə;

bu Qanunun 37-ci maddəsinə uyğun olaraq patent tamamilə etibarsız sayıldıqda.

2. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı patentə vaxtından əvvəl xitam verilməsi barədə məlumatı rəsmi bülletenində dərc edir.

Maddə 37. Patentın etibarsız sayılması

1. Patent aşağıdakı hallarda tamamilə etibarsız sayıla bilər:

bu Qanunun 7, 8, 9-cu maddələrinə uyğun olmadığı təsdiq edildikdə;

patentin təsviri mütəxəssis tərəfindən həyata keçirilməsi üçün aydın və tam açıqlanmadıqda;

patentlə verilən hüququn həcmi ilkin iddia sənədinin hüdudlarından kənara çıxdıqda;

bu Qanunun 12-ci maddəsinə uyğun patent onu almaq hüququna malik olmayan şəxsə verildikdə.

2. Bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən şərtlər patentə tamamilə aid olmadıqda patent qismən etibarsız sayıla bilər.

3. Patentın etibarsız sayılmasına dair yaranan mübahisələrə Apellyasiya Komissiyasında və ya məhkəmədə baxılır.

Maddə 38. Ötürülmüş müddətlərin bərpası

1. Bu Qanunun 29-cu maddəsinin 6-cı bəndində və 31-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan müddətlər üzürlü səbəbdən ötürüldükdə və müəyyənləşdirilmiş rüsum ödənildikdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı ötürülmüş müddəti bərpa edə bilər.

2. İddiaçı ötürülmüş müddətin bərpası barədə vəsatəti ötürülmüş müddətin qurtardığı tarixdən etibarən 12 ay ərzində verə bilər.

VII FƏSİL

YEKUN MÜDDƏALARI

Maddə 39. Patent rüsumları və ödənişləri

Bu Qanunla müəyyən edilmiş patentlə bağlı hüquqi əhəmiyyətli işlərin yerinə yetirilməsi üçün patent rüsumları ödənilir.

Patent müvəkkillərinin attestasiyası, qeydiyyatı, şəhadətnamələrin verilməsi və onlara dair məlumatların dərci üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanı uyğun ödənişlər alır.

Patent rüsumlarının və ödənişlərin məbləği və ödənilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 40. Mübahisələrə məhkəmədə baxılması qaydası

Bu Qanundan irəli gələn patentlə bağlı mübahisələrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məhkəmədə baxılır.

Maddə 41. Sənaye mülkiyyəti obyektinin xarici dövlətlərdə patentləşdirilməsi

Azərbaycan Respublikasında yaradılan sənaye mülkiyyəti obyektini barədə iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi tarixdən etibarən 12 ay müddətində xarici dövlətdə patentləşdirilə bilər.

Sənaye mülkiyyəti obyektini barəsində iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən etibarən 3 ay ərzində həmin orqan patent alınması üçün iddia sənədinin xarici dövlətə verilməsinin mümkünlüyü haqqında müvafiq qərar qəbul edir və iddiaçıya bildiriş göndərir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarı ilə əlaqədar mübahisələrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmədə baxılır.

Maddə 42. Xarici hüquqi və fiziki şəxslərin patentlə bağlı hüquqları

Xarici hüquqi və fiziki şəxslər bu Qanunla nəzərdə tutulmuş hüquqlardan Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrə və ya qarşılıqlı prinsipinə əsasən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları ilə bərabər istifadə edirlər.

Maddə 43. Beynəlxalq müqavilələr

Azərbaycan Respublikasının iştirak etdiyi beynəlxalq müqavilələrdə müəyyənləşdirilən qaydalar bu Qanunda nəzərdə tutulan qaydalardan fərqləndikdə beynəlxalq müqavilənin qaydaları tətbiq olunur.

Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Qəbul edilib: 19 avqust 1998-ci il

Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydə alınması, hüquqi mühafizəsi və istifadəsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir.

I FƏSİL

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Əsas anlayışlar

Bu Qanunda istifadə edilən anlayışlar aşağıdakı mənaları daşıyır:

əmtəə nişanı - sahibkarın əmtəələrini və ya xidmətlərini digər sahibkarın əmtəələrindən və ya xidmətlərindən fərqləndirən və qrafik təsvir edilən nişan və ya nişanların hər hansı bir uzlaşmasıdır (kombinasiyasıdır);

coğrafi göstərici - əmtəənin mənşəcə dövlətin və ya bölgənin ərazisi ilə, yaxud bu ərazidəki yerlə (coğrafi obyektlə) bağlı olduğunu bildirən, onun xüsusi keyfiyyətini, şöhrətini və başqa xüsusiyyətlərini əks etdirən göstəricidir;

kollektiv nişan - ittifaqın, assosiasiyanın, hər hansı birliyin adına qeydə alınan nişan və ya nişanların kombinasiyasıdır;

transliterasiya - bir yazı sistemindəki hərflərin başqa yazı sisteminin hərfləri ilə verilməsidir.

Maddə 2. Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi

Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, bu Qanundan, Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarından və tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə bu Qanunda nəzərdə tutulmuş qaydalardan fərqli qaydalar müəyyənləşdirildikdə beynəlxalq müqavilələrin qaydaları tətbiq olunur.

Maddə 3. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin hüquqi mühafizəsi

Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qeydə alınan əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin hüquqi mühafizəsi bu Qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydalara və nişanların beynəlxalq qeydiyyatına dair Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq sazişlərə və müqavilələrə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasında qeydə alınmayan, lakin Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə görə qüvvəsi olan əmtəə nişanı və coğrafi göstərici bu Qanuna uyğun olaraq mühafizə edilir.

Maddə 4. Əmtəə nişanı kimi qeydə alınan nişanlar

Əmtəə nişanı kimi aşağıdakı nişanlar qeydə alınabilir:

sözlər, şəxsi adlar, hərflər, rəqəmlər, təsviri elementlər, əmtəələrin forması və ya onların qablaşdırılması, rənglərin və yuxarıda göstərilənlərin hər hansı uzlaşması.

Maddə 5. Əmtəə nişanını qeydə almaqdan imtina edilməsinin mütləq əsasları

Aşağıda göstərilən nişanların qeydə alınmasına icazə verilmir:

a) bu Qanunun 1-ci maddəsində verilmiş "əmtəə nişanı" anlayışına və 4-cü maddəsinə uyğun gəlməyən nişanlar;

b) fərqlənmə qabiliyyətinə malik olmayan əmtəə nişanları, yəni əsas amillərlə fərqlənməyən nişanlar;

c) əmtəələrin və ya xidmətlərin növünü, keyfiyyətini, miqdarını, təyinatını, dəyərini, habelə onların istehsal olunduğu yeri, tarixi və digər xüsusiyyətlərini göstərən nişanlar;

ç) şərablərin və spirtli içkilərin mənşəyinə aid olmayan, onları eyniləşdirməklə tərkibində coğrafi göstərici saxlayan əmtəə nişanları;

d) əmtəənin mahiyyətini əks etdirən, ona mühüm dəyər verən və texniki nailiyyət üçün zəruri olan formalar;

e) ictimai qaydaya, mənəviyyətə və əxlaqa zidd olan ifadələrdən, şəxsiyyətin nüfuzdan düşməsinə səbəb ola bilən elementlərdən, dini və dövlət rəmzlərindən ibarət nişanlar;

ə) uzun illər Azərbaycan Respublikasının ticarət fəaliyyətində istifadə olunan, adı dildə çox işlənən nişan və ya göstəricidən ibarət əmtəə nişanı;

f) əmtəələrin və xidmətlərin xüsusiyyətləri, keyfiyyəti və coğrafi mənşəyi ilə əlaqədar istehlakçını yanlışda bilən əmtəə nişanları;

g) sənaye mülkiyyətinin mühafizəsi üzrə Paris Konvensiyasının (bundan sonra - "Paris Konvensiyası" adlandırılacaqdır) 6ter maddəsinə uyğun olaraq qeydə alınması mümkün hesab edilməyən əmtəə nişanları;

ğ) müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı olmadan təltiflər və başqa fərqlənmə nişanları.

Bu Qanun qüvvəyə minənədək yuxarıda göstərilən nişanlar qeydə alınmışdırsa, onların qeydiyyatı ləğv olunur.

İddia sənədinin verildiyi tarixədək bu maddənin 1-ci hissəsinin "b", "c", "ç" bəndlərində göstərilən, lakin istifadəsi zamanı fərqləndirmə qabiliyyətinə malik olan əmtəə nişanının qeydə alınmasından imtina edilə bilməz və ya həmin əmtəə nişanı qeydə alınmışdırsa, qeydə alınma etibarsız sayıla bilməz.

Bu maddənin 1-ci hissəsinin "f" bəndinə aid nişanları tərkibində saxlayan əmtəə nişanlarının istifadəsi qadağandır.

Maddə 6. Əmtəə nişanını qeydə almaqdan imtina edilməsinin digər əsasları

Aşağıdakılarla eyni olan və ya onlara qarışdırılacaq dərəcədə bənzər olan nişanlar əmtəə nişanı kimi qeydə alınmır:

a) Azərbaycan Respublikasında eyni və ya oxşar əmtəələrə və ya xidmətlərə aid başqa şəxsin adına əvvəl qeydə alınmış və ya qeydə alınmaq üçün iddia edilmiş əmtəə nişanları;

b) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq sazişlərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında daha əvvəl mühafizə edilən əmtəə nişanları;

c) bu Qanunun 7-ci maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında mühafizə edilən geniş tanınmış əmtəə nişanları;

ç) eyni və ya oxşar əmtəələr və ya xidmətlər üçün əmtəə nişanına dair iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən əvvəl Azərbaycan Respublikasında firma adlarından istifadə hüququ əldə etmiş başqa şəxslərə məxsus firma adları barəsində nişanlar (rəsmi bülletəndə dərc olunmaq şərti ilə);

d) mühafizəsiz element kimi əmtəə nişanına daxil edilmiş coğrafi göstəricilər istisna olmaqla coğrafi göstəricidən istifadə hüququ olan şəxsin adına qeydə alınan və Azərbaycan Respublikasında mühafizə edilən coğrafi göstəricilər;

e) qeydə alınmış sertifikat nişanları.

Aşağıdakıları təkrar edən nişanlar əmtəə nişanı və ya onun elementi kimi qeydə alınmır:

a) Azərbaycan Respublikasında başqa şəxslərə məxsus olan sənaye nümunələri;

b) müəlliflik hüququ sahibinin və ya onun varisinin razılığı olmadan Azərbaycan Respublikasında məşhur elm, ədəbiyyat, incəsənət əsərləri, onların personajları, onlardan sitatlar və ya onların fraqmentləri;

c) tanınmış şəxslərin və onların varislərinin razılığı olmadan həmin şəxslərin soyadları, adları, təxəllüsləri və bunlardan törəyən ifadələr.

Tanınmış şəxslərin özlərinin və varislərinin olmadığı halda həmin işarələr Azərbaycan Respublikasının tarixi və mədəni sərvətidirsə, onların qeydə alınması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanının icazəsi olmalıdır.

Aşağıdakılar əmtəə nişanını qeydə almaqdan imtina üçün əsas ola bilməz:

a) əmtəə nişanını qeydə almaq üçün onun barəsində iddia sənədinin verildiyi tarixədək iddiaçının həmin əmtəə nişanından istifadə etməməsi;

b) əmtəənin və ya göstərilən xidmətin xarakterik cəhətləri;

c) mənşə ölkəsində mühafizə edilən nişandan yalnız elementlərlə fərqlənən, nişanın fərqləndirici xarakterini dəyişməyən və onların eyniliyini pozmayan əmtəə nişanları.

Maddə 7. Geniş tanınan əmtəə nişanına qoyulan tələblər

Geniş tanınmış əmtəə nişanları Paris Konvensiyasının 6bis maddəsinin tələblərinə uyğun gələn nişanlardır.

Əmtəə nişanının geniş tanınması müəyyən edilərkən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı aşağıdakıları nəzərə alır:

Azərbaycan Respublikası ərazisində nişanın istifadə edildiyi əmtəələrin və xidmətlərin istifadəçiləri arasında onun tanınma dərəcəsi;

nişanın aid edildiyi əmtəələrin və xidmətlərin yayılma kanalları və kommersiya sahələri;

Azərbaycan Respublikasında və dünya bazarında əmtəə nişanından istifadə edilməklə əmtəənin keyfiyyəti barədə istehlakçıların məlumatı;

əmtəə nişanına xas olan, yaxud istifadə nəticəsində əldə edilmiş fərqləndirici xüsusiyyətlər;

nişanın istifadə ərazisi, müddəti, miqyası, həcmi, xüsusən nişanın əmtəə və xidmətlərə tətbiq edilməsi nəticəsində yarmarka və sərgilərdə əldə olunan məlumatlar, elanlar, reklamlar daxil olmaqla nişana üstünlük verən ərazilər, hərəkətlər (kampaniyalar);

Azərbaycan Respublikasının və başqa dövlətlərin ərazisində nişanın istifadə edildiyi əmtəənin və xidmətin bazarında tutduğu yer.

Azərbaycan Respublikasında qeydə alınan geniş tanınmış əmtəə nişanının başqa şəxs tərəfindən bütün növ əmtəələrdə və xidmətlərdə istifadə edilməsi onun sahibinə ziyan vurduqda bu hal geniş tanınmış nişan sahibinin hüquqlarının pozulması hesab edilir.

Maddə 8. Coğrafi göstərici kimi qeydə alınan nişanlar

Bu Qanunun 1-ci maddəsində verilmiş "coğrafi göstərici" anlayışına uyğun gələn nişanlar coğrafi göstərici kimi qeydə alınır.

Adi coğrafi göstərici olan ölkənin, şəhərin, bölgənin və ya ərazinin coğrafi adı ilə yanaşı coğrafi göstəricinin qrafik və ya təsviri ifadəsi də mühafizə edilir.

Coğrafi ad saxta və yanıltıcı mənşəyi ifadə etmirsə, ondan əmtəənin və ya xidmətin xarakterik elementi kimi istifadə oluna bilər.

Coğrafi göstəricidən istifadə həmin ərazidə xidmət göstərən sahibkarlar üçün nəzərdə tutulur.

Coğrafi obyektin rəsmi adı, tarixi adı və ya onlardan törəmə adlar coğrafi göstərici kimi istifadə oluna bilər.

Bu maddədə müəyyənləşdirilmiş tələblər yerinə yetirilmədikdə nişan coğrafi göstərici kimi qeydə alınmır.

Coğrafi obyektin adı olan və ya bu adı özündə əks etdirən, lakin Azərbaycan Respublikasında coğrafi obyektə aid olmayan nişan coğrafi göstərici kimi qeydə alınmır.

Mənşə ölkəsində mühafizə olunmayan coğrafi göstərici Azərbaycan Respublikasında qeydə alınmır.

II FƏSİL

ƏMTƏƏ NİŞANLARININ VƏ COĞRAFI GÖSTƏRİCİLƏRİN QEYDƏ ALINMASI

Maddə 9. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydə alınması barədə iddia sənədinin verilməsi

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydə alınması barədə iddia sənədini iddiaçı müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verir.

İddiaçı müvafiq icra hakimiyyəti orqanına iddia sənədini aşağıdakı qaydada verə bilər:

bilavasitə;

Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydə alınmış patent müvəkkili vasitəsilə.

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə başqa qaydalar nəzərdə tutulmayıbsa, Azərbaycan Respublikasında sahibkarlıq fəaliyyəti göstərənlər istisna olmaqla, xarici hüquqi və fiziki şəxslər müvafiq icra hakimiyyəti orqanına iddia sənədini yalnız patent müvəkilləri vasitəsilə verirlər.

İddia sənədi ərizədən və ona qoşulan zəruri sənədlərdən ibarət olmaqla bir əmtəə nişanına, bir coğrafi göstəriciyə aid olmalıdır.

Əmtəə nişanının qeydə alınmasına dair ərizədə aşağıdakılar göstərilməlidir:

iddiaçının adı, yerləşdiyi və yaşadığı yer, imzası (iddia sənədi patent müvəkkili vastəsilə verildikdə, patent müvəkkilinin soyadı, adı, ünvanı və imzası);

iddia edilən nişanın şəkli və ölçülülü forması;

əmtəələrin, xidmətlərin, nişanların qeydiyyatı üçün əmtəələrin və xidmətlərin Nitsa təsnifatı üzrə qruplaşdırılmış siyahısı;

əmtəə nişanının rəngi;

nişanın və ya onun müəyyən hissəsinin transliterasiyası və tərcüməsi.

Coğrafi göstəricinin qeydə alınmasına dair ərizədə aşağıdakılar göstərilməlidir:

qeydiyyat barəsində vəsatət;

iddiaçının adı, yerləşdiyi və yaşadığı yer, imzası (iddia sənədi patent müvəkkili vastəsilə verildikdə, patent müvəkkilinin soyadı, adı, ünvanı və imzası);

iddia edilən coğrafi göstəricinin şəkli;

coğrafi göstəricinin aid edildiyi əmtəənin və ya xidmətin adı;

əmtəənin istehsal edildiyi və ya xidmətin göstərildiyi coğrafi obyektin həddləri;

əmtəənin xüsusiyyətlərinin təsviri.

Ərizəyə aşağıdakılar qoşulur:

dövlət rüsumunun ödənildiyini təsdiq edən sənəd;

iddia sənədi patent müvəkkili vastəsilə verildikdə onun səlahiyyətlərini təsdiq edən sənəd;

kollektiv nişanın nizamnaməsi, kollektiv nişanı öz adına qeydə almağa vəkil edilmiş subyektin adı, kollektiv nişandan istifadə hüququ olan subyektin bütün üzvlərinin

siyahısı, bu nişanın aid ediləcəyi əmtəələrin və ya xidmətlərin siyahısı, vahid keyfiyyət və digər xüsusiyyətlər;

zəruri halda əmtəə nişanının bu Qanunun 10-cu maddəsinə uyğun ilkinliyini təsdiq edən sənəd;

iddiaçının göstərilən coğrafi obyektə olması, şöhrəti, xüsusiyyəti başlıca olaraq coğrafi mənşəyindən irəli gələn əmtəəni istehsal etməsi və ya xidməti göstərməsi barədə sənəd və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəyi;

əmtəənin mənşə ölkəsində iddiaçının iddia etdiyi coğrafi göstərici üzərində hüququnu təsdiq edən sənəd.

Bu maddənin yeddinci hissəsində nəzərdə tutulan sənədlər müvafiq icra hakimiyyəti orqanına ərizənin verildiyi tarixdən 2 ay ərzində təqdim edilir.

Əmtəə nişanının və coğrafi cöstəricinin qeydə alınmasına dair ərizə iddiaçının istəyinə uyğun olaraq özü və ya səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən imzalanır.

Əmtəə nişanının və coğrafi cöstəricinin qeydə alınmasına dair ərizə Azərbaycan dilində verilir.

İddia sənədinə daxil olan digər sənədlər Azərbaycan dilində və ya başqa dillərdə verilə bilər. İddia sənədinin başqa dildə verilmiş materiallarının Azərbaycan dilinə tərcüməsi iddia sənədinin verildiyi gündən 2 ay ərzində təqdim olunmalıdır.

Bu maddənin yeddinci və on birinci hissələrində nəzərdə tutulan sənədlər müəyyənləşdirilmiş müddətdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verilmədikdə və bu müddət başa çatanadək onun uzadılmasına dair əsaslandırılmış vəsatət təqdim edilmədikdə iddia sənədi verilməmiş sayılır. Əlavə dövlət rüsumu ödənilməklə müəyyənləşdirilmiş müddət 2 aya qədər uzadılır.

Bu maddənin beşinci və altıncı hissələrində müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğun gələn ərizənin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarix iddia sənədinin verildiyi tarix sayılır.

İddia sənədlərinin verilməsi qaydalarını müvafiq icra hakimiyyəti orqanı müəyyənləşdirir.

Maddə 10. Əmtəə nişanının ilkinliyi

Əmtəə nişanının ilkinliyi bu Qanunun 9-cu maddəsinə uyğun olaraq iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən müəyyənləşdirilir.

Əmtəə nişanının ilkinliyi Paris Konvensiyasının iştirakçısı olan ölkədə birinci iddia sənədinin verildiyi tarixdən də müəyyənləşdirilə bilər (Konvensiya likinliyi). Bu halda iddia sənədi həmin tarixdən 6 ay ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olmalıdır.

Paris Konvensiyasının iştirakçısı olan dövlətlərdən birinin ərizəsində təşkil edilmiş rəsmi beynəlxalq sərgilərin ekspozatlarında yerləşdirilmiş əmtəə nişanının ilkinliyi sərgidə ekspozatın açıq göstərildiyi tarixdən müəyyənləşdirilə bilər (sərgi ilkinliyi). Bu halda əmtəə nişanı barəsində iddia sənədi həmin tarixdən ən gec 6 ay ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olmalıdır.

Sərgi ilkinliyi Konvensiya ilkinliyinin müddətini uzatmır.

Konvensiya və ya sərgi ilkinliyi hüququndan istifadə etmək istəyən iddiaçı, bu tələbini iddia sənədini verərkən və ya iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına daxil olduğu tarixdən ən gec 3 ay ərzində bildirməlidir.

Maddə 11. Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədinin ekspertizası

Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədinin ekspertizası bu Qanuna və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyənləşdirdiyi qaydalara uyğun olaraq ilkin ekspertizadan və ekspertizadan ibarət olmaqla, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən həyata keçirilir.

İddia sənədinin ekspertizasının aparıldığı dövrdə ona dair qərar qəbul edilənədək iddiaçı müəyyənləşdirilmiş döv-

lət rüsumu ödəyərək öz təşəbbüsü ilə iddia sənədinin materiallarını tamamlaya, dəqiqləşdirə və ona düzəliş edə bilər.

Əlavə materiallar qeydiyyatata verilmiş nişanın mahiyyətini dəyişirsə və ya iddia sənədində göstərilən əmtələrin və xidmətlərin siyahısını onlarla həmcins olmayan əmtələri və xidmətləri daxil edirsə, həmin materiallar baxılmağa qəbul olunmur və iddiaçı tərəfindən müstəqil iddia sənədi kimi rəsmiləşdirilə bilər.

İddiaçı tərəfindən və ya onun xahişi ilə iddia sənədi sadalanan əmtələrin və xidmətlərin bölünməsi yolu ilə bir neçə iddia sənədinə ayrılabilir. Ayrılmış iddia sənədləri ilk iddia sənədinin verildiyi tarixi və iddia edilmiş əmtə nişasının ilkinliyini saxlayır.

Ekspertizanın aparıldığı dövrdə müvafiq icra hakimiyyəti orqanı iddiaçıdan ekspertiza üçün zəruri olan əlavə sənəd tələb edə bilər.

Ekspertizanın tələbinə əsasən əlavə sənəd tələbin alındığı tarixdən 2 ay ərzində təqdim edilməlidir. Bu müddət iddiaçının verdiyi vəsatətə əsasən əlavə dövlət rüsumu ödəmək şərti ilə 2 ay uzadıla bilər. İddiaçı göstərilən müddəti pozarsa və ya ekspertizanın tələbinə cavab verməzsə, iddia sənədi verilməmiş sayılır və bu barədə iddiaçıya bildiriş göndərilir.

Maddə 12. İddia sənədinin geri götürülməsi

Əmtə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədi ona baxılmasının istənilən mərhələsində iddiaçının xahişi ilə geri götürülə bilər.

Kollektiv nişan barəsində iddia sənədi yalnız həmin nişandan istifadə hüququ olan birliyin bütün üzvlərinin razılığı ilə geri götürülə bilər.

Maddə 13. İlkin ekspertiza

Əmtə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədlərinin ilkin ekspertizası bu Qanunun 9-cu maddəsinə

uyğun iddia sənədlərinin daxil olduğu tarixdən 1 ay müddətində aparılır.

Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici barəsində iddia sənədlərinin ilkin ekspertizasının aparılması gedişində iddia sənədinin məzmunu, zəruri sənədlərin mövcudluğu, habelə müəyyənləşdirilmiş tələblərə uyğunluğu yoxlanılır. İlkin ekspertizanın nəticələrinə əsasən iddia sənədinin baxılmaq üçün qəbul və ya rədd edildiyi iddiaçıya bildirilir.

İddiaçının Konvensiya və ya sərgi ilkinliyini tələb etdiyi, lakin iddia sənədinin baxılmağa qəbul olunduğu anadək həmin tələbin hüquqiliyini təsdiqləyən zəruri sənədləri təqdim etmədiyi hallarda əmtəə nişanı barəsində iddia sənədinin daxil olduğu tarixdən onun ilkinliyi müəyyənləşdirilir və bu barədə iddiaçıya məlumat verilir.

Maddə 14. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin ekspertizası

Əmtəə nişanının ekspertizası ilkin ekspertizanın başa çatmasından sonra 6 ay ərzində aparılır. İddia edilən nişanın ekspertizası gedişində bu Qanunun 1-ci maddəsində verilmiş "əmtəə nişanı" anlayışına, 4-cü, 5-ci və 6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş tələblərə uyğunluğu yoxlanılır və onun ilkinliyi müəyyənləşdirilir.

Coğrafi göstəricinin ekspertizası bu Qanunun 1-ci maddəsində verilmiş "coğrafi göstərici" anlayışına və 8-ci maddəsində göstərilən tələblərə uyğun aparılır.

Ekspertizaların nəticələrinə əsasən əmtəə nişanını və ya coğrafi göstəricinin qeydə alınmasına və ya qeydə alınmaqdan imtina edilməsinə dair əsaslandırılmış qərar qəbul edilir.

Ekspertizanın nəticəsi barədə qərar 10 gün müddətində iddiaçıya göndərilir. İddiaçı ekspertiza qərarında göstərilən sənədlərlə tanış ola bilər. İddiaçı iddia sənədi üzrə qərarı aldıqdan sonra 1 ay ərzində həmin sənədlərin surətini tələb edə bilər.

Əmtəə nişanının qeydə alınması barədə qərara bu Qanunun 10-cu maddəsinə uyğun yenidən baxıla bilər.

İddiaçı əmtəə nişanının və ya coğrafi göstəricinin qeydə alınması, onlara dair məlumatın dərci və şəhadətnamənin verilməsi barədə bildiriş aldığı gündən 2 ay ərzində dövlət rüsumu ödəməlidir.

Bu Qanunun 9-cu maddəsinə uyğun verilən iddia sənədinin ekspertizası iddiaçının vəsatəti əsasında və müəyyənləşdirilmiş dövlət rüsumları ödənilməklə 1 ay ərzində keçirilə bilər.

Maddə 15. İddia sənədinə dair qərara etiraz

İddiaçı əmtəə nişanına və ya coğrafi göstəriciyə dair iddia sənədi barədə ekspertizanın qərarı ilə razı olmadıqda dövlət rüsumu ödəmək şərti ilə qərarı aldığı tarixdən 3 ay ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanının Apellyasiya komissiyasına etiraz edə bilər.

Apellyasiya komissiyası etiraza daxil olduğu tarixdən 2 ay ərzində baxır.

İddiaçının və ya patent müvəkkilinin Apellyasiya komissiyasında iddiaya baxılmasında iştirak etmək və çıxarılmış qərarın materialları ilə tanış olmaq hüququ vardır.

İddiaçı Apellyasiya komissiyasının qərarını aldığı tarixdən 3 ay ərzində həmin qərardan məhkəmə qaydasında şikayət edə bilər.

Maddə 16. Ötürülmüş müddətin bərpası

Bu Qanunun 15-ci maddəsinin birinci hissəsinə uyğun olaraq Apellyasiya komissiyasına etirazın verilməsi müddəti iddiaçı tərəfindən ötürüldükdə həmin müddət iddiaçının vəsatətinə əsasən müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən 6 ay keçənədək bərpa edilə bilər.

Maddə 17. Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilərin Dövlət reyestrində qeydəalma

Ekspertizanın qərarına və Apellyasiya komissiyasının etirazla bağlı müsbət qərarına əsasən, habelə bu Qanunun 14-cü maddəsinin altıncı hissəsinə uyğun olaraq 1 ay ərzində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı əmtəə nişanını və coğrafi göstəricini əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilərin Dövlət reyestrində (bundan sonra - "reyestr" adlandırılacaq) qeydə alır.

Reyestrə əmtəə nişanının şəkli, ilkinliyi, sahibi haqqında məlumat, qeydə alındığı tarix, Nitsa təsnifatının sinifləri üzrə əmtəələrin və ya xidmətlərin qruplaşdırılmış siyahısı daxil edilir. Reyestrə əmtəə nişanının qeydə alınması, qeydiyyatın qüvvədəolma müddətinin uzadılması, qeydiyyatın ləğvinə dair məlumat və sonrakı dəyişikliklər daxil edilir. Reyestrə kollektiv nişan qeydə alınarkən ondan istifadə hüququ olanlar barəsində məlumat da əlavə olunur.

Reyestrə coğrafi göstəricinin şəkli, ondan istifadə hüququ alan şəxsə dair məlumat, əmtəənin xüsusi xassələrinin təsviri, qeydə alındığı tarix və onun qüvvədəolma müddətinin uzadılmasına aid məlumat və sonrakı dəyişikliklər daxil edilir.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı reyestr məlumatlarından çıxarışı dövlət rüsumu ödənildikdən sonra verə bilər.

Dövlət reyestrlərinin aparılma qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 18. Qeydiyyatda dair məlumatların dərci

Bu Qanunun 17-ci maddəsinə əsasən reyestrə daxil edilmiş məlumatlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi bülletenində dərc edilir.

Qeydə alınmış kollektiv nişana dair məlumatın dərci zamanı əlavə olaraq nişanın aid edildiyi əmtəənin keyfiyyəti

və digər xüsusiyyətləri barədə kollektiv nişanın nizamnaməsindən çıxarış verilir.

Maddə 19. Əmtə nişanı və coğrafi göstərici haqqında şəhadətnamə

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı qeydə alınmış əmtə nişanına və ya coğrafi göstəriciyə dair Azərbaycan Respublikası ərazisində qüvvədə olan qeydiyyat şəhadətnaməsi verilir.

Əmtə nişanına dair şəhadətnamə iddia edilmiş nişanın əmtə nişanı kimi qeydə alınması faktını, onun ilkinliyini, əmtəələrə və göstərilən xidmətlərə aid nişan sahibinin müstəsna hüququnu təsdiq edir və qeydə alınmış nişanın təsvirini özündə əks etdirir. Kollektiv nişana dair şəhadətnaməyə nişandan istifadə hüququ olanlar (birliyin üzvləri) barəsində məlumatlar da daxil edilir.

Coğrafi göstəricidən istifadə hüququna dair şəhadətnamə coğrafi göstərici kimi iddia edilmiş nişanın qeydə alınması faktını, şəhadətnamə sahibinin göstərilən əmtə və ya xidmətdən istifadə hüququnu təsdiq edir.

Coğrafi göstərici barədə şəhadətnamə, qeydə alınmış coğrafi göstəricidən istifadəyə müstəsna hüquq vermir. Şəhadətnamə onun sahibinə həmin göstəricidən qanunsuz istifadəni qadağan etməyə dair tələb irəli sürmək hüququ verir.

Əmtə nişanı və coğrafi göstərici barədə şəhadətnamə reyestrədə qeydə alındığı tarixdən 1 ay müddətində müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilir.

Əmtə nişanı və coğrafi göstərici haqqında şəhadətnamənin forması müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Maddə 20. Qeydiyyatata etiraz

Qeydə alınmış əmtə nişanı və coğrafi göstərici barədə məlumatın dərc edildiyi tarixdən 3 ay ərzində hər bir şəxs

rüsüm ödəməklə Apellyasiya komissiyasına onun qeydə alınması faktına qarşı əsaslandırılmış etiraz edə bilər.

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı etirazın daxil olduğu tarixdən 10 gün ərzində əmtəə nişanının sahibinə və ya coğrafi göstəricidən istifadə hüququ əldə etmiş şəxsə bu barədə bildiriş göndərir. Bildiriş alındığı tarixdən 1 ay ərzində onlar müvafiq icra hakimiyyəti orqanına əsaslandırılmış cavab verə bilər.

Bu maddənin 1-ci hissəsində nəzərdə tutulan etiraza Apellyasiya komissiyası 2 ay ərzində baxır. Etiraz əsaslı hesab edildikdə əmtəə nişanının və ya coğrafi göstəricinin qeydiyyatı ləğv edilir və bu barədə məlumat müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəsmi bülletenində dərc olunur.

Apellyasiya komissiyasının qəbul etdiyi qərara dair bildiriş 10 gün müddətində bütün maraqlı tərəflərə göndərilir.

Apellyasiya komissiyasının qərarından onun qəbul etdiyi tarixdən 3 ay ərzində məhkəməyə şikayət vermək olar.

Maddə 21. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydiyyatının qüvvədəolma müddəti

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydiyyatı iddia sənədinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanına verildiyi tarixdən 10 il müddətində qüvvədə olur. Bu müddət nişan sahibinin ərizəsinə əsasən dövlət rüsümü ödənilməklə hər dəfə 10 il uzadıla bilər.

Qeydiyyatın qüvvədəolma müddəti qurtardıqdan sonra onun uzadılması üçün əmtəə nişanının sahibinə və coğrafi göstərici barədə şəhadətnamənin sahibinə əlavə dövlət rüsümü ödəmək şərti ilə 6 ay möhlət verilir.

Qeydiyyat müddətinin uzadılmasına dair məlumat reyestrə və şəhadətnaməyə daxil edilir və rəsmi bülletəndə dərc olunur.

Maddə 22. Reyestrdə və şəhadətnamədə dəyişikliklər edilməsi

Əmtəə nişanının, kollektiv nişanının və coğrafi göstəricinin qeydiyyatına dair şəhadətnamənin sahibi qeydiyyatla bağlı məlumatlardakı dəyişikliklər barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına məlumat verməlidir.

Dəyişikliklər reyestrə və şəhadətnaməyə dövlət rüsumu ödənilməklə daxil edilir.

Maddə 23. Təkrar qeydiyyatın şərtləri

Kollektiv nişan qeydiyyat müddətinin bitdiyi tarixdən 3 il ərzində nişanın əvvəlki sahibi və ya onun hüquq varisi istisna olmaqla, başqa şəxsin adına yenidən qeydə alın bilməz. Bu qayda kollektiv nişanın sahibi qeydiyyatın qüvvədə olma müddəti bitənədək nişandan imtina etdikdə də tətbiq olunur.

Maddə 24. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin xarici dövlətlərdə qeydə alınması

Azərbaycan Respublikasının hüquqi və ya fiziki şəxslərinin müəyyənləşdirilmiş qaydada əmtəə nişanını və coğrafi göstəricini xarici dövlətlərdə qeydə aldırmaq və ya onun beynəlxalq qeydiyyatını həyata keçirmək hüququ vardır.

Əmtəə nişanının beynəlxalq qeydiyyatına dair iddia sənədi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı vasitəsilə verilir.

Coğrafi göstəricinin xarici dövlətlərdə qeydiyyatına dair iddia sənədi coğrafi göstərici Azərbaycan Respublikasında qeydə alındıqdan sonra verilir.

III FƏSİL

ƏMTƏƏ NİŞANLARINDAN VƏ COĞRAFI GÖSTƏRİCİLƏRDƏN İSTİFADƏ

Maddə 25. Əmtəə nişanı üzərində müstəsna hüquq

Əmtəə nişanının qüvvədə olduğu müddətdə nişan sahibinin Azərbaycan Respublikasının ərazisində onun barəsində sərəncam verməyə və ondan istifadə etməyə müstəsna hüququ vardır.

Əmtəə nişanı sahibinin icazəsi olmadan onun əmtəə nişanı ilə eyni və ya oxşar olan əmtəə nişanından eyni və ya oxşar olan əmtəə və xidmətlərdə başqa şəxslərin istifadəsi qadağandır. Eyni və ya oxşar olan əmtəə nişanları istehlakçılarda yanlış təsəvvür yaratdıqda da bu şərt nəzərə alınır.

Geniş tanınmış əmtəə nişanına aid olan əmtəə və xidmətlər barəsində yanlış təsəvvür yarada bilən eyni və ya oxşar əmtəə nişanının istifadəsi tanınmış əmtəə nişanı sahibinin maraqlarına toxunmaq hesab olunur.

Geniş tanınmış əmtəə nişanının sahibi onun nişanı barədə yanlış təsəvvür yarada bilən reproduksiyadan, oxşatmadan və tərcümə olunmuş sözdən ibarət olan əmtəə nişanının və ona aid olan əmtəələrin və xidmətlərin, geniş tanınmış əmtəə nişanına aid olan əmtəələrə və xidmətlərə eyni və ya oxşar olduğu, qeydə alınmış əmtəə nişanının sahibi isə əmtəələrə və xidmətlərə eyni və ya oxşar olmadığı təqdirdə də yanlış təsəvvür yarada bilən nişanın qadağan olunmasını tələb edə bilər.

Müstəsna hüquq əmtəə nişanının müstəqil əmtəə nişanı kimi qeydə alınma bilməyən elementlərinə şamil edilmir.

Maddə 26. Əmtəə nişanlarından və coğrafi göstəricilərdən istifadə

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin bir qayda olaraq, onların aid edildiyi əmtəələrdə, əmtəə qablarında və göstərilən xidmətlərdə tətbiqi onlardan istifadə sayılır. Onların reklamlarda, mətbu nəşrlərdə, lövhələrdə, Azərbaycan Respublikasında keçirilən sərgilərin və yarmarkaların ekspozitlərində və əmtəələrin bazara çıxarılması ilə bağlı digər sənədlərdə tətbiqi də istifadə sayılır.

Yuxarıda sadalanan hallarda istifadə məqsədilə əmtəənin istehsalı, anbara yığılması, bazara çıxarılması, idxalı, ixracı da nişandan istifadə sayılır.

Əmtəənin satış üçün təklif olunması, satışı və ya xidmətin göstərilməsi qeydə alınmış nişanlardan istifadəni təsdiq edir.

Əmtəə nişanından nişan sahibi ilə bağlanmış müqavilə əsasında başqa şəxslər də istifadə edə bilər.

Əmtəə istehlakçısının və ya xidmət göstərəninin əmtəə nişanı ilə yanaşı, aralarındakı müqaviləyə uyğun vasitəçilik fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslər özlərinə məxsus əmtəə nişanından da istifadə edə bilərlər.

Kollektiv nişanın sahibləri kollektiv nişanla yanaşı, əmtəə və ya xidmətlərə dair özlərinin əmtəə nişanından da istifadə edə bilərlər.

Maddə 27. Xəbərdarlıq işarəsi

Əmtəə nişanına və ya coğrafi göstəriciyə dair şəhadətnamənin sahibi əmtəə nişanının və ya coğrafi göstəricinin yanında onların Azərbaycan Respublikasında qeydiyyatda olmasını bildirən xəbərdarlıq işarəsi qoya bilər.

Maddə 28. Əmtəə nişanına dair hüquqların verilməsi

Əmtəə nişanının sahibi əmtəə nişanından istifadə hüququnu lisenziya müqaviləsi, əmtəə nişanına dair hüququ

isə müqavilə əsasında həmin nişanın aid edildiyi əmtəələrin və xidmətlərin hamısı və ya bir hissəsi barədə başqa şəxsə verə bilər. Bu müqavilələr dövlət rüsumu ödənilmək şərti ilə müvafiq icra hakimiyyəti orqanında qeydə alınır və onların barəsində məlumatlar rəsmi bülletəndə dərc olunduqdan sonra başqa şəxslərin hüquqa zidd hərəkətlərinə tətbiq olunur.

Əmtəə nişanına dair hüququn verilməsi əmtəə nişanının qeydə alınması üçün təqdim olunan iddia sənədinə də aid edilə bilər. Bu halda əmtəə nişanının yeni sahibinin hüququ iddia sənədinin verildiyi gündən qüvvədə olur. Əmtəə nişanına dair hüququn verilməsi əmtəə, xidmət və istehsalçı barədə istehlakçıda yanlış təsəvvür yaratmamalıdır.

Hər hansı ittifaqın, asossiasiyanın, birliyin adına kollektiv nişan qeydə alınma bilər və bu nişana, eləcə də ondan istifadəyə dair hüquq başqa şəxsə onların bütün üzvlərinin razılığı ilə verilə bilər.

Lisenziya müqaviləsi əmtəə nişanı sahibinin (lisenziarın) nişandan istifadə hüququnun başqa şəxsə (lisenziata) verilməsi barədə sənəddir. Bu müqavilə yalnız qeydə alınmış əmtəə nişanına aiddir və qeydiyyatda göstərilən əmtəələr və xidmətlər barəsində qüvvədə olur.

Lisenziya müqaviləsinə görə lisenziatın əmtəəsinin və ya xidmətinin keyfiyyəti lisenziarınkindan aşağı olmamalı və lisenziar bu şərtin yerinə yetirilməsinə nəzarət etməlidir.

Lisenziya müqaviləsinə əmtəənin və ya xidmətin keyfiyyəti barədə sənəd əlavə edilir.

Qeydə alınmış lisenziya müqaviləsində tərəflərin razılığı ilə və dövlət rüsumu ödənilməklə dəyişikliklər edilə bilər.

Qeydə alınmış lisenziya müqaviləsi qanunvericilikdə müəyyənləşdirilmiş qaydada ləğv oluna bilər.

Əmtəə nişanına dair lisenziya müqaviləsinin məcburi bağlanmasına yol verilmir.

Coğrafi göstəricidən istifadə hüququ olan şəxs bu hüququn verilməsinə və ondan istifadəyə dair lisenziya müqaviləsi bağlaya bilməz.

IV FƏSİL

ƏMTƏƏ NİŞANLARININ VƏ COĞRAFI GÖSTƏRİCİLƏRİN HÜQUQİ MÜHAFİZƏSİNİN XİTAMI

Maddə 29. Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydiyyatının etibarsız sayılması

Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici bu Qanunun 1-ci maddəsində verilmiş "əmtəə nişanı" və "coğrafi göstərici" anlayışlarına uyğun gəlmirsə və ya 5-ci maddənin tələbləri pozulmaqla qeydə alınmışsa, qeydiyyatın qüvvədə olduğu müddət ərzində, 6-cı maddənin 1-ci və 5-ci hissələrində nəzərdə tutulmuş əsaslara görə isə qeydiyyata dair məlumatın rəsmi bülletəndə dərc edildiyi tarixdən 5 il ərzində tamamilə və qismən etibarsız sayıla bilər.

Maraqlı şəxs göstərilən müddətlərdə Apellyasiya komissiyasına qeydiyyata qarşı əsaslandırılmış etiraz təqdim edə bilər. Etiraza onun daxil olduğu tarixdən 2 ay ərzində baxılmalıdır. Etiraz vermiş şəxsin, habelə qeydə alınmış nişan sahibinin Apellyasiya komissiyasında etiraza baxılmasında iştirak etmək hüququ vardır.

Apellyasiya komissiyasının qərarından 3 ay ərzində məhkəmə qaydasında şikayət verilə bilər.

Maddə 30. Qeydə alınmış əmtəə nişanından və coğrafi göstəricidən istifadə edilmədikdə qeydiyyata xitam verilməsi

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydə alındığı tarixdən fasiləsiz olaraq 5 il, habelə maraqlı şəxsin onlardan istifadə olunmaması barədə verdiyi ərizənin daxil olduğu

tarixə qədər 5 il ərzində istifadə olunmadıqda müvafiq icra hakimiyyəti orqanının Apellyasiya komissiyası qeydiyyatata xitam verir.

Apellyasiya komissiyasında ərizəyə dövlət rüsumunun ödənilməsi şərti ilə 2 ay ərzində baxılır. Ərizə barədə 2 həftə ərzində nişan sahibinə bildiriş göndərilir.

Maraqlı şəxsin, əmtəə nişanı sahibinin, onun lisenziatının, coğrafi göstəriciyə dair şəhadətnamə sahibinin ərizəyə baxılmasında iştirak etmək hüququ vardır.

Qeydə alınmış əmtəə nişanından və coğrafi göstəricidən istifadə olunmaması ilə əlaqədar qeydiyyatata xitam verilməsi məsələsinə baxılarkən nişan sahibinin həmin nişandan özündən asılı olmayan səbəblərə görə istifadə etmədiyinə dair göstərdiyi dəlillər nəzərə alın bilər.

Apellyasiya komissiyasının qərarından 3 ay ərzində məhkəmə qaydasında şikayət verilə bilər.

Vahid keyfiyyət və başqa xüsusiyyətləri olmayan əmtəələrdə və göstərilən xidmətlərdə kollektiv nişandan istifadə edildikdə maraqlı hüquqi və ya fiziki şəxsin ərizəsinə əsasən onun qeydiyyatına məhkəmə qaydasında vaxtından əvvəl tamamilə və ya qismən xitam verilə bilər.

Qeydiyyatata xitam verilməsi barədə məlumat rəsmi bülletəndə dərc edilir.

Maddə 31. Əmtəə nişanlarının və coğrafi göstəricilərin qeydiyyatının ləğvi

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı aşağıdakı hallarda əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydiyyatına xitam verir:

bu Qanunun 21-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətin qurtarması ilə əlaqədar;

şəhadətnamə sahibi qeydiyyatdan imtina etdikdə;

bu Qanunun 29-cu maddəsinə uyğun olaraq qeydiyyat etibarsız sayıldıqda;

bu Qanunun 30-cu maddəsinə uyğun qəbul olunmuş qərara əsasən;

əmtə və göstərilən xidmət coğrafi göstərici barədə xüsusi xassələrini itirdikdə;

coğrafi göstəricinin mənşə ölkəsində hüquqi mühafizəsinə xitam verildikdə.

Mənşəyi göstərilən ərazidən olmayan əmtəələrə dair coğrafi göstəricidən istifadə edilməsi istehlakçıları həqiqi mənşə yeri barəsində yanlış bilərsə, onun qeydiyyatından imtina olunur və ya qeydiyyatı ləğv edilir.

Qeydiyyatın ləğvinə dair məlumat rəsmi bülletendə dərc edilir.

V FƏSİL

QEYDƏ ALINMIŞ NİŞANLARIN HÜQUQİ MÜHAFİZƏSİ

Maddə 32. Qeydə alınmış əmtə nişanına və coğrafi göstəriciyə dair hüquqların pozulması

Bu Qanunun 25-ci və 26-cı maddələrinə uyğun olaraq əmtəə nişanı sahibinin razılığı olmadan ondan istifadə edilməsi qeydə alınmış əmtəə nişanına dair hüquqların pozulması sayılır.

Tərkibində coğrafi göstərici saxlayan şərab və spirtli içkilər üçün əmtəə nişanından nişan sahibinin razılığı olmadan istifadə qeydə alınmış əmtəə nişanına dair hüquqların pozulması sayılır.

Göstərilən mənşəyə daxil olmayan şərəbləri və spirtli içkiləri müəyyənləşdirən coğrafi göstəricidən ibarət əmtəə nişanının qeydə alınmasından maraqlı tərəfin tələbi ilə imtina edilir və ya qeydiyyat etibarsız sayılır.

Coğrafi göstərici məlum olarsa, mənşə adından tərcümə edilərsə, "cins", "tip", "təqlid" və başqa ifadələrlə birgə

işlənərsə, eləcə də şəhadətnaməsi olmayan şəxslər tərəfindən xüsusiyyətləri istehlakçıları yanıda bilən bircinsli əmtəələr (o cümlədən, şərab və spirtli içkilər) barəsində eyni və ya oxşar nişandan istifadə edilərsə, bu halda qeydə alınmış coğrafi göstəriciyə dair hüquqların pozulması sayılır.

Qeydə alınmış əmtəə nişanı və coğrafi göstəricinin istifadəsi ilə bağlı aşağıdakılar qadağan olunur:

əmtəənin, göstərilən xidmətin və ya sahibkarlıq fəaliyyətinin başqası ilə qarışdırılmasına səbəb olan hərəkətlər;

kommersiya fəaliyyəti həyata keçirilərkən əmtəəni, göstərilən xidməti və ya sahibkarlıq fəaliyyətini gözdən salan yanlış rəylər;

kommersiya fəaliyyəti həyata keçirilərkən istifadəsi əmtəənin xüsusiyyəti, keyfiyyəti, yararlığı barədə ictimaiyyəti çaşdırma bilən göstəricilər.

Maddə 33. Mübahisələrə baxılması

Bu Qanunun icrası ilə əlaqədar aşağıdakı mübahisələrə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyənləşdirilmiş qaydada məhkəmədə baxılır:

əmtəə nişanı və coğrafi göstəriciyə dair qeydiyyat şəhadətnaməsinin verilməsi;

əmtəə nişanına dair müstəsna hüququn pozulması;

vaxtından əvvəl əmtəə nişanı və coğrafi göstəricinin qeydiyyatının qüvvəsinə xitam verilməsi və ya onun etibarsız sayılması;

lisenziya müqaviləsinin və hüquqların verilməsinə dair müqavilənin bağlanması və icrası;

coğrafi göstəricidən qanunsuz istifadə.

Müdahisələrə məhkəmədə baxılarkən əmtəələrin istehsalı və ya xidmətlərin göstərilməsi ilə bağlı əmtəə nişanı sahibinin kommersiya sirlərinin saxlanılmasına riayət olunur.

Maddə 34. Hüquqların pozulmasına görə sanksiyalar

Əmtəə nişanından və coğrafi göstəricidən qanunsuz olaraq qismən və ya tamamilə istifadə edən şəxs istifadəyə son qoymalı və nişan sahibinə dəyən ziyanı ödəməlidir.

Qeydə alınmış nişandan qanunsuz istifadəyə məhkəmə qaydasında baxılarkən istifadəyə son qoyulması, ziyanın ödənilməsi, istifadə edilən nişanın və onun hazırlanması üçün avadanlığın, eləcə də əmtəələrin (əgər qanunsuz istifadə edilən nişanları qoparmaq mümkün deyilsə) müsadirə olunması və ya məhvi haqqında qərar qəbul edilə bilər.

Azərbaycan Respublikasında qeydə alınmamış əmtəə nişanı və coğrafi göstərici barəsində xəbərdaredici işarə istehsal edən şəxs Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada məsuliyyət daşıyır.

Əmtəə nişanı və coğrafi göstərici ilə qanunsuz təchiz edilmiş əmtəələr Azərbaycan Respublikasına gətirilərkən, tranzit mallar istisna olmaqla, onların üzərinə prokurorun, məhkəmənin, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının və ya maraqlı tərəfin tələbi ilə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada həbs qoyulur.

Əmtəənin mənşəyi və ya sahibkarın şəxsiyyəti barədə yalan göstəricilərdən bilavasitə və ya dolayısı ilə istifadə edildikdə də əmtəənin üzərinə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada həbs qoyulur.

Əmtəə nişanı sahibinin və ya lisenziatın nişanı ilə qanunsuz təchiz edilmiş əmtəələr Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhəddindən keçirilərkən onların saxlanması üçün gömrük orqanlarına əsaslandırılmış xahişlə müraciət etmək, əmtəələrin miqdarı və göndərənin adı barədə məlumat almaq hüququ vardır.

Əmtəə nişanının sahibi və ya lisenziatın əmtəələrin həbsi haqqında məhkəmə qərarını və ya məhkəmənin başlanması barədə sənəd təqdim etmədikdə onların saxlanması

xərclərinin ödənilməsi üçün girov qoymadıqda bu cür əmtəələr yalnız 15 gün müddətində saxlanıla bilər.

Əmtəə gömrük sərhəddində qanunsuz saxlanılarsa, onun sahibinə dəyən ziyan təqsirkar tərəfindən ödənilir.

Əmtəələrin keyfiyyəti orijinaldan fərqlənərsə, əmtəə nişanlarından və coğrafi göstəricidən qanunsuz istifadə edən şəxs Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyır.

VI FƏSİL

YEKUN MÜDDƏALAR

Maddə 35. Dövlət rüsumunun ödənilməsi

Əmtəə nişanının və coğrafi göstəricinin qeydə alınması, müvafiq şəhadətnamələrin verilməsi və onlarla bağlı digər hüquqi hərəkətlər üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada dövlət rüsumu ödənilir.

Maddə 36. Xarici hüquqi və fiziki şəxslərin hüquqları

Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələrdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, xarici hüquqi və fiziki şəxslər əmtəə nişanlarına və coğrafi göstəricilərə dair Azərbaycan Respublikasının hüquqi və fiziki şəxsləri ilə bərabər hüquqa malikdirlər.

Maddə 37. Qanunun pozulmasına görə məsuliyyət

Bu Qanunu pozan hüquqi və fiziki şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq məsuliyyət daşıyırlar.

**PATENTƏ, ƏMTƏƏ NİŞANINA
VƏ COĞRAFI GÖSTƏRİCİYƏ DAİR
DÖVLƏT RÜSURLARI**

Dövlət rüsumu tutulmalı olan hərəkətlər	Dövlət rüsumunun məbləği	
	Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları üçün	Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayanlar üçün
1	2	3
1. Bir ixtira, bir sənaye nümunəsi, bir faydalı mobil üçün iddia sənədinin ilkin ekspertizası və ekspertizası	şərti maliyyə vahidinin*) 8,0 misli	80 ABŞ dolları
1.1 Əlavə olaraq çoxbəndli düsturun 1-dən artıq hər asılı olan bəndi üçün	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	40 ABŞ dolları
1.2 Əlavə olaraq çoxbəndli düsturun 10-dan artıq hər asılı olan bəndi üçün	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	10 ABŞ dolları
1.3 Sənaye nümunəsinin 20-dən artıq hər əlavə nümunəsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	10 ABŞ dolları
1.4 İddia sənədinin mətninin 30-dan artıq hər səhifəsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 0,5 misli	1 ABŞ dolları
2. İddia sənədi üzrə ilkinliyin xahiş edilməsi üçün (1 ədəd ilkinlik üçün)	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	30 ABŞ dolları

*) Şərti maliyyə vahidi 2003-cü ilə qədərki dövrdə 5.500 manatdır.

1	2	3
3. İddia sənədinin verildiyi tarixdən bir ay keçdikdən sonra iddia sənədi materiallarında düzəliş və əlavələrin aparılması üçün	şərti maliyyə vahidinin 5,0 misli	25 ABŞ dolları
4. Ekspertizanın sorgusuna cavabın verilmə müddətinin uzadılması üçün (12 aydan artıq olmamaq şərti ilə, hər bir ay üçün)	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	10 ABŞ dolları
5. İddia sənədinə dair məlumatın müəyyən edilmiş müddətdən tez dərci üçün	şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli	45 ABŞ dolları
6. İddia sənədi barədə məlumatın dərci üçün	şərti maliyyə vahidinin 5,0 misli	30 ABŞ dolları
7. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsi barədə məlumat axtarışı aparılması üçün vəsatət verilməsinə görə	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	-
8. Vəsatət əsasında ixtira, faydalı model və sənaye nümunəsi barəsində iddia sənədinin mahiyyətə ekspertizasının aparılması:		
8.1 Bir ədəd ixtira üçün	şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli	100 ABŞ dolları
8.2. Bir ədəd faydalı model üçün	şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli	70 ABŞ dolları

1	2	3
8.2 Bir ədəd sənaye nümunəsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli	70 ABŞ dolları
8.3 Əlavə olaraq çoxbəndli düsturun 1-dən artıq hər asılı olmayan bəndi üçün	şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli	50 ABŞ dolları
8.4 Əlavə olaraq çoxbəndli düsturun 10-dan artıq hər asılı olan bəndi üçün	şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli	20 ABŞ dolları
8.5 Sənaye nümunəsinin 20-dən artıq hər əlavə sənaye nümunəsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli	20 ABŞ dolları
9. İxtira barəsində iddia sənədinin faydalı model barəsində iddia sənədinə çevrilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	20 ABŞ dolları
10. Faydalı model barəsində iddia sənədinin ixtira barəsində iddia sənədinə çevrilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	30 ABŞ dolları
11. Apellyasiya komissiyasına etirazla müraciət edilməsi 11.1. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsinə patent verilmişindən imtina qərarına qarşı 11.2. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsi barədə dərc olunmuş iddia sənədinə qarşı	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli şərti maliyyə vahidinin 5,0 misli	60 ABŞ dolları 15 ABŞ dolları

1	2	3
11.3. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsinə patentin verilməsinə qarşı	şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli	120 ABŞ dolları
<p>12. Ötürülmüş müddətin bərpası</p> <p>12.1. Patent verilməsindən imtina qərarı barədə iddiaçı tərəfindən Apellyasiya komissiyasına cavab verilməsi üçün</p> <p>12.2. Dərc edilmiş iddia sənədi üzrə daxil olan etirazla bağlı iddiaçıya Apellyasiya komissiyasına cavab verilməsi üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 25,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli</p>	<p>40 ABŞ dolları</p> <p>50 ABŞ dolları</p>
<p>13. Sənaye mülkiyyəti obyektinin qeydiyyatı, patentləşdirilməsi və dərc edilməsi ilə bağlı olan hərəkətlər:</p> <p>13.1. İxtira üçün</p> <p>13.2. Faydalı model üçün</p> <p>13.3. Sənaye nümunəsi üçün</p> <p>13.4. Patentə məxsus təsvirin düsturla birlikdə 30-dan artıq hər səhifəsi üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 0,5 misli</p>	<p>100 ABŞ dolları</p> <p>70 ABŞ dolları</p> <p>70 ABŞ dolları</p> <p>1 ABŞ dolları</p>

1	2	3
14. Dərc edildikdən sonra iddia sənədinin materialları ilə tanış olmaq üçün	şərti maliyyə vahidinin 8,0 misli	30 ABŞ dolları
15. Patentın dublikatının və patentə görə hüquqların qismən başqa şəxsə keçməsinə dair patentin verilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	20 ABŞ dolları
16. Verilmiş patentə dəyişikliklər edilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 6,0 misli	20 ABŞ dolları
<p>17. Sənaye mülkiyyəti obyektləri ilə bağlı hüquqların verilməsi barəsində müqavilələrin qeydiyyatına alınması üçün</p> <p>17.1. Bir ədəd ixtira, bir ədəd faydalı model və bir ədəd sənaye nümunəsinə dair iddia sənədi üzrə ayrılıqda hər biri üçün</p> <p>17.2. İxtira, faydalı model, sənaye nümunəsinə görə bir neçə iddia sənədi üçün (birdən artıq hər patent üçün)</p> <p>17.3. İxtira, faydalı model, sənaye nümunəsinin bir neçə patenti üçün (1-dən artıq hər patent üçün)</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>70 ABŞ dolları</p> <p>40 ABŞ dolları</p> <p>70 ABŞ dolları</p>

1	2	3
<p>18. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsi obyektlərindən istifadə hüququnun verilməsi barədə müqavilənin qeydiyyatı alınması üçün</p> <p>18.1. Bir iddia sənədi üçün</p> <p>18.2. Bir neçə iddia sənədi üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>70 ABŞ dolları</p> <p>50 ABŞ dolları</p>
<p>19. Lisenziya müqaviləsinin qeydiyyatı alınması</p> <p>19.1. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsinin hər birinin ayrılıqda bir ədəd patenti üçün</p> <p>19.2. İxtira, faydalı model və sənaye nümunəsinin hər birinin ayrılıqda bir neçə patenti üçün (birdən artıq nəzərdə tutulan hər patent üçün)</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli</p>	<p>100 ABŞ dolları</p> <p>70 ABŞ dolları</p>
<p>20. İddia sənədi və ya patent üzrə hüquqların verilməsinə dair qeydiyyatı alınmış müddətlərdə, yaxud obyektin istifadəsi ilə bağlı qeydiyyatı alınmış lisenziya müqavilələrində dəyişikliklərin edilməsi üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>30 ABŞ dolları</p>

1	2	3
21. İlk istifadəçinin hüquqlarının tanınması məqsədilə onun iddiasına baxılması üçün	şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli	50 ABŞ dolları
22. İxtiraya aid patentin qüvvədə saxlanması üçün 22.1. Üçüncü ildən onuncu ilə kimi 22.2. 11-ci ildən 20-ci ilə kimi	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli, hər artan il üçün 2,0 misli artırmaqla şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli, hər artan il üçün şərti maliyyə vahidinin 3,0 misli artırmaqla	40 ABŞ dolları, hər artan il üçün 20 ABŞ dolları artırmaqla 200 ABŞ dolları, hər artan il üçün 20 ABŞ dolları artırmaqla
23. Faydalı model patentinin qüvvədə saxlanması üçün, 3-cü ildən 10-cu ilə kimi	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli, hər artan il üçün şərti maliyyə vahidinin 2,0 misli artırmaqla	40 ABŞ dolları, hər artan il üçün 20 ABŞ dolları artırmaqla
24. Sənaye nümunəsinə patentinin qüvvədə saxlanması üçün, 3-cü ildən 10-cu ilə kimi	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli, hər artan il üçün şərti maliyyə vahidinin 2,0 misli artırmaqla	40 ABŞ dolları, hər artan il üçün 20 ABŞ dolları artırmaqla
25. Patent qüvvədə olma ilində illik rüsumun ödənilməsilə bağlı ötürülən müddətin 12 aya qədər verilməməsinə görə, hər ay üçün	şərti maliyyə vahidinin 2,0 misli	10 ABŞ dolları,

1	2	3
26. Əmtəə nişanının və ya coğrafi göstəricinin qeydə alınması barədə verilən iddia sənədi üçün (əmtəənin və ya göstərilən xidmətin 5-dən artıq olmayan sinifləri üçün), o cümlədən:	şərti maliyyə vahidinin 60,0 misli (330.000 man), o cümlədən:	130 ABŞ dolları, o cümlədən
26.1. İddia sənədinin illik ekspertizası üçün	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli	30 ABŞ dolları
26.2. İddia sənədinin ekspertizası üçün	şərti maliyyə vahidinin 50,0 misli	100 ABŞ dolları
27. Əmtəənin və xidmətin 5-dən artıq hər sinfi üçün	şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli	40 ABŞ dolları
28. İddiəçinin vəsatəti əsasında "əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanununun 9-12 bəndinə uyğun olaraq müddətin əlavə 2 ay uzadılması üçün	şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli	20 ABŞ dolları
29. Əmtəə nişanına dair ilkinliyin istənilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli	20 ABŞ dolları
30. Əmtəə nişanına və coğrafi göstəriciyə dair verilmiş iddia sənədi materiallarında düzəlişlərin aparılması, əlavələrin edilməsi üçün:	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli	20 ABŞ dolları

1	2	3
31. Ekspertizanın sorğusuna cavab verilmə müddətinin uzadılması üçün	şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli	25 ABŞ dolları
32. Əmtəə nişanına və coğrafi göstəriciyə dair iddia sənədinin verilən tarixdən bir ay ərzində ekspertizanın aparılması üçün:	şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli	70 ABŞ dolları
33. Ötürülmüş müddətin bərpası ilə bağlı iddia sənədi barədə ekspertizanın qərarı ilə razı olmadıqda Apellyasiya komissiyasına etiraz verilməsi üçün:	şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli	30 ABŞ dolları
<p>34. Apellyasiya komissiyasına etiraz verilməsi</p> <p>34.1. Əmtəə nişanına dair iddia sənədinə baxılma barədə ilkin ekspertizanın rədd qərarına qarşı</p> <p>34.2. Əmtəə nişanına dair iddia sənədi barəsində ekspertizanın qərarına qarşı</p> <p>34.3. Coğrafi göstəriciyə dair iddia sənədinə baxılma barədə ilkin ekspertizanın rədd qərarına qarşı</p> <p>34.4. Coğrafi göstəriciyə dair iddia sənədi barəsində ekspertizanın qərarına qarşı</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 50,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli</p>	<p>30 ABŞ dolları</p> <p>30 ABŞ dolları</p> <p>30 ABŞ dolları</p> <p>70 ABŞ dolları</p>

1	2	3
34.5. Qeydə alınmış əmtəə nişanına qarşı	şərti maliyyə vahidinin 70,0 misli	150 ABŞ dolları
34.6. Qeydə alınmış coğrafi göstəriciyə qarşı	şərti maliyyə vahidinin 70,0 misli	100 ABŞ dolları
35. Qeydə alınması, məlumatın dərci və şəhadətnamənin verilməsi üçün		
35.1. Əmtəə nişanı üçün	şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli	150 ABŞ dolları
35.2. Coğrafi göstərici üçün	şərti maliyyə vahidinin 25,0 misli	70 ABŞ dolları
36. Reyestrdə və şəhadətnamədə qeydiyyatla bağlı məlumatlarda dəyişikliklər edilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 20,0 misli	50 ABŞ dolları
37. Əmtəə nişanı və coğrafi göstəriciyə dair şəhadətnamənin dublikatının və əmtəə nişanına hüquqların qismən başqa şəxsə keçməsinə dair şəhadətnamənin verilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 9,0 misli	-
38. Sənaye mülkiyyəti obyektinin reyestr məlumatlarından çıxarış verilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	15 ABŞ dolları

1	2	3
<p>39. Əmtəə nişanına dair hüquqların verilməsi barədə müqavilənin qeydiyyatı üçün</p> <p>39.1. İddia sənədi üzrə bir ədəd əmtəə nişanı üçün</p> <p>39.2. İddia sənədi üzrə bir neçə ədəd əmtəə nişanı üçün (1-dən artıq hər əmtəə nişanı üçün)</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 30,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli</p>	<p>70 ABŞ dolları</p> <p>80 ABŞ dolları</p>
<p>40. Lisenziya müqavilələrinin qeydə alınması</p> <p>40.1. Bir ədəd əmtəə nişanı üçün</p> <p>40.2. Birdən artıq hər əmtəə nişanı üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 70,0 misli</p> <p>şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli</p>	<p>150 ABŞ dolları</p> <p>100 ABŞ dolları</p>
<p>41. Əmtəə nişanı barəsində qeydə alınmış lisenziya müqavilələrində, hüquqların verilməsi barədə müqavilələrdə dəyişikliklərin aparılması üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>ABŞ dolları</p>
<p>42. Qeydiyyatın qüvvədə olma müddəti qurtarıqdan sonra onun müddətinin uzadılması</p> <p>42.1. Əmtəə nişanı üçün</p>	<p>şərti maliyyə vahidinin 85,0 misli</p>	<p>250 ABŞ dolları</p>

1	2	3
42.2. Coğrafi göstərici üçün	şərti maliyyə vahidinin 40,0 misli	100 ABŞ dolları
42.3. Kollektiv nişan üçün	şərti maliyyə vahidinin 130,0 misli	300 ABŞ dolları
43. Qeydiyyatın qüvvədəolma müddəti keçdikdən sonra müddətin uzadılması üçün verilən 6 aya görə, hər ay üçün		
43.1. Əmtəə nişanı üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	10 ABŞ dolları
43.2. Coğrafi göstərici üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	10 ABŞ dolları
43.3. Kollektiv nişan üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	10 ABŞ dolları
44. Patent müvəkkiliyyə namizədin patent müvəkili kimi attestasiya olunması üçün	şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli	-
45. Patent müvəkilinin qeydiyyata alınması üçün	şərti maliyyə vahidinin 8,0 misli	-
46. Patent müvəkilinə şəhadətnamə verilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 8,0 misli	-
47. Qeydiyyata alınmış patent müvəkili barəsində məlumatların dərc edilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 4,0 misli	

1	2	3
48. Atestasiya komissiyasının qərarına görə, Apellyasiya komissiyasına etiraz etmək üçün	şərti maliyyə vahidinin 15,0 misli	-
49. İxtiraya görə patent alınması üçün Avrasiya Patent İdarəsinə iddia sənədinin verilməsinə görə (formal əlamətlər üzrə ekspertizanın tələblərinə uyğunluğun yoxlanması)	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli	-
50. Azərbaycan Respublikasına aid Avrasiya patentlərinin qüvvədə saxlanması üçün 50.1. 3 ildən 10 ilə kimi 50.2. 11 ildən 20 ilə kimi	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli hər artan il üçün şərti maliyyə vahidinin 2,0 misli artırımla 40 ABŞ dolları hər növbəti il üçün	-
51. Patent Kooperasiyası haqqında müqaviləyə müvafiq olaraq iddia sənədinin alınması və Ümumdünya İntellektual Mülkiyyət Təşkilatının (WIPO) Beynəlxalq Bürosuna göndərilməsi üçün	şərti maliyyə vahidinin 10,0 misli	-

1	2	3
<p>52. İddiəçinin xahişi ilə bir ədəd milli iddia sənədinin və ya onun barəsində məlumatların (Patent Kooperasiya müqaviləsinin təlimatının 17.1 (v) qaydası, ilkin sənəd)) təsdiqlənmiş surətinin Ümumdünya İntellektual Mülkiyyət Təşkilatının Beynəlxalq Bürosuna göndərilməsi üçün</p>	<p>şerti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>–</p>
<p>53. Nişanın beynəlxalq qeydiyyatı barədə sazişə uyğun olaraq (Madrid sazişi) əmtəə nişanının beynəlxalq qeydiyyatı üçün iddia sənədlərinin verilməsinə görə</p> <p>53.1. İlkin qeydiyyata görə</p> <p>53.2. Təkrar qeydiyyata görə</p>	<p>şerti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p> <p>şerti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>–</p> <p>–</p>
<p>54. Əmtəə nişanının beynəlxalq qeydiyyatının qüvvədə olma müddətinin uzadılması üçün</p>	<p>şerti maliyyə vahidinin 10,0 misli</p>	<p>–</p>

**RESPUBLIKA ƏRAZİSİNDƏ İXTİRALARIN
İSFADƏSİNƏ DAİR FİZİKİ VƏ (YAXUD)
HÜQUQİ ŞƏXSLƏRLƏ MÜSTƏSNA
LİSENZİYANIN ALINMASI VƏ SATILMASI-
NIN NÜMUNƏVİ
MÜQAVİLƏSİ**

Preambula

Müqavilədə «**Lisenziar**» (lisenziya verən) adlandırılan _____ fiziki şəxslə
/soyadı, adı, atasının adı/

və _____ hüquqi şəxslə,
/hüquqi şəxsin tam adı/

Müqavilədə «**Lisenziat**» (lisenziya alan, saxlayan) adlandırılan _____ fiziki şəxslə
/soyadı, adı, atasının adı/

və _____ hüquqi şəxslə bağla-
nan
/hüquqi şəxsin tam adı/

müqavilə əsasında aşağıdakılar nəzərə alınır.

1. **Lisenziar** _____

aid olan _____ № -li patentin sahibidir.

2. **Lisenziat** məhsulun hazırlanması, idxalı, satışı, istehsalı və həmçinin patentlə qorunan üsulun tətbiqi məqsədilə bu müqavilənin şərtləri əsasında _____ № -li patentin lisenziyasını almaq istəyir.

Tərəflər aşağıdakılar barədə razılığa gəlmişlər:

Maddə. 1. Terminlərin təyini

Bu müqavilədə istifadə olunan aşağıdakı terminlər ifadə edir:

1.1. «Patent» Lisenziar tərəfindən alınan müəyyən milli patent və həmçinin patentin alınması üçün verilmiş iddia sənədi (əlavə № 1).

1.2. «Lisenziya əsasında hazırlanan məhsul»

1.3. «Xüsusi məhsul» - müqavilənin 1.2. bəndinə aid olmayan, lisenziar tərəfindən patentlə qorunan ixtiranın istifadəsi əsasında əlavə olaraq işlənən məhsul.

1.4. «Xüsusi avadanlıq» - Lisenziyada qeyd edilmiş məhsulu hazırlamaq üçün vacib olan avadanlıq (əlavə № 2).

1.5. «Məxvilik» - təsadüfən və qəsdən lisenziya ilə alınan patentlərə dair məlumatların üçüncü şəxsə verilməsinə qarşı tədbirlər.

1.6. «Hesabat dövrü» - hazırki lisenziya müqaviləsinin qüvvəyə mindiyi dövrdən başlayaraq hər _____ aylar dövründə müqavilənin şərtlərini yerinə yetirmək üçün Lisenziyatın fəalliyətini göstərən rəsmi hesabat.

1.7. «Ərazi» - mövcud inzibati-ərazi bölgüsü və ya sənaye sahəsi.

1.8. «Netto ödənişi» - Lisenziar tərəfindən verilən bütün xalis gəlir və vergi xərcləri.

Maddə 2. Müqavilənin predmeti

2.1. Hazırki müqavilənin qüvvədə olduğu dövrdə Lisenziyatın ödədiyi məbləğ əsasında Lisenziar patentlə qorunan ixtiranın istifadəsi üzrə müstəsna lisenziya verir.

Bununla əlaqədar olaraq Lisenziyata aşağıdakı imtiyazlar verilir:

- lisenziya və ya xüsusi məhsul (qismən, vacib hallarda Lisenziar tərəfindən ərazidə istifadə olunan xüsusi avadanlıq, komplektləşdirici qovşaqlar, hissələr və xammal) əsasında məhsulun hazırlanması, tətbiqi, gətirilməsi, satışı üçün

tövsiyə edilməsi; satışı və digər istehsalat məqsədilə istifadəsi.

Hazırkı müqavilədə Lisenziata verilməmiş imtiyazlar dairəsində Lisenziar yuxarıda göstərilən ixtirarı istifadə edə bilər.

2.2. Müqavilənin 1-2 bəndinə uyğun olaraq Lisenziar ixtirarı tam istifadə etmək üçün lazımı texniki və digər sənədləri Lisenziata təqdim edir, texniki və digər xarakterli köməklik göstərir, vacib hallarda nümunələr və materiallar, həmçinin xüsusi avadanlıqlar hazırlayıb verir.

Maddə 3. Texniki sənədlər

3.1. Lisenziar lisenziya əsasında məhsulun istehsalı üçün vacib olan texniki sənədləri (əlavə №3) dilində _____

(verilmə yerinin ünvanı)

nüsxədə, müqavilə qüvvəyə mindikdən _____ (ay, gün) sonra lisenziatın səlahiyyətli nümayəndəsinə verir.

3.2. Texniki sənədlər verilərəkən hər iki tərəfin səlahiyyətli nümayəndəsinin imzası ilə təhvil-təslim aktı tərtib edilir. Əgər Lisenziat və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsi texniki sənədlərin verilməsi üçün qəbul edilmiş yerə vaxtında gəlməzsə, Lisenziar lisenziatın hesabına həmin sənədləri poçtla ona göndərir.

Aktın imzalandığı və ya sənədlərin poçtla göndərilməsinə dair qəbzın üzərindəki poçt şampının tarixi sənədlərin Lisenziata verilməsi tarixi hesab olunur.

3.3. Lisenziat texniki sənədlərin göndərilməsi vaxtı və ya həmin sənədləri aldığı vaxtdan başlayaraq 3 ay müddətində çatışmamazlıq və səhvlər aşkar edərsə, bu barədə Lisenziara yazılı məlumat verir. Məlumatın alındığı tarixdən başlayaraq 3 həftə müddətində Lisenziar lazımı qeydləri düzəltməyə borcludur. Belə olduqda texniki sənədlərin verilməsi vaxtı düzəldilmiş variantın göndərilməsi tarixindən hesablanır.

Maddə 4. Təkmilləşdirmə və yaxşılaşdırma

4.1. Hazırkı müqavilənin qüvvədə olduğu dövrdə tərəflər patentə, lisenziya ilə istehsal olunan məhsula və xüsusi məhsula dair edilmiş təkmilləşmələr və yaxşılaşdırmalar barədə bir-birinə gecikmədən məlumat verməyi öz öhdələrinə götürürlər.

4.2. Tərəflər ilk növbədə bütün təkmilləşdirmə və yaxşılaşdırma barəsində məlumatları bir-birinə təklif edirlər. Onların verilməsi qaydaları əlavə olaraq razılaşıdırılır. Əgər təkmilləşdirmələr hər hansı tərəfin patenti və ya patentə aid iddia sənədi ilə qorunursa, hüquqi cəhətdən də ona məxsusdur.

Əgər tərəflərdən biri verilmiş təkmilləşdirmələri qəbul etməzsə və ya həmin təklifə rəsmi cavab verməzsə, o zaman təklif edən tərəfin onları _____ ay müddətində üçüncü şəxsə təklif etmək hüququ vardır.

Maddə 5. Öhdəlik və məsuliyyət

5.1. Lisenziar bəyan edir ki, bu müqavilənin imzalandığı anda hazırkı lisenziyanın pozulmasına hüquqi əsası olan üçüncü şəxs ona məlum deyildir.

5.2. Lisenziar bəyan edir ki, müqavilə ilə verilmiş lisenziya əsasında Lisenziyanın müəssisəsində (müəssisələrində) məhsulu istehsal etmək olar. Bu halda hazırkı müqavilədə verilmiş göstəricilərə o vaxt nail olmaq mümkündür ki, Lisenziat tərəfindən Lisenziarın verdiyi texniki şərtlərə və təlimatlara tam əməl edilsin.

Məhsulun lisenziyadakı mexaniki, texnoloji, texniki-iqtisadi və digər göstəriciləri hazırkı müqavilənin əlavəsində (əlavə № 4) verilir.

5.3. Lisenziar bəyan edir ki, Lisenziyata verilən texniki və digər sənədlər qüvvədə olan milli standartlar və digər rəsmi sənədlər əsasında keyfiyyətli və tam formada hazırlanacaqdır.

5.4. Lisenziat alınmış texniki sənədlərə və təlimatlara

tam uyğun olaraq məhsulun lisenziya əsasında hazırlanmasını öhdəsində götürür.

5.5. Yuxarıda göstərilən şərtlərə əməl etməyən tərəf digər tərəfə dəymiş zərər üçün _____miqdarında ödəniş verməlidir.

5.6. Hazırkı müqavilənin 3-cü bəndinə uyğun olaraq Lisenziar texniki sənədləri və digər informasiyaları vaxtında vermədikdə Lisenziata _____ məbləği qədər,

/sözlə/

lakin _____ az olmayaraq çərimə verməlidir.

/sözlə/

Maddə 6. Lisenziya əsasında məhsul istehsalının öyrənilməsi üçün texniki kömək

6.1. Lisenziar lisenziya əsasında məhsulun istehsalı, həmçinin Lisenziatın əlaqədar işçi heyətini məhsulun hazırlanması və tətbiqinin metodları və üsullarını öyrətmək üçün Lisenziatın xahişi ilə öz mütəxəssislərinin ezam edilməsi barədə _____ ay əvvəl yazılı xahiş göndərir.

6.2. Lisenziat lisenziarın mütəxəssislərini ezam edildiyi müddətdə mehmanxanada yerlə, işə gedib-gəlmək üçün nəqliyyat vasitələrilə, telefon-teleqraf və kompüter xidmətilə və digər razılaşdırılmış xidmət növlərilə təmin edir.

6.3. Vaçib texniki kömək məqsədilə mütəxəssislərin ezam olunması xərçləri (dəmir yol nəqliyyatı və təyyarə bileti xərçləri, bir adama görə baqaj _____ kq, mütəxəssisin ixtisas dərəcəsiindən asılı olaraq mükafatların miqdarı və s.) üçün Lisenziat _____ manat əmək haqqı

/sözlə/

müəyyən edir.

Lisenziarın mütəxəssislərinin Lisenziatın müəssisələrində olduğu müddətdə bütün xərçləri Lisenziat öz üzərinə götürür.

6.5. Lisenziatın xahişi ilə və onun xərci hesabına Lisenziar lisenziya üzrə istehsal olunacaq məhsulun nümunəsini və materialları, həmçinin məhsulun istehsalı üçün xüsusi

avadanlıqları hazırlayıb verir. *)

Maddə 7. Ödəniş

7.1. Hazırkı müqavilədə lisenziya imtiyazının verilməsinə, texniki sənədlərə və digər informasiyalara (əlavə 4) görə Lisenziat aşağıdakı şərtlər daxilində Lisenziara məbləğ ödəyir.

Variant I.

(tərəflərin razılığı əsasında birdəfəlik və ya mərhələlərə ödəniş nəzərdə tutulur)

a) _____ tarixindən başlayaraq _____ gün müddətində Lisenziat _____ miqdarında məbləğ (rəqəmlə və sözlə) ödəmək üçün Lisenziar üç nüsxədə haqq-hesab sənədi təqdim edir. Lisenziatın bank hesabı _____

b) Müqavilənin qüvvəyə minməsi vaxtından başlayaraq _____ gün müddətində Lisenziarın üç nüsxədə təqdim etdiyi hesab əsasında _____ №-li hesaba Lisenziat _____ həcmində məbləğ ödəyir (məbləğ rəqəmlə və sözlə göstərilir). Lisenziatın bank hesabı _____

v) Lisenziat _____ gün müddətində üç nüsxədə haqq-hesab sənədi, təhvil-təslim aktı və ya qəbzın surəti təqdim edildikdə və texniki sənədlərin qəbul edilməsi tarixindən başlayaraq _____ gün müddətində _____ məbləğ ödəyir (məbləğ rəqəmlə və sözlə ifadə edilir).

d) Lisenziat istehsala (seriya ilə istehsala) başladığı tarixdən etibarən _____ gün müddətində Lisenziara _____ miqdarında məbləğ ödəyir (məbləğ rəqəmlə və sözlə ifadə edilir). Lisenziatın bank hesabı _____.

*) Əgər Lisenziar fiziki şəxsdirsə (vətəndaşırsa) 6.4 və 6.5 bəndlər müqavilədə yazılır.

Variant 2.

(birdəfəlik və mərhələlərdə ödəniş və sonralar müqavilənin qüvvədə olduğu dövrdə cari ödəniş nəzərdə tutulur)

a) _____ manat (rəqəmlə və sözlə) miqdarında ilkin məbləğ hazırkı müqavilə qüvvəyə mindiyi tarixindən başlayaraq _____ gün müddətində ödənilir. Lisenziarın bank hesabı _____ lisenziya üzrə istehsal olunan məhsulun satış qiymətinin _____ % -i cari köçürmə (royalti) yolu ilə Lisenziara ödənilir.

və yaxud

- lisenziya əsasında hazırlanan hər məhsul vahidi (əddi, kiloqrammı və s.) hesabla cari köçürmə (royalti) _____ manat (rəqəmlə və sözlərlə) miqdarında və Lisenziat tərəfindən hazırlanan və reallaşdıran hər xüsusi məhsul vahidi üçün Lisenziara _____ manat (rəqəmlə və sözlərlə) ödənilir.*)

Müqavilə bağlayan tərəflərin razılığı ilə ilkin ödəniş olmadan ancaq royalti ödənilə bilər.

b) _____ manat (rəqəmlə və sözlərlə) miqdarında ilkin ödəniş onlardan: _____ üç nüsxədə haqq-hesab sənədi təqdim etdikdə (Lisenziarın bank hesabı _____) hazırkı müqavilənin qüvvəyə mindiyi tarixdən başlayaraq _____ gün müddətində _____ manat (rəqəmlə və sözlərlə) ödəniş (ödəniş forması: inkasso, təcili ödəmə, növbəti aksent və s.)

- hazırkı müqavilənin 3-cü maddəsinə əsasən texniki sənədlər verildikdən sonra _____ gün müddətində _____ manat (rəqəmlə və sözlərlə) miqdarında ödəniş. Təhvil-təslim aktının və ya poçt qəbzinin surətini haqq-hesab sənədinə əlavə etməklə ödəniş deyilən qaydada aparılır (bənd 3.2).

- 2-ci variantın «a» bəndində nəzərdə tutulduğu kimi,

*) Müqavilə bağlayan tərəflərin razılığı ilə ilkin ödəniş olmadan ancaq royalti ödənilə bilər.

cari köçürmə (royalti) \$-la və ya manat hesab ilə ödənilir.

7.2. Cari köçürmə (royalti) Lisenziat tərəfindən _____ gün müddətində icra edilir.

7.3. Hazırkı müqavilədə göstərilmiş bütün ödəniş Lisenziarın xeyrinə xalis (netto) ödəniş kimi başa düşülməlidir.

7.4. Hazırkı müqavilə qüvvədən düşdüyü tarixdən sonra onun əsas maddələri bütün ödəniş tamamilə təqdim edildiyi və onun qüvvədə olduğu müddətdə götürülən öhdəliklər yerinə yetirildiyi vaxta qədər tətbiq edilir.

Maddə 8. İnformasiya və hesabat*)

8.1. Lisenziat hesabat dövründən sonrakı _____ gün müddətində Lisenziara lisenziya əsasında istehsalın həcmi, məhsulur reallaşdırılması, xüsusi məhsulun həcmi, həmçinin məhsulun və xüsusi mühasibat məlumatları verir.

8.2. Hazırkı müqavilənin 1.6-cı bəndinə uyğun olaraq Lisenziarın Lisenziatın müəssisəsində lisenziya əsasında məhsulun və xüsusi məhsulun istehsalına və reallaşdırılmasına dair məlumatları yoxlamaq hüququ vardır. Lisenziat belə yoxlamalar üçün tam şərait yaratmağı öz öhdəsinə götürür.

Maddə 9. Məxviliyin təmin edilməsi

9.1. Tərəflər lisenziya əsasında istehsal olunacaq məhsula və xüsusi məhsula dair texniki sənədlərin və informasiyaların məxviliyini təmin etməyi öhdələrinə götürürlər.

Tərəflər qarşılıqlı razılıq olmadan göstərilən məlumatları tam və qismən açılmasına və üçüncü bir şəxsin onlarla tanış olmasına qarşı bütün tədbirləri görməyi öhdələrinə götürürlər.

9.2. Texniki sənədlərlə və informasiyalarla ancaq Lisenziatın müəssisəsinin əlaqədar mütəxəssisləri və lisenziya əsasında məhsulun istehsalı ilə bağlı olan tərəflər (partnyor-

*) Ödəniş 7-ci maddə üzrə aparıldıqda müqavilədə 8-ci maddə yazılır. Digər hallarda bu maddə müqavilədə verilmir.

lar) tanış ola bilərlər.

9.3. Lisenziar və kooperasiya üzrə onunla bağlı olan tərəflər (partnyorlar) göstərilən sənədlərin və informasiyanın mahiyyətini kənar obyektlərə açarsa, bununla əlaqədar olan dəymiş ziyan Lisenziat tərəfindən Lisenziara ödənilir. Belə məsuliyyəti Lisenziar da daşıyır.

Maddə 10. Verilmiş hüququn qorunması

10.1. Hazırkı müqavilənin bütün qüvvədə olduğu müddətdə Lisenziat Lisenziarın patent üzərindəki tam hüququnu təsdiq edəcəkdir.

10.2. Lisenziar hazırkı müqavilənin qüvvədə olduğu dövrdə patentlərin qüvvədə saxlanmasını öz öhdəsinə götürür.

Əgər Lisenziar patentlərin qüvvədə olması müddətini dayandırmaq istəyərsə, əvvəlcə Lisenziata bu barədə məlumat verməlidir. Bu halda hazırkı müqavilənin şərtlərinə əsasən tərəflər öz münasibətlərini aşağıdakı formada tənzim edir

10.3. Lisenziar tərəfindən qorunan patentin üçüncü şəxs tərəfindən qanunsuz istifadəsi Lisenziata məlum olarsa, bu barədə Lisenziara məlumat verilməlidir.

10.4. Lisenziat Lisenziarın öz ölkəsindən patent almış ixtiralarını xarici ölkələrdə patentləmək qərarına gələrsə, bu barədə Lisenziara məlumat verilməlidir. Bu halda Lisenziar Lisenziatın marağını nəzərə alaraq xarici ölkələrdə öz ixtiralarının hüquqi qorunması barədə qərar qəbul edir.

Xarici ölkələrdə ixtiraların patentlənməsi üçün xərclərin tərəflər arasında bölüşdürülməsi əlavə bağlaşma əsasında müəyyən edilir.

10.5. Lisenziat lisenziya əsasında istehsal olunan məhsulun və xüsusi məhsulun xarici ölkələrdə lisenziya satışı qərarına gələrsə, bu barədə Lisenziara məlumat verir. Bu halda tərəflər xarici valyuta ödənişin bölüşdürülməsi barədə əlaqədar razılığa gəlirlər.

10.6. Lisenziat lisenziya əsasında istehsal olunan məhsulu və ya xüsusi məhsulu xarici ölkələrə ixrac etmək istəyirsə, bu barədə də Lisenziara məlumat verilməlidir. Bu halda Lisenziarın mənafeyinə uyğun olan qayda və valyuta ödənişi tərəflər arasında əlavə olaraq razılaşıdırılır.

Maddə 11. Reklam

Lisenziat öz müəssisəsində lisenziya əsasında hazırlanan məhsulun üzərində Lisenziarın lisenziyası əsasında buraxıldığını göstərməyi öz öhdəsində götürür.

Lisenziat tərəfindən Lisenziarın əmtəə nişanının istifadəsi məsələsi tərəflər arasında əlavə müqavilə əsasında razılaşıdırılır.

Maddə 12. Mübahisələrin həlli

12.1. Hazırkı müqavilədə nəzərdə tutulan məsələlər barəsində Lisenziarla Lisenziat arasında mübahisələr olarsa, tərəflər onları danışıqlar yolu ilə həll etməyi öz öhdələrinə götürürlər.

12.2. Əgər göstərilən mübahisələri danışıqlar yolu ilə həll etmək mümkün olmazsa, onlara _____ yolu ilə baxılmalıdır (əgər tərəflərdən biri fiziki şəxsdirsə, məhkəmə qaydası ilə, əgər müqavilə bağlayan tərəflərin hər ikisi hüquqi şəxsdirsə arbitrac yolu ilə mübahisələrə baxılır).

Maddə 13. Müqavilənin qüvvədə olma müddəti

13.1. Hazırkı müqavilə _____ il müddətinə bağlanmışdır və Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyində qeydiyyatdan keçiyi tarixdən qüvvəyə minir.

13.2. Əgər digər tərəf müqavilənin hər hansı maddəsini pozarsa, tərəflərdən hər biri hazırkı müqaviləni vaxtından əvvəl ləğv etmək hüququna malikdir və bu barədə əvvəlcə yazılı xəbərdarlıq etməlidir. Lakin öz öhdəliyinə əməl etməyən tərəfə həmin nöqsanları düzəltmək üçün _____ ay

vaxt verilməlidir.

13.3. Əgər hazırkı müqavilənin vaxtından əvvəl ləğvi Lisenziat tərəfindən götürülmüş öhdəliyin pozulmasına gərəkdirsə, o zaman bu müqavilənin 2.1 bəndinə uyğun olaraq Lisenziat ixtirarı hər cür istifadə etmək hüququndan məhrum edilir və bütün texniki sənədləri Lisenziara qaytarmalıdır.

13.4. Patentin tam və qismən qeyri-həqiqiliyinin sübut edildiyi və ya hazırkı müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdən əvvəl patentin qüvvədə olmasının vaxtından əvvəl ləğv edildiyi hallarda tərəflər öz münasibətlərini aşağıdakı formada tənzim edir

(hazırkı müqavilənin 10-cu maddəsinin 10.1 və 10.2 bəndləri nəzərə alınmaqla).

13.5. Hazırkı müqavilənin qüvvədə olma müddəti qurtarıqdan sonra 2.1 bəndinə əsasən Lisenziatın bu müqavilə həcmində ixtirarı pulsuz istifadə hüququ vardır. *) Bu halda məxvilik haqqında öhdəlik öz qüvvəsini saxlayır.

Maddə 14. Digər şərtlər

14.1. Hazırkı müqavilədə nəzərdə tutulan şərtlər istisna olmaqla bir tərəfin hüquq və vəzifələri digər tərəfin yazılı razılığı olmadan digər fiziki və hüququ şəxsə verilə bilməz.

14.2. Hazırkı müqavilədə də bütün dəyişiklik və əlavələr yazılı formada edilməli, səlahiyyəti olan şəxslər tərəfindən imzalanmalı və əlaqədar rəhbər orqanlarla razılaşdırılmalıdır.

14.3. Hazırkı müqavilədə nəzərə alınmayan və konkret iş prosesində meydana çıxan bütün məsələlərə Azərbaycan Respublikasının Patent haqqında qanunu, əlaqədar mülki və mülki-prosessual məsələləri əsasında həll edilməlidir.

14.4. Hazırkı müqavilədə göstərilən 1-4-cü əlavə-

*) Əgər digər şərtlər razılaşdırılmamışdırsa, müqavilədə bu bənd verilməlidir.

lər _____ səhifədədir və müqavilənin ayrılmaz hissəsidir.

14.5. Hazırkı müqavilə “ _____ ” _____ 200 il tarixində _____ şəhərində (rayonunda) iki nüsxədə hazırlanıb və imzalanmışdır. Hər iki nüsxə eyni hüquqi qüvvəyə malikdir. Lisenziya Respublikanın Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyində qeyddən keçirilməlidir.

Tərəflərin hüquqi ünvanı.

Lisenzar _____

Lisenzat _____

Əlavələr

Əlavə 1. İddia sənədlərinin və patentlərin siyahısı.

Əlavə 2. Xüsusi avadanlıqların siyahısı.

Əlavə 3. Texniki sənədlər

Əlavə 4. Lisenziya üzrə məhsulun mexaniki, texnoloji, texniki-iqtisadi və digər göstəriciləri.

Lisenzar tərəfindən

Lisenzat tərəfindən

**BEYNƏLXALQ PATENT LİSENZİYASININ
NÜMUNƏVİ MÜQAVİLƏ FORMASI*)**

Preambula

Sonrakı maddələrdə Lisenziar /Lisenziya verən/
_____ ölkədə yerləşən
və _____ adlanan müəssisədə
/firmada, şirkətdə, kompaniyada və s./

_____ vəzifəsində işləyən
səlahiyyətli nümayəndə _____

Sonrakı maddələrdə Lisenziat /Lisenziya
alan/
_____ ölkədə yerləşən və
_____ adlanan müəssisədə
/şirkətdə, firmada, kompaniyada və s./

_____ vəzifəsində işləyən səlahiyyətli nümayəndə
_____ hazırkı müqaviləni ona görə
bağlayırlar ki;

Lisenziar _____ Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya «Patent» üzrə Dövlət Agentliyi tərəfindən _____ tarixində verilmiş _____ №-li patentin /patentlərin/ sahibidir və həmin patentin /patentlərin/ istifadəsi üzərində tam hüquqa malikdir.

A. Lisenziar göstərilən patentə /patentlərə/ əvvəllər heç bir lisenziya verməmişdir.

B. Göstərilən patentə /patentlərə/ qeyri-müstəsna lisenziya aşağıdakı ölkələrdə yerləşən müəssisələrə verilmişdir.*

* Konkret vəziyyətdən asılı olaraq müqavilədə A və B variantlarından biri seçilir, digəri nəzərə alınmır.

_____ ölkə _____ müəssisə
_____ ölkə _____ müəssisə

Hazırkı lisenziyanın predmeti _____ №-li ixtiraya /ixtiralara/ alınmış patent /patentlər/ və onun /onların/, istehsalatda tətbiqi üçün bəzi istehsalat sirləridir /nou-haular/.

Göstərilən patent /patenlər/ və nou-haular patent sahibi tərəfindən istifadə edilmişdir /edilməmişdir/*), lakin ikinci hüquqi və fiziki şəxs tərəfindən məhsul istehsalında bu müqavilə bağlanan tarixə qədər reallaşdırılmamışdır.

Lisenziar göstərilən _____ №-li patent /patentlər/ və onunla əlaqədar olan nou-haunun tətbiqi nəticəsində aşağıdakı məhsulu /məhsulları/ istehsal etmişdir.

Tərəflər aşağıdakı məsələlər üzrə razılığa gəlmişlər:

Maddə 1.

Tətbiq

1. Texniki tətbiq dairəsi

A. Lisenziya ixtiranın /ixtiraların/ preambula hissəsində göstərilmiş sahələrdə, həmçinin ixtiranın /ixtiraların/ tətbiq edilməsi mümkün olan bütün sahələrə aiddir.

B. Bu lisenziya predmeti aşağıdakı sahələrə tətbiq edilə bilər.

Tərəflər heç bir əlavə şərt qoymadan ixtiranın

*) Əgər lisenziar tərəfindən patent (patentlər) və əlaqədar nou-hau təcürbi istifadə edilməmişdirsə, yuxarıdakı cümlədə «edilmişdir» sözü «edilməmişdir» sözü ilə əvəz edilir, «lakin» sözü və növbəti abzasda olan cümlə atılır (yazılır).

/ixtiraların/ bu müqavilə bağlanan tarixə qədər məlum olmayan, lakin sonralar tətbiq edilməsi mümkün olan və onların tətbiq etmək istədikləri sahələrə dair bir-birinə açıq məlumat verməlidir.

1.2.Lisenziyanın növü

A. Bu müqavilədə müstəsna lisenziyadan söhbət gəlir:

a/ Lakin Lisenziar lisenziya predmetinin məzmunu dairəsində məhsul hazırlamaq /istehsal etmək/ və bu müqavilənin 2-ci maddəsində göstərilən ölkələrə satmaq hüququnu özündə saxlayır.

b/ Müstəsna lisenziya predmeti Lisenziar tərəfindən istifadə edilə bilməz.

B. Bu müqavilədə natamam /qeyri-müstəsna/ lisenziyadan söhbət gəlir.

A/ Lisenziar bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetini eyni hüquqla və şərtlərlə üçüncü fiziki və ya hüquqi şəxslərlə də verə bilər. Hazırkı Lisenziatın belə lisenziyalara etiraz etmək hüququ yoxdur. Lakin bütün lisenziatlar üçün eyni imkan və şərait yaratmağı Lisenziar öz öhdəsinə götürür.

Bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmeti məhsul istehsalı /emalı/ və satışı üçün verilir. Lisenziya predmeti Lisenziat tərəfindən digər hüquqi və fiziki şəxslərə verilə bilməz. Lisenziat həmçinin bu lisenziya predmetinə aid olan hüquq və öhdəliklərini üçüncü fiziki və ya hüquqi şəxslərə verə bilməz. Lisenziatın yazılı razılığı olmadan bu lisenziyanı öz müəssisəsinin aktivinə yazma bilməz.

1.3. Süblislenziya

A. Lisenziat bu lisenziya predmetinə süblislenziya vermək hüququna malikdir.

B. Lisenziat ancaq Lisenziarın yazılı razılığı olduqda süblislenziya verə bilər. Lisenziar ancaq ciddi əsaslar olduqda süblislenziya verilməsinə etiraz edə bilər.

B. Lisenziatın bu lisenziya predmetinə süblislenziya verməsinə hüququ yoxdur.*1

Maddə 2.

Müqavilənin əhatə etdiyi ərazi:

2.1. Bu lisenziya aşağıdakı ölkələrdə istifadə /tətbiq/ edilmək üçün verilir _____

Lisenziat bu lisenziya predmetini qorumaq hüququ olmayan dövlətlər /ölkələr/ daxil olmaqla, digər ölkələrə də Lisenziya predmeti əsasında məhsul ixrac edə bilməz.

2.2. A. Lisenziat ancaq aşağıdakı ölkələrə məhsul ixrac edə bilər. Belə ki, həmin ölkələrdə bu müqavilənin obyektini olan ixtira /ixtiralar/ patentlə qorunur /və ya qorunmur/ _____

2.2. B. Lisenziat aşağıdakı ölkələr istisna olmaqla, digər bütün ölkələrə Lisenziya predmeti əsasında məhsul ixrac edə bilər. Həmin ölkələrdə bu müqavilənin obyektini

*Lisenziya predmetinin hansı sahələri və təyinatı üzrə süblislenziya verilməsinin qadağan olunması «B» variantında dəqiq göstərilməlidir.

olan ixtira /ixtiralar/
qorunur və ya qo-
run-
mur/ _____

2.3. A. Yuxarıda bu müqavilənin /2.2. bəndində/ göstərilən şərtlər nəzərə alınmadan Lisenziat qadağan olunmuş ölkələrə məhsul ixtiracı üçün Lisenziara _____ miqdarında konvensial cərimə ödəməyi öz öhdəsinə götürür. Bununla yanaşı, Lisenziat öz müştərilərindən qadağan olunmuş ölkələrə bu lisenziya predmeti əsasında hazırlanan məhsulu satmayacağı barədə rəsmi iltizam almalıdır. Əgər müştərilər deyilən qaydanı pozarsa onlardan _____ miqdarında konvensial cərimə alınıb Lisenziarın hesabına keçirilməlidir.

2.3. B. Lisenziat bu lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ olunan məhsulu yuxarıda göstərilən qadağan olunmuş ölkələrə ixrac edə bilməz. Əgər ixracat baş verərsə, Lisenziar yazılı məlumat verməklə bu müqaviləni pozmaq hüququna malikdir. Əgər Lisenziatın ixracat işindəki qanunsuz hərəkətləri sübut edilərsə, Lisenziara dəymiş ziyan tam ödənilməlidir.

Maddə 3.

Lisenziyanın qeydiyyatı

Əgər tərəflərin ölkəsindəki əlaqədar qanunlar yol verərsə, patent idarəsində bu Lisenziya dövlət qeydiyyatından

keçirilə bilər. Lisenziat lisenziyanın dövlət qeydiyyatından keçirilməsi xərclərini əlaqədar tərəfə ödəyir.

Maddə 4.

Çertyojlar və digər təsviri sənədlər

Lisenziar bu lisenziyanın təcruhi tətbiqi /istifadəsi/ üçün surətlərinin çoxaldılması mümkün olan əsas çertyojları və digər texniki sənədləri Lisenziata rəsmi /yazılı/ təqdim edir. Çertyojlar aşağıdakı məsələlərə aiddir: _____

/çertyojun nömrəsi və adı /

Lisenziat verilmiş bütün çertyojlara bu müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə və müqavilə qüvvədən düşdükdən sonrakı dövrlərdə məxvi mühafizə

Maddə 5.

Məsuliyyət

5.1. Üçüncü şəxsin iddiası üzrə məsuliyyət

Əgər bu müqavilə əsasında verilən patentə /patentlərə/ qarşı Lisenziata üçüncü şəxs tərəfindən iddia qaldırılarsa, hüquqi qorunma və dəymiş ziyanı ödəmək üçün məbləğ Lisenziat və Lisenziar tərəfindən bərabər miqdarda ödənilir. Lisenziat bu müqaviləyə qarşı verilən iddia barədə Lisenziara məlumat verir və Lisenziarın məhkəmə prosesində iştirakına imkan yaradır.

5.2. Yenilik

Lisenziar bu müqavilədə göstərilən patentin /patentlərin/ tam yeniliyinə zəmanət vermir, lakin əgər patent almaq üçün iddia sənədinin verilməsi tarixindən əvvəl Lisenziar qəsdən və ya bilmədən ixtirarı açıq mətbuatda dərc etdirməsi səbəbindən patent /patentlər/ öz qüvvəsi-

ni itirmiş olarsa, o zaman Lisenziat yazılı məlumat verməklə bu müqaviləni tam və ya qismən pozmaq hüququna malikdir.

5.3. Sənaye istismarı

A. Lisenziar bu müqavilədə göstərilən Lisenziya predmetinin sənaye istismarı riski üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürür. Bu işə Lisenziat şəxsi məsuliyyət daşıyır. Lisenziat bəyan edir ki, bu lisenziya predmetilə yaxından tanışdır və onun sənaye istismarını öz üzərinə götürür. Əgər _____ tarixinə qədər Lisenziat bu lisenziya predmetini sənaye istismarı səviyyəsində tətbiq etməsə, Lisenziar bu müqaviləni pozmaq, həm də dəymiş ziyanı ödəmək üçün Lisenziata iddia vermək hüququna malikdir.

B. Lisenziar bu müqavilədə göstərilən ixtiranın /ixtiralının/ sənaye istismarına tam təminat vermir və ümumi nəticə barədə də məsuliyyət daşımır. Əgər ixtiranın /ixtiralının/ sənaye istismarı Lisenziar üçün texniki cəhətdən həddən artıq çətin olarsa, yaxud ümumiyyətlə, mümkün olmazsa, tərəflərdən hər biri müqaviləni poza bilər. Belə halda tərəflərin biri digər tərəfə dəymiş ziyan üçün iddia verə bilməz.

5.4. Komersiya realizasiyası üçün məsuliyyət

Lisenziat bu müqavilədə göstərilən patentin /patentlərin/ komersiya realizasiyası üçün məsuliyyət daşımır. Patentin /patentlərin/ kommersiya realizasiyası üçün məsuliyyəti ancaq Lisenziar öz üzərinə götürür.

Maddə 6.

6.1. Lisenziya əsasında istehsal /emal/ edilən məhsulun keyfiyyəti

A. Lisenziat lisenziya predmeti əsasında Lisenziarın hazırladığı eyni məhsulun keyfiyyətində məhsul hazırlamalıdır. Bu müqavilənin altı və səkkizinci maddələrinin şərtlərinə əsasən Lisenziar öz təcrübəsinə dair məsləhətlərlə və informasiyalarla Lisenziatı müntəzəm təmin etməlidir.

6.2. Lisenziya əsasında keyfiyyətsiz məhsul buraxılışının doğurduğu nəticələr

A. Bu müqavilədə verilən şərtlərə uyğun olaraq Lisenziatın keyfiyyətli məhsul buraxmasına Lisenziarın nəzarət etmək hüququ vardır. Aşağıdakı keyfiyyətli məhsulun satılmasını Lisenziarın qadağan etmək hüququ vardır.

B. Bu müqavilədə verilən lisenziya predmetinə uyğun olaraq məhsul istehsal /emal/ etməyi Lisenziar öz öhdəsinə götürür.

B. Əgər bu müqavilə bağlandığı tarixdən başlayaraq _____ müddətində müəyyən edilsə ki, Lisenziat bu lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ etdiyi məhsulun tələb olunan keyfiyyətini təmin edə bilmir, o zaman müqavilə _____ aydan sonra öz qüvvəsini itirir və Lisenziara dəymiş ziyanın ödənilməsi barədə iddia verilə bilməz.

Maddə 7. Lisenziya predmetinin yaxşılaşdırılması və dəyişdirilməsi

Bu müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə Lisenziar tərəfindən Lisenziya predmetinə dəyişiklik və təkmilləşdirmələr edilərsə, onlar əlavə ödəniş tələb etmədən Lisenziyata verilməlidir. Əgər dəyişiklik və təkmilləşdirmə patent qabiliyyətli ixtira obyektı olarsa onun Lisenziyata verilməsi üçün əlavə müqavilə nəzərdə tutulmayan məbləğin əlavə ödənişi olmalıdır.

Maddə 8. Texniki yardım

Lisenziar heç bir şərt qoymadan və obyektiv olaraq Lisenziyata aşağıdakı texniki yardımı edir və məsləhət verir:

a/ patentin /patentlərin/ sənaye reallaşdırılması (əgər patent /patentlər/ ümumiyyətlə, istehsalatda istifadə edilməyibsə));

b/ patentin /patentlərin/ istifadəsi və reallaşdırılması (əgər patent /patentlər/ artıq istifadə edilmişdirsə));

Lisenziar Lisenziyanın maliyyə vəsaiti hesabına aşağıdakı şərtlərlə özünün mütəxəssislərini ezam edir*/

Tərəflərin razılığı gəldiyi əsas şərtlər aşağıdakılardır:

- ezam edilən mütəxəssislərin miqdarı və ixtisas /peşə/ dərəcələri;
- mütəxəssislərin kommunal, nəqliyyat və yemək xərcləri;
- məsuliyyət;
- sığorta /vətəndaşlıq məsuliyyəti, xəstəlik və s./
- gündəlik xərclər;
- xərclərin ödənilməsi metodları və formaları;

*/ Əgər müqavilədə baxılırsa, bu bənd qeyd edilmir.

- tərcüməçilərin miqdarı.

Maddə 9.*

Lisenziatın mütəxəssislərinin öyrədilməsi

Lisenziar aşağıdakı şərtlər əsasında Lisenziatın müəssisəsindən /şirkətindən, firmasından/ ezam edilən mütəxəssislərinə bu lisenziya predmetini hazırlamağı tam öyrətməyi öz öhdəsinə götürür _____

Tərəflərin razılığı gəldiyi əsas şərtlər aşağıdakılardır:

- ezam edilən mütəxəssislərin miqdarı və ixtisas /peşə/ dərəcələri;

- ezam edilmə müddəti;

- mütəxəssislərin kommunal, nəqliyyat və yemək xərcləri;

- məsuliyyət;

- sığorta /vətəndaşlıq məsuliyyəti, xəstəlik və s./

- gündəlik xərclər;

- mütəxəssislərin xarici dili bilməsi;

- tərcüməçilərin miqdarı.

Maddə 10.

Lisenziat tərəfindən edilən dəyişiklik

və yaxşılaşdırılma

10.1.A. Lisenziat bu lisenziya predmetində və yaxşılaşdırma üçün Lisenziardan yazılı razılıq almalıdır.

10.2.A. Lisenziatın

10.1.B. Lisenziat tərəfindən lisenziya predmetinə edilən dəyişiklik və yaxşılaşdırma Lisenziardan yazılı razılıq olmadan edilə bilər. Lakin edilən dəyişiklik və yaxşılaş-

* Əgər müqavilədə baxılırsa, bu maddə nəzərə alınmır (qeyd edilmir).

etdiyi dəyişiklik və yaxşılaşdırılmanı Lisenziar istifadə etmək hüququna malikdir. Bu müqaviləyə uyğun olaraq lisenziya predmeti əsasında məhsul hazırlanması və satılması qadağan olmaqla, müqavilədə göstərilən tərəflər, həmçinin Lisenziarın bu lisenziya predmetinə müqavilə bağladığı digər tərəflər bir-birinin dəyişiklik və yaxşılaşdırılmalarından qarşılıqlı istifadə hüququna malikdir.

10.3. A. Əgər yaxşılaşdırma patentlə qorunursa Lisenziar _____¹ ölkələr istisna olmaqla digər ölkələrdən qorunma sənədi /patent/ almaq hüququna malikdir. Bu hərəkət üçün Lisenziata heç bir məbləğ ödənilməməli-

dırma barədə Lisenziara yazılı məlumat verilməlidir. Dəyişiklik və yaxşılaşdırmanın nəticələri üçün yalnız Lisenziat məsuliyyət daşıyır.

10.2.B. Müəyyən ödəniş şərtlə, Lisenziar Lisenziatın etdiyi dəyişiklik və təkmilləşmədən istifadə etmək hüququna malikdir. Bu müqavilənin şərtlərinə əsasən lisenziya predmetinin hazırlanması, istifadəsi və satışı qadağan edilmiş ölkələr istisna edilir.

Əgər tərəflər ödənişin miqdarını və şərtlərini müəyyən edə bilməzsə, otuzuncu maddəyə uyğun olaraq arbitraja müraciət edə bilər. Arbitraj ödənişin həcmi /miqdarını/ və verilməsi şərtlərini müəyyən etməlidir.

10.3.B. Əgər yaxşılaşdırma patentlə qorunursa Lisenziar Lisenziata verilməsi müəyyən edilən məbləğ əsasında _____²

ölkələr istisna olmaqla digər

¹ Bir qayda olaraq, burada Lisenziya verilmiş ölkələrin adları qeyd edilir.

² Müqavilə bağlanmazdan xeyli əvvəl tərəflər bir-birinə məlumat verməlidir ki, xarici valyutanı ödəmək üçün icazə almaq lazımdır və lazımı icazəni əvvəlcə almalıdırlar.

dir.

ölkələrdən qorunma hüququ ala bilər. Əgər tərəflər məbləğ ödənişi barədə razılığa gəlməzlərsə, otuzuncu maddəyə uyğun olaraq arbitracə müraciət edə bilər. Arbitraj ödəniş məbləğinin miqdarını müəyyən etməlidir.

Maddə 11.

Sənədlərin verilməsi üçün ödəniş məbləği

Bu lisenziya predmetinə aid olan çertyoj sənədlərinin və digər texniki sənədlərin rəsmi olaraq Lisenziata verilməsi tarixinə _____ qədər Lisenziat Lisenziatının _____ bankında olan _____ №-li hesabına sərbəst dönərli valyuta /dollar/ ilə _____ miqdarında birdəfəlik məbləğ ödəyir.¹
/sözlə/

Əgər bu və ya digər səbəblərə görə bu müqavilə vaxtından əvvəl ləğv edilsə də Lisenziatın birdəfəlik ödənilmiş məbləği geri almağa, tələb etməyə hüququ yoxdur.

Maddə 12.

Lisenziarın qiyməti /haqqı/

A. Lisenziat Lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ olunan məhsulun müştərilərə satılması qiymətinə uyğun olaraq qablaşdırılmamış hər vahidi /ədəd, qram, kq, ton /

B. Lisenziat bu lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ olunan və satılan məhsulun hər _____ üçün /ədəd, qram, kq, və s./

¹ Müqavilə bağlanmazdan xeyli əvvəl tərəflər bir-birinə məlumat verməlidir ki, xarici valyutanı ödəmək üçün icazə almaq lazımdır və lazımi icazəni əvvəlcə almalıdırlar.

vahidi /ədəd, qram, kq, ton /
hesabilə vergi xərclərini çıx-
maqla _____%-i qədər
məbləğ ödəyir. Əlavə xərc-
lər _____müştərilərə
verilən hesab qəbzində ayrıca
yazıldıqda onun müəyyən fai-
zi Lisenziara ödənilir.

Lisenziara sərbəst dö-
nərli _____ valyuta
ilə _____
/sözlə/
miqdarında məbləğ
ödəməyi öz öhdəsinə
götürür.

B. Lisenziat lisenziya haqqı kimi sərbəst dönərli valyu-
ta ilə _____
/sözlə/

miqdarında aşağıdakı müddətdə məbləğ ödəməyi öz öhdəsi-
nə götürür: _____¹

Maddə 13.

Minimal ödəniş

Lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ olunan məhsulun Lisenziat tərəfindən faktiki satışından asılı olmayaraq lisenziyaya görə məbləğ ödənişin ümumi miqdarı aşağıdakı qiymətdən az ola bilməz.

A. _____ birinci ildə;
_____ ikinci ildə;
_____ üçüncü ildə və
sonrakı hər ildə.

B. Satışdan alınan gə-
lir x predmetlə-
rin _____
birinci ildə;
x predmetlərin _____
_____ ikinci ildə;
x predmetlərin _____
_____ üçüncü ildə və

¹ Bu halda 13, 14, 17 və 18-ci maddələr tətbiq edilə bilməz.

sonrakı hər ildə.¹

Əgər müqavilə hər hansı təqvim ilinin 12 ayından az olan müddətdə qüvvədədirsə, minimal məbləğ müddətə uyğun olaraq ödənilir..

Maddə 14.

Lisenziya üzrə məbləğ ödənişinə hüququn yarandığı vaxt /tarix/

A. Lisenziya üzrə məbləğ ödənişi Lisenziatın alıcıdan məhsulun satışına görə ödəniş olmağı tarixindən başlanır.

B. Lisenziya predmeti əsasında istehsal edilən məhsul alıcıya göndərildiyi tarixdən Lisenziya ödənişi başlayır.²

Minimal orta ödəniş məbləğini müəyyən edərkən istehsal /emal/ olunan məhsulların alıcı tərəfindən ən çox istifadə edilən /ediləcək /vahidi/ ədədi, qrammı, kq-mı, tonu və s./ hesablama üçün əsas götürülür.

Minimal məbləğ ödənişinin cari ödənişdə verilməyən hissəsinin ödənilməsi hər təqvim ilinin sonuna beş gün qalmış vaxtdan hesablanır və təqvim ilinin sonuncu günündə ödənilir.

¹Minimal orta ödəniş məbləğini müəyyən edərkən istehsal /emal/ olunan məhsulların alıcı tərəfindən ən çox istifadə edilən /ediləcək /vahidi/ ədədi, qrammı, kq-mı, tonu və s./ hesablama üçün əsas götürülür.

² Burada digər cəhətlər də nəzərə alın bilər: müştəri /alıcı/ ilə müqavilə bağlanması tarixi, lisenziya predmeti əsasında məhsulun istehsalı /emala/ başlanması tarixi, müştəriyə /alıcıya/ ödəniş üzrə hesabın verilməsi tarixi və s.

Maddə 15.

Vergi və yığımlar

Əgər Lisenziyanın ölkəsində dövriyyədən və yığımdakı bilavasitə vergi alınarsa, həmin vergi Lisenziya tərəfindən ödənilir.

Maddə 16.

Markalama

Lisenziya müqaviləsinə əsasən istehsal /emal/ edilən və alıcılara satılan məhsullara sıra nömrəsi verməyi və «Lisenziya» _____ sözü yazılmış etiket yapışdırmağı, yaxud Lisenziyanın əmtəə nişanını istifadə etməyi Lisenziya öz öhdəsinə götürür.

Maddə 17.

Uçot və hesabat

Bu Lisenziya predmeti əsasında istehsal /emal/ olunan məhsulun lisenziyanın cari və illik qiymətini müəyyən etmək üçün bütün lazımi məlumatlar yazılan xüsusi uçot dəftəri aparacağı Lisenziya öz öhdəsinə götürür. Uçot dəftəri surquqlanır, ardıcıl səhifələndir, hər səhifə Lisenziya və Lisenziya tərəfindən imzalanır və möhürlə təstiqlənir. Burada qeyd edilir: alıcının /müşərinin/ familyası, müəssisənin rəsmi adı, tarix, ölkə, hesabat nömrəsi, satış qiyməti. Hər satılan məhsul ədədi və ya miqdarı üçün satış qəbzinin surəti tələb edildikdə Lisenziya təqdim edilməlidir. Uçot dəftəri və mühasibat sənədləri Lisenziyanın müəyyən etdiyi nümayəndə tərəfindən vaxtaşırı yoxlanmalıdır. Yoxlama üzrə xərcləri Lisenziya ödəyir.

Maddə 18.

Hesablama və ödəniş

Lisenziya ödənişin məbləği hər təqvim ilinin sonralarında hesablanır. Hər ay müddətində əmələ gələn ödəniş məbləği barədə hesablamanın nəticələrini Lisenziya gön-

dərməyi və ödəniş məbləğini Lisenziarın bank hesabına köçürməyi, yaxud nəğd hesablaşma yolu ilə verməyi Lisenziat öz öhdəsinə götürür.

A. Lisenziara məbləğ ödənişi Lisenziatın müştərilərinin /alıcılarının/ ödədiyi valyuta ilə ödənilir.

B. Ödənilməsi vacib olan məbləğ sərbəst dönrəli valyuta /dollar/ ilə verilir, ödənişin məbləği hesablama müddətinin son gününə Lisenziarın hesabı olan bankın mövcud kursu ilə müəyyən edilir. Əgər Lisenziat məbləğ ödənişini vaxtında /tarixində/ etməzsə, gecikdirilən hər gün üçün dörd faiz əlavə məbləğ ödəməlidir. Bu halda ödənişin valyuta kursu Lisenziarın hesabı olan bankın ödəniş tarixində olan rəsmi kursu ilə hesablanır.

Maddə 19.

Lisenziyanı istifadə etmək öhdəliyi

19.1. Rəqabətəparan məhsulun istehsalı /emalı/

A. Lisenziat bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetini istifadə etməyi öz öhdəsinə götürür. O, həmçinin öhdəsinə

B. Lisenziat bu lisenziya predmetini istifadə etməyi öz öhdəsinə götürmür. O, rəqabətəparan məhsul istehsal edə bilər.¹

¹ Burada müəyyən edilməlidir ki, 13-cü maddədə göstərilən minimal ödəniş məbləği saxlanmalı, yoxsa ləğv edilməlidir. Əgər ləğv edilsə, o zaman 19.2 bəndi tətbiq edilmir. «B» variantı xüsusilə qeyri-müstəsna lisenziya verilən zaman tətbiq edilir.

götürür ki, rəqabətaparan məhsul istehsal etməyəcək və satmayacaqdır, lisenziya üzrə məhsulun reklamını təşkil edə bilər /bilməz/.

19.2. Satışın dayandırılması

Lisenziya əsasında istehsal /emal/ olunan məhsul texniki və iqtisadi xarakterli şərtlərdən asılı olaraq satıla bilmirsə, müqavilə bağlandığı tarixindən bir müddət keçən dövrə qədərki müddətdən başlayaraq Lisenziat bu müqaviləni ləğv etmək hüququna malikdir. Lisenziat bu müqaviləni ləğv etmə səbəblərinə dair əsaslı sübutları yazılı şəkildə Lisenziara təqdim etməlidir.

Maddə 20.

Lisenziardan satınalma öhdəliyi

Lisenziat lisenziya əsasında məhsulun istehsalı /emalı/ üçün vacib olan aşağıdakı predmetləri /cihazları, qurğuları, ləvazimatları, hissələri, maşınları və s./ satın almağı öz öhdəsinə götürür _____

Belə satınalma üçün satılan predmetə əlavə edilən ixracat qiymətlərinin təstiq edilmiş siyahısı razılaşdırılmış qiymətlər hesab edilir. Ayrı-ayrı sifarişlər üzrə kontraktlar həmin kontraktın bağlandığı dövrdə Lisenziarın qüvvədə olan preyskurant qiymətləri ilə müəyyənləşdirilir. Əgər əlaqədar preyskurantlar olmazsa, satış qiyməti Lisenziarın xərclər smetasına əsasən hesablanır, siyahı formasında hazırlanır, Lisenziar tərəfindən təstiq edilir və kontrakta əlavə edilir. Əgər müəyyən müddətdən sonra predmeti /qurğunu, cihazı, ləvazimatı, maşını və s./ çoxlu sayda hazırlamaq lazım gələrsə bunun üçün əlavə kontrakt bağlanmalıdır, yaxud Lisenziarın rəsmi razılığı ilə Lisenziat öz müəssisəsində

/şirkətində, firmasında/ əlaqədar predmeti şəxsi istifadə məqsədilə seriya ilə hazırlaya bilər.

Maddə 21.

Patentin qüvvədə saxlanması

A. Lisenziar bu müqavilənin lisenziya predmetini təşkil edən patenti /patentləri/ qüvvədə saxlamağa borcludur. Lisenziat illik patent rüsumunun ödəmək üçün Lisenziara köməklik göstərir.*

B. Lisenziar bu müqavilənin lisenziya predmetini təşkil edən patenti /patentləri/ qüvvədə saxlamağı öz öhdəsinə götürür. Belə olduqda patentin /patentlərin/ ləğv edilməsi tarixinə altı ay qalmış Lisenziar Lisenziata yazılı xəbərdarlıq etməlidir. Belə halda Lisenziatın həmin patenti /patentləri/ pulsuz almaq hüququ vardır. Patent /patentlərin/ ləğvi tarixindən bu müqavilə də ləğv edilir. Lisenziat patenti qüvvədə saxlamaq üçün Lisenziarın adından müəyyən rüsum ödəməlidir.

Maddə 22.

Patent hüququnun qorunması

Lisenziar lisenziya müqaviləsinin qüvvədə olduğu ərəzidə ixtiranın /ixtiraların/ preambula hissəsində qeyd edilən qorunma sahəsinin üçüncü şəxs tərəfindən pozulmasına yol verməməlidir. Lisenziat qorunma hüququnun öz ölkəsində üçüncü şəxs tərəfindən pozulmasına dair aşkar etdiyi məlu-

*/ Əgər qeyri-müstəsna lisenziyadan söhbət gedirsə «A» variantı atılır.

matları vaxtında Lisenziara çatdırmalıdır.

A. Əgər müstəsna lisenziya almış Lisenziat bu müqavilənin predmetinə aid olan patenti /patentləri/ qanunsuz istifadə edən üçüncü şəxsə /şəxslərə/ qarşı iddia qaldırmaq istəyirsə, Lisenziar ilk növbədə Lisenziatın ölkəsinin əlaqədar qanununda olan maddəsinə /maddələrinə/ əsaslanaraq Lisenziata yardım göstərməlidir.

B. Qeyri-müstəsna lisenziya aldığı şəraitə patentin /patentlərin/ istifadə hüququnu pozmuş şəxslərə qarşı iddia qaldırmağın məqsəduyğunluğunu Lisenziar özü şəxsən həll edir. Hətta Lisenziatın ölkəsinin əlaqədar qanunları patenti /patentləri/ qanunsuz istifadə edən üçüncü şəxsə qarşı iddia qaldırmağa imkan versə də, Lisenziarın rəsmi razılığı olmadan Lisenziat iddia verə bilməz. Əgər Lisenziar patentin istifadə hüququnu pozmuş şəxsə /şəxslərə/ qarşı iddia qaldırarsa, Lisenziat ona hərtərəfli kömək etməlidir.

İddia verməyi alan tərəf mümkün olan, gözlənilən xərcləri ödəyir. Patenti /patentləri/ qanunsuz istifadə edən şəxsdən /şəxslərdən/ alınan cərimə məbləği də iddia verən tərəfə ödənilir. Əgər bu müqaviləni bağlayan tərəflər məhkəmə təhqiqatları xərclərini birlikdə çəkməyi razılaşırlarsa, o zaman cərimə kimi alınan məbləğ aşağıdakı nisbətdə bölünür:

_____ %	Lisenziara verilir.
_____ %	Lisenziata verilir.

Maddə 23.

Patent hüququnun pozulması ilə əlaqədar olan iddia

Bu müqavilənin əsasını təşkil edən patent hüququ Lisenziarın səhvi ucbatından həqiqi olmadığı hallar istisna edilməklə, Lisenziat özü və onun səlahiyyətli nümayəndəsi digər bütün hallarda patent hüququnu almayacaqlarını /iddia etməyəcəklərini/ öz öhdələrinə götürürlər.¹

Maddə 24.

Patentin /patentlərin/ ləğv edilməsi və onun müqaviləyə təsiri

Əgər bu müqavilənin əsasında duran patentin /patentlərin/ qorunma hüququ üçüncü şəxsin tələbi ilə ləğv edilərsə, o zaman lisenziyaya görə ödənilmiş məbləğ bütün hallarda geri qaytarılmır. Həmin momentə kimi ödənilməyən, lakin ödənilmə tarixi çatmış lisenziya məbləği ödənilmir.

Maddə 25. Müqavilənin qüvvədə olma müddəti

Bu müqavilə təstiq olunduğu və bütün icazələrin verildiyi, həmçinin müqavilənin yerinə yetirilməsi üçün valyutanın köçürülməsinə icazə verildiyi tarixdən qüvvəyə minir.

Müqavilə _____ tarixində öz qüvvəsini itirir.²

Maddə 26.

Ciddi əsaslara görə müqavilənin ləğv edilməsi

Bu müqavilədə yazılan şərtlərdən əlavə, Lisenziatın ölkəsinin patent qanunu ilə əsaslandırılan səbəblər olduqda müqavilə pozula bilər.

¹ Bax: maddə 5, bənd 5.2.

²Müqavilə patentin /patentlərin/ qüvvədə olduğu müddət qədər, bəzən də onlardan artıq müddət üçün bağlana bilər. Bu cəhət müəyyən ölkənin patent qanunundan asılıdır.

Maddə 27:

Sənədlərin geri qaytarılması

Müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə və qüvvəsini itirdiyi tarixdən sonrakı dövrdə Lisenziat istehsalat və texnoloji sirləri üçüncü şəxsə verə bilməz. Həmçinin Lisenziat özü də müqavilə qüvvədən düşdüyü tarixdən sonra Lisenziya predmetini istifadə edə bilməz. Müqavilənin müddəti qurtardığı tarixdən başlayaraq iki gün müddətində Lisenziat verilmiş bütün çertyojları və texniki sənədlərin əslini Lisenziara qaytarır.

Maddə 28.

Müştərilərlə bağlanmış öhdəlik münasibətlərin qurtarması

Bu müqavilənin qüvvədə olduğu müddət qurtarıqdan sonra Lisenziat əvvəllər müştərilərlə bağlanmış müqavilə öhdəliklərini yerinə yetirmək hüququna malikdir.

Maddə 29.

Tətbiq edilən qanun

Bu müqaviləyə Lisenziarın yerləşdiyi /olduğu/ ölkənin, yəni _____ patent qanunu və digər /ölkənin, bölgənin adı/

əlaqədar qanunları tətbiq edilir. Lisenziat həmin ölkənin məhkəməsini bu müqaviləyə dair mübahisəli məsələlərdəki qərarlarını icra etməyi öz öhdəsinə götürür.¹

¹ Əgər lisenziya müəyyən bir ölkəyə verilsə, o zaman Lisenziatın yerləşdiyi ölkənin, əgər bir neçə ölkəyə verilsə /sublisenziya/, o zaman Lisenziarın ölkəsinin patent və digər əlaqədar qanunları tətbiq edilə bilər.

Maddə 30.

Hüquqi müdafiə. Arbitraj

A. Bu müqavilədə və onunla bağlı olan digər işlərdə meydana çıxan mü-Hissələrə məsələlər _____ yerləşən məhkəmə vasitəsilə həll edilir.¹ Ayrı-ayrı hallarda tərəflər arbitraja müraciət etmək barədə razılığa gələ bilər.

B. Bu müqavilədəki şərtlər və onlarla bağlı olan mübahisələri məsələlərin həlli dövlət patent məhkəməsinə müraciət etmədən Beynəlxəq Ticarət Palatasının prosedur normalarına əsasən bir və ya bir neçə arbitr təyin etməklə həll edilməlidir. Həmin arbitrin /arbitlərin/ qərarı son qərardır və mütləq yerinə yetirilməlidir. Bu şərt həmçinin arbitrajın kompetensiyasına və həqiqiliyinə də aiddir.

Bu patent-lisenziya müqaviləsinin orijinalı /baza variantı/ Azərbaycan dilində yazılmışdır. Orijinal Lisenziat tərəfindən _____ dilinə tərcümə edilməlidir. Tərcümənin müqavilənin orijinalı ilə məzmun eyniliyinə Lisenziat şəxsi məsuliyyət daşıyır. Orijinal bir nüsxədə, tərcümə də bir nüsxədə tərtib edilir.

Bu müqavilənin orijinalı /baza variantı/ Lisenziarda, tərcüməsi isə Lisenziatda saxlanılır və müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə mübahisəli məsələlərin həllində rəsmi hüquqi sənəd kimi tətbiq edilir. Bu müqavilənin orijinal və tərcümə variantının hər səhifəsi /vərəqi/ Lisenziarın və Li-

¹ Tərəflərin hansının ölkəsinin məhkəməsinə seçmək və digər tərəfin rəsmi razılığı almaq barədə tərəflər əvvəlcədən razılığa gəlməlidirlər.

senziatın nümayəndəsi tərəfindən imzalanır və möhürle təsdiq edilir. Bu müqavilənin bütün otuz maddəsinin hamsında nəzərdə tutulmayan və təcrubi iş prosesində qarşıya çıxan konkret işlər üçün əlavə müqavilələr bağlamağa tərəflərin tam hüququ vardır.

Bu müqavilə tərəflərin təstiqləndiyi tarixdən rəsmi qüvvəyə minir.

Lisenziarın ölkəsinin patent idarəsi Lisenziata lisenziya və rəqəsi verir və lisenziyanı qeydiyyatdan keçirir.

Lisenziarın səlahiyyətli
nümayəndəsi

/soyadı, adı və atasının adı/

İmza _____

Tarix _____
/sözlə/

Patent müvəkkili

/soyadı, adı və atasının adı/

İmza _____

Tarix _____
Lisenziarın müəssisəsinin rəsmi adı, yerləşdiyi ölkə, şəhər və poçt ünvanı.

Lisenziarın səlahiyyətli
nümayəndəsi

/soyadı, adı və atasının adı/

İmza _____

Tarix _____
/sözlə/

Patent müvəkkili

/soyadı, adı və atasının adı/

İmza _____

Tarix _____
Lisenziatın müəssisəsinin rəsmi adı, yerləşdiyi ölkə, şəhər və poçt ünvanı.

Telefon_____

Teleks_____

Faks_____

Elektron poçt_____

Möhür

Telefon_____

Teleks_____

Faks_____

Elektron poçt_____

Möhür

Əlavə 6.

**DÖVLƏTLƏRARASI NAU-HAU
MÜQAVİLƏSİNİN NÜMUNƏVİ FORMASI**

Preambula

Sonrakı maddələrdə Lisenziar (Lisenziya verən)
adlanan və _____ yerləşən _____
(ölkə, şəhər)
_____ adlı müəssisənin (idarənin, firmanın,
şirkətin, birliyin və s.) nümayəndəsi _____
_____ vəzifəsi _____

Sonrakı maddələrdə Lisenziat (Lisenziya alan)
adlanan və _____ yerləşən _____
(ölkə, şəhər)
_____ adlı müəssisənin (idarənin,
firmanın, şirkətin, birliyin və s.) nümayəndəsi _____
_____ vəzifəsi _____
_____ hazırkı müqaviləni ona görə

bağlayırlar ki, Lisenziar _____ ildən aşağıdakı
lisenziya predmetini _____
(adları göstərilir)

hazırlayır, təcrübi nümunələr formasında nümayiş etdirir və
Lisenziata verir. Bu müqavilədə göstərilən lisenziya predme-
tinə sənaye mülkiyyətinin qorunma hüququ aşağıdakı ölkə-
lərdə mövcuddur _____

(ölkələrin adları və hüquqi qorunmanın forması)

Maddə 1.

Lisenziyanın həcmi

1.1. Lisenziyanın predmeti

Lisenziar öz hazırladığı, Lisenziata təcrübi nümunələr formasında nümayiş etdirdiyi lisenziya predmetini məhsul istehsalı (emalı) və satışı üçün Lisenziata icazə verir

(lisenziyanın predmeti)

1.2. Lisenziyanın növü

Lisenziar bu müqavilənin birinci maddəsinin 1.1. bəndində göstərilən lisenziya predmetini bu müqavilənin ikinci maddəsində göstərilən ərazilərə (ölkələrə) satmaq hüququnu özündə saxlayır.

1.3. Sublisenziya

Lisenziat ancaq Lisenziarın rəsmi razılığı olduqda bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinə sublisenziya vermək hüququna malikdir. Lisenziar ancaq rəsmi əsaslandırılmış faktlar olduqda bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinə sublisenziya verilməsinə etiraz edə bilər.

Maddə 2.

Müqavilənin əhatə etdiyi ərazi (ölkə)

Bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmeti məhsul istehsalı (emalı) üçün aşağıdakı ölkələrə verilə bilər

verilə bilməz _____

2.1. Lisenziat bu müqavilənin birinci maddəsində göstərilən lisenziya predmetinin tətbiqi əsasında istehsal (emal) etdiyi məhsulu aşağıdakı ölkələrə ixrac edə bilər _____

yaxud _____ ölkələr istisna olmaqla bütün digər ölkələrə ixrac edə bilər.

2.2. Bu maddənin 2.1. bəndində Lisenziatın məhsul ixrac etməsinə icazə verilən ölkələr istisna olmaqla digər ölkələrə məhsul ixrac edilərsə Lisenziat hər ixrac edilən məhsul vahidi (qram, ədəd, kiloqram, ton və s.) üçün Lisenziara _____ məbləğ

(sözlə yazılır)

cərimə ödəməyi öhdəsinə götürür. Cərimə köçürmə və ya nəgd hesablaşma ilə ödənilə bilər.

Əgər Lisenziat bu müqavilənin 2-ci maddəsinin 2.1. bəndində göstərilən ölkələrdən başqa, qadağan olunmuş ölkələrə bu müqavilədəki lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilən məhsulu ixrac edərsə, Lisenziar yazılı məlumat verməklə bu müqaviləni pozmaq hüququna malikdir. Bununla Lisenziat Lisenziara dəymiş maddi və maliyyə ziyanını bu müqavilənin on ikinci maddəsində göstərilən illərdəki minimum məbləğ qədər cərimə ödəməyi öhdəsinə götürür. Əgər Lisenziara dəymiş maddi və maliyyə ziyanı (məbləği) müqavilə rəsmi pozulduğu tarixdən başlayaraq bir ay müddətinə Lisenziat tərəfindən ödənilməzsə, Lisenziar bu müqavilənin ikinci maddəsinin 2.1. bəndini əsas götürərək öz ölkəsinin, yaxud əgər lisenziya Lisenziatın ölkəsində dövlət qeydiyyatından keçibsə, lisenziatın ölkəsinin məhkəməsinə iddia vermək hüququna malikdir.

Maddə 3.

Texniki yardım

Lisenziat bu müqavilənin preambula hissəsində adları qeyd edilən bütün Lisenziya predmetini keyfiyyətli və tam tətbiqedilmə səviyyəsində Lisenziata müqavilədə müəyyən edilmiş müddətdə təqdim etməyi öz öhdəsinə götürür. Təqdim edilən lisenziya predmeti elə səviyyədə olmalıdır ki, Lisenziatın müəssisəsində işləyən və orta peşə səviyyəsi olan mütəxəssis həmin predmet əsasında məhsulu istehsal (emal) edə bilsin.

Bu müqavilə imzalandığı tarixdən _____ müddətində Lisenziar bu müqavilənin onuncu maddəsində göstərilən bütün lisenziya predmetlərini, lazımi texniki sənədləri və təcrübi nümunələr formasında ləvazimatları (avadanlıqları, cihazları və s.) Lisenziata rəsmi təqdim edir. Lisenziat təqdim edilmiş bütün lisenziya predmetini _____ müddətində yoxlayır, sınaqdan keçirir və çatışmayan sənədlər və təcrübi nümunələr, həmçinin onların keyfiyyət dərəcəsi barədə Lisenziara yazılı məlumat verir. Lisenziar bu lisenziya predmetinə aid olan bütün çatışmamazlıqları _____ müddətində düzəltməyi öz öhdəsinə götürür. Lisenziar tərəfindən rəsmi təqdim edilən bütün lisenziya predmeti onun (Lisenziarın) rəsmi (yazılı) razılığı olmadan Lisenziat tərəfindən bu müqavilədə göstərilən məqsədlərdən başqa, digər məqsədlər üçün istifadə edilə bilməz.

Maddə 4.

İşçi heyətin müəyyənləşdirilməsi

Lisenziar aşağıdakı göstəriciləri əsas götürərək Lisenziatın maliyyə vəsaiti hesabına onun müəssisəsindən işçi heyəti seçir, yaxud özünün müəssisəsindən işçi heyəti seçir və Lisenziata təqdim edir.

1. Seçilən işçilərin soyadları, adları, ixtisasları və peşə dərəcələri

1) _____	6) _____
2) _____	7) _____
3) _____	8) _____
4) _____	9) _____
5) _____	10) _____

2. Xarici dilləri (Lisenziatın ölkəsinin milli dilini) sərbəst bilmələri

1) _____	6) _____
2) _____	7) _____
3) _____	8) _____
4) _____	9) _____
5) _____	10) _____

3. İşçilərin işləmə müddəti (gündə _____ saat, ay, il)

1) _____	6) _____
2) _____	7) _____
3) _____	8) _____
4) _____	9) _____
5) _____	10) _____

4. İşçilərin komunal və yemək xərclərinin ödənilməsi (aylıq, yaxud həftəlik)

1) _____	6) _____
2) _____	7) _____
3) _____	8) _____
4) _____	9) _____
5) _____	10) _____

5. Məsuliyyət _____

6. Sığorta xərcləri (xəstəlik, şikəstlik, xəsarətəlmə və s.) _____

7. Məsarif _____

8. Məsarifin ödənilməsi formaları və metodları

9. Tərcüməçilər (soyadları və adları)

1) _____ 4) _____
2) _____ 5) _____
3) _____ 6) _____

Lisenziatın və Lisenziarın rəsmi razılığı əsasında işçi heyət lisenziarın müəssisəsindən cəlb edilə və ya seçilə bilər.

Maddə 5.

Lisenziatın işçi heyətinin öyrədilməsi

Lisenziar aşağıdakı şərtlər əsasında lisenziyanın predmetini məhsul istehsalında (emalında) istifadə etmək üçün öz müəssisəsində, yaxud Lisenziatın müəssisəsində şəxsi heyətin təlimatlandırılmasını və öyrədilməsini öz öhdəsinə götürür _____

(ümumi şərtlər)

Konkret şərtlər aşağıdakı amillərlə əsaslandırılır:

1. Seçilən işçilərin soyadları, adları və dərəcələri

1) _____ 6) _____
2) _____ 7) _____
3) _____ 8) _____
4) _____ 9) _____
5) _____ 10) _____

2. Lisenziyanın ölkəsində işlənən rəsmi dövlət dilini sərbəst bilmələri:

1) _____	6) _____
2) _____	7) _____
3) _____	8) _____
4) _____	9) _____
5) _____	10) _____

3. İşçilərin komunal və yemək xərclərinin ödənilməsi (aylıq, yaxud həftəlik) _____

4. Məsuliyyət _____

5. Sığorta xərcləri (xəstəlik, şikəstlik, xəsarətalma və s.) _____

6. Məsarif _____

7. Məsrəfin ödənilməsi formaları və metodları _____

8. Tərcüməçilərin seçilməsi şərtləri _____

Maddə 6. **Məsuliyyət**

6.1. Üçüncü şəxsin etirazı ilə əlaqədar olaraq məsuliyyət

Lisenziar rəsmi bəyan edir ki, bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinə dair üçüncü şəxsin patenti ona məlum deyil. Lakin Lisenziar bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinə Azərbaycan Respublikasının patentini almaq üçün sifariş vermişdir. Əgər bu lisenziya predmetinə dair Lisenziarın iddia sənədinə patent verilərsə, onun istifadə hüququnu Lisenziar özündə saxlayır və həmin patent bu

müqavilənin lisenziya predmeti çərçivəsində Lisenziatın rəsmi müraciəti əsasında Lisenziatın ölkəsində patentlənə bilər və Lisenziata əlavə müqavilə əsasında verilə bilər.

6.2. Müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinin hazırlanması və istehsalı (emalı) üçün məsuliyyət

Bu müqavilənin preambulasına, birinci və üçüncü maddələrinə əsaslanaraq Lisenziar bəyan edir ki, verilmiş lisenziya predmetindən və texniki yardımdan başqa, Lisenziat tərəfindən bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinin digər üsullarla texniki hazırlanması və məhsul istehsalında (emalında) istifadəsi riski üçün Lisenziar heç bir məsuliyyət daşımır. Bu lisenziya predmetinin digər üsullarla hazırlanması və məhsul istehsalında (emalında) istifadəsi üçün Lisenziat şəxsi məsuliyyət daşıyır.

Lisenziat rəsmi bildirir ki, bu müqavilənin əsasını təşkil edən Lisenziya predmeti ilə yaxından tanışdır və həmin predmeti texniki üsullarla hazırlamağı, istehsal və emal işlərində öz təyinatı üzrə tətbiq etməyi öz öhdəsinə götürür.

Əgər Lisenziat əsaslı sübutlar olmadan bu lisenziya predmetini hazırlamağı və məhsul istehsalında (emalında) istifadə etməyə rəsmi etiraz edərsə, Lisenziar yazılı məlumat verməklə _____ tarixindən bu müqaviləni pozmaq hüququna malikdir. Müqavilə pozulduqda Lisenziara dəymiş maddi və maliyyə ziyanını ödəmək üçün Lisenziarın Lisenziata rəsmi iddia vermək hüququ vardır. Lisenziat həmin iddiada verilən əsaslı tələbləri yerinə yetirməyi öz öhdəsinə götürür.

6.3. Kommersiya reallaşdırılması üçün məsuliyyət

Bu müqaviləyə əsasən Lisenziata verilmiş lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilən məhsulun realizasiyası (satışı) üçün Lisenziar heç bir məsuliyyət daşımır. Realizasiya (satış) məsuliyyətini Lisenziat öz öhdəsinə götürür.

Maddə 7.

Müqavilə əsasında hazırlanan məhsul

7.1. Müqavilə əsasında hazırlanan məhsulun keyfiyyəti

Bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmeti əsasında Lisenziatın hazırladığı məhsul Lisenziarın müəssisəsində hazırlanan eyni adlı və təyinatlı məhsuldan keyfiyyətə aşağı olmamalıdır.

7.2. Müqavilədə göstərilən lisenziya predmeti əsasında hazırlanacaq məhsulun pis keyfiyyətdə buraxılmasının nəticələri

Bu müqavilədə göstərilən şərtlərə əsasən lisenziya predmeti əsasında hazırlanacaq məhsula Lisenziarın tam nəzarət etmək hüququ vardır. Bu müqaviləyə əsasən Lisenziara verilən lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilən məhsul aşağı keyfiyyətdə olarsa, Lisenziar həmin məhsulun satışını qadağan etmək hüququna malikdir.

Maddə 8.

Lisenziar tərəfindən lisenziya predmetinin təkmilləşdirilməsi və yaxşılaşdırılması

Lisenziar bu müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə lisenziya predmetinin təkmilləşdirilməsi və yaxşılaşdırılmasına dair məlumatları vaxtlı-vaxtında əlavə pul ödənişi olmadan Lisenziata tam şəkildə verməyi öz öhdəsinə götürür. Əgər həmin təkmilləşdirmə və yaxşılaşdırma patent qabiliyyətli olarsa, həmin patent əlavə müqavilə ilə müəyyən məbləğ ödəniş əsasında Lisenziata verilə bilər.

Maddə 9.

Lisenziat tərəfindən təkmilləşdirmə və yaxşılaşdırma

Lisenziat bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetinin təkmilləşdirilməsi və yaxşılaşdırılması üçün Lisenziardan rəsmi icazə almalıdır.

Maddə 10.

Lisenziya predmetinin verilməsinə görə ödəniş məbləği

Lisenziar lisenziya predmetinə aid olan bütün texniki sənədləri, avadanlıqların (cihazların, qurğuların, maşınların və s.) təcrübi nümunələrini, hazırlanması texnologiyasını

Lisenziarın _____ bankında olan _____ №-li hesabına Lisenziat tərəfindən sərbəst döner valyuta (dollar) ilə

_____ birdəfəlik məbləğ (rəqəmlə və sözlə) köçürdükdən və ya müəyyən edilmiş məbləğ nağd ödənişdən sonra Lisenziata təqdim edir. Texniki sənədlər və avadanlıqlar bu maddədə göstərilən məbləğ _____

(raqam və sözlə)

Lisenziarın _____ bankında olan _____ №-li hesaba köçürüldüyü və ya nağd ödənişin rəsmi (aktla) icra edildiyi tarixdən başlayaraq _____ ay müddətində Lisenziata verilməlidir. Bu və ya digər əsaslı səbəblər olmadan bu müqavilə Lisenziat tərəfindən vaxtından əvvəl ləğv edilərsə, Lisenziatın həmin köçürülmüş və ya nağd ödənişlə verilmiş məbləği geri almağa hüququ yoxdur.

Lisenziar lisenziya predmetinə daxil olan bütün texniki sənədləri və avadanlıqların təcrübi nümunələrini istehsal (emal) üçün hazır, keyfiyyətli vəziyyətdə və müəyyən edilmiş müddətdə Lisenziata təqdim etməkdə tam məsuliyyət daşıyır. Verilən texniki sənədlər və avadanlıqların təcrübi nümunələrinin siyahısı, onların keyfiyyət səviyyəsinin təminatı Lisenziarın nümayəndəsi tərəfindən şəxsən imzalanır, işlədiyi müəssisənin gerbli möhürü ilə təsdiq edilir və rəsmi aktla Lisenziatın nümayəndəsinə təhvil verilir. Təhvil-təslim aktı Lisenziarın və Lisenziatın səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən imzalanır və hər iki müəssisənin gerbli möhürü ilə təsdiq edilir. Akt iki dildə, yəni Lisenziarın və Lisenziatın

ölkəsinin dövlət dilində iki nüsxədə hazırlanır və hər iki akt eyni məzmunu və hüquqi qüvvəyə malikdir.

Maddə 11.

Lisenziyanın məbləği

Lisenziat vergi və dövriyyə xərclərini çıxmaq şərti ilə bu müqavilədəki lisenziya predmetinə daxil olan və istehsal edilən hər məhsul vahidi (ədəd, qram, kiloqram, ton və s.) üçün sərbəst dönerli valyuta (dollar) ilə məbləğ ödəyir.

_____ (rəqəmlə və sözlə)

Maddə 12.

Minimal ödəniş

Lisenziata verilmiş texniki sənədlər və avadanlıqların təcrübi nümunələri əsasında istehsal (emal) edilən hər məhsul vahidinin (ədəd, qram, kiloqram, ton) lisenziya ödənişinin minimum məbləği aşağıda göstərilən məbləğdən az ola bilməz.

_____ birinci il*)
_____ ikinci il
_____ üçüncü il
_____ sonrakı illər

Bu müqavilədə hər təqvim ilinin 12 ayından az olan müddət üçün öz hüquqi qüvvəsini saxlayır və göstərilən minimum məbləğ təqvim ilinin müddəti ilə əlaqədar olaraq azaldılır.

_____ hər il üçün məhsulun adı, vahidi və beynəlxalq qiyməti göstərilir.

_____*) Hər il üçün məhsulun adı, vahidi və beynəlxalq qiyməti göstərilir.

Maddə 13.

Lisenziya məbləği ödənişinin icra edilməsi tələbinin iddia edilməsi hüququnun yarandığı vaxt

Bu müqavilədə göstərilən birdəfəlik məbləğ ödənişindən başqa, müqavilədə nəzərdə tutulmuş təqvim illəri üzrə ödəniş Lisenziatın bu müqavilə üzrə verilmiş lisenziya predmeti əsasında istehsal etdiyi məhsulu öz müəssisəsindən satışa göndərdiyi tarixdən başlanır. Əgər bu müqavilə ilə verilmiş lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilmiş məhsul Lisenziatın öz daxili ehtiyacları üçün sərf edilərsə, bu zaman həmin məhsulun çəki və ya ədəd hesabla tam istifadə üçün hazır olduğu tarixdən müqavilədə müəyyən edilmiş məbləğ Lisenziara ödənilməlidir. Müqavilədə istehsalı (emalı) nəzərdə tutulmuş məhsulun dünya bazarında cari satış qiyməti dəyişərsə, müqavilədə müəyyən edilmiş minimum məbləğ ödənişinin cari ödəniş zamanı ödənilməyən fərqi hər bir təqvim ilinin sonunda ödənilir.

Maddə 14.

Vergi və yığımlar

Əgər lisenziatın ölkəsində bilavasitə satışdan, yığımdan və dövriyyədən vergi alınarsa bu vergi gəlirdən Lisenziata düşən məbləğ hesabından ödənilir.

Maddə 15.

Markalama

Bu lisenziya predmetinə daxil olan və Lisenziata məhsul istehsal (emal) etmək üçün verilən bütün texniki sənədlərin və avadanlıqların adları ayrıca siyahı formasında hazırlanır, ardıcıl nömrələr alır, onların verilməsi və alınması faktı xüsusi rəsmi sənədlə (aktla) Lisenziarın və Lisenziatın səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən imzalanır və müəssisələrin gerbli möhürü ilə təsdiq edilir. Lisenziata verilən tex-

niki sənədlərin və avadanlıqların üzərinə Lisenziarın müəssisəsinin və ya əlaqədar məhsulun əmtəə nişanı vurula bilər.

Maddə 16.

Uçot və hesabat

Bu müqaviləyə uyğun olaraq verilən lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilən məhsulun ədəd və ya çəki (qram, kiloqram, ton) hesabla uçotunu aparmaq və bu müqavilənin 12, 13 və 17-ci maddələrinə əsasən ödəniş məbləğini hesablamaq üçün Lisenziar xüsusi uçot dəftəri hazırlayır. Bu dəftər surquqlanır, hər səhifəyə ardıcıl nömrələr yazılır, Lisenziarın möhürü ilə təsdiq edilir və Lisenziata təhvil verilir (aktla). Burada istehsal (emal) edilən məhsulu alan müştərinin hüquqi və fiziki adı, satılan məhsulun alınma tarixi, haqq-hesab nömrəsi, ədədlə və ya çəki vahidi ilə miqdarı və satış qiyməti göstərilir. Satış qəbzlərinin surətləri hər satılan məhsul dəstəsi (partiyası) üçün ayrıca saxlanmalı və müəyyən edilmiş təqvim müddətində Lisenziarın səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən Lisenziatın apardığı uçot dəftərinin məlumatları və əlaqədar mühasibat sənədləri ilə tutuşdurulmalıdır. Lisenziat bu müqavilənin 16-cı maddəsində göstərilən tələblərə rəsmi olaraq əməl etməyi öz öhdəsinə götürür.

Maddə 17.

Hesablama və ödəniş

Hər təqvim ilinin sonuna 2-3 gün qalmış lisenziya ödənişinin ilk tarixindən başlayaraq hər təqvim ayı üçün ödəniləcək məbləğin tam hesablanmasına dair sənədləri Lisenziara rəsmi təqdim etməyi və alınmış gəlirin üçdə bir hissəsini Lisenziarın bank hesabına və ya şəxsi hesabına köçürməyi Lisenziat öz üzərinə götürür. Məbləğ sərbəst dönerli valyuta (dollar) ilə ödənilir. Əgər təqvim ayı ərzində lisenziya predmetinin tətbiqi nəticəsində məhsul istehsalından

(emalından) təqvim ayının müəyyən tarixində Lisenziara düşən faiz ödənilməzsə, sonrakı müddətin hər günü üçün Lisenziat əvvəlki təqvim ayında ödənilməsi vacib olan məbləğin dörd faizi qədər əlavə məbləğ ödəyir. Bundan başqa, ödənilən əlavə məbləğ ödənilmədiyi günü Lisenziarın ölkəsində qüvvədə olan valyuta kursu ilə hesablanmalıdır.

Maddə 18.

Lisenziyanın istifadəsinə dair öhdəlik

18.1. Lisenziat bu müqavilə əsasında verilən lisenziya predmetini müəyyən edilmiş vaxtdan (tarixdən) etibarən istifadə etməyi öz öhdəsinə götürür. Lisenziya predmetinin məhsul istehsalında (emalında) istifadəsi tarixi ilk istehsal (emal) edilən məhsulun satılması, yaxud qəbul edilməsi tarixindən başlanır. Lisenziya predmetinə və onun tətbiqi əsasında istehsal (emal) edilən məhsula dair reklam verməyəcəyini, üçüncü hüquqi və ya fiziki şəxsə lisenziya predmetini tətbiq edilmə səviyyəsində açmayacağını Lisenziat öz öhdəsinə götürür.

18.2. Bu müqavilə əsasında verilən lisenziya predmetinin tətbiqi ilə istehsal (emal) edilən məhsulu texniki və ya iqtisadi xarakterli səbəblərə görə satmaq artıq mümkün olmadıqda, bu müqaviləni müəyyən edilmiş qüvvədə olan vaxtdan əvvəl ləğv etməyə (pozmağa) Lisenziatın tam hüququ vardır. Lakin lisenziat bu müqavilədə müəyyən edilmiş məhsulun milli və beynəlxalq bazarlarda satıla bilməməsi səbəbləri barədə əvvəlcədən Lisenziara əsaslı sübutlar gətirməli və bu sübutlar yazılı və rəsmi təsdiq edilmiş formada Lisenziara təqdim edilməlidir. Bu müqavilə ləğv edildiyi tarixdən başlayaraq bu lisenziya predmeti əsasında məhsul istehsal (emal) etməyəcəyini, lisenziya predmetini üçüncü fiziki və hüquqi şəxsə verməyəcəyini Lisenziat öz öhdəsinə götürür. Əgər bu müqavilə ləğv edildiyi (pozulduğu) tarixdən başlayaraq əvvəllər verilmiş lisenziya predmeti əsasında Lisenziat öz müəssisəsində, digər hüquqi və fiziki şəxslərlə

təsis edilən birgə müəssisələrdə və ölkələrdə gizli və ya açıq yolla məhsul istehsalını (emalını) davam etdirərsə, yaxud bu lisenziya predmetini qanunsuz yolla üçüncü şəxsə verərsə, o zaman bu müqavilənin ləğv edilməsi tarixindən başlayaraq istehsal (emal) edilən və satılan məhsuldan alınan xalis gəlirin 100 faizini Lisenziara ödəməyə Lisenziat öz üzərinə götürür. Həmin şərtlərə əsasən üçüncü fiziki və hüquqi şəxslərə bu lisenziyanın predmeti Lisenziat tərəfindən tətbiq edilmə səviyyəsində açıqlarsa və istehsalda qanunsuz yollarla tətbiq edilərsə, o zaman da istehsal (emal) edilən məhsuldan alınan xalis gəlirin 100 faizi miqdarında məbləğ Lisenziat tərəfindən Lisenziara ödənilir.

Maddə 19.

Lisenziardan lisenziya predmetini satın almaq öhdəliyi

Lisenziat lisenziyanın predmetinə bilavasitə aid olan və müqavilə əsasında müəyyən edilən məhsulun istehsalı (emalı) üçün vacib olan aşağıdakı texniki sənədləri və avadanlıqları satın almağı öz öhdəsinə götürür

(sənədlərin adları və nömrələri)

Lisenziar tərəfindən verilən texniki sənədlərin və avadanlıqların siyahısı və qiymətləri Lisenziarın ölkəsində bu müqavilənin bağlandığı tarixdə mövcud olan valyuta kursu ilə yazılaraq bu müqaviləyə əlavə olunur (Əlavə 1)

Maddə 20.

Məxvilik

Bu müqavilənin qüvvədə olması müddətində və qüvvədən düşməsinin bütün sonrakı mərhələlərində Lisenziat bu müqavilə əsasında verilmiş bütün texniki sənədləri və avadanlıqları tam məxvi şəkildə mühafizə və istifadə etməyi öz öhdəsinə götürür. Lisenziat və onun bu Lisenziya predmetinin tətbiq olunduğu müəssisənin (müəssisələrinin) əlaqədar işçilərindən bu müqavilə ilə verilmiş bütün texniki sənədlərin və avadanlıqların məxviliyini təmin edəcəyi barədə yazılı iltizamlar alır, həmin iltizamları rəsmi imzalayır, gerbli möhürlə təsdiq edir və Lisenziarın ilk tələbi əsasında ona təqdim edir. Bu lisenziyanın predmetinə daxil olan və tətbiq edilən texniki sənədləri və avadanlıqların nümunələrini Lisenziat ancaq əsaslandırılmış şərtlər olduqda Lisenziarın rəsmi razılığı ilə üçüncü fiziki və ya hüquqi şəxsə verə bilər. Bu halda həmin üçüncü fiziki və ya hüquqi şəxslə Lisenziar əlavə müqavilə bağlamaq hüququna malikdir.

Maddə 21.

Üçüncü şəxsə qarşı verilən iddia

Bu müqavilədə müəyyən edilmiş lisenziya predmetini təsdiq edə biləcək müəssisələrin işlərində bilavasitə və əlaqədar nümayəndələrlə iştirak etməyəcəklərini tərəflər öz öhdələrinə götürür. Lakin Lisenziar bu müqavilənin ikinci maddəsində göstərilən ölkələrə bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetini ayrıca müqavilə ilə satmaq hüququna malikdir. Bu müqavilənin ikinci maddəsində göstərilən qadağan olunmuş ölkələrin hüquqi və fiziki şəxslərinə bu lisenziya predmeti müqavilə ilə satıla bilməz. Bu müqavilədə göstərilən lisenziya predmetini qanunsuz və müqaviləsiz əldə edib məhsul istehsalında (emalında) tətbiq edən üçüncü hüquqi və fiziki şəxslərə qarşı məhkəmə yolu ilə iddia ver-

məkdə birgə hərəkət edəcəklərini tərəflər öz öhdələrinə götürürlür.

İddia verməyi öz öhdəsinə götürmüş tərəf gözlənilən, mümkün məhkəmə xərclərini ödəməlidir. Digər tərəf bütün lazımi texniki sənədləri və məhkəmə üçün iddia materiallarını hazırlamalıdır. Əgər tərəflər məhkəmə təhqiqatlarında birlikdə iştirak edərlərsə, bu zaman üçüncü fiziki və ya hüquqi şəxsdən (şəxslərdən) alınan cərimə ödənişi aşağıdakı faiz nisbətində bölüşdürülməlidir:

_____ faiz Lisenziar üçün

_____ faiz Lisenziat üçün

Maddə 22.

Müqavilənin qüvvədəolma müddəti

Bu müqavilə imzalandığı, istifadəyə icazə verildiyi və bu müqavilənin onuncu maddəsində göstərilən məbləğ Lisenziarın bank hesabına daxil olduğu tarixdən qüvvəyə minir. Müqavilə _____ müddətdən sonra öz hüquqi qüvvəsini itirir.

Bu müqavilənin üçüncü maddəsində göstərilən və lisenziya predmetinə daxil edilən bütün texniki sənədlər və avadanlıqlar bilavasitə Lisenziarın şəxsi mülkiyyəti sayılır. Bu müqavilənin iyirmi ikinci maddə müəyyən edilmiş müddəti qurtardıqdan sonra Lisenziat üçüncü maddədə göstərilən bütün sənədlərin surətlərini (dublikatlarını) və avadanlıqların nümunələrini özündə saxlaya bilməz və onları müəyyən qaytarılma tarixində olan vəziyyətdə, lakin tam şəkildə Lisenziara rəsmi akt əsasında təhvil verməyi öz öhdəsinə götürür. Bu müqavilənin müddəti qurtardıqdan sonra Lisenziat bu lisenziya predmetini məhsul istehsalında (emalında) istifadə etməyəcəyini, üçüncü fiziki və hüquqi şəxsə verməyəcəyini və açmayacağını da öz öhdəsinə götürür. Əgər belə hərəkətlər olarsa Lisenziat Azərbaycan Respublikasının əlaqədar qanunları ilə tam məsuliyyət daşıyır. Onun məsuliyyəti Lisenziarın ölkəsinin ali və ya rayon məhkəməsi

tərəfindən ayrıca və yaxud Lisenziatın ölkəsinin məhkəməsinin əlaqədar nümayəndələrinin iştirakı ilə birlikdə baxılır və qəbul edilmiş qərarın yerinə yetirilməsini (icrasını) Lisenziat əvvəlcədən rəsmi olaraq bəyan edir.

Maddə 23.

Ciddi sübutlar olduqda müqavilənin ləğv edilməsi

Bu müqavilədə göstərilən ləğvetmə səbəblərindən başqa, müqavilənin Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan əlaqədar qanunlarına əsasən digər ciddi, əsaslandırılmış səbəbləri olduqda ləğv edilə bilər.

Əgər Lisenziatın qanunsuz hərəkətlərinə görə bu müqavilə vaxtından əvvəl ləğv edilərsə, Lisenziat tərəfindən rəsmi şəkildə Lisenziata verilmiş bütün lisenziya predmetinin Lisenziara qaytarılmasını, onun surətlərinin və nümunələrinin saxlanmamasını və sonralar özünün və üçüncü şəxslərin müəssisələrində məhsul istehsalında (emalında) istifadə edilməsini Lisenziat öz öhdəsinə götürür. Əgər Lisenziat bu maddədə üzərinə götürdüyü öhdəliyi pozarsa, müqavilə ləğv edildiyi tarixdən başlayaraq bütün müddətdə verilmiş lisenziya predmeti əsasında istehsal (emal) edilmiş məhsuldan alınan xalis gəlir tam şəkildə, yəni yüz faiz hesabla Lisenziat Lisenziarın bu müqavilənin onuncu maddəsində göstərilən bank hesabına köçürməyi və ya şəxsi hesablaşma yolu ilə ödəməyi öz öhdəsinə götürür.

Maddə 24.

Müştərilərlə (alıcılarla) bağlanan öhdəlik müddətinin başa çatması

Bu müqavilənin şərti pozulduğu tarixdən başlayaraq müqavilənin qüvvədə olduğu əvvəlki müddətdə Lisenziatın məhsul satışına dair müştərilərlə bağlanmış öhdəlik müqavilələrini yerinə yetirmək üçün həmin müqavilələrdə

müəyyən edilmiş tarixə qədər Lisenziat bu lisenziya predmetindən istifadəni davam etdirə bilər. Eləcə də müqavilə pozulduğu tarixə qədər Lisenziatın öhdəsində olan hazır, lakin satılmamış məhsul satıla bilər. Müqavilə pozulan tarixdən əvvəl müştərilərlə bağlanmış öhdəlik müqavilələrinin rəsmi təsdiq edilmiş bütün sənədləri və Lisenziatın öhdəsində olan satılmamış məhsulun miqdarını təsdiq edən rəsmi sənəd Lisenziat tərəfindən bu müqavilə ləğv edildiyi tarixdən başlayaraq üç gün müddətində Lisenziara təqdim edilməlidir. Bu müqavilə pozulduğu tarixdən müştərilərlə bağlanmış öhdəlik müqavilələrinə əsasən satılan və Lisenziatın öhdəsində qalmış məhsulun satışından alınan gəlirin ödəniş faizi bu müqavilənin şərtlərinə əsasən müəyyənləşdirilir.

Maddə 25.

İstifadə edilən qanun

Bu müqavilənin bütün maddələrinin yazılmasında və istehsal (emal) prosesində qarşıya çıxan mübahisəli məsələlərin həllində Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu və digər əlaqədar qanunları əsas götürülür. Çünki Lisenziar bu müqaviləyə əsasən verilən lisenziya predmetinin sahiblik hüququnu özündə saxlayır və bu müqavilənin ikinci maddəsinə əsaslanaraq və Lisenziatın iqtisadi mənafeyinə ziyan vurmada bu lisenziya predmetini müqavilənin ikinci maddəsində göstərilən ölkələrə də sata bilər.

Maddə 26.

Hüquqi qorunma. Arbitraj.

Bu müqavilə şərtlərinin və onlarla bağlı digər mübahisəli məsələlərin həllinə Lisenziarın ölkəsinin ali məhkəməsi, yaxud _____ rayon (bölmə) məhkəməsi Lisenziatın ölkəsinin əlaqədar hüquq müdafiə orqanının nümayəndəsini (nümayəndələrini) mübahisəli işə cəlb etməklə baxır. Həmin məhkəmə orqanlarının mübahisəli

məsələlərə dair qərarları sonuncu qərar hesab edilir və cavabdeh olan hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər) tərəfindən icbari qaydada yerinə yetirilir. Lisenziar və Lisenziat mübahisəli məsələlərə dair məhkəmə qərarlarından şikayət verməyəcəklərini öz öhdələrinə götürürlər.

Bu müqavilənin orijinalı (baza variantı) Azərbaycan dilində yazılmışdır. Orijinal Lisenziat tərəfindən _____ dilinə tərcümə edilməlidir.

Tərcümənin müqavilənin orijinalı ilə məzmun eyniliyinə Lisenziat məsuliyyət daşıyır. Orijinal bir nüsxədə, tərcümə də bir nüsxədə tərtib edilir.

Bu müqavilənin orijinalı (baza variantı) Lisenziarda, tərcüməsi isə Lisenziatda saxlanılır və müqavilənin qüvvədə olduğu müddətdə mübahisəli məsələlərin həllində rəsmi hüquqi sənəd kimi istifadə edilir. Bu müqavilənin orijinal və tərcümə variantının hər səhifəsi (vərəqi) Lisenziarın və Lisenziatın nümayəndəsi tərəfindən imzalanır və möhürlə təsdiq edilir. Bu müqavilənin bütün iyirmi altı maddəsinin hamısında nəzərdə tutulmayan və təcrübi iş prosesində qarşıya çıxan konkret işlər üçün əlavə müqavilələr bağlamağa Lisenziarın və Lisenziatın tam hüququ vardır. Bu müqavilə tərəflərin təsdiq etdiyi tarixdən rəsmi qüvvəyə minir.

Lisenziarın səlahiyyətli
nümayəndəsi

(soyadı, adı və atasının adı)

İmza _____

Tarix _____

(sözlə)

Patent müvəkkili

(soyadı, adı və atasının adı)

İmza _____

Lisenziatın səlahiyyətli
nümayəndəsi

(soyadı, adı və atasının adı)

İmza _____

Tarix _____

(sözlə)

Patent müvəkkili

(soyadı, adı və atasının adı)

İmza _____

Tarix _____

Lisenziarın müəssisəsinin
rəsmi adı, yerləşdiyi ölkə və
şəhər və poçt ünvanı

Telefon _____

Teleks _____

Faks _____

Elektron poçt _____

Möhür

Tarix _____

Lisenziatın müəssisəsinin
rəsmi adı, yerləşdiyi ölkə və
şəhər və poçt ünvanı

Telefon _____

Teleks _____

Faks _____

Elektron poçt _____

Möhür

MÜNDƏRİCAT

Giriş 3

I fəsil. Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin quruluşu və hazırlanması qaydaları

- §1. Sənaye mülkiyyəti obyektlərinin növləri və qısa xarakteristikası 7
- §2. İxtira obyektlərinin xarakteristikası 14
- §3. İxtiranın məntiqi quruluşu 17
- §4. İxtira düsturu və onun qurulma qaydaları ... 27
- §5. İddia sənədlərinin hazırlanması texnologiyası 34
- §6. Ekspertiza mərkəzi ilə yazışmanın aparılması 47
- §7. İddia sənədinin ilkin ekspertizası 51
- §8. İddia sənədinin ekspertizası 52
- §9. İddia sənədinin dərc edilməsi 60
- §10. İddia materiallarının və patentin verilməsi barədə məlumatların dərc edilməsi 62

II fəsil. Azərbaycan Respublika patent-informasiya sisteminin və ona dair rəsmi dövlət sənədlərinin qısa icmah

- §1. Patent informasiyasının məzmunu və təyinatı 66
- §2. Azərbaycan Respublikasında patent-informasiya sisteminin qısa tarixi xülasəsi 70
- §3. Patent informasiyasına dair milli qanunların və rəsmi normativ aktların qısa xarakteristikası 74
- §4. İxtiraların xarici ölkələrdə patentlənməsi 91
- §5. Lisenziyanın alınması və satılması 95
- §6. Nou-hau və onun lisenziya satışı qaydaları 115

§7. Sənaye mülkiyyətinin beynəlxalq miqyasda qorunması	121
--	-----

III fəsil. Patent-informasiya axtarışı və təsnifat sistemləri

§1. Patent-informasiya axtarışının növləri və ümumi texnologiyası	138
§2. Beynəlxalq İxtira Təsnifatının quruluşu və istifadə qaydaları	156
§3. Xarici ölkələrin milli ixtira təsnifatlarının ümumi xarakteristikası	180
§4. Sənaye nümunələrinin beynəlxalq təsnifatı.....	196
§5. Əmtə nişanlarının beynəlxalq təsnifatı	199

IV fəsil. Patent-informasiya axtarışı vasitələrinin quruluşu və istifadə qaydaları

§1. Patent-informasiya axtarışı vasitələrinin qısa tarixi inkişafı.....	204
§2. Beynəlxalq miqyasda dövlət patent bülletenlərinin ümumi xarakteristikası və quruluş elementləri.....	214
§3. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində və beynəlxalq miqyasda ixtiralara dair dövlət patent bülletenlərinin quruluşu	232
§4. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş kapitalist ölkələrində sənaye nümunələrinin informasiya axtarış vasitələri	245
§5. Bəzi kapitalist ölkələrində əmtə nişanlarının informasiya-axtarış vasitələri.....	268
§6. Patent sənədlərinin digər axtarış vasitələri	290
§7. Patent sənədlərinin bibliografik təsviri, kataloq və kartotekaları.....	297

ƏLAVƏLƏR

Əlavə1. Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu	310
Əlavə2. Əmtəə nişanları və coğrafi göstəricilər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu.....	344
Əlavə 3. Patentə dair dövlət rüsumları	370
Əlavə 4. Respublika ərazisində ixtiraların istifadəsinə dair fiziki və (yaxud) hüquqi şəxslərlə müstəsna lisenziyanın alınması və satılmasının nümunəvi müqaviləsi	384
Əlavə5. Beynəlxalq patent lisenziyasının nümunəvi müqavilə forması.....	396
Əlavə 6. Dövlətlərarası nou-hau müqaviləsinin nümunəvi forması.....	420

*Çapa imzalanıb 12.08.2004. Kağız formatı 60x84 1/16.
Həcmi 27,7 ç.v. Sayı 500. Sifariş 105.*

*" İqtisad Universiteti " nəşriyyatı.
AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi, 6*